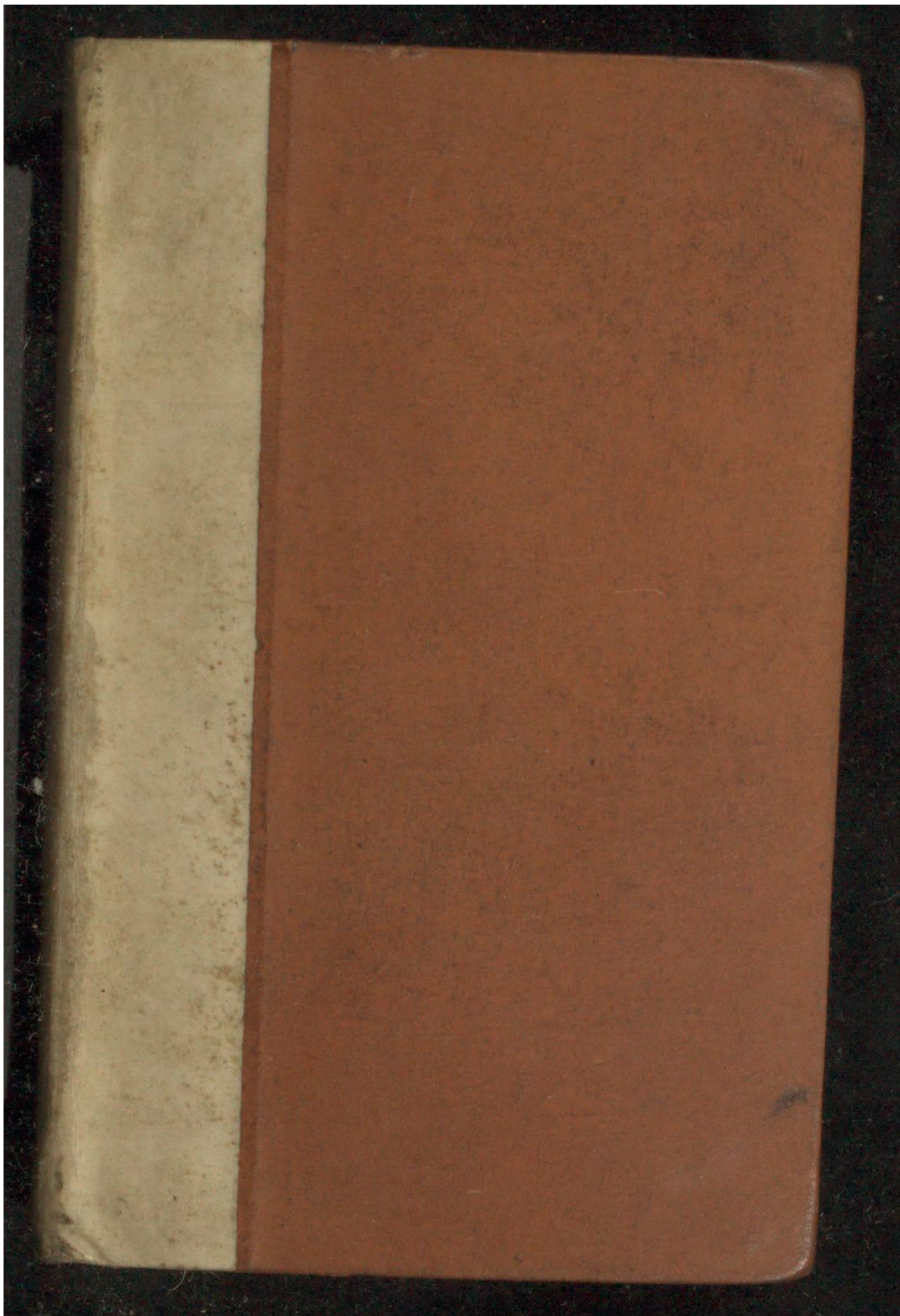

OPUS
1547

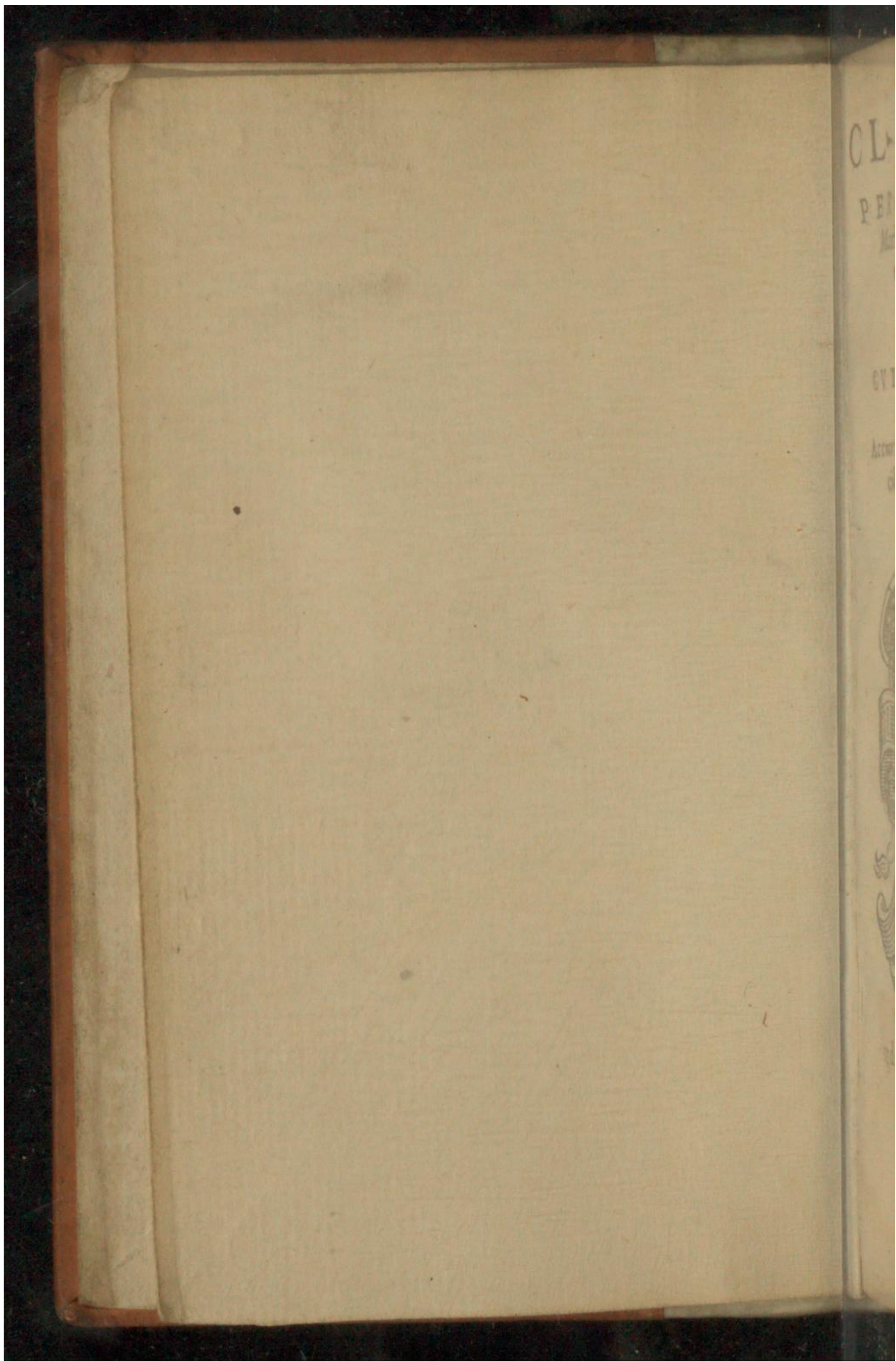

5 C

a-28 86

Pinelan to Baudrier
TK p 133 but
not with Rouille's
name

Cul

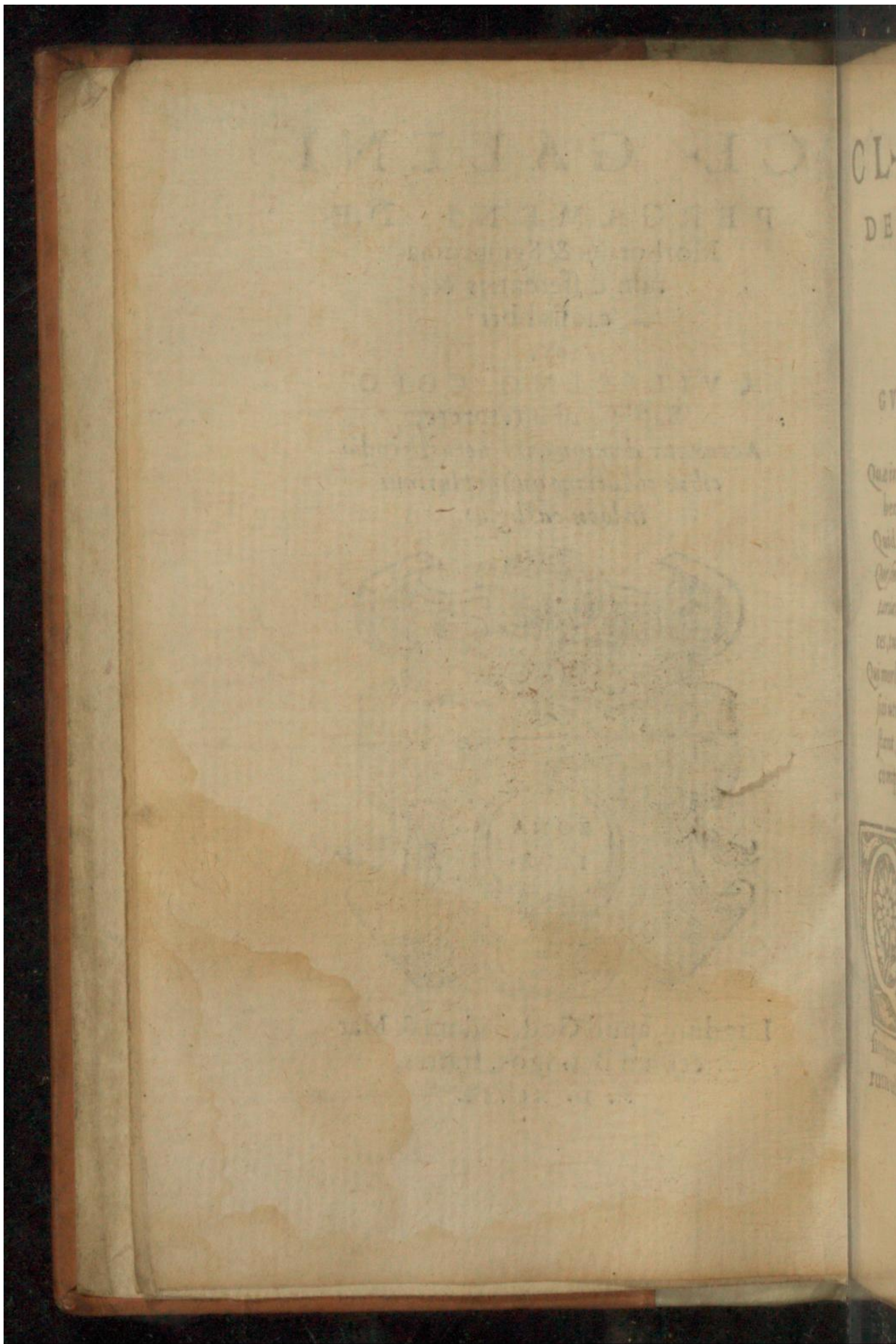
CL. GALENI

PERGAMENI DE
Morborum & Symptomatum differentijs & causis libri sex,

GVILIELMO COPO
Basileiensi interprete,
Accurata demum cum uetustis codicibus collatione quàm plurimis in locis castigati.

Lugduni, apud Godefridum & Marcellum Beringos, fratres,
M. D. XLVII.

CL. GALENI

DE MORBORVM DIFFERENTIIS LIBER PRIMVS,

*

GVILIELMO COPO INTERPRETE.

Quæ in primo de morborum differentijs habentur.

Quid sit morbus.

Qui sint similarium partium, atq; instrumentariarum morbi peculiares, tum simplices, tum compositi.

Qui morbi tum simplices, tum etiam compositi utriq; generi partium communes existant, quos in uniuersum continui solutio complectitur.

CAP. I.

VO dilucidius intelligãtur ea, quæ in hoc opere explicare decreuimus: ꝓtinus ab initio quid sit morbus definiendum est: deinde quot in uniuersũ sint primi simplicesq; morbi, qui reliquorum ueluti elementa quædam statuuntur:

poſtremo eos qui ex his componuntur aggrediemur.

CAP. II.

INCIPIENDVM autem uidetur ab eo principio, quod nemo non probat, nẽpe quòd quiuis homo ſanũ ſe eſſe arbitratur, quum partium corporis adminiculo, muniis ad uitam neceſſariis citra noxã fungi poteſt: at partem, quæ munus ſuum obire nequit, ægrotam eſſe putat. Quibus ſic iactis fundamentis, in altera duarum rerum ſanitas quærenda erit, aut in actionibus naturalibus, aut in conſtitutione inſtrumentorum quibus actio perficitur: unde colligitur morbum eſſe uel actionis, uel conſtitutionis uitium. Verum quũ quis uel dormit, uel in umbra & ocio degit, uel diſcumbit, accidit interdum ut nulla ip ſius corporis pars moueatur, neq; ulla res externa ſenſus ipſius afficiat: ipſum tamen ſanum eſſe nemo negauerit. unde patet ſanitatem nõ ab actione, ſed à potentia potius eſſe definiendam: atqui agendi facultas à naturali conſtitutione dependet, atq; in hac ſanitas conſiſtit, *quę actionis reſpectu, cauſæ rationem obtinet, proinde ſiue omnium corporis partium naturalem conſtitutionem, ſiue actionis cauſam ſanitatem appellaueris, eadem erit utrobique ſermonis ratio.

Principium ab o[mni]b[us] probatum.

*In Græco eſt, ἕξει δὴ λόγον αἰτίας ἡ κατασκευὴ πρὸς τὴν ἐνέργειαν. id eſt, habet autem cõſtitutio, actionis reſpectu, cauſæ rationem.

Quòd

Quòd si hæc sanitas est, eius contrarium erit morbus, nempe uel constitutio præter naturam, uel uitiatæ functionis causa. At manifestum est quòd si affectum * non naturalem dixeris, eadem erit significatio, & nomine usus fueris antiquo. Igitur si quot modis corpora à naturali habitu recedant, naturalesq; actiones perficere nequeant, inueneris: simplicium morborum numerũ in uniuersum depræhendes. Adducamus itaq; hoc quoq; in loco solidum principium, quod apud omnes homines in confesso est: nempe id quod naturale est, moderatum esse: * quod uero à naturali habitu recedit, immoderatũ. Proinde sanitas symmetria quædam erit, morbus uero à iusto modo declinatio. sed quibus rebus à modo recedentibus morbus nascatur, posthac differemus. Iam manifestum est, in eisdem rebus, quum à iusto modo recedunt, morbum consistere: in quibus, quum modum seruant, sanitas cõstituitur. Proinde si meatuum symmetria sanitas est, eorundem à iusto modo declinatio morbus erit. Si uero calidi & frigidi & humidi & sicci temperies, sanitas est: ipsius contrarium morbum esse necesse est. Haud aliter si in alio quopiam genere sanitas consistit, in eodem, si à modo deflectat, morbus erit.

παρὰ φύσιν. id est, præter naturam.

** Additur in græco, ὅτι ἐν ζώῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν φυτῷ, καὶ σπέρματι, καὶ ὀργάνῳ παντί. id est, non in animali solum, uerum etiã in plãta, & semine & omni instrumento.*

Cæterum efficaciori ratione rem hanc contemplemur. Si detur corpus quàm simplicissimum atque unum, ipsum neque intendi, neque minui poterit, neque in hoc genere alterum altero melius, deteriúsue inuenietur. At uero quia ex compluribus constitutum est, plurimi in ipso compositionis modi, alij aliis meliores, peiorésue conspiciuntur: atque hinc colligitur, ut eadem composita, interim meliorem, interim deteriorem sortiantur conditionem. Et id quod optime constitutum sit, inter illa quæ ad eiusmodi genus spectant, optimum quoq; euadat: unde patet animantium corpora (ut aiunt) maioris minorisque rationem suscipere. quippe tanta inuenitur in ipsis uarietas, ut alia optimo sint habitu, alia simpliciter quidem bono, sed non optimo: quædam quamuis sint sana, bono tamen habitu priuata sunt: ita quædam sunt parum firma, quædam etiamnum ægrotant. Ac horum ægrotatio interim leuis est, interim periculum minatur: idque nonnunquam uehemens, nonnunquam mediocre. Neq; enim omnia corpora, siue sana sint, siue ægra, æqualiter affici credendum est. unde patet animantis corpus non esse unum, quemadmodum Epicuri atomus, aut A-

ſclepiadis incompacta corpuſcula: quam ob rem compoſitum erit. Quòd ſi ex atomis aut ex huiuſmodi incompactis corpuſculis, quæ pati non poſſunt, conſtaret, compoſitionis duntaxat qualitate maioris minoriſque rationem ſuſciperet: ueluti domus quæ ex lapidibus, qui nihil patiantur, conſtructa ſit, eorum tamen inepta ſit compoſitio. Quòd ſi lapides ipſi quomodolibet patiantur, tum domus hęc multiformes habebit in maioris, minoríſue ſuſceptione modos. Igitur quum corpora noſtra à primo ortu ac ſuapte natura, & pati & alterari poſsint: non ſolum in compoſitione, & partium confirmatione, uerum etiam per ſe tota, maioris minoriſque rationem ſuſcipient. Proinde tot morborum generibus, iiſque primis, ac ſimplicibus, & ueluti reliquorum elementis, infeſtabuntur, quot fuerint ea, quæ compoſitionem ipſam perficiunt: uerum quod per hæc uerba (per ſe tota alterari) intelligimus, id elementis impatibilibus nequaquam accidere poteſt. quippe fieri nō poteſt, ut inſectile corpus (Græci atomum uocant) quicquam patiatur: quamuis ipſius ſeu compoſitionem, ſeu conformationem pati poſſe, non ſit alienum.

CAP. III.

ATQVI corpus animantis trifariam componitur, siue conformatur. In primis ex iis partibus quæ similares appellantur, ut sunt arteriæ, uenæ, nerui, ossa, cartilagines, ligamenta, membranæ, carnes. Deinde ex instrumentis, nempe cerebro, corde, pulmone, iecinore, uentre, liene, oculis, & renibus. Tertius compositionis modus ad totum corpus pertinet. Porrò singula instrumenta ex aliis, quæ sensus iudicio simplicia uidentur, sunt constituta: hæc uero ex primis constant elementis. Igitur caro quatenus caro est, à primis elementis obtinet suæ compositionis differentias. At quatenus instrumenti cuiuspiã pars est, pro sui tum figmento, tum magnitudine, efficit, ut instrumentum quoq; & figmenti & magnitudinis uarias differẽtias sortiatur. Principio itaq; prioris sectæ placita tractantes, quot numero morbi, & quales sint, inquiramus: deinde ad eam sectam redituri, quę corpora per totam substantiam alterari & transmutari fatetur.

CAP. IIII.

SVNT autem morborum prima genera duo: unum patentibus latè meatibus, alterum quum clauduntur. Qui enim elemen

menta impatibilia ſtatuerint, ij in ſola cō-poſitione pathemata inuenient. Atqui cō-poſitionis differentiæ* omnes iam dictæ ſunt: igitur neceſſe eſt quamlibet ſimilarium partium recte ualere, ſi meatuũ ſymmetriã ſeruauerit. hac enim corrupta, à naturali habitu deflectit. Symmetria duabus diſcriminatur differentiis, nempe exceſſu & defectu. unde colligitur, ſimplicium partium primos morbos duobus conſtare generibus: altero quo patent meatus, altero quo claudũtur. Itaq; ſi uel oſsium aliquot uel caro, uel reliquorum corporum (quæ ſenſus iudicio ſimplicia eſſe uidentur) aliqua adeo fuerint uel aſtricta, uel rara, ut à mediocritate aberrent: ea male affecta eſſe pronunciabimus. Quum uero inter utrunque exceſſum medium obtinent, tunc ut ad functiones ſunt accommodatiſsima, ita optima ualetudine frui dicentur. Atqui exiguæ utrinq; ab exacta ſymmetria declinationes, haudquaquam morborum nomine cenſentur, donec functioni cuipiam noxam, quæ ſenſu percipiatur, inferant. Sed in his non parua maioris minoriſq; ratio habenda eſt. Quippe ametria, id eſt à iuſto modo declinatio, quæ morbi nomine cenſeri queat, magno diſtat interuallo ab ea, quæ ad unguem ſalubris eſt ſymmetria:

*In anti. legitur nō πάσης, ſed μόνης. id eſt, cō-poſitionis ſolæ.

tria: atque in hoc ſpatio conſiſtunt ſanorum differentiæ. At in eo, quod ipſum ſequitur, quod * ad eam, quæ ſenſu percipi poteſt, pertinet, morbi collocantur: donec adeo à iuſto modo fuerit aberratum, ut particulæ ſequatur corruptio. Neque enim animantium corpora quomodolibet uel aſtringi, uel laxari ſuapte natura poſſunt. habent enim in hac re terminum, ultra quem progredi citra diſſolutionem, corruptionemque nequeant. Atque hæc eſt eorum, qui elementa nihil poſſe arbitrantur, ſententia. Qui uero ipſa pati, & in ſe inuicem efficere, & tota cum totis miſceri, attemperarique autumant: ij neceſſario tot morbos eſſe fatebuntur, quot fuerint prima elementa. Age igitur quatuor ſint prima elementa, calidum, frigidum, ſiccum, humidum: quibus inter ſe inuicem temperatis, ſanum euadet animans, ſi moderate miſceantur: ægrotum uero, ſi immoderate. Ac quatuor etiam erunt primi morbi. Vnus quidem, calor à naturali ſymmetria deflectens: alter, frigiditas: tertius, humiditas: quartus, ſiccitas. Itaque ſecundum alterius ſectæ hypopotheſim, hi ſunt in uniuerſum morbi eorum corporum, quæ & ſimilaria

Ad eam ſymmetriã, eſt legendum.

uocan

uocantur, & omnino uidentur esse simplicia: morbos uero compositorum in nobis instrumentorum, utriusque sectæ autores habent communes. Percurramus igitur & hos paucis, si prius ostenderimus quomodo sint communes. Etenim quum omne corpus sensus iudicio compositum (Græci anomœomeres, id est dissimilare uocant) quo probe munere suo fungi posſit, non ex quibuslibet, & ut sors tulit, particulis, neque simpliciter ex indecente numero uel magnitudine constitui, neque etiam pro fortunæ arbitrio compositionis modum habere debeat: colligitur in his quatuor generibus, omnium instrumentorum morbos contineri. Differentiæ uero per singula genera hoc modo accipiũtur: primum (quod I
diximus) genus est, quum decens particulæ forma corrumpitur, aut figura, aut concauitas male quadrat, aut etiam meatus, aut horum aliquod, quod adesse debebat, deperditum est. Ad hoc genus pertinent asperitas quoque & læuitas, quando non apte inuicem inter se commutantur. In altero genere, quod simplicium II
primarumq́ue particularum numero continetur, duplex erit morborum differentia. Aut enim deest aliquid, quod

ad

adesse oportebat, aut abundat quippiam, quod non erat necessarium. In tertio genere, quod ad magnitudinem spectat, itidem duplex inuenitur differentia, quippe si ad nimiam magnitudinē attollatur id quod minus esse decebat, aut ediuerso extenuetur, quod maiori mole oportebat esse prę-ditum, uniuersum instrumentum non recte se habere dicemus. Per reliquum morborum genus differentiæ à compositione nascuntur. aut enim positus à naturali habitu euariat, aut partes inter sese non bene consentiunt. Porrò quemadmodū primorum instrumentorū singula ex simplicibus corporibus uel rectam uel uitiatam compositionem sortiūtur, atque ex ipsis ut uel sana sint, uel ægra, obtinēt: ita ex his ipsis primis instrumentis rursus secunda coalescunt. Etenim ex primorum instrumentorum numero sunt musculus, uena, arteria.* Sed digitus secundi est ordinis, at digito magis pes, atque hoc multo magis crus. Nam in uniuersum quæcunque ex similaribus coagmentatis unius functionis gratia creata sunt, in primo instrumentorum ordine numerantur: quæ uero rursus ex his componuntur, tametsi quàm maxime uni totius instrumenti functioni deputata sunt, ad secundum ordinem reducuntur

*Additur in antiq. ἐξ ὧν πρώτων τὰ δεύτερα συνίσταται. id est ex quib⁹ primis secunda cōstituuntur.

cuntur: iidem tamen ſunt tum horum, tum primorum inſtrumentorum (quos diximus) morbi. Verum de inſtrumentorum differentia, in alio libro diſputauimus: nẽpe quæ ad amuſsim prima ſint, moxq; ab his ſecũdo, & tertio, & quarto ordine ſint collocanda. quippe ſunt aliqua quæ ambiguas utrinque habent notas, ut uideantur tum ad primũ, tum ad ſecundũ ordinẽ pertinere: atqui in præſentia non opus eſt tam exquiſito ſermone. hoc unum conſideres uelim, ſimpléxne ſit particula (quatenus ſenſus iudicat) an compoſita. Nam ſimplici accidere ſolent morbi, quos diximus ex primorum elementorum differẽtia diſtingui. Compoſito uero reliqui qui utrique hypotheſi ſunt communes.*Nullum tamẽ morbi genus eſt, neq; in ſimplicibus, neq; in compoſitis, quod ſit utriſq; propriũ: id enim haudquaquã fieri poſſe, ex diuidendi methodo oſtenditur. At uero* unus eſt morbus omnibus corporibus tum ſimplicibus, tum compoſitis cõmunis, ſiue ea ex primo, ſiue ex ſecundo, ſiue etiam tertio fuerint inſtrumentorum ordine, atque de ipſo

*Hæc ad uersãtur his, ꝙ ſupra Gal. oſtendit. Interpres autem lapſus eſt ob Græc. cod. corruptos: omnes enĩ quos uidimus, tum impreſsi, tum manu ſcripti, pro ἑκατέρῳ, id eſt ultra, habent ἑκατέρων, id eſt utriſque. Locus ita eſt reſtituendus: Genus autem morbi nullum eſt ultra dicta, quod uel ſimplicibus corporibus, uel compoſitis proprium ſit. Vide noſtras annotationes. *Vnum morbi genus, legitur in Græco.

ipso iamiam differemus. Methodus itaque qua huiusmodi morbos inueniatur, in hoc uersari uidetur, sit'ne quippiam prædictis partibus omnibus commune. Si enim quum in naturali sunt habitu, sit aliquid ipsis commune, quod animanti aut functionem, aut usum aliquem præstet, hoc profectò, si uitiatur, communis in ipsis morbus constituetur. Sed quid est hoc quod omnibus sit commune? partium utique singularum unitas: qua unumquodque corpus si præditum fuerit, unum esse, & unam functionem, uel unum usum perficere dicitur. Quæ si ex aliqua occasione soluatur, ipsa illius partis morbus erit. Atqui quam in singulis partibus appellationem sortiatur hic morbus, paulò pòst dicemus. ubi iam dictorum generum differentias in suas partes dissecabimus.

CAPVT V.

AGGREDIAMVR itaque id quod proposuimus, rursus à priori hypothesi initium sumentes. Hæc enim duos ponebat similarium partium morbos, in meatuum ametria (id est, à iusto modo declinatione) consistentes. Vnum, quum fusupra modum patent: alterum, quum constipantur. Atque uterque horum bifariam

diuiditur

diuiditur : quippe constipatio fit, aut quum totum corpus undique in sese contrahitur, aut quum meatus ipsi obstruuntur. At latitudo ubi uel corpus ad omnem partem extenditur, uel meatus quodammodo expanduntur : quod fieri solet quum concidunt elementa, quę proprie corpora appellantur, nempe prima, simpliciáque. Nam quæ ex illis composita sunt, syncrimata (quasi concreta dixeris) uocant. Porrò altera hypothesis itidem duas habet morborum differentias, quippe similaria corpora interdum solis qualitatibus alterantur, interdum uero substantia quædam iam dictis qualitatibus prædita fluit ad ipsa. Atque hic secundus modus tumorem in corpore excitat, qui nullum medicorum latere potest. Etenim erysipelata, phlegmonæ, œdemata, phymata, phygethla, strumæ, elephantiasis, psora, lepra, uitiligines, tumores duri, huius sunt generis, & facile depræhenduntur. At morbi qui in sola qualitatũ intemperie consistunt, non ita facile cognosci possunt, nisi pars ipsa plurimum à naturali habitu deflexerit: tunc enim haud difficile fuerit eos cognoscere. Quippe ubi calor totũ corpus infestat, febris nominatur, qui & in partibus nõnunquã haud obscurè ap

paret.

paret. Nam & crura, iis qui uehementer & præter conſuetudinē ambulauerint, & manus, ſi plurimum eas exercueris remigando, fodiendo aut quippiam huiuſmodi faciendo, calidiores manifeſte uidentur nō ſolum laborantibus ipſis, uerum etiam iis qui extrinſecus eos tetigerint. Si enim magnus tumor in particula quapiam oriatur, ob affluentem aliquam ſubſtantiam calidam, is ad ſecundam morborum differentiam pertinebit. Verum morbi quos iam diximus, & affectus quoque, qui aut ab adurente ſole, aut calfaciente igne (incendium uocant, & ambuſtionem) uel in parte, uel in toto corpore relicti fuerint, ad primam ſunt referendi. Eius uerò morbi, qui calido opponitur, nempe frigidi, affectus in extremis partibus: adeo ſubinde manifeſtus eſt, ut ipſas emortuas decidere nonnunquam contigerit. At huiuſmodi affectus in uniuerſo quoque corpore accidit iis, qui ſub uehementi frigore iter aggreſsi ſunt. Horum enim alii in ipſo ſtatim itinere mortem obierunt, alij priuſquam domum reuerti potuiſſent, diuerſorium nacti, ſemimortui, gelidiq; apparuerunt. Solet huiuſmodi affectus accidere* apoplecticis, & comitialibus morbis, & trementibus, & conuulſis. Porro eorum

*In Aldi. deſideratur καὶ τοῖς ἀποπληκτικοῖς.

eorum qui in itinere frigoris inclementia perierunt, alij emproſthotono, alij opiſthotono, alij tetano, alij congelatione arrepti obriguerunt, alij quippiam apoplexiæ ſimile perpeſsi ſunt. Cæterum in omnibus his quibus ſymptoma aliquod acceſſerit, ipſum nonnullorum intelligentiæ adeò imponit, ut ſymptoma putent morbum eſſe, & morbum ſymptomatis cauſam. Quippe qui actionum noxas, morbos eſſe arbitrantur, ij non ab re conuulſionem ſentiendi uim abolitam, torporem, & id genus alia, morbos appellant. Sed nos ab initio de nominibus diſputauimus, ut in his omnibus intelligas, non de rebus ipſis, ſed de nominibus eſſe controuerſiam. Quippe illi duntaxat reprehendendi uidentur, qui ſuam ipſorũ hypotheſim non obſeruantes, quanquam errant, putant tamen ſapienter ſe quippiam agere. Quippe audire licet eos, quum diſtinguunt, dicentes: Si à phlegmone naſcatur conuulſio, ipſam eſſe phlegmones epigenema (perinde ac ſi dicas aduentitium germen) & ſymptoma. Si uero à ſola intemperie prodierit, morbum eſſe aiunt. Similiter de febre quoque ſtatuunt, quippe eam ſymptoma eſſe arbitrantur, quum ſenſibilem aliquem partis affectum ſequi-

tur: alioqui morbum & pathos appellant. Qui etſi repræhenſione maxime digni ſunt, tamen alienam confutationem non expectantes, ipſi ſeipſos irretire uidentur. Igitur qui uel functionum offenſas morbos uocari ſtatuerint (ſi hoc ipſum perpetuo, conſtanterque defendant) uel alioqui hallucinantur, ij ut in nominibus errare uidentur, ita in rebus ipſis nihil peccāt. Sed medica nomina omnia, in alio uolumine accurate perſecuti ſumus, proinde qui recte ipſis uti uoluerit, eum tractatum percurrat: in præſentia uero (quia res ipſas conſiderandas ſuſcepimus) ſequentes prædictum de nominibus pactum, ad reliqua nos accingamus. De affectibus itaq; tum calidis, tum frigidis nulla affluente materia iam dictum eſt. Neque diuerſa ab his eſt humidorum, ſiccorumq; morborũ generatio, quũ tota corporum natura, nulla extrinſecus irruente ſubſtantia alteratur: atque ut exiguas mutationes depræhendere perdifficile eſt, ita magnæ haud obſcurè cognoſcuntur, præſertim ubi partes aliquæ iam emortuæ uidentur. Nam quædam harum exiccantur, perinde ac ſi
* βρυώ- ſale conditæ ſint: id uero non ita crebro
δη τε καὶ euenire ſolet. Contrà quædam adeo ſunt
πλαδαρά.* mucidæ, molles, laxæ, ut non ſolum

tang

tangentibus, uerum etiam aſpicientibus innoteſcant: quippe ſi particulas ipſarum manibus tractare tentaueris, illico deflue-re, & è digitis excidere uidebis, haud aliter quàm aquam. Sic oſsium quoq; marcidorum quædam in ſabulum fere reſoluuntur, exemplo lignorum, quibus uetuſtas cariem induxit: quædam uero ob immodicam humiditatis intemperiem, ueluti mucida demoriuntur. Cæterum reliquæ omnes partium intemperies, ſi exiguæ fuerint, ab indocta multitudine non percipiuntur: quam ob rem eas uulgo imbecillitates uocant. Etenim ſi phlegmone, uel ulcus, uel aliquid huiuſmodi, uentrem infeſtet, nullam aliam cruditatis cauſam quærunt: ubi uero nihil horum apparet, tum uentriculi imbecillitatem in cauſa eſſe dicunt, tanquam aliud dixerint ab eo quod manifeſtum eſt, puta cibos non probe concoqui. Quid enim aliud intelligere poſsis, quum imbecillitas eius dicitur, niſi functionis infirmitatem? Verum non hoc, ſed quæ huius imbecillitatis cauſa, id uero quæritur. Quid enim obſtat, quò minus uenter ſuo munere fungatur, ubi neque phlegmone, neque ſcirrhus, neque ulcus, neque aliud quippiam huiuſmodi

ipsum infestat? neque enim sine causa factum est, ut non probe concoquat. Itaque oportet omnino uel meatuum ametriam uel intemperiem incusare. Hinc etiam manifeste patet, nullum ex primis morbis, qui ad similares partes proprie pertinent, eos posse uia & ratione curare, sine primorum elementorum contemplatione. * Sed hos in aliis tractationibus, prout res expostulabat, confutauimus. Id uero in præsentia scire oportet omnem imbecillitatem, siue uentriculi, siue uenæ, siue arteriæ, siue musculi, atque (ut simpliciter dicam) cuiuslibet instrumenti, tum uitalis, tum animalis, necessario uel ob meatuum ametriam, uel ob intemperiem euenire. Verum quibus notis huiusmodi affectus deprælhendi possint, non est huius negotij: quippe qui non notas scribere, sed ipsos primos morbos enumerare proposuimus. Hactenus omnes similariũ partium morbos recensuisse mihi uideor.

*In anti. codi. Græco legitur, πορι[illegible] ἔτου, non πρὸς μὲν τούτοις.

CAPVT VI.

CONSEQVENS est, ut eos qui ad instrumenta pertinent, percurramus. Iam uero aliàs demonstratum est, in ipsis esse unam aliquam, quæ sit actionis causa, reliquas uero omnes, ut huic usum quendam

dam

dam præstent, fuisse creatas: proinde totius instrumenti functio maxime ac præcipue uitiabitur, ubi pars ipsa, quæ functionis est causa, ægrotauerit. Ac reliquarum partium omnium uehementiores affectus actionem impediunt. Igitur qui non per seipsos. sed quatenus primo actionis instrumento nocent, actionem impediunt, non morbi, sed morborum causæ sunt. Vbi uero nihil incommodant primo functionis organo, posſint tamen functionem impedire, iam huiuscemodi affectus morbi sunt appellandi. Nascuntur uero, ut iam diximus, ubi uel confirmatio à naturali habitu euariat, uel particularum debitus numerus, uel decens singularum magnitudo non seruatur, uel non, ut oportebat, inter se compositæ sunt. Quoniam igitur natura (ut iam demonstratum est) nullam harum frustra fecit, sed ad eum finem formauit omnes, ut quodlibet instrumentum, uel commodius uel tutius suo munere fungeretur, necesse omnino est earum noxas, quæ functionem uel in totum prohibent uel impediunt, in morborum numerum redigere. Quæ uero ad primæ partis, quæ functionem efficit, noxam conferunt, eas morborum (ut nuper di-

morbor. cau.
morbi q affectiones
orbus morb

ctum est) causas appellare oportet.

CAPVT VII.

QVAMOBREM & uariarum, & uarorum, & plancorum crura minus expeditè suo munere funguntur, eò quòd ab idonea figura deflexerunt. Itidem quibus fracta ossa non recte curata fuerunt, ne ipsi quidem huius membri officiũ probe perficiunt. Neq; non male opus suum aggrediuntur crura, ubi ob uehementem articulorum dolorem luxatio sequuta est, aut quum perfractio iuxta articulos supercilio, articulus exiliens promptè luxatur, aut ubi eminentior callus articulo innascitur: per huiusmodi affectus, ob spatij angustiam totus articulus non facile poterit moueri. Atqui huiuscemodi figurarum uitia aduentitia sunt. Nam sunt quædam natiua, quæ in utero contrahuntur, prima statim conformatione peccante. Hæc in quacunque corporis parte euenerint, ex eadem animal efficiunt ægrotum. Oportet enim cordis, pulmonis, uentris, cerebri, linguæ, lienis, renum, ac reliquarum partium omnium, seruari figuram, quæ si uitio quopiam offenditur, totius instrumẽti functionem deteriorem reddi necesse est. Iam tum magnitudo, tum mul

multitudo omnium concauitatum, quæ partibus debentur, ſeruetur, neceſſario ipſarum occaſione offendetur actio. Sed multiplices ſunt huiuſcemodi morbi. Alij quia meatus coaleſcunt, alij quia iidem à uiſcidis craſsiſq; humoribus obſtruuntur, conſiſtere ſolent. Rurſus alij, quia* exiccata ſunt corpora, aut à uicina aliqua parte ingruente compreſſa conſtipantur. Atque corporum ipſorum, quibus huiuſmodi ſunt meatus, eſſentia interdum uel indurata, uel phlegmone prædita,* uel tabeſcens, uel ſuppurata, uel inflata, aut aliàs aduentitia magnitudine turgens, deinde ſua mole proprias concauitates occupans, meatus obturat. Verum huiuſcemodi meatus longo interuallo differunt ab iis, quos prioris ſectæ principes, ex primorum elementorum impatibilium concurſu, ortum habere propoſuerunt. Etenim inteſtinorum, uenarum, arteriarum, ac omnium huiuſcemodi inſtrumentorum meatus, & lati ſunt, & manifeſti, quos nemo non uidet. Quòd ſi aliqui adeò ſint exigui, ut ſenſum ſubterfugiant, non tamen protinus huiuſcemodi meatus eiuſdem ſunt generis cum iis, quos prioris ſectæ autores inſtituerunt. Atque per omnes eiuſmodi

* *Quidā cod. anti. habēt nō αὐαινομένων, ſed αὐξανομένων, id eſt inaucta ſunt. ſed hæc eſt melior lectio.*

* *καὶ σφακελίζουσα, καὶ διαπυισκομένη, καὶ οἰδισκομένη.*

affectus, in quibus corporum ipsorũ in tumorem sublatorum meatus occludi consti pariq; contingit, nonnunquã unus duntaxat est morbus: nẽpe obstructio, quæ functionem lædat: nonnunquam præter hunc alius quoq; corporum affectus instat, qui obstructionẽ efficit. Quòd si corpus quod in tumorem attollitur, nullam propriã habeat functionem, unus quidem erit morbus, puta obstructio: corporis uero quod in tumorem attollitur affectus, non morbus, sed morbi ipsius causa censetur. Si enim (exempli causa) tunica uenæ quæ in sima iecinoris parte cõtinetur, huiusmodi quempiam affectum sustinens, meatũ constipet, per quem gibbi ipsius uasa sanguinem recipiunt: duo existimandi sunt morbi, alter ipsius uenæ affectus, alter obstructio meatus. quippe uenæ affectus obstat, quo minus sanguis utilis generetur: obstructio uero ipsius per corpus digestionem impedit. Atqui harum functionum utraque animãti est necessaria. Etenim manifestum est eos affectus qui primo functioni officiunt, morbos esse nominandos. Vbi uero nihil patitur uena,* crassi autem & uiscidi humores meatibus infixi, digestionem per corpus remorantur, hic effectus (nempe obstructio) unicus

*Male legitur in Ald. ὄντης pro αὐτῆς.

erit

erit uiſceris, morbus. Haud aliter in inteſtino: ſi ſola fuerit obſtructio, unicus erit morbus: at ſi phlegmone quoque infeſtetur, atque ob hanc internum ipſius ſpatium claudatur, prohibeaturq; excrementorum tranſitus: tum duo erunt morbi. Nam ſubinde morbus ex morbo naſcitur: ueluti in iis quos diximus, uidere eſt. Quandoquidem phlegmonas, eryſipelata, herpetes, carbones, & id genus reliquos, febris comitatur: nonnunquam enim id quod affectum eſt, functionis eſt uitium: oportet ipſum tum pathema, tum ſymptoma nominare, quippe ſymptomatis cauſa morbus appellatur, ueluti obſtructio: ipſa enim in cauſa eſt, quo minus alimentum per corpus digeri poſsit. Quòd uix autem quis ſentiat, refrigeratio in cauſa eſt: atque hæc morbi nomine cenſetur, à quo huiuſmodi ſymptoma, originem traxit. Itaque quum affectus ipſe functioni primo incommodat, eius uero cauſa ipſam non lædit:* affectum quidem morbum, id uero quod ipſum effecit, cauſam morbi nominare oportet, id quod in ſuccis craſsis uiſcidisq;, atque obſtructione, facile depræhenditur: quippe obſtructio ipſa morbus eſt, ſucci autem cauſæ ſunt morbi. Cæ-

**In anti. additur πρώτως, id eſt, primum.*

terum concauitatum morbi, ſiue obſtru-
antur, ſiue immodice pateant, omnes ad
confirmationis genus reducuntur: quip-
pe in omnibus his naturalis conformatio
impedita uidetur. Neque uero natura
cum partes formaret, eas fruſtra uel læ-
uigauit, uel exaſperauit: hac enim occa-
ſione per ſingulas partes morbi naſci
poſſunt, nempe exaſperata ea parte, quæ
ſuapte natura debuit eſſe læuis: læuiga-
ta uero ea, quam oportuit aſperam eſſe.
In hoc genere euidentiſsimæ innote-
ſcunt medicis oſsium tum læuitates, tum
aſperitates: neque non faucium quoque
aſperitas, ob quam tuſsis excitari ſolet.
Ac ſcire in præſentia oportet, ubi læſa eſt
particulæ figura, ſimul cum ipſa uitiari
meatum aliquem. Id quod in naſo faci-
le uidere eſt: quum enim ob uiolentum
ictum ſimus eſt factus, internum mea-
tum adeo aſtringit, ut per ipſum uel nul-
la omnino, uel admodum difficilis fiat
reſpiratio. Atqui neminem latet, in hu-
iuſmodi affectibus meatus conſtipatio-
nem eſſe morbum, quippe qui primo re-
ſpirationis functionem obturbat: cauſa
autem quæ ipſum præcedit, eſt reſima
naſi figura, quæ naturalis figuræ ipſius
noxa eſt. Igitur parte quapiam in con-

firmat

firmationis genere à naturali habitu aberrante, adeo ut functionis noxam subeat, prædictæ morborum differentiæ suboriuntur.

CAPVT VIII.

IN NVMERO autem partium simplicium, ex quibus singula instrumenta constituuntur, duplices inueniuntur morborum differentiæ: aut enim deest, aut abundat pars aliqua: atque in harum utraque, rursus aliæ depræhenduntur differentiæ. Nam earum quæ abundant, aliæ iis quæ naturali sunt habitu, annumerantur: ut si cuipiam sextus expullulet digitus, aut in oculo pterygion, id est unguis, aut in naribus corpulentum tuberculum, aut in alio quopiam meatu, id genus aliud. Sed horum aliqua inter morbos reputantur, ut pterygion: nam quum plurimum increuerit, & pupillam obscurauerit, uisum impediet. alia uero causæ morborum sunt, ut tubercula quæ meatus obstruũt: in primis enim obstructio morbus est, quippe quæ primo functionem offendit. quædam uero toto genere præter naturam sunt, ut lumbrici, ascarides, lapis in uesica, grando in oculo, suffusio, pus, itidem acrochordones, meli

cerides

*In Græ. additur, καὶ λοῦκαι.

cerides, atheromata, ſteatomata, uitiligines, lepræ, *calli, preterea quidquid in abſceſsibus depræhenditur. Ex his ea quæ primo functionem impediunt, morbos eſſe dicemus, ut ſuffuſionem: quæ uero non ita morborum cauſas, id uero latere puto neminem. Earũ uero partium quæ deſunt, quædam radicitus perierunt, quædam ueluti ex dimidio & amputatæ ſunt & mutilatæ. Atqui manifeſtum eſt cuique huiuſmodi complura protinus à prima generatione depræhendi. At uero iis qui in lucem ſunt editi, auferuntur ſubinde oſſa integra ex digitis, membris, capite, & lateribus. Aufertur etiam nonnunquàm digitus, pes, extrema manus, crus, cubitus, item uenæ uaricoſæ, glandulæ induratæ, dentes exeſi, atque eximitur etiam gurgulio, omentum, præputium, & pudendi pars aliqua, ac ſubinde totum pudendum, ſimiliter & teſtes. Sic correptus quidam non ita pridem uehementi uniuerſi corporis conuulſione, linguæ anteriorem partem modicùs amputauit: atque hic reualuit quidem à conuulſione: ſed loqui, ut antea, haudquaquam potuit. Sub hoc genere cõtinentur labiorum, aurium, narium (ut uocant) detruncationes. Sic partes quædam corpulentæ, aut uiolenter auulſæ, aut

put

putrefactæ funditus exectæ sunt. Atque per huiuſmodi miſerias ſiue una pars, ſiue duæ, ſiue plures deſint, quæ uel omnino perierint, uel partim fuerint exemptæ, naturalis partium numerus erit imperfectus. Igitur quæcunque harum functionem impediunt, eadem ratione in morborum ordine collocari debent. Quæ uero partem aliquam aliam actionis opificem uel refrigerant, uel ei non ſatis alimenti tranſmittunt, morborum cauſæ dicēdæ ſunt. Quædam utroque tum cauſæ, tum morbi nomine continentur, ut gurgulio, quum funditus fuerit exectus: & uocem obturbat, & pulmones & pectus refrigerat. Quum enim ex eo libro, qui & functiones & uſus ratiocinatione docet, didiceris omnium animantis partium aliàs functionem aliquam toti animali utilem perficere, aliàs per ſe quidem nihil agere, ſed uſum quendam iis quæ agunt præbere: proculdubio earum noxas, quæ actionem planè uitiāt, morbos: eas uero quæ uſum aliquem ſubtrahunt, morborū cauſas appellabis. Proinde partes quæ duplicem uel functionem uel uſum obtinent, ex unica quandoque noxa, duplicem habebunt uel morbi, uel cauſæ rationem. Quòd ſi pars aliqua utrunque poſsit præſtare, nempe functio-

nem

nem & usum, ueluti gurgulio: eius abolitio una quidem ratione morbus est, altera uero morbi causa. Atqui manifestũ est, ut ad reliquam partem, quæ adhuc manet & seruata est, morbus sit referendus: non ad eam quæ iam non est: quippe non negaueris & uuam & gurgulionem (ut nominãt) particulam esse spatij in ore, in quo sita est ea pars quæ nunc perpeti uidetur. Igitur quum abolita est, & spatium ipsum deseruit: totum id quod residuum est, morbum sustinebit, eo constanter manente, quod ab initio in confesso erat, nempe quamlibet functionem à morbo offendi. Quam ob rem aut ostendere oportet, & inspirationem & uocem non esse functiones animantis, aut si id probari nequeat, manifestum fuerit abolitam uuam morbum in palato efficere posse. Haud aliter dentis abolitio, oris morbus est, qui uel mãdendi munus offendit in parte quæ dentem amisit, si is ex molarium numero fuerit: aut simul edendi, loquendiq; munia impedit, si ex eorum numero fuerit qui cibos incidere solent, Græci tomeos uocant. Sic ubi linguæ dimidium abscissum est, reliqua pars mutilationem præter naturam sustinet. Itidem & de omento, & pudendo, & reliquis omnibus ita

affectis

affectis dicendum eſt. Quòd ſi quis huiuſmodi non morbum, ſed pathos, aut pathema uoluerit appellare: is non de re, ſed de nomine contendet. Id uero facile intelligitur, per omnes iam dictos morbos nonnihil ex magnitudine minui, tum linguæ, tum omenti, tum etiam pudendi, tum denique omnium huiuſcemodi * inſtrumentorum: non tamen protinus animalis ipſius * minutionem adeo manifeſtam eſſe oportet, ut ob hoc mutilum eſſe uideatur. Sed partium numerum quendam amittit, tametſi per huiuſmodi affectus, & arteriæ, & uenæ, & nerui, & cutis interdum, & adeps, & membranæ, & carnes eximuntur. Atque gurgulione, aut uaricibus inciſis, numerus quidam partium ab ipſis inſtrumentis aufertur. Atque omnia hæc ad immutatum partium numerum ſunt referenda. Vbi uero ab inſtrumento quopiam aliquid eximitur, ſed non eximitur pars abſoluta huiuſmodi affectus: in utroque fere genere compræhenditur. quippe deeſt animanti, tum ſimplicium particularium numerus, tum compoſiti inſtrumēti magnitudo: totum enim mutilatum eſt. Neque ulli dubiū eſt, quin uterque affectus, tum is qui ad numerum, tum is qui ad magnitudinem pertinet, in

ſuperiore

In Græ. antiq. legit κολουμένοις ὀργάνοις κολοβομένοις, id eſt, inſtrumentorū quæ mutilata appellātur.

**Legendum eſt, diminutio adeo manifeſta neceſſario erit.*

superiore prædicamenti genere, nempe quantitate comprehendi posit. quandoquidem quantitas duas complectitur species: discretam, quæ proprie quantitas nominatur: & continuam, quam Græci pelicon uocant. Verum in præsentia, ut clarior esset doctrina, eas separatim distinguere uolentes, alteram ad numerum, alteram ad magnitudinẽ reduximus. Posteaquàm de morbis qui ad numerum spectant, iam dictum est, eos qui particularum magnitudine consistunt (quomodocunque eos nominare placuerit) persequemur: qui quidem à iam dicto genere distingui uidentur.

CAPVT IX.

Morbus in magnitudine.

SI ENIM seruante particula figuram suã, magnitudo adeo uitietur, ut hanc ob causam actio impediatur, accidens ipsum particulæ morbus erit. Veluti si in prima statim confirmatione, lingua uel ad tantam increscat magnitudinem, ut ad nullam oris partem sese deflectere posit: uel adeo sit exigua, ut non omnes partes eius attingat. Verum qui post ortum iam perfecti uidentur, iis non ita crebro solent partes ad magnitudinem præter naturam attolli. Atqui minuuntur subinde, appellaturq; morbus hic aliis atrophia, id est defectus

fectus cibi: aliis phthisis, id est tabes ipsius partis. Porrò immodica incrementa eueniunt in ulceribus, supercrescente carne, atq; in eo morbo quem priapismum uocat. Nicomachi uero Smyrnæi corpus adeò immodice auctum est, ut ne mouere quidem seipsum posset: atq; hunc sanitati restituit Asclepiades. Vidimus etiam linguã cuiusdam mirum in modum auctam, idq; citra omnem sensum doloris, ut neq; œdema, neque scirrhus, neq; phlegmone, uideri posset. Nam neque excauata est sub premente digito, neq; sensum amisit, neq; dolebat. Sed hic affectus incrementũ quoddam erat partium, ita tamen, ut ipsa partis essentia ab omni noxa uideretur immunis. Sic testiculos quoq; & mãmas, aliis utrosq;, aliis alterum duntaxat, immodice increuisse compertum habemus. Ad hoc genus pertinet & struma (ut uocant) quippe quæ immoderatius aucta, non parum functioni incommodat. Similiter oculorum quoq; anguli, ubi à iusto modo recesserint, siue immodice fuerint aucti, siue diminuti: Græci alterum encanthida, alterum rhœada appellant. Atq; huiusmodi sunt in hoc genere differentiæ morborum.

Immodica incrementa ubi fiant

Encanthida

CAP. X.

CAETERVM compositione à natu-

Morbi in compositione &c.

rali habitu aberrante, morbi nascuntur: in positu quidem, ut sunt articulorum tum luxatio, tum commotio. item si uel intestinum, uel omētum in scrotum deuoluitur: hoc epiplocele, illud enterocele, Græcis nominatur. Vbi uero uicinarum partium inter sese consensus à naturali ordine recesserit, ut si ligamētum uel laxum uel intentum uel abruptum fuerit: impediat in ea parte motum articulis debitum. Huius generis sunt linguæ, pudendorumq; immodica uincula: quippe quæ linguam in loquendi mandendique functione impediunt: pudenda uerò ob auersum meatum cohibent, quò minus semen genitale procul rectoq; incessu, in fœminæ uterum inii cere posſint. Eiusdem notæ sunt labia, palpebræ, digiti, sedes, atq; aliæ huiusmodi partes, quum ob ulcus præter naturam coalescunt. Atq; hoc pacto colligere oportet morborum species, quæ à compositione proueniunt.

CAPVT XI.

Morbi in solutione 26 [illegible] IAM ad reliquum, idq; quintum genus morborum trāseamus, nempe unitatis solutionem, siue illa simplicibus (quæ similares uocantur) partibus adueniat, siue compositis. quippe cuius paulò antè inter communes utrisq; partibus morbos mentionē

iam

iam fecimus. Quum enim uel ligamentum uel arteria diuellitur, & totius instrumẽti, & ipsius diuulsæ partis, commune erit pathema: nam utriusq; soluitur unitas: totius quidem, quia partes neq; sibi inuicem cohęrent, neq; in unũ rediguntur: partis uero diuulsę, quia nõ manet una, quippe quę in duas dissecta sit. Quòd si nõ tota, sed pars eius aliqua fuerit diuulsa, tũ affectus hic, non totius instrumenti morbus est (nisi ex accidente, quòd pars eius aliqua fuerit affecta) sed ad affectam duntaxat partem proprie insigniterq; pertinere uidetur. Porrò continui solutio, in osse quidem fractura nominatur, in carne uero communiter ulcus. Ruptura uerò & cõuulsio ab eodẽ genere manant, nisi quòd hæc neruis, illa uero carni tribuitur. Diuelluntur autem neruorum fibræ, aut sub uiolenta aliqua attritione, aut ubi derepente affatimq; intenduntur. At quæ apospasmata, id est auulsiones, uocantur: instrumentorum duntaxat sunt pathemata. Habes iam omnes simplicium morborum differentias, consequens est ut compositos quoq; persequamur*.

*Addit. in Græc. *ἀπὸ τῶν ὁμοιομερῶν αὖθις ἀρξαμένους σωμάτων.* id est *à similaribus rursum corporibus incipientes.*

CAPVT XII.

IGITVR qui priorẽ hypothesin sequũtur, morbũ quendam statuunt, ex meatuũ laxitate cõstipationeq; cõpositũ: nõ quòd

Solutio continui in osse etc. ...

De compositis morbis similarium partium

ſinguli particulatim meatus, utrunq; ſuſti neant, ſed uiciſsim alij conſtipentur, alij dilatentur: ita tamen ut utrum magis accuſes, latitudinem, an conſtipationem meatuum in toto ſimilari corpore, haudquaquam inuenias. neq; etiã ſumere queas ſenſibilem eius partem, cui alterum duntaxat adſit: ſed quancunq; ſumpſeris, ſemper tota ab utriſq; afficietur. Alterius uero hypotheſis autores, ſolis qualitatibus à naturali habitu aberrantibus, per ſingula corpora ſimilaria quatuor compoſitos morbos dinumerant, calidum ſimul & ſiccum, calidum ſimul & humidum, frigidum ſimul & ſiccum, frigidum ſimul & humidum. Affluente autem ipſis eſſentia quapiam, itidem quatuor alij ex qualitatibus eodẽ modo coniugatis, naſcentur morbi. Quia uero continui ſolutio non ſolum inſtrumentis, ſed ſimplicibus quoq; corporibus accidere ſolet: idcirco connectitur ipſa nonnunquam iam dictis, iuxta utriuſq; ſectæ ſententiam, morbis compoſitis: neq; non ſimplicibus quoq;, quos ſtatim in huius operis initio deſcripſimus. Quippe fieri poteſt ut pars aliqua ſuſtineat ulcus, & ſimul uel ſiccitate, uel humiditate, uel frigore, uel calore, præter naturam afficiatur: aut etiam unà cum ulcere, ſimul & calore & humo

humore infestetur. Igitur partes, quas simul & ulcus & phlegmone afficiunt, trifariam à naturali habitu recedunt: etenim ob ulcus, partium suarum unitatem amittunt: ob phlegmonem uero, naturali sua temperie calidiores fiunt & humidiores. Deniq; tumor in ipsis, si ad tantam magnitudinem attollatur, ut ob hanc ipsam functio impediatur, morbus censeri debet: alioqui uel symptoma, uel pathema duntaxat, quemadmodum & dolor. Igitur quæcunq; pars unà cum phlegmone ulcere quoq; infestatur, eam triplici morbo affici necesse est: quamuis nonnunquam quatuor sustinere posit. Porrò phlegmonem in præsentia non nominamus pro ueteri more, partiũ ueluti inflammationem, sed rubentem renitentemq; tumorem, & qui dolorem inferat. Atq; itidem in erysipelate nonnunquam usu uenit, anthraces, id est carbones, aliter consistere haudquaquam possunt. Herpetes & cancri in his mediam naturam obtinent. nam magna ex parte ulceribus coniũguntur, interdum sine his consistere uidentur. Atq; huiusmodi morbi cõpositi sunt, uel nullo comitante ulcere. Principio quòd omnes ex abundante nascuntur humore. Erysipelas à flaua bile. Cancer ab atra bile. Phlegmone à sangui-

ne. Oedema à pituita. Deinde quòd omnes iam dicti humores quanquam secundum speciem sunt humidi, potentia tamen non omnes humidi sunt. Nam atra bilis sicca & frigida est: flaua bilis sicca est & calida: pituita humida & frigida: sanguis humidus & calidus est. Postremo quòd omnes hi morbi sibi inuicem implectuntur, neq; facile aliquis eorum syncerus inuenitur. Nam phlegmone magna ex parte miscetur aliquid, quod uel erysipelatis, uel œdematis, aut scirrhi naturam seruet. Erysipelati autem, quod phlegmones aut œdematis, aut scirrhi speciem referat: ita similiter in reliquis omnibus perpende. Itaque multiformis est omnium huiusmodi morborum compositio. Dicemus autem de ipsis copiosius in libro quem de morborum causis instituimus, atque in eo qui illum sequitur de symptomatis, neque non in tractatu de medendi methodo, cuius gratia hos commentarios omnes conscripsimus.

CAPVT XIII.

POSTQVA`M compositionis modum in simplicibus iam satis diximus, ad instrumentorum morbos transeamus, ostendentes quomodo ipsi quoque inter se connectantur, si prius admonuerimus

eius

eius, quod ab initio dictum est: nempe quòd alij sunt primorum similariumque corporum morbi, alij uero instrumentorum compositorumq;. etenim phlegmone ad prima corpora, luxatio uero ad instrumenta pertinet. Quum itaque membrum aliquod simul & luxatur, & phlegmone afficitur: luxatio quidem totius instrumenti primo morbus est: phlegmone autem neque primo, neq; proprie, sed per accidens. Quia enim phlegmone singularum ipsius partium morbus est, erit utique totius quoque instrumenti morbus, sed per accidens. ⌈Ita de oculis etiam & lippitudine dicendum est.⌉ Est enim lippitudo membranæ quæ ceretoidi tunicæ adhæret, phlegmone, quamuis ex accidenti oculi morbus esse uideatur. Atque euenit nonnunquam, ceratoide tunica altum habente ulcus, ut ipsa tota exesa,* procidat tunica quæ sub ea ponitur, rhagoides Græcis appellata, & distorqueatur pupilla. Horum trium affectuum quilibet oculi pathema putatur. quamuis & ulcus, & erosio, ad solam ceratoidem pertineant: lapsus ad rhagoidem: & distortio ad pupillam. Sed ut nuper dictum est, similarium corporum morbi ex accidente, ad totum instrumentum referuntur.

Phlegmone primorum corp. morbus est instrumenti per accidens.

Hæc non sunt in Græ. neq; addenda erant.

*In Græ. *est*, προπεσεῖν μέν τι. *id est, procidat aliquid ex tunica.*

Quòd ſi unum quodlibet ex ipſis compoſitus morbus infeſtauerit, is quoq; ex accidenti ad totum inſtrumentum pertinebit. Atq; ubi complures partes ſunt affectę, ita ut ſingulæ ſingulos ſuſtineant morbos: tum ſic quoq; totum inſtrumentum compoſito morbo laborare putabimus. Igitur fac eſſe (ſi ita ſors tulerit) ut id in oculo eueniat (neq; enim impoſsibilis eſt hypotheſis) nempe pterygion, id eſt unguis, & lippitudo, & eroſio ceratoidis, & * exitus rhagoidis, incipiensq́; apparere ſuffuſio, hic non eſſe unum duntaxat & ſimplicem morbum, id uero latere poteſt neminem. At non deerit quiſpiam, qui omnes huiuſmodi affectus, compoſitum oculi morbum uocabit. Alius uero non unum compoſitũ, ſed plures dicet eſſe in oculo morbos, in diuerſis ipſius partibus cõſiſtentes. Verum ob hoc haudquaquam uariabitur medendi indicatio, cuius gratia omnes huiuſmodi quæſtiones tractamus: ſiue unus fuerit compoſitus morbus, ſiue plures, pugnantibus remediis indigentes. Sed de his in opere de medendi methodo amplius diſſeremus. At hoc in loco ſatisfuerit oſtendiſſe, probabilem utrosq; fouere ſententiam: tum eos, qui plures eſſe morbos in oculo arbitrantur: tum eos, qui ut unum eſt inſtru

* προπτωσις.

ſtru

ſtrumentum affectum, *ita unũ quoq; mor
bum compoſitum autumant: quamuis (ut
iam dictum eſt) multæ ſint in ipſo partes
affectę. Igitur quemadmodum ſimplicium
morborum, alius quidem primo totius in-
ſtrumenti morbus erat, ueluti ſuffuſio: a-
lius uero ex accidente, ut ulcus in ceratoi-
de: ita compoſitorum quoq; morborum,
alij proprie ad totum inſtrumentum refe-
runtur, nempe qui complures eius particu
las ſimul infeſtant: alij uero per accidens,
qui in una quapiã ipſius particula cõſiſtũt
morbi compoſiti, ut lippitudo, quæ in hæ
rẽtis mẽbranę phlegmone eſt: quippe phle
gmonem compoſitum affectum eſſe, iam
demonſtratum eſt. Quòd ſi præterea ulcus
in membrana ſuboriatur, ſic profecto mul
to magis compoſitum morbum particula
ipſa ſuſtinebit. at nihilo minus totus ipſe
oculos compoſito morbo laborare dicen-
dus eſt. atq; huiuſmodi ſunt qui ex accidẽ-
ti ad totum referuntur inſtrumentum mor
bi compoſiti. At uero ij per quos eodẽ tem
pore multæ partes afficiuntur, ipſorum in-
ſtrumentorum primo compoſiti morbi
ſunt: præſertim ſi particulatim quiuis ſim-
plicium, non ex accidenti, ſed primo to-
tius inſtrumenti morbus fuerit, ut in ocu-
lo pterygion, id eſt unguis ſuffuſio, rho-

** Ex Græco ita legẽdũ eſt: Sic et unum eſſe morbum autumant: cõpoſitũ uero, quando (ut dictum eſt) plures ſint in ipſo partes affectæ.*

eas. Horũ quilibet proprius eſt oculi morbus. at quum ſimul omnia concurrunt, cõpoſitum, propriumq; oculi morbum conſtituunt. Igitur ſi hac uia & ratione proceſſeris, facile omnes compoſitos inſtrumentorum morbos depræhendes: nam omnes & perſequi & componere, ſuperuacaneum mihi uidetur Si enim ſimplices morbos omnes cognoueris, deinde quo pacto inter ſeſe componantur didiceris: ſatis idoneus eris qui in reliquis particulatim te exerceas. Proinde ſi ſemel dũtaxat ea quæ in hoc opere conſcripſimus, perlegeris, nihil utilitatis reportabis, niſi exacta diligentia crebrò in ipſis te exercere ſtudueris.

*

CL. GALENI
DE MORBORVM CAVSIS LIBER SECVNDVS.

Quæ in ſecundo libro de morborum cauſis continentur.

 CAP. I.

MNES iam morbos quot qualesq́; ſint, & ſpecie, & genere diſcriminatos, tũ ſimplices, tum compoſitos, ſuperiore uolumine declarauimus. Conſequens eſt ut ſingulorum cau

ſas perſequamur, ſumpto initio ab iis animantis partibus, quæ & ſimplices, & ſimilares nominantur: mox ad compoſitas, & inſtrumentarias rurſus trãſibimus. Poſteaquam igitur demonſtratum eſt (ſi eorum ſententiam ſequimur, qui ſubſtantiam generationi corruptelæq; obnoxiã in unum redigi, alterariq; arbitrantur) omnem ſimilaris ſimplicisq; ad ſenſum corporis morbum, uel intemperiem quandam eſſe, uel partium quæ inter ſeſe cohærere debent, diuiſionem: aut (ſi alterius ſectæ placita recipimus, quæ partes non in unum coaleſcere, ſed uacuum quoddam ſpatium in omni corporis concretione intextum putat) meatuum ametria, id eſt à iuſto modo declinationem, aut partium, quum ſibi inuicem ad ſenſum cohærere debebant, ſolutio. Incipiamus igitur nunc ſingulorum morborum cauſas conſiderare, prioris ſectæ hypotheſi, quã ueram eſſe credimus, innitentes. Erant autem (ni fallor) quatuor ſimplices morbi, & quatuor cõpoſiti, increſcente nimirum immodice uel calore duntaxat, uel frigore: aut in altera, oppoſitione uel ſiccitate, uel humiditate. Accidit uerò nonnunquam, ut cõiugatæ ſimul qualitates augeantur: oriaturq; morbus, uel calidus ſimul & ſiccus, uel frigidus & ſiccus,

ſiccus, uel calidus & humidus, uel frigidus & humidus. CAP. II.

VIDEAMVS itaq; à quibus cauſis ſinguli dictorum morborum naſcantur, incipientes ab eo morbo, qui in immodici caloris intẽperie conſiſtit. Atque reliqua corpora omnia, quæ plus ſatis incaleſcunt, ita uidẽtur affici, uel ob motum aliquem aucto calore, uel ob putredinem, uel quia calidiori cuipiam corpori uicina ſunt, uel quia conſtipantur, uel quia cibũ ſumunt, qui ſuapte natura calorem excitare poſſit. De motu ſatis apparet, tum in his qui exercitantur, tum in lapidibus aut lignis, quum inter ſe mutuo confricantur, & deniq; in flamma uentilata. Ex putredine caleſiunt, tum corpora reliqua omnia, tum maxime ſemina, aut ſtercora. Equidem uidi columbarũ ſtercora ob putredinem accenſa arſiſſe. Quòd uerò ob calidiorum uicinitatem proxima quæque caleſcant, ſatis patere puto iis, qui balnearum, ſolis æſtiui, & flammæ cuiuſlibet, uim fuerint experti. Iam ſi brumæ tẽpore ſuccendas ignẽ in amplo cubiculo, oblinens omnia ipſius ſpiramenta, uehementẽ colliges ibi calorem: at niſi ſpiramenta claudas, nihil ſane profeceris. Atq; eandẽ ob cauſam & balneæ, & camini, adaucto interno calore

æſtuant

Immodici caloris

æſtuant. Ex quibus ſatis patet, conſtipationem nonnunquam adaucti caloris cauſam eſſe. Quòd materia autem augere calorem poſsit, uel hoc argumento planè intelliges. nam ſtipulæ aridæ facile maximam flammam præbent, cui ſi lignorum uiridium magnum cumulum inieceris: in primis quidem aliquandiu flammam tum grauant, tum ſuffocant, tandem uerò eam augere uidentur. Sed quo pacto perficiuntur hæc in animantis corpore? Certe ſi ab exercitatione quiſpiam fuerit fatigatus, is immodicum ſuſtinere calorem dicetur, maiorem inquam, quàm pro naturali habitu, tum in muſculis, tum in articulis: quippe ad hos in primis mouendi munus pertinet. quòd ſi calor non ultrà progrediatur, ſed priuſquam per totum animantis corpus fuerit ſparſus, ſoluatur: affectus ita genitus, laſsitudo duntaxat fuerit. Si uerò in totum extendatur corpus, morbus ipſe febris nominari debet: quippe quæ totius animantis calor immodicus eſt. Itidem ira quoque, quæ caloris, qui circa cor eſt, feruor quidam eſt, idq́; ob immodicum motum, atque hic interdum per totum corpus diſperſus febrim accendit. Iam ea quæ putreſcunt in animantis corpore, calorem quendam immodicum in iis partibus in

quibus

quibus putrent, efficere poſſunt: id quod in eryſipelate, herpete, carbunculo, phlegmone, & phygethlo, facile uidere eſt. Si uerò ſimul uniuerſum corpus calfaciant, febrim quoque excitant. Porrò quonam pacto tertia cauſa in animantibus immodicum calorem excitet, ex iam dictis ſatis manifeſtum arbitror, atque ex iis quoque, quas * ambuſtiones uocant. Quippe in bubone, phlegmone, eryſipelate, & omnibus adeo calidis morbis, pars ipſis proxima continuaq́;, in primis calore afficitur, quem deinde uicinæ parti tradit. Atque hæc rurſus illi quæ ipſam ſequitur, ita perueniente intemperie ad fontem inſiti caloris, non ita multo pòſt totum corpus principij pathema percipit. Cæterum qui in apricis diu morantur locis, ſi nudi ſunt, tota interdum cutis calidior redditur: ſi uerò ueſtiti, caput duntaxat afficitur calore: atque hic affectus * ambuſtio uocatur: calor uerò totum corpus occupans, febris eſt. Quartum genus eorum quæ inſitum calorem accẽdere poſſunt, in conſtipatione conſiſtit. Nam ſi immodico algore quiſpiam correptus fuerit, aut in aqua quæ uel aluminis naturam uel aliam huiuſmodi facultatem ſeruet, natauerit: conſtipabitur denſiórque reddetur cutis.

*ἐγκαύσεων. id eſt, exuſtiones.

*ἔγκαυσις.

Atque

Atque sic uapores, quò minus transpirent, prohibentur. Quòd si fortefortuna *fuliginis speciem referant: ea quæ ibi cumulata sunt, febrim succendunt. Inter illa quæ inmodicum calorem inducere possunt, quintum locum obtinent, alimentorum qualitates acres & calidę: eiusmodi sunt allia, porri, cæpe, & reliqua id genus. nam qui iis immodice utuntur, febre nonnunquam laborant. Eiusdem generis sunt potiones calidæ, ut uinũ uetus & acre, si imbecillo corpori liberalius ingeratur. Item medicamenta acria, qualia sunt & amuleta, & uenena: quippe quæ febrim excitare possunt. Cur igitur non semper, inquiunt, ob quãlibet dictarũ causarum succenditur febris? Tum quia effectricis causæ quantitas inæqualis est, tum etiam quia affectus quem ipsa corpori infert, magnam in maioris, minorisq; ratione suscipit differentiã. præterea animantium corpora, alia aliis longè sunt uel promptiora, uel contumaciora, ad hoc ut à naturali habitu deflectant. Igitur ut non dubites, quamobrem non quiuis motus lassitudinem inducat, quippe qui planè intelligis, neque musculos neque articulos unquam fatigari, nisi ipsorum natura à multo & forti motu uincatur: ita perpendere oportebat, nisi lassitudo

*ὅσαι καπνώδεις. id est, fumidi existant.

tudo tum magnitudinem, tum moram notatu dignam habuerit, eam totum corpus uitiare non posse. Exiguus motus lassitudinem efficere non potest, num exigua lassitudo succendet febrim? aut motus efficiendi uim ad aliquid relatam habebit, lassitudo non habebit? Quòd uero athletarũ corpora uehementes motus diu citra fatigationẽ sustinere possunt, & nos priuati, si paulò ultra consuetudinem laborauerimus, ęgre feramus: nemo adeò rudis est, quin intelligat. Proinde nihil mirũ uideri debet, si fatigatus aliquis haudquaquam febricitauerit. aut enim leuis fuit labor, aut non ita diu durauit, aut minor q̃ pro corporis robore, uel etiam si exercitatio ipsa breuis fuit, & remissa, atque imbecillior quàm pro exercitata natura, ⌈non utique lassitudinem efficiet, lassitudo uero febrem accendet etiam si exigua fuerit, & paruo perduret tempore, aut leuior patientis corporis robore existat? ⌉ Id uero in igne, re omniũ efficacissima, uidere est: neq; enim refrigeratos calfacere potest, nisi & tempus habeat, & robur: etenim redeuntes aliquando ab aëre gelido, indolenter per maximam flammam ducimus manus. neque etiam quamlibet materiam illico accendit. nam stipulæ aridæ primo pro

** Hæc omisit iter pres, quæ quidẽ habẽtur in Græ. codicib. tũ manuscriptis, tum etiam impressis.*

tinus occursu accenduntur: at ligna humida, uiridiaque ut accendãtur, longiori tempore, fortioreque flamma indigent. Atqui quum nihil horum in igne mirum tibi uideatur, miraris tamen, ut lassitudo inducatur, opus esse & magnitudine, & tempore, & corpore, quod facile queat accendi. Verum satius fuerit te ob huiusmodi res nihil mirari, sed quænam animantiũ corpora suapte natura facile, quæ uero nõ ita facile calfieri possint, considerare. Sed de iis posthac audies. in præsentia autem haudquaquam mirabile tibi uideatur, si quod facturum quippiam est, indiget & tempore & magnitudine: prætcrea ut proxima sit ei res, quæ suapte natura prompte affici possit. Sine his ne ignis quidem quicquam accẽdere, nec gladius secare potest: neq; aliud quippiam uel efficacissimum agit, si uel res in quam agendum erat, sit illo ualidior, uel non suppetat tempus notatu dignum. Neque enim lucernæ flammam confertim perfundes oleo, nedum aqua: neque gladio lapides secabis, tantũ abest ut adamantem aggrediaris: tamen laborem, calorem, & frigus, & reliqua id genus semper febrem posse accendere putabis? etiam si exigua fuerint, & pauco immorentur tempore, siue uniuersum quoque

que

quę corpus ad suscipiendum calorem ineptum sit. Quòd enim iam calidum est, magis pronum est, ut immodice calescat, quemadmodum frigidum, ut refrigeretur immoderatius. Quòd uero econtrario se habet, ineptum est: adeo stupida, rudisque est eorum, qui huiusmodi scrutantur, quæstio. Sunt uero alij nihil dubitantes, qui promptè proteruęque pronunciant, nihil eorum quæ iam dicta sunt, unquam posse febrim excitare. Horum stupiditas quidem miserationem, cōtentio uero odium meretur. Verum huiusmodi sophismata soluta sunt in eo uolumine, quod causis procatarcticis, id est euidentibus separatim diximus: neque nunc errores confutare, sed uera duntaxat docere instituimus. Redeamus igitur ad id quod propositum nobis erat, nempe ut singulorum simplicium morborum causas explicemus, tum præcedentes, tum procatarcticas, id est, euidentes: neque enim fuerit absurdum dilucidioris doctrinæ gratia, eas huiusmodi nominibus distinguere. Eas igitur quæ in animali ipso consistunt, siue affectus sint, siue motiones præter naturam, causas nominant morbum præcedentes. Quæ uero extrinsecus adueniunt, si uehementer alterant, immutantque corpo-

ra: eas interim procatarchontas, interim procatarcticas cauſas appellant.

CAPVT III.

CALIDI morbi cauſas in uniuerſum diximus: trãſeamus itaq; ad frigidũ, cuius multæ ſunt numero cauſæ: ut frigidorũ uicinitas, cibi potusq́; tum quantitas, tũ qualitas. Item conſtipatio, & raritas, præterea & ociũ, & motus immodicus. Quippe ab huiuſmodi occaſionibus, ignis quoq; extinguitur. Nam ſi exiguæ prunæ, niuem plurimam, aut glaciem adhibeas, aut frigidam aquam infundas: ipſam illico extingues. Item ſi aër nos ambiens ſummo frigore afficiatur, quale potiſsimum apud Iſtrum horis brumalibus graſſari ſolet: uidebis non ſolum lucernam ſub dio expoſitam, uerum etiam omnem ignem exiguũ protinus extingui: atq; ſic uincit ignem, rerum præfrigidarum uicinitas. Alimentorum autem ipſius uel abundantia, uel defectus, aut aliena qualitas, ad hunc illi modum officit: magna quidẽ lignorũ ſtrues, ſi cõfertim exiguæ flammæ iniiciatur, ob immodicæ quantitatis exceſſum, eã ſuffocabit. At ſi nulla penitus, aut pauca admodum ligna ſuppeditaueris, tabeſcere flammam uidebis, idq́; ob alimenti uel defectũ, uel paucitatem. Sic lucernæ flammã & minui,

nui, & ferè extingui uidemus, ubi proprium ipſius alimentũ à iuſto modo aberrauerit. ſiue enim nimis parcè oleum adhibeas, ſiue affatim plurimum infundas, noxam non uitabis. At ſi liberaliter quidem materiã adhibueris, ſed quæ ſuapte natura uel accendi nõ poſsit, uel uix accendatur, illico minorẽ reddes flammam: ut ſi oleum aquæ mixtũ, in ignem effundas. Porrò autem ſi aërem qui flammã circundat, incluſeris, ac immodice rarum effeceris: uidebis flammã & diminui, & penè extingui. Atqui clauditur uel ſub medica cucurbitula, uel uaporatorio cubiculo, uel alio quopiam id genus inſtrumento, uel etiam camino, ſi ipſi⁹ foramina obſtruxeris. Quòd ſi in loco aprico ſole uehementer ęſtuante ignem accẽdas, uel fortiori ipſum flamma circundes: uidebis tum imbecilliorem flãmam tabeſcere: quippe quæ ab externa flãma, utpote fortiore, & laxior fit, & uehementer diſsipatur. Neque non perſpicuũ eſt, ſi eam uentilaueris, hoc eſt moueris, augebis: ſi quidem modice id feceris: nã immodica uentilatio diſſoluit, diſsipatq;. Ita uentos, à quibus uſus aliquis expectatur, oportet flammæ ſemper proportione reſpondere: nam maiores quàm pro ipſius ratione, ipſam diſcutiunt, nõ uentilant. Hinc

manifeſtum eſt flammam aduentitio motu indigere, ut increſcat, modo is non ſit immodicus. Nam quæ omnino non uentilatur, tabeſcit. Quæ uero ab externo motu immoderatius irruente agitatur, ea & diſsipatur & diſcutitur. Igitur primæ cauſæ ſpecies, frigidum morbum inducet, ſi frigida res (quæcunq; illa fuerit) extrinſecus acciderit, ſiue ſolo contactu, ſiue potentia id efficiat. Sic natantes in aqua frigida, aut infeliciter loti, aut per loca frigida ambulantes periculum ſubierunt: quippe nouimus quoſdam, qui priuſquã domũ reuerterẽtur extincti ſunt. Ob eam uerò quam ſecũdo loco diximus cauſam, nonnulli apoplexia, aut morbo comitiali laborauerunt, aut ſenſus motionisq́ue incommodum ſubierunt, aut alio quopiam pacto refrigerati ſunt: idq; ob ebrietatẽ: quamuis uinum (ſi modice ſumatur) intimum calorem augere poſsit, quippe quòd ſit alimentum maxime familiare. Itidem optimi ſucci cibus, & qui plurimum alimenti præbere poteſt, ſi animanti immoderatius ingeratur, frigidos morbos excitabit. Præterea tum cibi, tum potiones ſuapte natura frigidiores, ipſi quoque inter frigidorum morborum cauſas numerantur: cuiuſmodi ſunt papauer, mandragora,

gora, hyoſcyamum, cicuta, atque ij præ nimio frigore mortem quoque inducunt. Cæterum maxima conſtipatio (hanc enim in tertio cauſarum, quæ frigidos morbos pariunt, ordine ſtatuimus) & graues ſopores, & ueternum, & apoplexiam afferre ſolet. Atque hoc eſt, quod Hippocrates ait: Si de repente quis obmutuerit, uenarum interceptiones corpori moleſtiam inferunt. Vtraque ſanguinis uaſa (quemadmodum & maiores) uenas nominãs: quanquam recentiores alterum duntaxat genus, nempe id quod non pulſat, uenas appellant: quandoquidem arteriæ quoque in animante intercipiũtur, id eſt adeo implentur ſanguine, ut nullum in ipſis ſuperſit uacuum ſpatium, in quod inter dilatandum, externum aërem illicere queant: atque ob id intimus calor, tum præfocatur extinguiturque, & eorum qui ſic afficiuntur corpora ſubito mouendi ſentiendique uiribus priuantur. Iam in libro de pulſuum uſu, demonſtrauimus, ideo pulſare arterias, ut ſeruetur in omnibus animantis partibus caloris temperies. Item in opere de uſu reſpirationis, quòd ipſa quoque caloris, qui in corde continetur, ſeruat temperiem. Igitur quemadmodum externa flamma illico

perit, si ambiens aër arceatur, quò minus illi communicet: ut quum in uaporatorio cubiculo, aut cucurbitula, aut in alio huiusmodi uase includitur: ita animãtis quoque calor ocyssime peribit, si ipsum cohibeas ac includas, ut nullam posit cum circumfuso aëre habere communicationem. Igitur cordis calor, ambienti nos aëri, per gutturis meatum communicat: hunc si occluseris, illico præfocabis, interimesq; animantem. At calor qui per uniuersum corpus in arteriis cõtinetur, tũ per cor ipsum (quatenus faucibus communicat) tum per uniuersam cutem in ambiẽtem nos aërem respirat. ac uentilatur quidem, quum attolluntur arteriæ: purgatur uero à fuligine, quum contrahuntur. Atqui utroq; horũ naturalis ipsius modus conseruatur. Nam quum arteriæ constipantur, aut à plurimo sanguine (ut nuper diximus) aut obstructis earum osculis, ut haudquaquã transpirare posint: necesse est calorem quidẽ extingui, corpus uero ipsum emori. Quòd si modica fuerit constipatio, natiuus calor ob ipsam non necessario afficietur. Quũq; in animãtis corpore ueluti fuliginosa quædam, aut fumosa excrementa continentur: tum aliud natiui caloris pathema cõsistet: aliud uero, si uaporis suauis utilisq;

natur

naturam referant. Horum uero utrunque bifariam discriminatur: etenim optimus in corpore sanguis, nullius uitiosi excrementi permixtione turbatus, quum calefactus est, uaporem reddit optimũ, qui nihil secum ferat neque igneum neque acre: huiusmodi corpus si modice constipetur, breui uel plethoricum, id est oppletum, uel calidius quàm pro naturali habitu reddetur: plethoricum quidem quũ per ignauiam exercitationem neglexerit: ita enim retinentur in corpore ea, quæ per motum excerni oportebat. Calidius uero, quum exercitatur: utpote aucto ad motum natiuo calore, qui ob corporis constipationem non transpirat. At si corpus fumoso excremento refertum, constipetur: tum aut febris excitabitur, ob clausum intus fuliginosum uaporem, aut præfocabitur, extinguetur que calor natiuus. Atq; utrũque horũ consequitur & excrementi multitudinem, & constipationis fortitudinem: quippe si plurimũ fuerit fumidum excrementum, quod indigebat uacuatione, & cõstipatio uehemens, ne sub excremento præfocetur, extingaturque insitus calor, periculum est. Si uero paucum sit excrementum, & non ita uehemens constipatio, febris accendetur. Atque hinc per-

ſpicuum eſt, quòd & naturales, & aduentitios corporis affectus, per quos uel fuliginoſum, uel fumidum, uel uapore refertum ſit id quod tranſpirat, noſſe oportet: ſed hæc in tractatu de medendi methodo perſequemur: nũc ad inſtitutum redeamus. Igitur ut conſtipatio refrigerationis ſubinde cauſa eſt, ueluti iam diximus: ita * raritas quoq;, ſi modum non ſeruat, diſcutiendo diſsipandoq; natiuum calorem corpus frigidius reddit. Atque hæc, nempe conſtipatio, raritudoq;, interim in uniuerſo animali, interim in ſingulis partibus ſimiliter euenire poſſunt. Etenim per arteriarum tum obſtructionem, tum plenitudinem, ſi qualis fuerit totius corporis affectus, talis ſit in parte quapiam: ob arterias in ipſa ſola affectas, neceſſe erit partẽ, itidem ut totum morbo laborare. Atq; ea quæ extrinſecus adhibentur tum medicamenta, tum aquæ medica ui præditæ, ac frigidæ: item aër nos ambiens, partem ipſam immodice uel raram uel conſtipatam reddere poſſunt. Præterea uincula nonnunquam uiolenter uel ipſi particulæ iniecta, uel ſuperioribus circunligata, & uitapartem priuant, & eã refrigerant: quippe quæ eam priuant ea communicatione, qua principi animalis parti conſentit, quæ & natiuum

*In Aldino mendoſe legitur pro μανωσις μενωσις.

tiuum illi calorem & facultatem arterias mouentem transmittit.

CAPVT IIII.

DE MORBIS itaque tum calidis tũ frigidis, satis dictum est: de siccis deinceps disseramus. Igitur si aliquis plurimũ quidem transpiret, sed parcè nutricetur, idq; alimentis quibus siccandi facultas est: is facile ad siccum morbum perducetur: idq; maxime si solicitudine, uigiliisq; torqueatur. Itidem aëris nos ambientis siccæ constitutiones, animantium corpora aridiora reddere solent. Sic etiam aquæ uel nitri, uel sulphuris, uel aluminis, uel bituminis, aut alterius id genus qualitatis naturã seruantes, si quis in ipsis natauerit: item medicamenta quæ exiccandi habent potentiã, siue deuorentur ad interna, siue extrinsecus adhibeantur, ipsa quoq; exiccant. Atqui de his amplius dictum est in opere de medicamentis.

CAPVT V.

HAE QVIDEM sunt siccorum morborum causæ. Quibus humidorum morborum causæ omnes econtrario opponuntur: ut sunt alimentorum quibus humectandi uis est, copia: potus plurimus, mollis educatio, animi tranquillitas, crebra in balneis dulcium aquarum

con

conuerſatio, præſertim à cibo, uita ocioſa & ignaua, hymbres plurimi, temporum conſtitutio humida, & medicamenta quæ humectare poſſunt. Iam ſatis manifeſtum arbitror compoſitorum morborum, compoſitas quoque cauſas eſſe.

CAPVT VI.

QVIPPE ſi calida cauſa ſimul cũ ſicca conueniat, calidum ſimul & ſiccũ morbum oriri neceſſe eſt: ſi calida & humida, calidus quoque & humidus prodibit morbus. Ita in reliquis quoque duabus coniugationibus perpende, nempe frigida & humida, ac frigida & ſicca. Cæterum dicamus & id quoque quod ad hunc ſermonem neceſſario addi, ac definiri oportet: nẽpe ꝙ corpus ſubinde alteratur, omnibus cauſis conformi inter ſeſe concordia conuenientibus, ſubinde uerò ob contrarias facultates inter ſeſe diſcrepantibus. Atque interim uincunt illæ quæ ſunt uel numero plures, uel tempore diuturniores, uel robore potentiores. Interim ab utriſque ex æquo corpus noxam ſuſcipit. Accidit autem (licet fieri non poſſe uideatur) ut idẽ corpus ſimul & calidius, & frigidius, aut ſimul & humidius & ſiccius, quàm pro naturali habitu, reddatur: uocatur autem hæc intemperies inæqualis: idq; non ab re. de

qua

qua ſeparatim in alio uolumine, prout res ipſa expoſtulabat, diſſeruimus: uerum non eſt nobis in his diutius immorandum. Properemus igitur ad reliqua morborum genera, ipſorum cauſas tractaturi: ſi prius admonuerimus eorum quæ in libro de morborum differentia iam dicta ſunt, quòd corpora interdum à naturali habitu recedunt, lapſis duntaxat quatuor qualitatibus, nulla alia extrinſecus affluente ſubſtantia. Interdum uerò fluxione implentur, humida illa quidem omnino, ſi ſpeciem, non humida uerò, ſi potentiam ipſius conſideres. De hac potentia ueteres tum medici, tum philoſophi diſſeruerunt. Oſtendimus & nos ipſam, cum in aliis quibuſdam commentariis, tum in iis quos de medicamentis conſcripſimus. Dicemus uerò & nunc ea quæ in præſentia nobis utilitatem afferre poſsint. Nempe quòd flaua bilis, poteſtate calida eſt & ſicca. Atra uerò, ſicca & frigida. Sanguis humidus & calidus. Pituita frigida & humida. Item quòd nonnunquam horum humorum ſinguli influunt ſynceri, nonnunquam ſibi inuicē mixti. Et quòd partium, quæ uel œdemate, uel ſcirrho, uel phlegmone laborant, affectus, hanc ob cauſam plerunque uariantur. Nam & car-

buncul

Idem supra lib. 1. cap. v.

Humor[um] qualitates.

bunculus, & cancer, & herpes, & erysipelas, & gangræna, & phygethlon, & phagedæna, & satyriasis, hoc genere continentur. Præterea alphi, id est, uitiligines, atheromata, achores, melicerides, ganglia, stearomata: morbi sunt à fluxionibus orti. Differunt autem inter sese, tum hi, tum omnes alii quos prædiximus, quòd alius ex pituita, alius ex sanguine, alius ex flaua bile, alius ex atra, alius ex alio quodam humore, qui non omnino à naturali habitu deciderit, ortum habet. Verum quisquis fuerit huiusmodi humor, omnino ad prædictorum generum aliquod reducitur: fieri enim haudquaquam potest, ut neque sit calidus & siccus, neque calidus & humidus: neque frigidus & siccus, neque frigidus & humidus. At quatenus admodum crassus est, ac frigidus: uidetur quidem à naturalis pituitæ forma excidere, atque alius humor esse, toto genere præter naturam. Sed huic opinioni ueritas ipsa reclamat: nam quoad ei frigida, humidaq; fuerit facultas, sub pituitæ continebitur genere. Eadem ratione quicunq; siccus & calidus fuerit, ad bilis genus reducetur. Verum de his aliàs amplius dictum est: quam ob rem in præsentia breuitati studebimus, de his omnibus copiose in opere de medendi

method

methodo diſputaturi. Iam ad id quod proprie ad hanc tractationem pertinet, redeamus. Igitur omnes eiuſmodi morbi naſcuntur, depellēte ſemper natura id quod abundat, in partes imbecilliores. Id quod complures ex maioribus noſtris, licet iam antè dixerim, tranſmiſsionis tamen modum non declarauerunt. Atqui naturam ratione præditam dicere uidebimur, ſi ita ſimpliciter eam quicquid inutile eſt, ex robuſtis ad infirma depellere pronunciauerimus.* Sed in morbis qui feliciter iudicantur, huiuſmodi quandam facultatem haud obſcure dephrehendimus. Quis uerò ſit huius facultatis modus, maiores noſtri non ſatis accurate explicauerunt, eò quòd neque potentias quidem naturales (quas nos in aliis commentariis perſecuti ſumus) ad amuſsim demonſtrare potuerunt: nimirum quot, qualéſue ſint, & quæ ſint ſingularium munia. Verum haud difficile fuerit de omnibus his diſſerere, ei qui hypotheſin, quam in dictis commentariis præſcripſimus, ad hunc uſum accommodauerit. Etenim quum quatuor ſint potentiæ, quibus quælibet pars, tum animalis, tum plantæ prædita eſt. nam alia familiare ſibi alimentum attrahit, alia retinet, alia alterat,

*Ex antiq. Cod. Græc. ita legēdum eſt. Sed quòd in morbis optimæ criſes ab aliqua huiuſcemodi facultate fiant, illi haud obſcure deprẹhēderunt.

alia id quod redundat excernit: quũ etiam duplex ſit excremẽti genus. aut enim quãtitate offendit, aut qualitate: quum denique omnium corporis partium non æquale ſit robur (quippe principes partes ſtatim ab initio, rerum natura maiori robore dotauit) rationi conſentaneum uidetur, ut in corporibus impuris, & quæ excrementis abundant, aliquid defluat in partes imbecilliores. Quum enim excrementum à robuſtiore quaque parte ſic expellatur, ut nuſquam conſiſtere poſsit, in partem dilabitur omnium maxime imbecillam. At uaria eſt huius partis ratio: aut enim illico quum formaretur animal, noxam ſubiit, aut poſtea læſa fuit, aut etiam ſuapte natura talis eſſe debuit, ut cutis. Hæc enim quũ nullius actionis, ſed uſus duntaxat gratia ſit creata, non ab re iis quæ functiones perficiunt, facta eſt imbecillior. Eſt enim ueluti operculum quoddam, ac natiuum animalis tegumentum: quippe quæ non coctionem, non cibi digeſtionem per corpus, non ſanguinis generationem, non pulſum, non reſpirationem, non motum uoluntarium, animali præbet: & ut ſummatim dicam, nullo penitus munere fungitur. Præterea quum ſit omnium partium extrema, haudquaquam

absurdum

absurdum uideri debet, quòd uniuersi corporis suscipiat excrementa. Etenim natura protinus ab initio multa fabricata est instrumenta, quibus excrementa purgarentur, atq; hæc sola ad bonam ualetudinem seruandam abunde satisfaciunt, ubi neq; ex ambiente nos aëre, animali noxa infertur, neq; ob errorem in uictus ratione, totum corpus immodice excrementis redundat. Accidente autem huiusmodi aliquo peccato, tum naturalia instrumenta sola ad excrementi multitudinem expurgandam non sufficiunt: proinde fluxiones à potentioribus partibus depulsæ, in imbecilliores irruunt. Atque euenit interdum constipatis meatibus, per quos excerni cõsueuerant, ut ad partes alias deriuentur. Ab huiusmodi exordiis, omnes iam dicti morbi nascuntur: augetur uero uitium in membris, quum infixa ipsis excrementa putrescunt, ac ita deteriora fiunt, quamobrem affluentem postea humorem, uel utilem, simul corrumpunt.

CAPVT VII.

HACTENVS igitur similarium corporum proprios morbos explicauimus: reliquum est ut de instrumentorum quoque morbis disseramus, incipientes ab eo qui primus in genere est, ac in conformatione

consistit. Fit autem hic morbus, interdum figura à naturali habitu euariante: interdũ uel asperitate, uel læuitate, uel meatu aliquo uitium subeunte. Causarum autem ob quas naturalis figura permutatur, una est, si fœtus, quum adhuc in utero clausus est, male conformatur, impedito naturali spermatis motu, uel ob materiæ multitudinem, uel non idoneam qualitatem. Altera causa est, si uel inter pariendum, uel dum fasciis infans inuoluitur, committatur error. Quum enim nuper genitorum puellorum corpora mollia sint, & propè dixerim fluxibilia, facile contorquentur: aut dum nascuntur, si obstetrices eos non rectè suscipiũt, aut postea quàm nati sunt, inepte fasciis inuoluunt: aut ubi nutrices eos temere uel erigunt, uel reponunt, uel lac exhibent, uel lauant, uel fasciis inuoluunt: in his omnibus nisi apposite quis eos tractauerit, singulorum membrorum naturalis figura & inuertitur, & deprauatur. Præterea si postea in uniuersum per reliquam educationem committitur error, uel ob immodicam plenitudinem, uel motum incompositum, uel ubi ante tempus ipsis standi ambulandique permittitur libertas, itidẽ si uehementius moueãtur, multorum membrorum figura distor-

que

queri poteſt. Quippe plenitudo functionibus naturalibus officit: importunus uero & uehemens motus, aliorſum atque decet, membra uertit, diſtrahitque. Siquidem crura ob incumbentium eis corporum põdus, interim in exteriorem, nonnunquam ad interiorem partem diſtorquentur: idq; pro natiua ipſorum inclinatione. Nam quibus rectiora ſunt, quàm ordo naturæ expetat, hi magna parte uatiæ efficiuntur: quibus uero magis ſinuoſa, uari redduntur. Voco autem uatiam, cui in exteriorem partem crus flectitur, uarum autem econtrario. Atque pectoris membra ſubinde uitiantur, ubi in prima educatione nutrices extrinſecus ipſa ſupra modum ſtringunt: id quod apud nos præcipue, ac continenter uidere licet in uirginibus. Nutrices enim quò partes quæ circa coxas ſunt, & ilia magnopere augeantur, faſciis thoracem circumligare ſolent, uehementer ſtringentes tum ſcapulas, tum reliquas omnes thoracis partes. Quum uero plerunque non omnes faſciæ partes æqualiter tendantur, accidit ut uel pectus ad anteriora promineat, uel ea ſpinæ pars, quæ illi opponitur, gibberoſa reddatur: ac interdum dorſum ueluti præfractum in obliquum ſeducitur, adeo ut altera

plenitudo functionib. n[atur]alib. officit.

Vatia.

varum.

ſcapularum diminuta, parua, ac cõtracta: altera uero eminens, tumida, ac omnino maior appareat. Atque omnia huiuſmodi figuræ uitia thoraci adueniunt, ob nutricum errorem ac imperitiam, utpote ignorantium quo pacto deligare oporteat. Sic medici quoq; haud probe deligantes, conformantesq; fracta membra, figuram ipſorum inuertunt. Quemadmodum & ægrotus citra medici curantis peccatum, ſi membrum ad uſum accommodet priuſquam firmus conſtiterit callus, ipſe ſibi inuerſionis autor putandus eſt. Sed & colliſæ partes, ut naſus, & confractæ, ut in coxæ ſinu partes extremæ, interdum oſſa exciſa, aut plurima caro, quæ poſtea non æqualiter ſuccreſcit, naturalem figuram deprauare conſueuerunt. Alter uero modus quo figura deprauatur (qui ad plenitudinem pertinet, aut defectum, ut in iis qui nimis obeſi, aut admodum colliquati ſunt) uel in una conſpicitur parte, uel in toto corpore. Quippe morbus, qui elephas nominatur, plane formam immutat: itidem & tabes. Et enim naſus ſimus, labra craſſa, aures acuminatæ in elephantiaſi uidentur: atque in totum qui ſic laborant, ſatyris ſimiles ſunt. At nares acutæ, collapſa tempora, oculi concaui, in phthiſicis deprẽhẽduntur: quibus

bus ſcapulæ quoq; & brachia, in alarũ modum porrigi uidentur. Atqui in his omnibus figura, primaria quidem ratione deprauatur. Verum per accidens uitiari uidetur in iis, quos uel neruorum reſolutio, uel cõuulſio, aut phlegmone, aut ſcirrhus infeſtant, quibúſue nerui aut tendones diſſecti ſunt, aut quibus prædura cicatrix inducta eſt. In omnibus huiuſmodi affectibus, pars à naturali figura deflectit, idq; aliàs aliã ob cauſam. Ipſa enim in iis qui altera parte reſoluti ſunt, trahitur à muſculis actionẽ facientibus: at in iis, quos in altera parte conuulſio occupat, à muſculis cõuulſis. Haud aliter phlegmone, ſchirrus, cicatrix dura, & reliqua in uniuerſum huiuſmodi pathemata, partem proximam ad ſeſe intendendo trahunt, atq; ſic figuram peruertunt. In neruis autem & tendonibus diſſectis, quẽadmodum in reſolutis, oppoſitorum, & naturaliter ſe habentium actio, partem ad ſe attrahit. Itaque omnes hæ quatuor cauſæ ſub una compræhendi poſſunt, nempe tentione partem in diuerſum inclinante. Atque de figuris à naturali habitu deflectẽtibus hæc dixiſſe ſufficiat. Concauitates autem partium, ac meatus earum, aut omnino pereunt, aut læduntur: idque ob cauſas ſequentes. aut enim coaleſcunt, aut

constipantur, aut obstruuntur, aut constringuntur, aut in sese resident, aut ipsarum oscula aperiuntur. Quippe euenit interdum exulcerata interna meatus facie, ut coalescant inter sese partes exulceratæ, atque corrumpatur naturalis conformatio. Interdum ubi caruncula oritur, uel aliud aliquod tuberculum, aut scirrhus, aut phlegmone aut abscessus in ipsis instrumentorum corporibus, deinde comprælhendat tumor præter naturam internam concauitatem, fit ut meatus constipetur. Atq; ubi ob crassos uiscososq; humores, aut callos aliquos, aut grumos, facta est obstructio: ipsa ad eundem ducet concauitates affectum. Item si quid extrinsecus incidens ualde comprimat, necesse est corpora concauitatem cõtinentia simul ad interna ipsius impelli. Quòd si corpora in se ipsa resederint, ut quum ab astringentibus coguntur: aut à frigore constringũtur, aut ab exiccantibus exarescunt: accidit ut constipentur, præcipue quidem meatus, deinde ipsi quoque uentres. Meatuum uero oscula, nõ solum constipantur sub huiusmodi affectibus, uerum etiam omnino obçæcantur. Atque ea facultas quam retentricem nominamus, quum immodice mouetur, ad extremum cogens ac constringens
meat

meatuum oſcula, ipſa quoq; conſtipationis cauſa redditur. Quemadmodum raritudinis laxitatisq́; nonnunquam cauſa fit, expultricis facultatis motus immoderatus. Idem ſæpenumero efficere ſolet & retentricis imbecillitas, ita & medicamenta, & aquæ quę aperiendi oſcula uim obtinẽt, ac ubi immodice laxa fiunt inſtrumenta. Præterea ſi aëris nos ambientis temperatura ad caliditatem immodicam, atq; humiditatem permutetur. Itaq; affectuum qui tum meatus, tum uentres infeſtant, hę ſunt cauſæ. Ex iam dictis dilucide patet, quas cauſas putent eſſe morborum, qui in ſimilaribus corporibus conſiſtunt, ij qui ipſa *ex tumidis aceruis & meatibus fabricata exiſtimant. Hos ego ſilentio præterire decreui, quandoquidem falſo penitus innituntur fundamẽto. Verum ad id quod propoſitum erat redeuntes, explicemus reliquorum morborum cauſas. Incipiamúsque rurſus à conformationis genere, in quo duplicem adhuc morborum modum enarrare oportet: alterum quum inſtrumẽta præter naturam aſperantur, alterum quũ læuigantur. Quippe aſperantur quæ antea fuerunt læuia, & læuigantur quæ prius erant aſpera: illa quidem ob acres humores, aut medicamenta abſtergentia:

*ἐξ ὄγκων καὶ πόρων.

hęcuero ob pinguem humorem, aut uiſco ſitatem. Huiuſmodi uitia maxime in oſsibus euenire, haud obſcure uidentur: interdum quia medici perperā ipſa curauerunt, interdum etiam ob humorum in animante contentorum naturam. Oculi uero & fauces, aſperantur non ſolum ob iam dictas cauſas, uerum etiam ob acres uapores, puluerem & fumum. Sic etiam gula, uentriculus, inteſtina, & ob excrementa in ipſis genita, & ob ciborum potionumque qualitatem, quibus uenena quoq; adnumerantur. Id uero perſpicuum eſt ſingulas exaſperantium cauſarum quum fuerint ualentiores, in carne ulcus, aut eroſionem, in oſsibus cariem inducere. Atq; huiuſmodi ſunt primi generis, quod in conformatione conſiſtit, morborum cauſæ.

CAPVT VIII.

IN ALTERO autē ipſius genere, quod ad numerū pertinet. Si perierit pars aliqua, quæ iuxta naturæ ordinem adeſſe debuit: neceſſe eſt eam uel reſectam fuiſſe, uel uſtam, uel putrefactam, uel nimis refrigeratam. Sed refrigerationis cauſas iam diximus. Putredinem uero inducunt aut medicamēta quæ ſuapte natura putrefacere poſſunt, aut excrementa in ipſo animali genita: item ea quæ tranſpirationem impediūt.

At

Atq; prohibitæ transpirationis causas suprà proposuimus. At si quippiam oriatur in corpore, quod numerum à natura institutum excedat, id quoq; ad morbũ qui in numero partium consistit, referri debet. Quòd si id quod supercreuit, naturali sit specie, causam eius existima fuisse materiæ utilis multitudinem. Si uero à naturali specie euariat, materiæ quoq; qualitatem præter naturam fuisse necesse est. Atqui uires utrobique ualidas esse oportebat: alioqui neq; cõformari potuisset quod utile, neq; extrudi quod erat uitiosum. Igitur natura conformat quidem in fœtu, quum uel sextũ digitum, uel quippiã aliud huiusmodi molitur. In his autem qui iam in lucẽ editi sunt, ac perfecti uidentur, quum supercrescentẽ carnem in ulcerata parte producit, aut pterygion, id est unguem, in oculis.

CAPVT IX.

DEPONIT uero id quod redundat in ganglio, meliceride, steatomate, atheromate, & reliquis huiusmodi omnibus. Partiũ uero magnitudo augetur, uel ob utilis materiæ multitudinem, uel quia ualida est potentia: minuitur uerò à causis contrariis: & quoties instrumenti cuiuspiam pars, uel resecta, uel usta, uel putrefacta, uel sub nimio frigore demortua, ita perit, ut ea quæ re-

liqua fuerit, mutila mancaq; reddatur.

CAPVT X.

MORBORVM autem qui ad compo ſitionis genus pertinẽt, aliquos ſubitarij, uehementesq; motus inducunt, alios humiditatis in articulis intemperies efficit, quippe quæ ligamenta & humectat & laxat, ac ob uiſcoſitatem totum articulum lubricum labilemque reddit. Sunt nonnulli quibus in coxarum ſinu ſupercilia confracta occaſio fuerunt ut promptè mẽbro rum capita ſedibus ſuis exciderent. Sunt nonnulli quibus protinus ab initio cotylæ, id eſt coxarum ſinus, ſupinæ, incontinentes, & omnino in ſuperficie prominere uidentur: atq; hæc omnia inter luxationũ cauſas numerantur. Porrò per eos morbos quos enterocelen, & epiplocelen nominãt, accidit ut laxetur, uel diſrũpatur omnino meatus ille, q à peritonæo ad teſticulos procedit. Sic deinde uel in ipſum meatũ, uel in eã tunicã, quę Græcis erythroides uocatur, interim omentum, interim inteſtinorũ aliquid delabitur. Recedũt etiã à propria ſede inteſtina, quando diſſecto peritonæo procidunt. Sic pulmonis fibra, uulnerato pectore, ſubinde procidere uidetur. Et* eroſa ceratoide, rhagoides tunica immodice laxatur. Prętereaſi uiſceris cuiuſ

*In anti. eſt, non δι αβρωθέν-τος, ſed τρωθέντος id eſt, uulnerata.

inſpiam fibra, ob uehementem caſum, uel afflictionē contorqueatur: erit illius quoque morbus poſitionis ſimul & figuræ mutatio, à cauſis iam dictis dependens. Vicinarum uero partium conſenſus deprauatur, ſi partes inter ſeſe inepte coaleſcant, ſi appendiculum quodpiam, aut ligamentum laxetur, aut abrumpatur. Sed ſingulorum cauſas enumerare (quia manifeſtæ ſunt) haudquaquam oportet.

CAPVT XI.

RELIQVVM eſt, ut unius adhuc morborũ generis, quod omnibus partibꝰ cõmune eſt, ſiue ſimilares & ſimplices, ſiue cõpoſitę ſint, cauſas explicemus. Equidẽ uniuerſum hoc genus nominare cõſueui unitatis ſolutionẽ, aut cõtinuitatis corruptelã, uel quomodolibet aliter, prout ſperauerim ſermonẽ auditoribus fore perſpicuũ. Quippe maiores noſtri nullũ ei nomen (quod ſciã) indiderunt: quamuis ipſius ſpecies quaſdam ſuis nomenclaturis denotauerint. fractionem enim aut cariem uocant, in oſſe ſolutam continuitatem. In carne autem, ulcus aut uulnus. Ad capitis oſſa, complura inſtituta ſunt nomina. Nam quæ in aliis oſsibus fractura dicitur, in his tum rhogme, tum ruptio appellatur. Si uero ab acuto aliquo ipſis irruente, & incidente

genus morbi omb. partib. commune, solutio unitatis [illegible]

ſol

ſoluantur, eccope & diacope, id eſt, inciſio, & hedra, id eſt ſedes, uocatur. Nomen autem teredon, id eſt, caries, e, litera abundare uidetur, quippe quod à tremate, id eſt, foramine deriuatum creditur, perinde ac ſi tredo quædam, id eſt, foratio ſit. Oritur autem ubi acres humores oſſa erodũt. Subiicitur autẽ hæc ſpecies ab initio quidem alteri morborum generi, ut aſperitas potius oſsis, quàm caries, aut foratio nominetur. procedente autẽ perforatione, adeo ut ueluti foramẽ quoddam iam appareat, tum teredon, id eſt, caries nominatur. Huius generis eſt thlaſma quoq;, id eſt, colliſio; id magna ex parte accidit in carne: quanquam nonnũquam & in oſſe uidetur euenire, idq; maxime in pueris. Oportet enim ut in ſeſe cogatur omnino id quod colliditur, atque ita ſit molle, ut abſolutã duritiem non aſſequatur. Proinde uel caro erit, uel oſsium aliquod molle, quod colliditur ſub irruẽte extrinſecus aliquo uiolento, ualido, & duro corpore. Igitur ſi partis ita affectæ externa facies integra permaneat, & in profundo ſint multæ & paruę diuiſiones: huiuſmodi morbus thlaſma & thlaſis, id eſt, colliſio appellabitur. Quòd ſi cõcauitas aliqua à collidentis corporis ictu inducta appareat, huiuſmodi
affectus

affectus enthlaſis, id eſt, illiſio, nominari debet. Vt neceſſarium autem eſt colliſam partem ſub ictu in ſeſe compelli, & concauam fieri, alioqui non collideretur: ita ſeruari concauitatem, feriente remoto neceſſarium non eſt: quippe mollia corpora omnia, ſeparata repercutiente, ad priorem habitum redire ſolent. Si uerò non ſolum ad interiora receſſerit os capitis, ſed etiam ruptura quędam in exteriori facie accedat: compoſitus erit huiuſmodi morbus, neque ullũ habet à priſcis autoribus nomen inſtitutum: quam ob rem oratione potius explicãdus eſt, quàm nominibus extremè barbaris, qualia à recentioribus medicis plurima iam ſunt uſurpata. Porrò ad continuitatis ſolutionem pertinet & ruptio, Græce rhegma: & conuulſio, Græce ſpaſma, hæc in neruis, illa uerò in carne conſiſtens, quæ cauſam ſuæ generationis habẽt repentinum, inæqualem, & ualidum motum, in corporibus præcipue, quæ priuſquam perfricta, & ad æqualitatem reducta, atque calfacta fuerint, ad motum inducuntur. Nã per huiuſmodi affectus, cõplures in ipſis partes diuelluntur. Atq; ut ſummatim dicam, omnes huiuſmodi morborum cauſæ, aut extrinſecus irruunt, aut ex ipſo corpore oriuntur: extrinſecus adueniunt,

ueniunt, quæ uulnerare, aut collidere possunt: à corpore prodeunt immoderati & incompositi motus animalis, & humores quidam deprauati, qui erodendi uim habent. Atque hæ sunt causæ morbi, qui cõmunis est omnibus partibus, tum simplicibus & primis, quæ & similares, tum compositis ex his, quæ instrumenta nominantur. Compositorum uerò morborum causæ sunt inuẽtu faciles, quippe quæ ex iam dictis componuntur. Itaque quicunq; eas congerere non grauabitur, is copiosam sibi causarum compositarum supellectilem haud difficulter parabit. Sed tempus est ut huic libro finem imponamus, symptomatum differẽtias deinceps explicaturi.

*

CL. GALENI

DE SYMPTOMATUM DIFFERENTIA, LIB. III.

Quæ in tertio de symptomatum differentia habentur.

Quid sit sanitas, morbus, pathos, affectus, actio, & causa.

Quid sit symptoma, tum communiter, tum proprie dictum.

Quòd symptomatum proprie dictorum alia ad corporis affectus, alia ad actionũ læsiones, & alia ad excretorum & retentorum affectiones referuntur.

Actiones quæ læduntur, triplices esse, animales scilicet, naturales, atq; uitales.

Animales actiones diuidi in sensitiuas, motiuas, & principes.

Sensus quinq; numero eße, & quæ læsis illorum actionibus symptomata cõtingant.

Actionum motiuarum, & principum læsiones, quæ symptomata sequantur.

CAPVT I.

QVID sit morbus, & quot eius tum species, tum genera: similiter qui simplices, quiue compositi morbi, & à quibus causis singuli prouenant, in aliis cõmentariis iã cõscripsimus.

Reliquum est, ut de symptomatis dissera-mus, ut nihil desit, quò minus sermo de omnibus affectionibus præter naturã, perfectus reddatur. Sanè omnis corporis affectus à naturali constitutione recedens, aut morbus est, aut causa morbi, aut symptoma morbi, quod nõnulli medicorũ epigenema (id est succedens) uocant: quanquã hoc nomẽ Græcis parũ est in usu, sed symptoma, & pathema, & pathos creberrime sunt ipsis in ore. Atqui hæc omnia quæ diximus nomina, nõ idẽ omnino significãt. Equidẽ ut in presentia de omnibus ipsis ordine inter sese dispositis distinguam, hunc in modũ rẽ ipsam aggredior. Morbus quidem dicitur constitutio quædã præter naturam, à qua actio primo uitiatur: quin si affectũ dixerimus à quo actio uitiatur, idẽ nos dixisse constat. Nã quicquid est, id aliquo modo afficitur: siue sanum fuerit, siue ægrum, siue neutrũ: atq; nomen διάθεσις à διακεῖσθαι, id est affici quodãmodo, deriuatur. Neq; philosophis duntaxat, uerũ etiã reliquis Græcis omnibus, in hunc usum receptum est: etenim affectus generatim ad omnes pertinet, tũ sanos, tũ ægros, tũ neutros: ⌈insuper & cantũ, & harmoniam, & orationẽ, & dictionẽ affici dicũt Græci.⌉ Porro sanitati morbus cõtrarius est, ac ab

*Ista ex Græc. ita erãt uertẽda: Etenim & cãtus, & harmoniæ, et orationis & dictionis διάθεσις. id est affectus à Græcis dici solet.

utroque differt, id quod pathos & pathema nominant, ut etiam Plato ipsum definiens dixerit: Quicquid aliquis perpessus fuerit, id pathos appellãdum est. Vnde (ni fallor) & sensuũ alterationes pathema nominauit: nempe in uisu, eas quæ ab albo, aut nigro, aut flauo, aut alio quouis colore proueniunt. In tactu, eas quæ à calido, frigido, sicco, humido, molli duro, ac reliquis huiusmodi omnibus: similiter & in reliquis sensibus. Vocat etiam & uoluptatẽ pathema: atq; in totum, omnem motũ, quicunq; procedit ab altero in alterũ. Quippe efficientis motus actio dicitur: motus uero rei quæ afficitur, pathema & pathos uocatur: quanquã enim affici quodammodo idem est quod pati, motione tamen pathos ab effectu discriminatur. Quũ enim quieuerit alterans, alteratio permanens in re quæ perpessa est, eiusdem rei affectus esse cẽsetur. Itaq; pathos est, dum quippiam conuertitur, mutatur, alteratur, mouetur. Affectus uerò in subiecto corpore & permanet, & seruatur. Nihilominus Græci permanentem quoq; affectũ, uocant pathos: quemadmodum id quod egit, desiit uerò agere, causam nominant. Verum neq; hoc simpliciter causa, neq; permanens affectus simpliciter pathos dici debet: nã si quis ac-

 curatè

quid sit act[io] et quid pat[he]ma.

pathos.

Affect[us].

curatè loqui uoluerit, permanentem affectum, factũ pathos appellabit: quũ reuera non ſit pathos. Cæterum quòd Græci has uoculas, ad huiuſmodi uſum accõmodare conſueuerint, in libro de medicis nominibus oſtendimus. Atque meminiſſe oportet eius quod ſemper dicere ſolemus, ut quod ad nomina pertinet, celerrime mutuã pacem cõponamus, atq; ad res ipſas feſtinantes, in ipſis uerſemur, ac diu perſiſtamus. Verum inueniuntur cõplures, etiã eruditionis titulo ſeſe uenditantes, qui * omnia peruertunt, quippe omnem uitam, de nominibus altercãdo conterũt, adeo ut nũquã poſsint ad artis finẽ præuenire. Quid igitur faciet uir ueritatis ſtudio æſtuans? Principio oſtendere debet res quæ ſuapte natura inter ſeſe ſimiles ſunt, atq; ob hoc neglectæ, deinde imponere eis nomina, maxime (quoad eius fieri poteſt) uſitata, & à patrio ſermone nõ aliena: quòd ſi hæc ignorat, fingat ſibi propria. Idq́; ſummopere curet, ut ſingulis rebus, ſingula adhibeat nomina, ne ob homonymiam ſermo reddatur obſcurior, néue ſophiſmatis perturbetur, neq; etiam res aliqua omittatur. Cæterum ſiue recte, ſiue perperã, ſiue proprie, ſiue improprie, nomẽ fuerit inſtitutũ, multo ocio conſiderandũ eſt: idq́; ſi prius

* ἔμπαλιν δρῶσιν. id eſt, contra afficiunt.

res

res ipſas didicerimus: quippe non in nominibus, ſed in rerũ notitia, rectũ officiũ uerſari uidetur. Nos uero, ut diximus, patriis utimur nominibus: & res inter ſeſe uicinas definimus, permittentes aliis pro arbitrio nomina imponere, ſed res ipſas præterire, concedimus minime. Igitur in iis quæ nũc nobis propoſita ſunt, hoc quidẽ fit, dum corpus uel cõuertitur, uel trãſmutatur, uel quomodolibet alteratur: alterũ uero factũ eſt & permanens. Porrò eius quod factum eſt, aliud quidẽ naturalem actionẽ facere poteſt, aliud uero eã uitiare. Itaq; id quod adhuc fit, nec eſt niſi dum fit, actionẽ, aut pathos nominauimus. Id uero quod per tẽpus aliquod permanere poteſt, ſanitatem, aut morbũ. Actio & pathos differũt, quẽadmodũ id quod facit, & id quod fit. Morbus uero à ſanitate diſtinguitur, ꝙ hæc ſecundũ naturã eſt, ille contra naturam. Rurſus de iis integrũ ſermonem inſtaurantes omnia ordine proſequamur. Igitur ſanitas eſt affectus ſecũdum naturam ad faciendã actionem idoneus. Porrò nihil refert utrũ dixeris conſtitutio an affectus: ſimiliter ſiue ad faciendum actionem idoneus, ſiue cauſam actionis dixerimus. Neque refert etiamſi, Secũdũ naturã, omiſeris: intelligitur enim in reliquo ſermone. Sic morb⁹ eſt

corporis conſtitutio præter naturam: aut cauſa ob quã uitiata eſt actio: aut breuiori compendio ſic, Morbus eſt affectus præter naturam impediens actionem. Pathos eſt motus circa materiam ab efficiente procedens. Ipſe uero efficientis motus, actio eſt. Id uero quod ſuapte natura inducere poteſt ei quod fit, aliquam ſuæ generationis partem: ipſum illius cauſa dicitur. Cuius cõplura ſunt genera: nempe, materia, utilitas, ſcopus, inſtrumentũ, & unde principium motus: quippe horum quodlibet, nonnihil ad perfectionẽ eius quod fit, conducere poteſt. Quæ uero nihil inferũt, ſed inferentes cauſas impellunt: ea cauſæ ſine qua non, rationem obtinent. His ita ſe habentibus, poteſt ordo quidam cauſarum, quæ crebro ſeſe inuicem ſuſcipiant, inſtitui: ueluti pluribus inter ſe calculis ordine diſpoſitis, ſi quis primum moueat, primus uero ſecundum, atq; hic tertium, & ſic deinceps quilibet ſe ſequentẽ. In quib. omnibus niſi quis diſtinguat id quod per accidẽs facere dicitur, ab eo quod per ſeipſum: multa & abſurda cõmittet in ſuis diſceptationibus peccata. Significat autem per ſe idem quod primo, quãuis nonnulli Attice loquentiũ hoc uocabulum nõ ſeruent: per accidens autem idem quod ſecundo,

Igit

Igitur qui primo calculo digitũ applicat, primo quidem hunc mouet, ſequentem uero per accidens, & ſecũdo itidem reliquos quoq; omnes. Sic etiam primus per ſe mouet ſecundum: tertium uero, & deinceps reliquos, per accidens. Atque eadem ratione ſecundus mouet tertium quidem primo, quartum uero, & quintũ, & alios deinceps ſecundo. Quòd ſi accuratius diſtinguere uolueris (id enim ad exquiſitam rerum notitiam utilius uidetur) quilibet calculus primo mouet eum qui ſibi cõtiguus eſt, ſecundo autem eum, qui hunc ſequitur. Ita tertius mouet illum qui ſe ſequitur, & quartus eum qui deinceps eſt. His ſic ſe habentibus ac definitis: quum morbus affectus quidam ſit præter naturam, lædens actionem: fieriq; poſsit, ut morbũ ipſum alter præcedat affectus, qui & ipſe quidem ſit præter naturam, neque tamen ſuapte ratione, neque per ſe, ſed interueniente morbo lædat actionem: hunc affectum non morbum, ſed cauſam quæ morbum præcedit, uocabimus. Quòd ſi accuratè mentem adhibueris, hunc affectum cauſam uocare potes, eò quòd actionem uitiat: uerum nõ per ſe, neque primo, ſed uel per accidens, uel ſecundo: & impediri, & lædi per ipſum dixeris actionem: at à

à morbo læd. actionem, nõ per se sed per accidens

morbo ipſo, ſui ipſius ratione & primo. Itaque dicendo morbum eſſe corporis affectum, qui impedit functionem, iis qui ſubaudiunt, & primo & per ſe, ſatis facit oratio: uerum ob rudiores, & rixoſos, addendum eſt, Primo, ut huiuſmodi reddatur ſermo: Morbus eſt affectus corporis, actionem aliquam impediens primo. Affectus uerò qui hunc præcedunt, non appellantur morbi. Quòd ſi alij quidam affectus ſuperuenerint, ſequentes uelut umbra, ne hos quidem morbos uocabimus, ſed ſymptomata. Itaque non quicquid in corpore præter naturã fuerit, id protinus morbus nominari debet. Sed quod primo lædit actionem, morbus: id uerò quod præcedit, morbi cauſa, non morbus appellabitur. Si uero alius quiſpiam affectus in corpore morbum ſequatur, ipſe ſymptoma duntaxat nominandus eſt: quamuis functionis quoq; noxa, ſymptoma ſit animãtis. Nam quicquid animanti quomodolibet euenerit præter naturã, ſymptoma eſt. Atq; nominũ uſus apud Græcos ſic ſe habet. Atqui licebit ea tibi pro arbitrio mutare, modo obſerues (quod dictum eſt) ut res ipſæ permaneant: ut exempli cauſa: ſi nolueris uocare ſymptoma, ſed epigenema, id eſt ſuccedens: ut ſymptoma ſit

omne

omne id quod animanti utcunque acciderit: epigenema uero non omne, ſed id duntaxat, quod morbos neceſſario ſequitur. Nos uero (ut dictum eſt) omnem alterationem, quæ adhuc fit, pathos: omnia autem quæ in corpore ſunt præter naturam, ſymptoma nominamus. Accidit autem nonnunquam, ut eadem res & pathos, & ſymptoma nominetur, ubi utrunque ſignificatum ei affuerit, quamuis alia atq; alia ratione: ut exempli cauſa: membrum tremens pati dicitur: nam accidit ei, ut contra proprium uſum, & alteretur, & moueatur: proinde tremor, & pathe, & pathos eſt. atque huiuſmodi motus, alteratio ſimul, & ſymptoma eſt: quippe motus eſt præter naturam. Si uero alteratio duntaxat eſſet, ut quum uidemus, audimus, odoramur, guſtamus, tangimus, tum pathos duntaxat nominaretur: ſymptoma uero haudquaquam: huiuſmodi enim ſymptomatis proprium hoc eſt, ut ſit præter naturam. Proinde quæcunque naturalis habitus differentia permutetur, ſiue figura naturalis, ſiue color, ſiue magnitudo, ſiue actio, ſiue pathema corrumpatur, ipſum accidere poteſt: atque hæc eſt eius maxime propria ratio: nempe à naturali habitu

mutatio. Quid autem dicemus? num morbus quoque mutatio est à naturali habitu? [Atqui non simpliciter mutatio, quanquam mutatio quædam est. Symptoma uero simpliciter est mutatio.] Quippe iam ostendimus morbũ in affectu à naturali habitu permutato, lædenteq; actionẽ, consistere: ut enim sit morbus, duo hęc necessario requiruntur, ut sit in genere affectus, & lædat actionẽ. At neutrũ horũ necessario adest symptomati: neq; enim ꝙ affectus sit, neq; quòd lædat actionem, definitur symptoma: sed hoc solum quòd sit præter naturam ad ipsum definiendũ sufficit, atq; hac ratione differt à morbo: à pathemate autem, quòd hoc & in perpetuo sit motu, & nonnunquam à naturali habitu non deflectat. Symptoma uero non solum in motu, sed etiam in habitu quodam est, & omnino contra naturam. Est igitur pathos alterationis circa materiã motus: qui adhuc fit. Affectus constans & permanens est. Symptoma autẽ est quicquid animanti præter naturam accidit. Qua ratione morbus ad symptomatis generatim dicti appellationem reducitur: nam & ipse morbus quodammodo symptoma est. Preterea causæ quæ morbos præcedũt, in animantis corpore constitutæ, sub symptomatis

Ita legitur in Græ. An non simpliciter mutatio, sed mutatio quæda? symptoma uero simpliciter mutatio est?

symptoma et pathos [illegible] differant.

matis generatim dicti significatione com præhenduntur.

CAPVT II.

ATQVE de his tantum dixisse abunde sit satis: nam de symptomatis quæ speciatim dicũtur, in hoc opere disserere propositũ est. Ea trifariam distinguũtur: Alia enim corporis nostri sunt affectus, alia functionum noxæ, alia ad utraq; consequuntur: ut sunt excrementorum immodicæ tum excretiones, tum suppresiones: similiter strepitus qui in animante ipso excitantur, atque reliquæ sensibiles differentiæ omnes. Quum noxam dico, priuationem etiam intelligas, uelim: neque enim uel mouendi uel sentiendi duntaxat difficultas, functionum noxæ quædam sunt: uerumetiam & sensus priuatio & immobilitas. itidem non solum concoquendi difficultas: uerumetiam apepsia, id est cruditas. Atque hæc sunt symptomatum genera, quorum differentias particulatim considerare oportet. Nec ab re fuerit singula deinceps oratione persequi, si prius admonuerimus id quod in cõmentariis de morborũ differentia diximus: nempe quòd ij qui non corporis affectũ per quẽ agimus, sed ipsas actiones sanitatẽ esse putauerũt: ad morbos referent ea, quæ nos modo in-

Symptomatu triplex distinctio

Noxa includit priuationem.

ter ſymptomata, de actionum noxa doce-mus, in nominibus duntaxat à nobis diſsi-dentes: ſi ſcilicet in rebus ipſis nullum ad-mittant errorem. Porrò quicquid erroris in huiuſmodi docendi genere cõmittitur, id ferè (ut ſæpe diximus) ob derelictam ali quam differentiam euenire ſolet. Igitur ſi omnes perſequantur, & eas nõ ſympto-matũ, ſed morborũ dicãt eſſe differentias: non de rebus, ſed de nomine ſolum à no-bis diſcrepabunt. Iam ad ſermonis princi-pium redeuntes, ipſas differentias explice-mus. Quoniã ſymptoma generatim quidẽ appellatur, quicquid animanti præter na-turã accidit: ut & morbi, & eorum cauſæ, eas dico quæ intra corpus conſiſtunt, non procatarcticas, id eſt euidẽtes & externas, ſymptomata eſſe cenſeantur. In altera ue-ro ſignificatione & magis ſpeciatim, quic quid præter naturã ſe habet (excipiendo & morbos & cauſas) ſymptoma uocatur: atq; de huiuſmodi in præſentia loqui in-ſtituimus.

CAPVT III.

PRINCIPIO in memoriã reuocare oportet, triplicem eſſe ſymptomatũ natu-ram, & ſic deinceps omnia diuidere, ab a-ctione læſa auſpicantes: atq; hanc in duo prima genera ſecabimus: quippe functio-

num

num ipsarũ duæ sunt primæ differentiæ: alíæ enim ad animã, aliæ ad naturã pertinere dicũtur: proinde illæ animales, hæ naturales appellantur. Rursus animaliũ actionum genus trifariam distinguitur, in sensibiles, motrices, & principes facultates: nec ab re fuerit, facilioris doctrinæ gratia, huiusmodi uocabulis uti. Deinde quãlibet earũ quæ dictæ sunt, per suas differentias distinguamus. nã sentiẽdi animæ functio, ⌈quinq; omnino modis explicatur.⌉ Est enim uidẽdi, odorandi, gustandi, audiendi, atq; tangendi functio. At mouendi functio, ut unũ, idq; certũ sibi instrumentum uendicat: ita & motionis modũ ipsum habet unũ. (ita enim iam demonstratũ est in eo opere, quod de musculorũ motu cõscripsimus) sed particulatim in uariis instrumẽtis adeo uariatur, ut multiformis esse uideri possit. Porrò reliqua animæ functio, quæ à principe potentia prodit, per imaginationem, cogitationem & memoriam diuiditur. Igitur sentiẽdi functiones, noxas subeunt: quarũ communes quidem omnibus sunt sensus priuatio, & sentiendi difficultas. (uoco autem in pręsentia sentiendi difficultatem omnẽ malam sensionẽ) particulares uero, in singulorum sensuum functionibus depræhenduntur: ut in oculis

* Ita legitur in Græc. quĩ que in uniuersum differentias habet.

cæcitas

cæcitas, uisus hebes, deprauata uisio: in auribus surditas, grauis auditio, deprauata auditio: ita & de lingua, & naribus, & tactu, ad portionē horum dicendū est: quanquam propria nomina nō obtinent: aut enim propria sensibilia omnino non sentiunt: aut male sentiunt. Male autē bifariā dicitur: uel enim idem quod debiliter, uel idē quod deprauate significat. Tactus autem in sua functione præter reliquas sensiones, propriū & insigne symptoma obtinet, nempe dolorem. Qui licet cæteros sensus ob externa eademq; propria sensilia obturbet, hūc tamē sensum nō solū ob externa sensilia, sed multo magis ob intimos corporis affectus discruciat: idq; interdum adeo uehementer, ut laborātes doloris grauitate uicti, seipsos interimere cogantur. Atq; oculos identidem dolor inuadit ob lucis splendorē. Similiter aures, ob uehementem, & asperū strepitū. In olfactu quoq;, & gustu, aliæ quædā molestiæ eueniunt, prout quilibet horū à proprio sensili dolenter fuerit affectus. Maximi uerò dolores in sensu tactus percipiuntur: etenim uehemens dolor quo in auribus ob phlegmonē aut alium quempiam affectum torquemur: non ad sensum auditus, sed ad tactū proprie pertinet: quippe qui omniū

sens

sensuum instrumentis communis est: quũ aliorũ quatuor quilibet suo duntaxat instrumẽto contẽtus sit. Ita in oculis subinde uehemẽtes dolores excitentur, sensu tactus in ipsis laborante. Huius generis symptomatum sunt & dentium, & crassioris intestini (Græci colon uocant) dolor, itidem & pruritus. Sed non oportet te solicitum esse, ut circa quamlibet particulam propriũ nomen inuenias, quale est cephalalgia, id est, capitis dolor, otalgia, id est, auris dolor, cardialgia, *id est, cordis dolor, quippe nõ inuenies instituta nomina. Sed satis fuerit, ut huiusmodi omnia oratione interpreteris, dicẽdo, uesicæ dolor: itidem & renum, & lienis, & genu, & pedis, atq; sic reliquorum omniũ. Atque hæc sunt functionum, quæ ad sensus pertinẽt, symptomata: quibus præterea duo, non mediocris notæ addi debent: nempe uigilia: & ueternus, quæ in primo omniũ sensu, qui communis quoque dicitur, consistunt. At functionum, à quibus motus excitatur, prima symptomata sunt immobilitas, & ad motum difficultas: sed difficultas est, uel imbecillus, & infirmus motus, uel deprauatus: deprauati motus exempla sunt, tremor, * palpitatio, concussio. Quorum symptomatum nonnulla, quum

*Oris uẽtriculi esse morbũ sæpius interpretatur Gal.

*Additur in Græ. ἡ δὲ σπασμώδης. id est cõuulsio.

totum

totum corpus occupant, diuersas sortiuntur appellationes, ut emprosthotonos, opisthotonos, & tetanos, si uerò nõ solum totum corpus conuellitur, sed principes quoq; functiones detinentur, hoc symptoma, morbus comitialis appellatur: quemadmodum & apoplexia, qua simul & totũ corpus resoluitur, & principes functiones occupantur. Atque hæ sunt noxæ, quibus actiones, quæ ad motum pertinent, impediuntur. Quarum si quæpiam inueniatur, cui proprium, insigneq́; nomen non fuerit inditum: ob hoc nemo decipiatur, ut putet præteritum nobis esse aliquod symptoma: quemadmodum neque apnœan, id est, spirandi defectum, * aut ischurian, id est, urinæ detentionem, aut dysurian, id est, urinæ difficultatem, aut aphonian, id est, uocis priuationem, aut* cacophonian, id est, uocis uitium. Verum medici officium fuerit, ut huiusmodi omnia posit inuenire, per singulas functiones animales, neq; non cuiuslibet horum differentias, ueluti (si ita euenerit) spirandi difficultas, quum sit unum animalis functionis symptoma, nempe spirationis: quod habeat in uniuersum differentias: id quod in libro de dyspnœa iam nobis demonstratum est. At uocis uitium, quibus particulatim distinguatur

*Additur in Græ. ἢ δύσπνοιαν. id est, & spirandi difficultatẽ.

*Ita legitur in antiq. licet in impress. legatur, δυσφωνίαν.

Morbus comitialis
Apoplexia

guatur

guatur differentiis, id uerò in libello de uoce disseruimus. Ac fieri potest identidem, ut hæsitet aliquis, ad quod genus referendum sit symptoma, ut pandiculatio, oscitatio, sternutamentum, tussis. Sed de his omnibus in sequenti libro, quũ symptomatum causas attigerimus, latius dicemus. Consequens est autem, ut earum actionum, quæ à principe facultate prodeunt, noxas prosequamur, incipientes ab imaginatione. Eius noxa nonnunquam ueluti paralysis, id est, resolutio quædam est, & caros, id est, sopor, aut catalepsis nominatur: nonnunquam ueluti errans aliquis, & deprauatus motus, qui delirium uocatur: interdum ueluti deficiens quispiam motus & infirmus, ut in ueterno, & lethargo. Atque in cogitandi functione, dementia, quasi resolutio quædam est. Stultitia, siue fatuitas, ueluti imperfectus est, ac deficiens motus. Delirium uerò uocatur motus ueluti aberrans & deprauatus. Porrò accidit plerunque, ut ambas actiones obturbet delirium: ut neque bene procedat imaginatio, neque debita fiat ratiocinatio: interdum una duntaxat læditur: id quod Theophilo medico ægrotanti euenit: qui quum alioqui prudenter dissereret, atque eos

qui

paralysis et Caros alias

Stultitia que

Delirium quid

Theophilo medici Sopor rio

qui tum præſentes erant, exacte noſceret tibicines tamē quoſdam arbitrabatur eſſe in angulo cubiculi, in quo decumbebat, eosq; tibia canere, atq; pulſare, & ſe illos uidere putabat, alios quidē ſtātes, alios autem illic ſedentes, atq; ita continenter canentes, ut neq; noctu, neq; interdiu quicquam remitterēt, aut quieſcerēt, ne minimo quidem tēporis momēto. proinde aſsidue clamans, iuſsit eos à cubiculo expelli: atq; hanc habuit ille delirij ſpeciem. Is ubi conualuit, abeunte morbo, quicquid ſinguli eorum qui ipſum uiſitabant, uel dixiſſent, uel egiſsēt, narrabat: deniq; uiſa (Græci phantaſmata uocant) quæ de cātoribus apparuerant, memoriter recitabat. Sūt alij quibus nulla apparent uiſa, ſed non recte ratiocinantur, cogitandi facultate in ipſis affecta, ut phrenetico illi contigit, qui obſeratis intus ianuis, protulit per feneſtras ſingula uaſa, interrogans prætereuntes, iuberēt'ne ea proiicere. Hic ſingula uaſa ſuis nomenclaturis probe nominauit: unde intelligere licebat, neq; imaginandi functionem circa illa eſſe læſam, neque nominum memoriā deletā. At quam ob rem ipſe decreuiſſet ea ab alto deiicere, & ita frangere, id coniectura aſſequi nemo poterat: quanquàm ex ipſo opere ſatis cōſtabat eū

insanire

insanire. Iam memorandi animæ facultati posse accidere symptomata, tũ ægrotantibus, tũ in his quorũ iã finiti sunt morbi, uel Thucydidis testimonio discere licet: qui nõnullos è pestilẽtia seruatos, adeò omniũ quæ antea nouerant, fuisse oblitos cõmemorat, ut non solum suos familiares non agnoscerent, sed ne seipsos quidem.

CAPVT IIII.

POSTQVAM de symptomatis, quæ principem animę potentiã offendere solẽt, dictũ est: transeundũ iam uidetur ad aliud functionũ genus, quas naturales uocant: atq; harũ singulis eueniunt symptomata, aut quia non fiũt, aut quia male fiunt. Eiusmodi sunt symptomata, quæ appetendi facultatem comitantur: nempe abolita appetẽtia, *difficilis appetẽtia, & immodica ciborũ cupiditas. Atq; in cõcoquẽdi potẽtia, apepsia, id est cruditas, & tarda cõcoctio, & difficilis concoctio. Similiter circa digestionẽ quoq; cibi per corpus, & circa sanguinis generationẽ, quũ aut nõ fit, aut male fit, nascuntur symptomata. Ad hoc symptomatum genus reducitur aqua intercus. Porrò circa nutricationis actionem si scopũ non attigerit, atrophia, id est quũ sumpto cibo corpus nõ alitur, & phthisis, id est tabes, accidũt. Vitiatã uero nutricationem

*In Græ. impreßis deest καὶ δυσορεξίαι.

sequuntur, leuce, id est uitiligo, ophiasis, alopecia, & reliqua id genus symptomata. Cęterum abolitio pulsationis, & mala pulsatio, functionis quæ in pulsibus attenditur, symptomata sunt. Itidem in expellendi functione, siue omnino non fiat, siue non probe fiat, symptomata consistunt: quorum alia quidem propria appellatione carent, ueluti id quod atram bilem sequitur: alia nomen habent consuetum, ut icteros, id est morbus regius. Methodus autē, id est uia & ratio, qua hoc in loco omnia posſint inueniri, est, ut naturales facultates cognoscamus, quas in opere ipsis dicato, quatuor esse diximus in qualibet corporis parte: nempe attractricem, retentricem, alteratricem, & expultricem. Atq; circa ipsarum singulas, duplex est symptomatū species: altera cum male procedit actio: altera quū omnino nō fit: proinde in quouis naturali instrumēto octo erūt in uniuersum symptomata. Igitur si ex anatomice, id est secandi arte, cognoueris, quot sint animātis partes, facile inuenies omnium symptomatum multitudinem. quippe quæ naturæ duntaxat fuerint instrumenta, octo duntaxat symptomatis infestabuntur. quæ uerò ad animā quoq; pertinent, iis præterea alia duo accedent. Nuper enim demonstra

tum

tum eſt, per ſingulas animalium functionũ duplicem inueniri ſymptomatum ſpeciẽ: nam uel omnino non fiunt, uel male fiunt. Neq; non dictum eſt male bifariam dici: aut enim idem quod obſcure, debiliterq; ſignificat, aut idem quod deprauate. ita rurſus in qualibet tum actione, tum facultate, non duo dixeris eſſe ſymptomata, ſed in totum tria: nimirum alterum duorum in duo ſecans. Itaq; in quolibet naturali inſtrumento, duodecim orientur ſymptomata: in animatis uero inſtrumentis, quindecim. Si uero primis duabus differentiis diuidendo contentus fueris, octo quidem in naturalibus, in animalibus uero decem depræhendes ſymptomatum ſpecies. Quòd ſi animale inſtrumentum duplici ſit facultate præditum, ut ſimul & ſentiendi, & mouendi uires obtineat, ſecundum alteram quidem diuiſionem, duodeuiginti ſymptomatum formas habere poteſt: ſecundum priorem autem, duodecim. Oſtendamus igitur in una aut altera parte, ea quæ iam diximus: ut ſi quiſpiam in numerum cogere ſymptomata uoluerit, id in omnibus faciat, quod nos in his feciſſe depræhendet: ſed non in nominum inueſtigatione hæreat (non enim ubique inueniet uſitata nomina) abunde

enim satis fuerit, rerũ naturã cõtẽplari. Igitur esto uenter concoctionis instrumẽtũ, trahens ad sese (ut ostẽdimus) familiare alimentũ, & excernens quicquid alienũ est, itẽ retinens id quod attraxit, & alterãs id quod retinuit: cui si acciderit, ut uel nihil omnino trahat, uel male trahat, duo hæc trahentis facultatis symptomata esse perpende, deinde alterũ ipsorũ bifariam diuidas, nẽpe quod male (tametsi non sint tibi nomina quibus ea manifeste explices. neque enim ullũ ipsis nomen impositum est, quapropter oratione ea interpretari tentãdũ est) ut mala attractio, partim sit imbecilla, partim ueluti deprauata. Imbecilla quidem, quũ uix & difficulter, & multo tẽpore attrahit. Deprauata uero, quũ inter trahendũ ueluti palpitat, aut tremit, aut cõcutitur, aut conuellitur. Alteratrix autẽ facultas in uentre tunc omnino abolita censetur, quum cibus secundum omnes qualitates, talis permanet, qualis assumptus est. Imbecilla alteratio propriũ nomen obtinuit, bradypepsian, id est tardã concoctionem. Deprauata autem alteratio est, quum in alienam qualitatem cibi permutantur. Itaq; tria in uniuersum erunt symptomata, unica functione à scopo aberrante. Porrò functio ipsa nominatur concoctio, quũ cib

cibus in qualitatem animanti familiarem permutatur. Bradypepsia uero, quum in eãdem qualitatẽ, sed longiori tẽpore & uix permutatur. Alteratio autem in alienã qualitatem, quæ nõ sit secundũ naturam, apepsia, id est cruditas nominatur. Hinc homonymos cognominatur & actionis priuatio: quanquam maior erat perspicuitas si hæc sola uocaretur apepsia: deinde dyspepsia ea quę deprauata est: bradypepsia autẽ ubi imbecilla est alteratio. Atqui (ut Plato dicebat) multi res ipsas non cognoscentes, aliis nullũ omnino nomen imposuerunt, aliis uero inepta indiderunt nomina. Itaq; ne nomina nobis imponant, caueamus, & rerum ipsarũ essentiã diligenter intueamur. Id si fecerimus, inueniemus similiter retẽtricis potentiæ functionẽ, naturalẽ quidem, qnũ concoctionis tempori æquatur, & ab omni parte cibos exactè cõstringit. Priuationem actionis in uniuersum dicimus, quum omnino non comprædendit, id quod in lienteria, id est læuitate intestinorum fieri solet. Imbecillitatem uocamus, quando uentriculus non probe amplectitur, aut amplectitur quidem, sed non tantisper, donec cõcoctio fuerit perfecta: aut ubi ambo simul eueniunt. Quum igitur in his duabus rebus consistat retentri-

Retẽtrix [illegible] [illegible] funct[illegible]

In lienteria, retentrix [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in uniuers[illegible] Imbecilla retentrix.

cis potentiæ functio: una ut nullum relinquatur inter uentrem & cibos spatium uacuum: altera ut æquali tempore agant, tum comprehensionis, tum concoctionis facultas: fieri potest, ut uel in altera duntaxat, uel in ambabus committatur peccatum: quippe debilem complexum, hæc sequuntur symptomata, nempe* fluctuationes, & inflationes: cum uero qui breuiori quàm satis est, tempore durat, festina deiectio, & ciborum in uentre inferiori* corruptela. Atq; hic diligenter animaduertas uelim, quòd sæpenumero symptomatũ alterũ, sequitur ad alterũ: nam ad imbecillũ complexum, interim fluctuationes, interim inflationes sequuntur: cum uero qui non satis temporis habuerit, omnino concoctio sequitur imperfecta. Deinde uel cibi celeriter deiiciuntur, aut corrumpuntur in inferiori uentre. Atqui celeris deiectionis inseparabilia symptomata sunt, excrementorum humiditas, & cibi per corpus deficiens digestio. Corruptelam uero sequitur, necessario quidem, excrementorum fœtor, non necessario uero mordicatio, aut inflatio. Quippe accidit interdum ut neutrum consequatur, interdum ut alterum, nonnunquam ut utrunque. At uero quam ob rem horum atque illorum, quorum

*κλυδῶνες, καὶ πνευματώσεις.

*Male legitur in Ald. διαφορὰ, pro διαφθορὰ.

rum

rum antea meminimus, alia necessario, alia* non necessario sequantur: in sequenti libro docebimus, ubi symptomatum causas persequemur: nam in præsentia ad reliquã symptomatum, quæ retentrici potentiæ eueniunt differentiam, transeundum uidetur. Itaq; uentre cibos amplectente, ídque cum quodam saltu, aut quasi conuulsione, uel tremore, uel concussione, deprauatam esse huiusmodi compræhendentis facultatis functionem censendum est. Saltũ haud obscure sensu percipimus, neq; non conuulsionem: quippe huiusmodi symptoma, singultus appellatur. At pathema, quod ueluti tremor est, non adeo clare percipitur: tamen si diligenter animaduertas, ne ipsum quidem difficile fuerit depræhendere. Si enim postea quàm cibum sumpsisti, neq; fluctuatione, neq; inflatione, neque saltu, neq; singultu, discruciaris, sed uenter præter consuetudinem, dubiam quandam molestiam sentit, ac ueluti grauatur, & laborat,* cupitque celeriter onus uel per infernas uel per supernas partes abiicere, ac ructus emittit, sequiturque respiratio molesta, ac difficilis,* & quæ uix tolerari posit: tum existima uentrem amplecti quidem cibos, sed quasi tremule.

*καὶ ποθεῖ θᾶττον ὑπελθεῖν κάτω τὸ βάρος ἢ ἄνω. *Linacrus hæc ita uertit: ac magis desiderat grauitatem infrà deponi, quàm sursum ferri.*

* *δύσφορος est in Græc. impres. quod uertit Linac. nec facile interpretabilis. Copus autem aptius uidetur legisse δύσφορος.*

At motus ueluti concutiens, per febrium rigores potiſsimum apparet, uniuerſas animantis partes occupans: ſed de his in libris ſequentibus amplius diſſeremus. Iam quartam aggrediemur uentris facultatem, quã & expultricem, & propultricem nominamus. Huius priuatio in quibuſdam ilei, id eſt uolvuli, ſpeciebus depræhẽditur. Imbecillitas uero creberrime apparet in tardiuſculis quibuſdam excremẽtorũ deiectionibus. Motus uero quaſi depravatus eſt, quũ uel properat ad actionẽ, anteà quàm perfecta ſit concoctio: uel tardat, uel ceſſat etiã perfecta concoctione: aut cum iam dictorum ſymptomatum quopiam, aut cum alia quadam fit inæqualitate, aut ueluti immoderate irruit in cibos uenter, ut nequeat motionis impetum moderari, eorum exemplo qui per decliuem locum currentes, ſiſtere gradum non poſſunt. Igitur uentris quatenus concoctionis inſtrumentum eſt, ſymptomata iã dicta ſunt. At quatenus ipſum nutriri oportet, & trahere ad ſeſe alimentum, & retinere tantiſper, dum alteretur, & quod redundat excernatur: alterum eundemq; æqualem ſymptomatum numerum obtinebit, nimirum ut corpus ſimilare. Ac fortaſſe non ab re fuerit, omnia quæ ad nutricationis functionem pertinẽt ſymptoma

Expultricis facultatis symptomata.

Depravatus motus in expultrico.

ptomata perſequi, nempe ea quę uentri, ac reliquis partibus omnibus ſunt cõmunia: ita enim facilior erit lectori ſermo, & clarius explicabitur, id quod nuper dicebamus, ſymptoma ſymptomatis eſſe cauſam. Nam atrophian, ſiue uniuerſo animantis corpori acciderit, ſiue unicã aliquam partem occupet: licet unicũ ſit ſymptoma, cõ plura procedunt ſymptomata. Quum itaq; id quod probe nutriri debet, oporteat trahere ad ſeſe peculiare propriumq; alimentum, deinde retinere ipſum, quouſq; alteratũ ſibi aſsimilet, deniq; excernere quod redundat excrementum, & quum duplex ſit excrementi genus, quippe uel quantitate redundat, uel qualitate: neceſſe eſt omnino partem quæ non alitur, aut in uno eorum quæ dicta ſunt peccare, aut pluribus. Siue enim debiliter, ſiue nihil omnino, ſiue deprauate trahat, non nutrietur pars, etiam ingeſto cibo, tum quantitate, tum qualitate modum ſeruante. Symptoma uero quod retentrici facultati accidit, proportione reſpondet iis quæ de uentriculo diximus, itidemq; atrophian inducere poteſt. Si uero iam dictæ facultates probe ſuo munere funguntur, errauerit uero expultrix, pluſquam oportet excernens: ne ſic quidem pars ipſa atrophian, maciemq;

Symptoma symptoma is causa.

Duplex excrementi genus.

effugiet. Alteratricis autem facultatis symptomatum, unũ ueluti priuatio est, quam apepsian, id est cruditatem nominari diximus: atqui ob hanc corpus emaciari planè manifestum est. Alterum quasi imbecillitas quædã est, quam bradypepsian uocamus: hæc multo tempore indiget, neq; dubiũ est quin aliquando maciem inducat. Tertium autem symptoma, quod dyspepsiæ proportione respondet, non atrophian, aut maciem affert: sed particulæ ideam, id est formam transmutat, quemadmodum in leuce, id est uitiligine, & elephantiasi uidetur. Sed hic animaduertere & distinguere oportet, utrum ob humorem aliquem affluentem, an ob solidarum partium affectum, color mutatus sit. Quippe si ob humores id euenerit, non ad alteratricem facultatem referendus est error, sed ad aliud genus symptoma reducendum est. Si uero tota pars similiter in uniuersum fuerit decolorata, non oportet ob hoc alteratrici potentiæ, quæ in ipsa est, attribuere errorem: etenim per morbum regium naturalis color mutatur: sed hoc symptoma ad expultricem pertinet functionem: quãquam nonnunquam uenis ipsis affectis accidere potest, sed tunc ad alteratricem referri debet. Porrò coloris uitium quod proprie in

fin

ſingulis partibus depræhenditur, niſi ob humorem extrinſecus affluẽtem euenerit, ueluti dyſpepſia quadã, id eſt difficilis cõcoctio eſt, tum alteratricis, tum concoctricis in ipſa parte facultatis. Sed relicta huiuſmodi atrophiæ ſpecie, quæ potius cacotrophia quædam eſt, ad eam atrophiam, qua* corpus nutricatione priuatur, redeamus: admonentes quòd & ipſa ſymptoma eſt, & alia ſymptomata ſequitur, quæ uel attractrici, uel retentrici, uel expultrici facultati, uel etiam alteratrici accidere poſſunt. Cæterum horum ſymptomatũ omniũ cauſas morbos eſſe conſtat. Itaque fac eſſe, ut non ſatis efficaciter pars quæpiam trahat ad ſe alimentum, & hanc ob cauſam non nutriatur: neceſſe eſt ut inefficacem hunc delinquentemq; tractũ, morbus præcedat. *Siue enim imbecillior pars ad ſeſe cibum alliciat, ipſa omnino intemperata erit, morbus autem intemperies. * Siue temperata ſit particula, ſed obſtructio fuerit in inſtrumentis, per quæ cibus digeritur, & digeſtionem ipſam per corpus impediat, obſtructio ipſa morbus erit: ſymptoma autem noxa digeſtionis per corpus. Sed non ſolum diſcurrendo per ſingula ſymptomata, quæ ab offenſa functione naſcuntur, diſces quòd omnino morbus

*In Græ. impre. eſt εἴρηται γὰρ ὅταν, id eſt, dictum eſt enim quã do. licet in aliquibus legatur εἴτε. id eſt ſiue, ſicuti uertit interpres.

*In Græ. ἢ ὑπ᾽. id eſt ſi autem. in alio tamen legitur εἰ τι. id eſt ſi ue.

ipſa

ipſa præcedit: uerumetiã ex ipſa rerum eſſentia, citra inductionem ratiocinari licet. Etenim ſanitatẽ functionis cauſam eſſe ſtatuimus, morbum autẽ cauſam ob quã functio læditur: ſymptomata uerò, de quibus in præſentia diſſerimus, noxas functionũ eſſe dicimus. Ex his propoſitis colligitur huiuſmodi ſymptomatum generis cauſas morbos eſſe.

CAPVT V.

QVOD uerò reliqua duo genera præcedãt morbi, ac cauſæ rationẽ ad ipſa obtineãt, paulò pòſt oſtendemus, poſteaquã integrum de ipſis ſermonẽ abſoluerimus, incipientes ab eo ſymptomatum genere, quod in corporis affectibus conſiſtit. Sũt autem eorum quatuor differentiæ, quippe alia ad uiſum, alia ad olfactũ, alia ad guſtũ, alia ad tactum pertinent. Viſilia ſunt colores præter naturã, uel uniuerſum corpus, uel partes aliquas occupantes. Totum corpus, ut in morbo regio, & in iis morbis, quos tum hepaticos, tum ſplenicos nominant, ac in quibuſdam aquæ intercutis ſpeciebus. Vnã partem, quẽadmodũ ſola lingua interdum uidetur inſigniter decolorata, neque non partes aliquæ ob abſceſſus uel nigricãt uel liuent: itidem in carbone, eryſipelate, herpete, & gangræna, naturalis col

lis color mutari uidetur: similiter in uitiligine (Græci alphos & leucas uocãt) & elephante, & aliis eiusmodi, color naturalis in prauũ colorem degenerat. Porro euenit interdũ ut multæ partes simul per multos morbos decolorétur: nempe uel crura magis, uel facies, aut tota superior corporis pars, aut tota pars inferior. At uisiles differentias hoc modo contéplari oportet. Ea uerò quæ ad olfactũ pertinent, in respiratione & transpiratione præcipuè depræhẽduntur (respiratione appello quũ ambiens nos aër, per guttur attrahitur, & rursus foras mittitur: transpirationem autem uoco aëris secundũ totum corpus & introitũ & exitum) quippe fœtores præter naturã, in ipsis percepti, ad hoc symptomatũ genus reducuntur: mox auriũ, nariũ, axillarũ, & partiũ quæ ob affectũ aliquem putrescũt, fœtores. Similiter ructus quoq; hoc symptomatũ genere cõtinetur, si uel fumosus, uel acidus, uel uirosus sit, aut pisciũ fœtorem, aut aliã aliquã huiusmodi grauẽolentiam referat. Symptomatũ quæ ad gustum pertinent differentias, ægrotus ipse coniectura assequi potest: sunt enim qui aliquãdo sudorem gustauerunt, ipso interdum in os defluente, ac saliuæ, quæ circa linguam continetur, sapore inficiẽte: quemadmod

admodum nonnulli sanguinem quoq; gustant, qui illũ quomodolibet per os reiiciunt: quippe alij exquisite dulcem, alij salsum, alij amarũ saporẽ percipiunt. Ita etiã fit ubi ex pulmonibus quippiam reiicitur, aut ex uẽtriculo uomitione expellitur: unde alij acido, alij salso, uel amaro, uel dulci, uel etiam austero sapore imbuũtur. Iam non pauci sunt inuenti medicorũ, qui nõ solum sudores gustari iusserunt, sed & aurium sordes: quippe ab his quoq; nonnihil cõiecturæ accipiendũ autumant. Sed neq; tactiles symptomatũ differentias, silentio præterire oportet: quandoquidem & ipsæ naturalis habitus metas excedunt, ut pellis dura aut intenta, item laxa, & arida, & rugosa, aut aliam quampiam huiusmodi habens differentiam. Igitur ex iis quæ iam dicta sunt, haud obscure colligitur, totum hoc symptomatum genus à morbis nasci: quippe colorum, *odorum, & saporum in solidis corporibus discrimina, à temperaturis ortum habere, ex naturalibus rationibus didicimus. Similiter & eas quæ tactu discernũtur differentias, etiam prædictis multo magis, quippe quas cũ effectricibus qualitatibus cognationẽ habere diximus, quòd ad eiusdẽ sensus iudiciũ referantur: etenim mollities duritiesq; tactu

*κατ' ἀτμόν. halituũ uertit Lina.

ctu iudicãtur, haud aliter quàm effectrices
qualitates ipſis cognatæ. Proinde quicqd
in iis præter naturam depræhẽditur, id to
tum intẽperantiæ acceptum referri debet,
ſicut ecõtrario, quod ſecundũ naturã eſt,
temperamẽti ſoboles eſſe cenſetur. Igitur
quũ omnis intẽperãtia ſit morb⁹, *colligi-
tur morbũ ad huiuſmodi ſymptomata cau
ſæ rationẽ obtinere. Ea uerò ſymptomata
quæ partibus ob affluentẽ aliquẽ humorẽ
accidunt, eiuſdẽ cum prædictis ſunt gene-
ris: quippe alia obturationẽ, aut aſtrictio-
nẽ ſequuntur, alia uerò quũ uel attractrix,
uel expultrix facultas male ſuo munere fun
gitur, eueniũt: quã ob rem neceſſe eſt ipſa
quoq; à nobis, ueluti ex fontibus ſcaturi-
re. Etenim quæ in iocinere fit *obturatio,
quũ ſit morb⁹ cõpoſiti corporis, & inſtru
mẽti, cauſa eſt coloris qui in regio morbo
apparet. Intemperies uerò quæ in ſingulis
partib⁹ ſimilaribus eſt, quũ ipſa quoq; hu-
iuſmodi partiũ ſit morb⁹, aliàs aliã ipſorũ
impedit facultatẽ, aut attractricẽ, aut ex-
pultricẽ, aut aliã quãpiã, ob quas inæquali
ter, & ſine ordine, humores per corp⁹ fluẽ
tes modo hãc, modo illã alterant partẽ, &
in colore, & odore, & ſapore, atq; in tacti-
libus differentiis omnibus. Præterea quic-
qd reliquorũ ſymptomatũ eſt, ſiue uoces,
ſiue

*Ita habent quidã Græ. cod. antiq. ſed in impreſ. legitur ὥς τε καὶ τὰ τοιαῦτα συμπτώματα νοσημάτων ἔγγονα.

*ἐμφράξις.

ſiue ſtrepitus in animante ſint, atq; ea quæ à corpore excernũtur, & quæ detinẽtur in ipſo, omnia perinde quaſi ſoboles à morbis originem trahunt, idq; uel planè à morbis, uel interueniẽtibus qbuſdã ſymptomatis. Porrò in uocibus oris & fauciũ, & aſperæ arteriæ, & pulmonũ, & thoracis morbi pariunt ſymptomata: quippe uocẽ reddunt clangentẽ, *turbidã, tremulã, & raucã. In aliis autem animantis partibus, ſoni, murmurilla, ſtridores, & id genus reliqua accidere ſolent, partim ob inſtrumentorũ anguſtiam, & motum errabundũ, partim ob ſpiritus inflantis abundãtiam uel quibuſdam ex his, uel omnibus ſimul concurrentibus. Sed de ipſis in libro, qui de ſymptomatum cauſis inſcriptus eſt, latius dicetur. At ea quæ præter naturam uel excernuntur à corpore, uel detinentur, per tres differentias, prima ſectione diuidũtur: uel enim tota ſubſtãtia, uel qualitate, uel quãtitate, à naturali habitu recedũt. Atqui hęc omnino ſequuntur morbos ipſos, idq; uel ſtatim citra alterius affectus interuentum, uel interuenientibus mediis quibuſdã ſymptomatis. Hæmorrhagia quidem, id eſt, ſanguinis eruptio, quod ad excretam ſubſtantiam pertinet, toto genere præter naturam eſt: euenit autem, aut aperto uaſis

oſculo

osculo, aut rupto uase, aut eroso. Atqui
uulnus, ruptura, erosio, proprij similarium
partium morbi sunt. Apertio uero osculo-
rum, ad instrumenta pertinet. Accidit au-
tem interdum ob retentricis facultatis in-
firmitatem, interdũ quia expultrix immo-
dice mouet, nonnunquam ob utriusq; no
xam. Ita muliebre profluuiũ fit aut ob iam
dictarũ functionũ symptomata, aut quia
totus in ea sanguis factus est tenuis, & seri
substantiam referens. Atqui hoc quoque
symptoma est, sed multiformis est eius ge
neratio: quippe sanguis fit tenuis & sero-
sus, uel ea facultate quæ sanguinem parit, *
uel ⌈ ea quæ discernit, ⌉ uel ea quæ excer-
nit, errante: quanquam nonnunquam fieri
potest ob retentricem immodice munere
suo fungentem: fit etiã densata cute, & re
nibus constipatis. Ita sudores quoque uel
excernuntur immodice, uel indebite reti-
nentur: idque necessario uel ob cutis affe-
ctum, uel ob dictarum facultatũ aliquam,
uel ob humorũ ipsorũ naturã. Vides autẽ
nos in huiusmodi sermonibus, disiũctiuis
coniunctionibus usos: nã in singulis iam
dictis symptomatis, omnino unus aliquis
est causæ modus, tametsi nihil obstat, quo
minus, tum duæ, tũ tres, tũ deniq; omnes
simul conueniant. Manifestum quoque est

Clarius legetur in Græc. τῆς διακρινούσης τό τε λέπτον, καὶ ὀῤῥῶδες, id est, ea quæ tenue & serosum separat.

ſub hoc ſymptomatũ genere contineri & dyſuriã, id eſt urinæ difficultatẽ, & iſchuriam, id eſt urinæ ſuppreſsionẽ, & ſtranguriam, id eſt urinæ ſtillicidiũ, & aquã intercutẽ ad matellam uocatã, quam alij diabeten, alij urinę fluorẽ nominãt. Porrò quòd excrementorum tum colores, tum odores, præter naturã, neceſſario ſequantur morbos, demõſtratione haudquaquã indiget, quãdoquidem nihil huiuſmodi citra intẽperiẽ naſci poteſt. Conſtat igitur nos haud obſcure demonſtraſſe id, quod propoſitũ erat: quippe omnem ſymptomatũ naturã, ut morbi pręcedant neceſſe eſt: utq; ſæpenumero ſymptomata inter ſeſe deinceps in ordinẽ quendã redigantur ita, ut primũ ſymptoma morbũ ſequatur, deinde à primo dependeat ſecũdum, rurſus ab hoc tertium, mox ab hoc quartũ. Sed hic diligenter animaduertere oportet, accurateq; diſtinguere à functionibus ſymptomata: nã ſubinde tantã inter ſe habẽt ſimilitudinẽ, ut functionẽ putes eſſe ſymptoma, & ſymptoma functionẽ: ac niſi ſummo quis iudicio præditus ſit, ſermonẽ calumniabitur, quũ ipſe uerſetur in errore. Quippe ſi excrementorũ naturaliũ (ita enim uocant ea quę à ſanis expellũtur) aut quantitatẽ, aut qualitatẽ, aut totũ ipſum genus ſubſtãtiæ,

ſcop

ſcopum quis ſtatuat, deinde ad hũc reſpi-
ciẽs, iudicet ſymptomata, ſubinde errabit.
Nam accidit nõnunquã, ut ſudor, aut alui
excrementa, aut urina, in ægrotantib. mul
tipliciter excedant quantitatẽ ſanis cõpe-
tentẽ: nõ ꝙ ulla functio ſit læſa, ſed quòd
robuſtæ ſint uires, & animantis præmedi-
tatione ita factũ ſit. Quãuis enim quędam
excrementa toto genere præter naturã eſ-
ſe cenſeantur, ut ſanguis è naribus erum-
pens, aut uomitione reiectus, aut ſangui-
nis ab aluo deiectio, aut eiuſdẽ per ora ue-
narũ (Græci hæmorrhoidas uocant) pro-
fluuiũ, aut aliud quippiã huiuſcemodi, nõ
tamen præter naturã dici debent, ſi in tem
pore expelluntur. Patet autẽ in tẽpore dici
perinde ac ſi diceres, id quod moleſtũ eſt
expurgari. Manente igitur eo quod à prin
cipio in cõfeſſo eſſe diximus, nempe quòd
actionum noxæ ſymptomata ſunt: nihil
quod uſui ſit, ſub hoc ſymptomatũ gene-
re collocabitur: quippe ꝙ horum quodli-
bet, naturæ ſit opus: tantũ abeſt ut noxa eſ
ſe uideatur. quanquã omnia quæ huiuſmo
di ſunt, ad alterũ ſymptomatũ genus, nẽpe
ad affectũ pręter naturã reduci poſsũt. Et-
enim ſi in aliqua corporis parte ita diſſece
tur uena, aut eius oſculũ tãto hiatu aperia
tur, ut profundat ea quæ antea cõtinebat:

huiusmodi affectũ haudquaq̃ secũdum naturã esse dicemus: tametsi in præsentia alui fluorẽ, aut lotij multitudinem sequi omnino ad affectus pręter naturã, ostendere nõ posis. Quòd si dixeris, & sanguinis eruptionẽ, & uomitũ, toto genere præter naturam esse, nõ protinus tamẽ uel per aluũ, uel per uesicã, uel per uterũ, excretio præter naturam erit: quamuis de sudore non ab re addubitari posit, sit ne ipsius expulsio naturalis. In hac quęstione Diocles magnopere laborauit, cuius dogma & durũ omnino, & inefficax esse uidetur: quamuis quo ad eius fieri potest, maxime probabilibus fulciatur argumentis. Sed de his fortasis dabitur olim amplior scribendi facultas: nam ex omnibus pauca admodum in cõtentionem uenerunt. Igitur de omni reliquorũ symptomatum multitudine iam satis demonstratũ est, proinde finem huic operi imponamus oportet. quisquis enim exercitatus fuerit in his quæ in cõfesso sunt, facile iudicabit ea quæ in disceptatione constituuntur.

*

CL. GALENI

DE SYMPTOMATVM CAVSIS LIBER IIII.

Quæ in libro quarto de Symptomatum causis continentur.

De causis Symptomatum uisus, auditus, odoratus, gustatus, & tactus.

Quæ sint causæ delectationis & tristitiæ in unoquoque sensu.

De causis Symptomatum quæ accidunt ori uentriculi.

De causis Symptomatum primi & communis sensus.

CAPVT I.

N HOC libro Symptomatum causas considerabimus, eodẽ seruato ordine, quo ipsorũ differentias iam antea tractauimus. Quũ itaque tria sint Symptomatũ genera, in primis de illo disseruimus, quod in actionis offendiculo consistere dicebamus: in quo intelligi uolumus, eam quoq; actionẽ quæ omnino periit. Sed quũ bifariã diuidatur functionum genus, quippe aliæ animales, aliæ naturales appellantur: ab animalibus

Eadẽ functionum diuisio lib: iii cap: iii

auſpicati ſumus,ac ipſas quoq; trifariã diſtinguentes, aliàs ſenſiles, aliàs motrices, aliàs principes facultates nominauimus. Igitur in ſenſili actione, triplex ſymptomatũ genus depræhenditur: unũ, quũ primum ſenſus inſtrumentũ quippiã perpeſſum eſt, alterũ quũ ſentiendi potentia, tertium quum miniſtrantiũ primo ſenſus inſtrumento, partium aliqua fuerit affecta.

sensibili ... triplex symptomatum ... [handwritten margin note]

CAPVT II.

VELVTI in oculo, primũ ſentiendi inſtrumentũ eſt cryſtalloides: iam enim demonſtratũ eſt ipſum ſolum à coloribus alterari. Vis autẽ ſentiendi eſt quæ à cerebro per neruũ in ipſum deſcendentem procedit, ad illius uero ſeruitiũ creatæ ſunt reliquæ omnes oculi partes. Quicquid ex iis quæ iam enumerauimus, fuerit læſum: animal uel male, uel nihil omnino uidebit. Iã cryſtalloidis morbi per octo intẽperies diſtinguũtur: facultas autem offenditur, uel neruo affecto, uel cerebro: atq; utriuſque horũ octo ſunt morbi, ipſis ut ſimilaribus accidentes, atq; alij ut inſtrumentis: nẽpe obſtructio, *cõſtipatio, ac tumores pręter naturã, quos affluẽtes humores pepererũt. At cõtinui ſolutio nõ ſolum neruo, aut cerebro accidere poteſt: ſed omnib. iã dictis, tũ ſimilarib. partibus, tũ inſtrumẽtariis cõ- munis

primum oculi instrumentum [handwritten margin note]

*In Græ. eſt θλίψεις alienorũ innixus, ſiue compreſſiões, uertit Linac.

munis eſt, ut in cryſtalloide quoq; euenire uideatur: cui etiã interdũ accidit, ut à ſua ſede dimoueatur, transferaturq;. Atqui is quoq; affectus, inſtrumẽtorũ morbis cõnumerãdus eſt. Porrò ſi ad alterũ angulorũ, uel maiorẽ, uel minorẽ conuertatur: haud ita notatu digna noxa ſuccedet. Si uero uel ad ſuperiora, uel ad inferiora declinet: tũ quicqd cernitur, id duplũ eſſe uidetur. Huiuſmodi morbis tũ primũ uiſus inſtrumentum obnoxiũ redditur, tũ etiã inſtrumẽta alia quæ illi potentiã ſuppeditare poſſunt. At earũ partiũ quæ uſum aliquẽ præbent, morbi ſunt, ſi in rhagoidis foramine, aut inter hãc tunicã & cryſtalloidẽ, humor cõtinetur aut ſpiritus: tãtus nimirũ, ut primũ uiſionis inſtrumentũ, quo minus res ſenſibiles dignoſcat, impedire poſsit. Ad hunc modũ ceratoidis ea pars quæ pupillæ præpoſita eſt, uiſionem impedit: ſiue propria ipſius ratione, ſiue alio quouis pacto à naturali habitu aberrauerit. Igitur foramen ipſum quatuor modis à ꝓpria natura ꝑmutatur, nẽpe auctũ, imminutũ, diuulſum, aut ruptũ. Atqui incremẽtũ nũquam nõ lædit uiſum, ſiue id ab utero protinꝰ, ſiue poſtea cõtigerit. Imminutio uero, ſi in utero contracta eſt, acutiſsimã efficit uiſionẽ: ꝙ uero poſtea accidit, praua eſt. Reliquorũ neutrũ,

Idem 4º de lo affect. cap.

oculi foramen auctum visum lędit. Imminutum non si ab utero fuerit acutissimã efficit visionem.

 ſiue

ſiue à primis unguiculis, ſiue poſtea quàm quis genitus eſt acciderit, uiſioni incõmodũ notatu dignũ inferre poteſt. Equidem ſæpenumero uidi, ubi parũper rhagoides procidiſſet, inducta in diſtortã pupillam cicatrice, hominẽ quo minus cerneret, haudquaquam fuiſſe impeditum, modo pars illa ceratoidis quę ei abiecta erat, abſoluta perſpicuitate luceret. Sed iis quæ diximus, experientia quoq; aſtipulatur. Verum quã ob cauſam foraminis amplitudo bonę uiſioni ſemper incõmodet, anguſtia nõ ſemper, id uero diſcuſsione dignũ uidetur. Ea (ut mihi uidetur) referenda eſt ad neruũ qui à cerebro ad oculum defertur, quẽ Herophilus uiã nominat: quippe qui ſolus manifeſtũ habet foramen, quod ſenſilis ſpiritus ſit uia. Proinde quũ alterũ oculum claudimus, accidit ut alterius pupilla dilatetur, ꝙ ſpiritus anteà ambobus particulatim diſtributus, uniuerſus in unũ deriuetur. Ex hoc maxime ſigno (per ſuffuſiones claudendo oculum) coniicere licet, nũ * admota acu, poſsit recuperari uiſus, néc ne. Quibus enim altero oculorum clauſo pupilla clarior apparet, ij ſperare debent fore ut facta perforatione uiſum recuperent. Quibus uero non dilatatur, ij ab omni ſpe recuperandi uiſus exciderunt, eti

*In Græ. eſt, παρακεντηθέντος. ſed in impreſsis additur, καὶ κατενεχθέντος τοῦ ὑποχύματος. id eſt, & detracta ſuffuſione.

etiamſi &*iucundiſsime, & perquàm probe tractentur. Ex iis omnibus facile conſtat, ſpiritum aliquem animalem à cerebro ad oculos demitti, & in humorem ipſum cryſtalloiden, & in totum illi obiectũ ſpatium, cui rhagoidis foramen terminũ pręſcribit. Quum itaq; pupilla, ſiue in prima protinus conformatione, ſiue poſtea amplior fuerit, uniuerſus ipſam ſpiritus implere non ſufficit: unde ipſum diffundi,*diſſipariq; neceſſe eſt. Cõtrà, ſi fuerit minor, cogitur & conſtringitur, ac denſior fit ſpiritus. Atqui in libris de uſu partiũ iam demonſtratum eſt, ſpiritum coactum, conſtrictumq; ad facilem ſenſum plurimũ conferre: è diuerſo diſſolutum, diſsipatumq;, ſentiendi difficultatem inducere. Cur igitur imminuta pupilla (idq; non ſuapte natura, ſed ob morbũ) cenſetur mediocri deterior? an quia prauos affectus ſequitur, ob quos oculus ita patiẽs neceſſario deterius cernit: non quia exigua ſit pupilla? Sed qui ſunt huiuſmodi affectus? nam & hoc diſcutiendum relinquebatur. Vnus ad tunicam ipſam rhagoiden duntaxat ſpectat: alter ad humorem tenuẽ effuſum, qui inter cryſtalloiden & rhagoiden medius conſiſtit. Itaque affectus ad ſolam tunicam ſpectãs, extenſio quædam eſt & laxitas, qualis in

*ἀνωδυνότατα. id eſt, prorſus citra dolorem.

*In Græ. additur, καὶ διαλύεσθαι. id eſt, & diſſolui.

externis subinde partibus accidit, quum in articulis ligamenta redundante humore fuerint imbuta. Affectus uero ad humorem spectans, est defectus, ob quẽ uacuato interno spatio, rhagoides in sese cõcidens contrahitur, rugaturq;: quapropter pupilla quoq; minor redditur. Igitur quum per huiusmodi affectus quis aut deterius aut nihil omnino cernit, id nõ ob pupillæ paruitatem, sed ob humoris defectũ accidit. Quippe iam demonstratum est in sermonibus de uisu, quos & in tractatu de partium usu, & in eo quem de Hippocratis, Platonisq; placitis, cõscripsimus: humorẽ crystalloiden semper propugnaculo quodam egere, quo citra offensam, externũ splendorem sustineat. Atqui iam dictus humor inter ipsius propugnacula numeratur: præterea crystalloidis quoq; essentiam nõnihil iuuare uidetur. Deficiente itaq; hoc humore crystalloides quodammodo arescit, eo ꝙ non satis liberaliter humore imbuatur. Deinde rhagoides super ipsum decidens, spatiũ quod medium erat inter hanc tunicã & crystalloiden, breuius reddit: ita externi aëris splendorem per exiguum medium, crystalloidi occurrere necesse est: unde similiter afficitur, ut ij, qui * inconniuentibus oculis solum intuentur: quorũ

* ἀσκαρδαμυκτί.

ut

ut aliqui obcæcantur, ita omnes noxam ſubeũt: utpote qui uix unquam priſtinam recuperare poſsint cernendi facultatem. Iam enim oſtendimus, uiſionis inſtrumentum, ſplendorem, citra moleſtiam tolerare non poſſe: quamobrem rhagoides tunica ei obiecta eſt, nigra ſimul & cærulea: quippe iis potiſsimum coloribus recreatur oculus, quem ſplendor fatigauit. Atq; hæc uidetur eſſe cauſa, cur imminutus circa pupillam humor, & deteriorem faciat uiſionem, & exiguum reddat rhagoidis foramen. Ob hoc etiam perquàm difficile eſt, huiuſmodi morbum ad ſanitatem reducere. Porrò alter affectus, quo pupilla ob humiditatem minor apparet, non eſt adeo periculoſus: quum longe difficilius ſit, ſimilarem inſtrumenti in corpore partem exiccatam humectare, quàm humidam exiccare. Sed hæc medendi quodammodo methodum attingunt. Dicamus itaque id quod ab initio proponebatur: moleſta quidem eſt pupilla præter naturam exigua, quæ uero ſuapte natura talis eſt, utilis eſſe cenſetur. Rurſus amplitudo, natiua quidem uitioſa eſt, neque uitio caret non naturalis: ſed in hoc ab anguſtia uincitur. Quippe continens cauſa (ut ita dixerim) quæ ipſam inducit, rhagoidis

Ragoidis tunice officiu

longe difficilius est excatum humectar quam humidum exicca

dis tunicæ tentio est, cuius laxitas, pupillã reddit minorem. Quum itaq; bifariam ten datur, quando propria ipsius ratione afficitur, aut exiccata ut similaris, aut humectata ut instrumentum: siccitatis quidẽ curatio difficilis est, humiditatis uerò nõ difficilis. Etenim phlegmone, scirrhus, abscessus, ac alij eiusmodi morbi ad instrumenta pertinẽt, à redũdãtibus geniti humoribus: quisquis horũ in rhagoide cõstiterit, à perito medico facile uincitur. Verũ tentio in rhagoide tunica nonnunquã euenit ex accidenti, quum à subiectis humoribus ortum habuit: impleta enim ueluti uter aut uesica extenditur, & ultro citroq; distrahitur, ipsis in medio spatio aceruatis inter ipsam & crystalloiden. Quoniam uerò nõ solum foraminis, quod in rhagoide est, morbos percurrimus, sed ipsius quoque rhagoidis, ac tenuis humoris nõnullos tractauimus: consequens est ut reliquos ipsorum morbos explicemus, ob quos uisio uel impeditur, uel omnino aboletur. Igitur ex morbis qui in rhagoide tunica consistunt, uisioniq; incommodant, unus adhuc superest communis, tum similaribus partibus, tum instrumentis, nempe unitatis solutio: quæ quidem in hac parte, tum uulnus, tum ulcus est. Id si ad tantam per-

[Unitatis dissolutio]

ueniat

ueniat magnitudinem, ut non ita parum disrumpatur rhagoides, ac tenuis humor ad exteriora prolapsus, è tunica effundatur, adeo ut ceratoiden attingat: duo absurda inde accidere necesse est: nempe ut rhagoides tunica decidat in crystalloiden, ac spiritus qui à cerebro descendere consueuerat, iam non perueniat ad pupillam, utpote per uulnus effluens. Verum quòd hæc uisionem offendant, non solum ubi ambo conueniunt, sed etiam alterum duntaxat eorum inciderit, satis persuasum arbitror iis, qui non oscitanter, ea quæ nuper diximus, audierunt. Igitur tempus est, ut transeamus ad tenuem humorem: de quo iam quodammodo suprà diximus, saltem hoc, quòd uisioni officit, siue increscat, siue diminuatur. Id uerò quod nondum dictum est, nempe ubi crassior fuerit eius substantia, aut color ipsius abalienatus, quòd tum cernēdi functionem lædat, iam dicere aggrediamur. Quum igitur crassitudine seipsum uicerit hic humor, exactam cernendi aciem obtusiorem reddet: & quod ad distantiam pertinet, efficit, ut neq; ea quæ porro absunt, uideantur, neq; propinqua exacte cerni possint. Quòd si plurimum aucta fuerit crassitudo, qualis in suffusione fieri solet, uisum prohibebit,

bit. Si uerò foramen non totũ, à contento ibi crasso corpore obtenebratur, sed relinquitur aliqua particula pura: uidere licebit per illã res externas, idq́; nihilo deterius q̃ antea, sed unam quãlibet solã: neq; enim eodem tẽpore multas similiter intueri datur ob uisionis conũ, qui seipso factus est angustior. Si uerò in pupillæ cẽtro exigua cõsistat suffusio, maneantq́; partes, quæ in circuitu sunt, puræ: qui ita affecti sunt, quicquid aspiciunt, id ueluti fenestratum esse putant: quippe id quod in medio non uidetur, excisum esse arbitrantur. Quòd si iuxta iam dictum humorem, crassa corpuscula, diuulsa, & inter sese non continua, appareant: sic affectis, uisa quædã obuersabuntur, perinde ac si in exteriore aëre, culices circunferri uiderent: ac sæpenumero ueluti simulacra quædam apparere imaginantur, ob crasiorũ humorũ copiam. Huiusmodi uerò simulacra maxime apparent iis, qui à somno expergiscuntur, præcipue pueris, & iis qui plurimo* uino madẽt, aut alio quouis modo caput repleuerũt. Quũ uerò humor inter crystalloidẽ & rhagoiden medius colorem mutauerit, si quidem ad fuscum declinat, arbitrabitur quis uel per nebulã, uel per fumũ se uidere. Si uerò alio quouis colore inficiatur: huius quoq;

*In Ald. addendũ est οἴνου.

...ffusio in cen...ro pupille quas ...iones faciat

imag

imaginē referent ea quæ ſpectãtur. Si uerò inæqualiter uel per colorē, uel per ſubſtantiam, à naturali habitu receſſerit, quæcũq; pars ipſius ſic affecta, ad pupillæ regionē peruenerit, efficit ut ſimile ſibi uiſum, in rebus quæ ſpectantur, appareat: quippe ſic affecti & colorē, & ſubſtantiam, ac figuram ipſius, extrinſecus ſe uidere exiſtimant. Ad hoc genus ſymptomatum pertinent, eorũ qui ſuffuſione infeſtantur uiſa, neq; nõ illorum quibus ſanguis è naribus fluxurus eſt, aut in quibus uomitus ſperatur: uiſa, ab Hippocrate prodita. Præterea quibus adeò abſoluta eſt cernendi facultas, ut ne minimum quidem uiſibile eos latere poſſit: ſi uapores à uentriculo ſurſum ferantur, præſertim ubi non probe concoxerint, hos ſymptomata ſuffuſioni ſimilia infeſtabunt. Atqui puriſsimus eſt iis ſuapte natura, tum cryſtalloides, tum hic aquoſus humor, de quo in præſentia agimus. Symptomatis autem magnitudo, ex effectus magnitudine naſcitur, non in iis duntaxat, de quibus nuper ſermonem abſoluimus: uerum etiam in omnibus quæ ſuprà propoſuimus. Id quod in ſimilaribus partibus facile patet: quarum intemperies, ſi parua fuerit, paruam quoq; functioni noxam inferet: ſi maior, ad incrementi portion

Symptoma[tis] magnitudo ex quo na[scitur]

portionem, augebitur & offenſa: ſi uerò plurimũ à naturali habitu receſſerit, actionem funditus abolebit. Haud aliter accipienda ſunt ea quæ de aquoſi humoris quantitate ſubſtantia, & colore diximus: nam ſi parum à naturali habitu fuerit aberratũ, parua quoque inferetur actioni iniuria: ſi plus receſſerint, pro quãtitate declinationis, increſcet actionis noxa: quod ſi quamplurimum deflectãt, functio in totũ peribit. Itidem intelligere oportet, de iis quoq; quæ de rhagoidis tunicæ ruptura, & de pupillæ quãtitate dicta ſunt, ſiue minus, ſiue plus incommodent actioni, ſiue eam penitus euertant. Sic ſpiritus quoque animalis, aut ad amuſsim purus, & ueluti æthereus eſt: * aut humidus, aut turbidus ut nebula. Atque quod ad eſſentiæ quantitatem attinet, uel abũdat, uel exiguus eſt. Igitur cui ſimul & multus fuerit, & æthereus, is res quæ porro diſtant, & uidere, & exacte diſcernere poteſt. Cui uerò paucus quidem fuerit, ſed purus, is ut res propinquas planè diſcernit, ita diſtantes haudquaquam uidet. Quòd ſi forte fortuna & * craſsior ſimul fuerit & multus: res diſtantes uidet quidem, ſed non ad unguem diſcernit: quemadmodum cui * humidior ſimul fuerit & exiguus, is neq; exacte, neq;

porro

*Linacrus uertit recti⁹, Vel nebulæ ritu humid⁹, ac turbid⁹. Interpretis aũt lapſum in uerſione iſtius loci & ſequẽtis uidebis in noſtris annotationib.

*In imp̃ſ. legitur ὑστερον. id eſt, humidior. interpres uidetur legiſſe παχύτερον. Linacer

porro uidere poteſt. Atq; de his in præſentia tantum dixiſſe ſufficiat. Ceratoidis tunicæ ea pars quę pupillę obiecta eſt, ſi craſſior, denſior, & humidior fiat, uiſionem offendit: ſic etiam, ſi color ipſius immutetur, ſi ulcere notatu digno infeſtetur, ſi eorum quæ extrinſecus ei adiacēt, quippiam ita increuerit, ut eam tenebroſam reddat. Igitur craſsior, denſiorq; ceratoides tunica, aciem efficit hebetē. Si uero humidior, denſiorq; fuerit, ſiue ut ſimilaris pars, ſiue ut inſtrumentum ita afficiatur: non hebetem ſolum obtuſumq; reddit uiſum, uerum etiam efficit, ut qui ſic affectus eſt, putet ſe per tenebras, aut nebulam, aut uaporem aliquem, aut per fumum res ipſas intueri. Si uero humores non multitudine, ſed colore peccauerint, ſecundum eiuſdem coloris naturam, paroraſis, id eſt hallucinatio, ſuborietur. Proinde qui ictero, id eſt regio morbo, laborant, quicquid uident, id pallere arbitrantur: qui uero hypoſphagmate,* ij rubra putant omnia quæ aſpiciunt. Vlcus uero notatu dignum, uiſioni incommodat non ſolum ob id, quòd redundantem humorem coaceruat, ſed etiam quia efficit, ut cryſtalloides humor ex breui ſpatio cogatur cum circunfuſo ſplendore cōuerſari: procedens autem ad interiora ul-

autē uertit utrobiq;, humidus.

Viſio s^m colo-ris natam

**Id eſt, quibus ex plaga ruptæ sūt in prima tunica uenæ.*

cus uerſus pupillam, effundit aliquid aquo ſi humoris foras. Atq; hinc imminet pericu lum, ne ſic affectus, ad extremã perueniat cęcitatem. Ob id, quibus ea ceratoidis pars quæ pupillæ obiecta eſt, uulneratur: ſi uul- nus ad interiora deſcendit, ij magna ex par te obcæcantur. Equidem uidi incredibile quidpiam, & quod antea nunquam uidere conſueueram. Puer quum iuxta pupillam ſtylo pungeretur, effluente protinus aquo ſo humore, imminuta eſt pupilla, ac cera- toides tunica omnino corrugata uideba- tur: qui mox curatus, uiſum recuperauit, in ſtaurato ſcilicet paulatim humore, qui an- tea effluxerat. Sed huiuſmodi euentus raro uidentur: quippe huiuſmodi uulnera ma- gna ex parte cæcitatem inducunt, quemad modũ & prædictæ cauſæ omnes, ubi pluri mũ fuerint auctæ: ſiue enim ualde craſſa, ſi ue extreme denſa, ſiue immodice humida fuerit ceratoides tunica, ita oculis caliginẽ inducet: ut qui ſic affectus eſt, nihil omni- no cernere poſsit. Sed quid miramur, ſingu las iam propoſitas cauſas, quum auctæ fue rint, uiſum auferre poſſe: quum nonnun- quam ſola ceratoides tunica corrugata, ſi- militer offendat? ſolet autẽ huiuſmodi pa- thema euenire iis, qui extrema iam ſene- ctute premuntur. Atque hoc loco pupillæ

ma

magnitũdo conſideranda eſt: ſi enim immi nuta eſt, aquoſum quoq; humorẽ imminutũ ſcire licet: ſi uero permanſerit æqualis, tum pathema ad ſolam ceratoidẽ pertinebit. His ita definitis, nihil iam huic tractationi deeſſe uidetur. Porrò ceratoidis tunicæ morbi, ſi fuerint magni, in totum uiſionem impediunt: maxime ſi uel phlegmone, uel ſuppuratione, uel ſcirrho, uel alio quopiam huiuſmodi (quatenus inſtrumentũ eſt)*infeſtetur morbo. Atq; hi ferè ſunt ceratoidis tunicæ morbi, qui uiſioni officiunt. Inhærens uero membrana phlegmone laborans, ipſa quoq; ex accidenti, uidendi functionem impedire poteſt. At uero *chemoſis aut chymoſis (ut uocãt) & pterygion, id eſt ũnguis, iam non ex accidenti, ſed prima ratione pupillam obſcurant. Haud aliter genarum quoq; ingentes phlegmonæ, & tumores quidã præter naturam ipſis innati, ubi adeo increuerint, ut pupillæ caliginem inducant: quicquid horum acciderit, aut uitioſam reddet uiſionem, aut eam omnino auferet.

*In Græ. eſt, ὑγρὰ νοσήματα πάσχει. id eſt humidis morbis infeſtetur. et ita uertit Lina. Sunt tamẽ Græ. cod. ant. in quibus hæc pars deſideratur.

*χυμώσεις, eſt in Græ.

CAPVT III.

ATQVE hactenus ſatis ſit hæc dixiſſe de oculis: etenim exempli cauſa potius, quàm ut ſingula particulatim perſequeremur, de ipſis ſermonem inſtituimus.

Quippe is nobis nũc animus est, ut methodum perquàm generalem doceamus, cuius adminiculo quis inuenire queat symptomatum causas: uerum quia non satis est methodum nouisse, sed multifaria insuper exercitatione, in his quæ particulatim occurrũt, opus est: id quod non ita facile quiuis præstare potest, ob id exercitationis modum, qualis esse debeat, in oculorum exẽplo, haud grauatè ostẽdimus. Eodẽ pacto ad alias quoq; sensiles facultates perue nies, si in singulis & primum instrumentũ & alias partes, quæ usum aliquem illi præstare possunt, consideraueris, & quemadmodum nuper dicebamus, ita distinxeris: nempe quod sunt morbi quidam, quum potentia ipsa afficitur: sunt alij, qui ad instrumenta pertinent, per quos actio subinde uitiatur. Atqui grauis auditio, surditasq; animanti euenire solent, aut ob auris partem aliquam, aut ob neruum à cerebro descendentem: aut ob cerebrum ipsum si ea in parte unde neruus oritur, fuerit læsum. Igitur nerui, cerebriq; offensa, in his haud aliter quàm in oculorum affectibus accidit, reliquarum uero partium noxæ illis ad portionem respondent: uerum non omnino similis est lęsio. Eandem enim habet rationem in auribus interna auditorij

mea

meatus extremitas, ubi dilatatum neruum attingit, quam habet humor cryſtalloides in oculis. Partes uero omnes in meatus anfractu extrinſecus cõſiſtentes, itidem proportione huic reſpondent, ut nuper dictæ oculorum partes, humori cryſtalloidi. proinde harum partium morbi, ab illis huc transferendi ſunt: ut ij qui ad ſimilares pertinent, ex intemperie, & continui ſolutione ęſtimentur: qui uero ad inſtrumenta, ex obſtructionibus, ſiue ipſarum partium tumor aliquis pæter naturã meatum obſtruxerit, utputa abſceſſus, phlegmone, œdema, & ſcirrhus: ſiue aduentitius, iſq́; omnino præter naturam tumor, in meatu ipſo (ut plerunq; fieri ſolet) ſuboriatur, ut quũ uel calloſum, uel carnoſum innaſcitur tuberculum. Atq; huc pertinent ſordes illæ, quæ creberrimè in auribus gigni conſueuerunt.

CAPVT IIII.

IGITVR quemadmodum partium cõſtitutio in his, ſymptomatum cauſas oſtendebat: ita & in lingua naribusq́; eas indicare poterit, idq́; adeo ſi in ipſis quoq; & primam ſentiẽdi particulam, & item alias quę ad totius inſtrumenti complementum pertinent, nouerimus. Porrò iam demonſtratum eſt, linguam duplici facultate prædi-

linguaz duplici facultati prediaz

ram:per alteram enim sentit, per alterã pro uoluntatis imperio mouetur. Itaq; quũ duplex ab ipsa prodeat actio, in pręsentia eã, ut sensile duntaxat instrumentum, considerandum proponimus. Porrò instrumentũ quo odores percipiuntur, ipsos cerebri uẽtres esse demonstrauimus. Igitur in gustandi sensu huiusmodi deprӕhenduntur symptomata: nam uel sapores haudquaquam sentit, uel uitiose sentit. Quum uero uitiosum (ut ostendimus) bifariam dicatur, uel enim debiliter sentit, uel (ut ita dixerim) deformiter, aut deprauate: alterum hebeti acici in uisu, & graui auditioni in auditu, proportione respondet: alterum uero, nempe deprauatus, aut deformis gustus, uisioni respondet, ubi quis aut circa colores, aut figuras, aut magnitudines, aut habitus fallitur: quod si in auditu euenerit, obauditio uocabitur. Cӕterum iam propositorum symptomatum causӕ sunt morbi, qui gustandi tum functionem, tum facultatem impediunt, & in similari linguӕ corpore, & in circundante ipsam tunica, & in mollibus neruis, atque eo maxime cerebri spatio, unde illi exoriuntur. Atqui omniũ iam dictarum morbi, alij quidem satis manifesti sunt: deprauata uero saporum sensio, quum lingua alieno quopiam humo

more fuerit imbuta: euenire consueuit, ut omnia quæ gustauerit quis, uel salsa, uel amara esse, uel alium quempiam saporem absurdum, siue is effabilis sit, siue ineffabilis, habere uideantur. Quemadmodum enim per suffusiones, uidendi facultas, foris cernere uidetur ea, quæ in oculo apparent: ita & gustandi uis internum linguæ effectum, rebus sensibilibus inesse putat. Quippe per morbum regium, bilis amarorem, non linguæ, sed saporum, quos degustat, pathos esse suspicatur: atque per alias quasdam affectiones, cibos, uel salsos, uel acidos esse putat. Adueniente enim extrinsecus re sensibili, mouenteq; uitiatum humorem, qui hactenus in lingua quietus latebat: sentit quidem gustandi facultas, non rem sensibilem extrinsecus aduenientem, sed abundantem in lingua humorem. Atque euenit nonnunquam, sed raro, citra ullius rei degustationem: ut humores linguam imbuentes, sensu percipiantur, ubi ad amussim absoluta fuerit gustandi facultas. Haud absimile symptoma ei, quod in oculis usu uenire solet, quum ob uentriculi affectiones, suffusione se laborare quispiam putat. Aut ubi sonum aures percipiunt, nulla re extrinsecus obstrepente, sed

ipſa circa membranas motione, phantaſma traſmittente. Aut etiam ubi nares, ob humores in ipſis contentos, odore quodã afficiũtur. Sed quum de naribus incidit ſermo, ipſis quoq;, ſicuti & lingua, duplici facultati ſubſeruientibus (nam & odorandi & reſpirandi facultatum ueluti terminus quidam conſtitutæ ſunt) ſatius fuerit de iis quoque haud aliter quàm de ſuperioribus diſſerere. Etenim ſi morbus aliquis ipſis acciderit, ita ut meatus impediatur, olfaciendi facultas, uel minus probe odores percipit, uel eos omnino non ſentit. Nam ſi uehemẽter contritus ſit naſus, aut ſi polypo, aut* ⌈alio⌉ quopiam tumore præter naturam infeſtetur: meatum quà ſpiritus tranſire ſolet, obſtruet: atq; hui⁹ generis eſt phlegmone in membrana ipſius interna oborta: itidem eæ res quæ circa oſſa, quæ à percolandi adminiculo ethmoidæ à Græcis uocãtur, aliquid, ut *uel membranas ibi cõſtitutas, ⌈uel ipſa quoq; oſsium foramina, obſtruere poſſunt. Nam & ab his offenditur olfaciẽdi ſenſus: id uero multo magis, *ſi circa propagines quę à cerebro exortę, in haſce particulas deriuãtur⌉ fiat obſtructio. Quippe & in deſtillatione, & grauedine, & omnino in his, quibus uel ambu-

*Non eſt in Græc. *In Græ. impreſ. eſt, ἤ τοι τὰς ταύτης μήνιγγας. quos ſequitur interp̃s. in antiq. autem legitur, ἤτοι γε αὐτὰς τὰς μήνιγγας. id eſt, aut etiã in cerebri inuolucris. & ita uertit Linacr⁹. *Linac. uertit ita: Si in proceſsibus cerebri, qui ad has perueniunt particulas.

ſtio

ſtio,uel refrigeratio,anteriores cerebri uẽtres humore oppleuit,nõ ſolũ ſpatia ibidẽ obſtruuntur,ſed & ſpiritus ipſe,qui in uentriculis continetur,& ambiens ipſum cerebrũ,intẽperie quadã afficiuntur. Deniq; inſignes iã dictarũ partiũ,tum contuſiones, tum ſectiones,odorum ſenſionem,uel difficilem reddunt,uel omnino prohibent. At uero olfactio ueluti deformis & deprauata,in his partibus fieri ſolet,ob indigenam quandam intemperiem, quæ fœdum odorem eructans,eos uapores qui à uicinis corporibus ad olfaciendi facultatem feruntur, interturbat. Nec abſimile uidetur,quòd huic facultati accidit ſymptoma, & quod regio morbo laborantibus,in guſtandi iudicio accidere dictum eſt.

CAPVT V.

ITAQVE quum de ſenſione quæ proprias habet in animante partes,ſatis iã diſputatum ſit:de ſenſu omnibus quomodolibet ſentientibus communi,iam dicamus: atqui tactum hunc ipſum nominant. Accidũt uero & huic ſymptomata,quę reliquorũ ſenſuũ ſymptomatis, proportione reſpondeant:ac communi appellatione contenta ſunt,quia propriam non habẽt, quẽadmodum nuper dictorum aliqua. Neq; enim in guſtandi, neq; olfaciendi faculta-

Tactus sensus com.

te, eiuſmodi habemus nomina: cuiuſmodi ſunt in uiſu, ambliopia, id eſt uiſus hebes, cęcitas, hallucinatio. In auditu, barycoia, id eſt grauis auditio, & ſurditas, & obauditio: nihil enim refert, in præſentia quibus utaris nominibus. Atqui* hæmodiæ tū nomen, tum ſymptoma ad tractricem facultatem inſigniter pertinere uidetur: uerum in ore & dentibus maxime accidere conſueuit, ob acidos, acerboſq; cibos. * Stupor autem in toto corpore maximeq; membris (quæ Græci Cola uocant) euenit ex ſentiendi, mouendiq; difficultate compoſitus affectus: ac manifeſte uidetur, tum à refrigeratione, tum à compreſsione neruoſorum corporū, deniq; à torpedinis, marini animalis, contactu prouenire: ubi uero citra aliquam huiuſmodi cauſam ultro acciderit, tum uel uitæ ignauiam, uel ciborum multitudinem, craſsitiem, lentitudinem, aut ſolitæ ſecretionis ſuppreſsionem, antecesſiſſe neceſſe eſt. Igitur continua cauſa aut continens, aut inhærens (licet enim pro cuiuſque arbitratu eam nominare) affectus nerui eſt talis, ut facultatem illi à principe parte miſſam, impedire poſsit. Atqui impedietur, ſi neruus meatu aliquo præditus (ut manifeſte in oculorum neruis uidere licet) uel obſtructus eſt, uel

com

id eſt, dentium ſtuporis.

ἡ νάρκη eſt in græ. torporem uertit Linac.

compressus: si uerò meatum non habet, idem illi eueniet, si uel constringitur, uel refrigeratur. Quum igitur meatum aliquem obtinet neruus, per quem ueluti per uiam animalis facultas è principe parte ad ipsum delabatur: ea si fuerit obstructa, facultatem impediri, nemo nõ perspicue intelligit. Quòd si neruus extrinsecus comprimatur, meatum fieri arctiorem, ne hoc quidem in obscuro est. Si uerò nullus fuerit meatus, sed uti solis radii per aquã aërémue trãseũt: eodẽ modo facultas à principio per neruorum corpora permeauerit, ipsa in trãsitu impedietur, si ad immodicã crassitudinẽ nerui permutentur. Sed neq; hoc pluribus argumẽtis probare oportet, præsertim apud eos qui meminerunt eorum, quæ aëri, aquæ'ue accidere solent. Quippe nebula, fumus, aut nubes in aëre constituta, cœnum uerò aut limus in aqua, impediunt, prohibéntque, quo minus solis splendor syncerus pertranseat: haud aliter neruus si immodice crassus, durúsque fuerit, delationem offendet facultatis: fit autem crassior, si uiscidis crassisque succis nutricetur, aut ubi uiolento frigore constringitur. Quòd si ab aliquo corpore duro, extrinsecus adueniente, comprimatur: ne sic quidem

præbeb

præbebit expeditum facultati tranſitũ, hu
iuſmodi redduntur nerui, ubi uel laqueo,
uel manibus cõſtringuntur, aut ubi extrin
ſecus à uicinæ partis phlegmone, uel ſcir-
rho cõprimũtur, aut ubi luxatis, fractíſue
oſsibus, fiunt arctiores. Principio igitur
ſtupidi fiunt, deinde omnino & ſenſum &
motum amittunt: nominaturq́; huiuſmo-
di ipſorum uitium, paralyſis, id eſt, neruo-
rum reſolutio. Hæc quanquam ſub eodem
genere, quo ſtupor, continetur: differt ta-
men magnitudine. Quòd ſi omnes neruos
occupauerit, derepente uniuerſum corpus
& ſenſu & motu priuabitur, ſuccedetq́; ci
tiſsima mors, quòd prohibita ſit ſpiratio.
Si ſpinæ principiũ lædatur, ſolæ partes ca-
pitis, quoad uixerit animans, & ſentire, &
moueri poſſunt. Quòd ſi cerebro quoque
noxa acciderit, qui ſic afficiũtur, ii omniũ
partium, & continentiam, & ſenſum illico
deperdunt. atqui uiuere poſſunt utriq;, tan
to ſcilicet tempore, quanto uiuunt ij qui
præfocati ſtrangulantur. Spina uero in in-
feriori loco affecta, nẽpe ſub ea neruorum
propagine, quibus thorax attollitur, idq́;
uel ob luxatam aliquã uertebram, uel alio
quouis modo: ſi quidẽ ingens fuerit affe-
ctus, partes inferiores omnes ſubito & ſen
tiẽdi & mouẽdi facultate priuãtur: ſi uerò
non

non ita uehemẽs fuerit affectus, stuporem inducet:atque ij mortẽ effugiunt, quãdoquidem spiratio in ipsis seruatur. At quibus quinta spinæ uertebra affecta est, corũ manus omnino & sensum & motum amittunt:quibus uerò sexta,iis non in totũ sentiendi,mouẽdiq; facultas perit,quippe primæ brachij partes illęsæ seruantur:id uerò multo magis,si septima spinæ uertebra fuerit affecta. Octauæ uertebræ affectus,perq̃ exiguam,hac uerò inferiorũ nullam penitus noxam manibus inducere possũnt. At uerò uox perit omnibus, quibus ea spinæ pars quæ in ceruice est,fuerit affecta: uerũ id non ab omnibus spinæ uertebris euenire solet. At quantum offensæ singulæ possint afferre,in tractatione de uoce iam definitum est,in præsentia uerò plura q̃ opus erat, dixisse mihi uideor. Neque enim omnia particulatim in hoc opere symptomata persequi propositum est : satis enim fuerit eorum causas generatim explicare. In uniuersum igitur dicamus de cuiuslibet sensus offensa , quòd nerui qui sentiendi uim suppeditãt, dum ualent, iidem eam lædunt, si fuerint affecti. Si uerò cuiuslibet nerui facultatem scire cupis, eos qui ad respirationem conferuut, in libro de respirationis causis: eos uero qui ad uocem, in libello

libello de uoce explicauimus: atque de his in aliis tractatiõibus accuratè scripsimus. De neruis uerò, qui ceruici, capiti, uentri, manibus, & cruribus, facultatem suppeditant, & alij quidam superioris memoriæ non inutiliter scripserunt, & nos de iis in libro de corporum sectione tractauimus. At in præsentia de sensuum symptomatis sermo nobis proponebatur. Quum itaque partes quæ * ab impetu per neruum aliquẽ mouentur, ipse protinus per eundem neruum sentiendi quoque functionem obtineant: duplex necessario noxa sequitur illius nerui * morbum: altera enim sensum, altera motum impediet. Quomodo igitur quarundam partium mouendi quidem ab impetu functio resolui uidetur, illæsa sentiendi facultate, ac quomodo rursus aliæ mouentur quidem, sed non sentiunt, in lingua & oculis: nihil habet ambiguitatis: quippe quæ duplici neruorum genere participant. At in quibus membris duri duntaxat nerui inueniuntur, hac ratione quæstio explicabitur. Si ablata cute, subiectus musculus, qui nudus est, immobilis uideatur, sentiat uerò tangentes: exiguam ei noxam accidisse putandũ est, nempe quòd tantam animalis facultatis partem susceperit, quanta ad sensus excitationem sufficiat,

*καθ᾽ ὁρμὴν est in Græco, quod uoluntariè uertit Linacrus.

*Male legitur in Græ. impreßis σώματι. id est, corp⁹, pro νοσήματι.

ciat, ad musculi motum nõ sufficiat. Quippe tactionis sensus, pati aliquid potius, quàm agere, depræhenditur: proinde ab exigua facultate functio eius perfici potest. Musculorum uerò motus, in agendo, non in patiendo, actionis efficaciã habet: is enim totũ corpus transferre potest: quapropter plurima indiget animali facultate. Neq; aliter accidere unquam deprælhendes, ut moueatur quidẽ nudus musculus, sed non sentiat. Verum nihil mirum uideri debet, si adiacens illi cutis sensum amittat, musculus uerò ipse moueatur. Quemadmodum etiam usu uenit, ut duorum musculorum, alter quidem moueatur, alter uerò immobilis sit: aut alter quidem sensum amiserit. Id uerò ob hanc eis causam euenire solet, quòd neruus alterius læsus est, alterius uerò mansit illæsus. Sic etiam fieri potest, ut neruus per cutem dispersus offendatur: qui uerò per musculum spargitur, noxa uacet. Sic econtrario fit, ut illæso cutis neruo, lædatur neruus musculi. Atque propositis symptomatis hæc dixisse satis sit.

CAPVT VI.

DELECTATIONE uerò ac dolore omnes sensus affici possunt, sed dissimili efficacia: quippe uisus parum afficitur, ta-

ctio

Sensus qui maxo delect hanc et dol efficiant et ...

ctio uerò & gustus, maxime: mox ab iis olfactus, atque hunc sequitur auditus. Sed quæ est communis omnium causa, & quæ singulorum propria? Communis quidem, quam & Plato in Timæo his uerbis explicat, Pathos, præter naturam uiolenter & affatim incidens, dolorem excitat: quum uerò ad naturalem habitum redit, idq́; rursus affatim, delectationē inducit: at quod sensim, paulatimq́; fit, sensu non percipitur. atque hactenus Plato. Hippocrates uerò Platone uetustior, Ab his (inquit) quæ naturam mutant ac corrumpunt, dolores excitantur. Hac quidem uocula, Corrumpunt, & celeritatem & uehementiã transmutationis indicãs. Porrò uehemētes eueniunt in tactu à naturali habitu transmutationes, ob uiolentũ calidi frigidiq́; occursum: atq; ob eas res, quæ contundere, secare, extendere, aut erodere possunt. Nã siccitas, humorq́;, nisi calori frigoriue cōiungantur: occursu suo uim inferre nō consuerunt, id quod facile intelliges, si librum quē de simplicibus medicamētis cōscripsimus, perlegeris: ubi iam demonstratũ est, frigus aliter quàm calorē delectationē inducere: ipsum tamen eo quòd substantiam diuellit, dolorem etiam excitare. Quippe res quæ ita contundunt, aut intendunt,

ut cor

ut corporibus rupturæ periculum afferāt, planè inter dolorum caussas numerandæ sunt: similiter etiam quæ pungunt, aut secant. Nam & sectio & ruptio dolorem infert, non posteaquam facta est: sed omnia huiusmodi, dum fiunt, inter dolorum caussas reputantur. Nisi ad huiusmodi pathemata dolor aliquando ex accidente sequatur, ubi acres humores ulcerata mordent corpora. Interdum innata quoq; phlegmone, ultro citroq; partem intendendo, dolorem efficit. Idem subinde facit immodicus calor, aut humorum acrimonia. Porrò gustandi quoq; instrumentū quatenus tactione participat, à iam dictis caussis diuellitur: quatenus uero ad gustū proprie pertinet, ab amaris, acidis, acerbis, atq; acribus: quandoquidem horum singula, ut demonstratum est, continuum diuidere possunt. Iam à prædictis humoribus resoluti uapores, odorationem quoq; infestant: nā & ipsi continuum diuellunt. Auditionem uero turbat uox & aspera, & grauis, & maxima, & celerrima: atq; quum hæc omnia in terrifico tonitru coire uideantur, accidit, ut nonnulli audiendi facultate priuati, omnino surdi euaserint: quippe uiolentus strepitus audiēdi instrumentū diuellebat. Ac uisum quoqu e illustrissimi splendores

& offendunt, & simul corrumpunt, * eò quòd discriminandi, aut discutiendi uim plurimam obtineant: atqui discriminantia, ad diuidentiũ quodãmodo genus pertinent. In omnibus uero sensibus, unũ cõmune deprehenditur,* nẽpe pathos quod molestũ est, in discretione simul & diuisione continui, uniusq; corporis, consistit, si modo affatim inciderit: affatim uero dico, si uehemens fuerit simul & repentinus occursus. Hoc Plato quoq; uolebat, quum diceret molestam sensionem, in corporib. sensu præditis fieri, si compositum ipsis pathema, ex uiolento simul & conferto acciderit: neq; refert siue molestam, siue tristẽ, siue laboriosam, siue doloris participem uoces. Neq; etiam si ipsum quoq; pathema molestiam, tristitiã, dolorẽ, laborẽ, dolentiámue appellaueris. Atqui perspicuũ est, Platonem ipsum, pro eadem re dictis nominibus omnib. promiscue usum, & in Timęo, & in Philebo: præterea in aliis libris, sicubi de ipsis sermo inciderit. Cæterũ ꝙ Hippocrates in eadem sit sententia, tũ de nominibus, tum de rebus, & ex paulò antè dictis, & ex iis quæ in reliquis suis libris omnibus conscripta reliquit, manifestũ est. Atq; hoc modo in omnibus sensibus, molestũ pathos oriri solet. At delectatio illi

*In Græ. est τῷ διακρίνειν ἐπιτηδεῖ ςομ. id est, eò quòd nimiũ secernant.

*Ita legẽ dũ est ex Græc. ex discretione simul & diuisione cõtinui & uniti corporis, quæ affatim inciderit, paßionẽ.

*tristantem excitari.

aduersa, à contrariis nascitur causis: nam si ob diuellentia quis periculum subierit, delectationem reuocabit, si affatim ad naturalem habitũ redierit. Proinde sicut cæruleus color, iucundissimum est oculis spectaculum: ita splendor candicans, qualis in sole cernitur, maximum ipsis dolorem inferre potest. Post hos secundo loco, molestus quidem est color albus, delectat uero fuscus: nam ille ipsius essentiam discriminat dissoluitq́;, hic eam cogit, idq́; citra uiolentiam: neq; satis erat, si cogeret duntaxat: ita enim color niger esset iucundus: id uero haudquaquã uerum est: ipse enim uisionis essẽtię aduersatur, eò quòd ipsam cogit uiolentius quàm ut eam ad naturalem habitum, reducat. At uero id quod nigrius est splendidissimo minus offendit: * non quòd aduersa intemperies minus sit molesta, quàm ea quæ cognati generis est: (nam quod ad hanc rationem pertinet, ne quod nigrum splendissimo esset molestius) sed quia uisionis instrumentum splendidum est, & omnis splendor tenui substantia constat, nigrum uero semper crassum. Atqui natura comparatum est, ut tenuis quęque res, crassiore, in agendo semper sit efficacior. Quum itaque in idem uicissim peruenerint, & tenue, & crassum, minus

*In Græ. legitur, οὐχ ὅτι τὸ ἐναντίον ἧττον λυπεῖ τῶν κατὰ τὸ συγγενὲς ἀμετρίας. *id est, nõ sane cõtrariũ min⁹ molestum sit quàm excessus qui est in genere cognato.*

Cb quã sol ui- sioni officiat

agit crassum in tenue, quippe quòd ad patiendum ad hoc magis sit idoneũ. Sic igitur sol quoq; uisioni officit: nam quũ tenuior sit, protinus ipsam discriminat discutitq;. Atqui si essentiæ familiaritatẽ spectes, ipsum minus, quàm ea quæ contraria sunt, offendere coniicies. Si uero robur, quo ad actiones efficacior, uiolentiorque est, consideres, ipsum perquàm celeriter uisioni incommodare posse depræhẽdes. ut enim breuissimo tẽpore splendor solis uisionem afficere potest: ita si quis diu in uastis tenebris degat, ut nullũ omnino splendorem intueatur, is luci restitutus, nihil penitus uidere poterit: quippe extinguitur quodammodo uisio, & crasior, obscuriorq; redditur. Igitur non ab re cæruleus color, ut uisioni iucundisimus est, ita maximam quoq; præbet utilitatem, sed non illi quæ à sole discussa est: huic enim, utpote iam ægrotanti, contrarium adhibendũ est remedium: ei uero quæ sana est, sed fatigata, color cęruleus, fuscusq;, saluberrima sunt spectacula. Neque enim discriminãt, ut splendidum, & album: neque ipsam cogunt, ac extinguũt, ueluti nigrum. Porrò fuscus color, ex albo nigroq; mixtis nascitur. Cæruleus uerò, ubi candor splendori iunctus, non ita parum in nigrum degenerat.

Color cęruleus et fuscus saluberrima oculis spectacula.

nerat. Sic enim de utroque Plato nos docuit, nempe quòd ex contrariis, extremíſque inuicem mixtis, medij moderatique colores naſcuntur: qui utroſque exceſſus, qui uiſioni incommodant, fugientes, moderatas ipſius fatigationes corrigũt, haud aliter quàm color niger, morbos à diſcretione euenientes. Verum delectatio, quam excitant, non perinde atque in cæteris ſenſibus, manifeſta eſt: quandoquidem neque dolor æqualis depræhenditur. Nam uiſio ob tenuitatem, neque dum diſcriminatur, uim patitur, idque ob eſſentiæ familiaritatem, quippe per ſe feſtinat, ut occupet id ad quod ducitur: neque dum cogitur ob tranſmutationis imbecillitatem. Iam enim demonſtratum eſt, tenue à craſſo debiliter cogi. Atque ea quæ ad uidendi, uel delectationem, uel moleſtiam pertinent, ſic ſe habere uidentur. In auditu uero, ut iucundiſsima uox cenſetur ea, quæ & leniſsima eſt, & tardiſsima: ita aſperrima, citiſsimaq; maximam ſolet inferre moleſtiam. Verum hæc ſano ad amuſsim ſenſui, uel iucundæ, uel moleſtæ putantur: quum uero fatigatus eſt, præter lenem ac tardam, exigua quoque amica eſt: at quum ægrotat, leniſſima ſimul, & tardiſsima, atque perquàm exigua. atque iis multo magis abſolutum

silentium: quippe hoc proportione quodammodo respondet tenebris, dum uisioni comparantur. Vnde quæstio orta est, num tenebræ sint lumini contrarię, an sint priuatio lucis, quemadmodum silentium uocis, & quies motus. Porrò in hoc sensu manifestior apparet delectatio, eò quòd crassiori constat essentia: atque manifestior etiam, quàm in hoc, uoluptas percipitur à sensu olfactus, quod ipsius quoq; essentia crassior sit. etenim ut aër crassitudine splendorem uincit: ita uapor aëre crassior est. At uero splendor ad uidendi, aër ad audiendi, uapor ad odorandi sensum pertinet: quemadmodum ad gustũ humida natura, ad tactionem uero solidum corpus. Quum uero odorandi, gustandiq; sensus, cognati sint uno duntaxat, nempe essentię tenuitate differentes (quippe uapor est humor extenuatus) de ambobus simul dicemus, perspicuitatis gratia à gustu initium facientes. Igitur quũ à naturali habitu non declinat, maximam ei uoluptatem afferũt omnes succi dulces, pinguesque: quippe ostendimus, omnes huiusmodi esse corporis essentiæ perquàm familiares. Si uero ab aliquo ipsum infestante, nuper uitiũ contraxerit, pingues: nam ij exasperatas partes maxime lenire solent. Vbi uero mor-

bo afficitur, tum ſucci cõtrarij iis qui morbum excitarunt, delectare uidentur: ita ut craſsis opponantur tenues, tenuibus craſsi, lentis ij qui ſecandi uim habeant, exaſperantibus læuigantes, frigidis calidi, calidis frigidi, ſiccis humentes, humentibus aridi: de quorum natura, libro quarto de ſimpliciũ medicamentorũ potentia, iã diſputauimus. Atq; liber illi haudquaquã oſcitanter legendus eſt: quippe qui nõ mediocrem confert uſum, tum ad dignotionem, tum ad curandi rationem. Etenim uentriculus & uiſceribus ſeruit, & uenis huiuſmodi ſuccos appetens, quales illis ſunt neceſſarij. Hunc præcedit linguæ iudicium: ipſa enim iis potiſsimum delectatur ſuccis, quibus uentriculus indigere uidetur. Atqui cõſenſus huiuſmodi, potiſsima cauſa eſt, ueſtiens ipſam tunica. Lingua uero uariis temporibus, aliàs alio delectatur extrinſecus ſibi occurrentiũ ſuccorũ genere. Interdum dulces ſucci in ipſa contenti ſenſu percipiũtur, uoluptatemq; inducũt: huiuſmodi uero dulces ſucci pituitæ* ſpeciem referunt. Quoties enim lingua, effuſi è uenis ſanguinis dulcedinem ſentit, perinde afficitur, ac ſi à re quapiam extrinſecus aduenieute imbuatur. Odorationis autem uis, quod ad ea pertinet, quæ extrinſecus

*In Græ. *eſt ſpecies ſunt.*

uel uoluptatem, uel molestiam afferũt: gustandi facultati proportione respõdet. At uapores qui intrinsecus cõtinentur, si molesti fuerint, possunt (ut antea dictum est) sensu percipi. Suaues uero, & omnino delectabiles, sensum latent: quemadmodum in uisu quoque, & auditu: ij enim sensus quia tenui essentia constant, nullum in se ipsis patiuntur uehementem affectum. Tactus uerò & gustus, quanquam ne ipsi quidem in se uehementem affectum sustinẽt, subeunt tamen interdum huiusmodi quendam affectum, sed exiguum. Lingua quidem (ut dictum est) à dulci pituita, quam & Praxagoras, & Philotimus, magis proprio uocabulo, dulcem succum nominãt. Tactio uero in seipsa motum sentit, quũ ad naturalem redit habitũ, iis quæ ipsum intrinsecus exasperabant, uel concoctione, uel transpiratione, uel secretione, quã sensus notare possit, expulsis. Nam & lassitudine affecti, si posteaquàm corpus, & frictionibus, & balneis fuerit emollitũ, quieuerint: haud obscuram sentiunt uoluptatem. Atque etiam magis in ipsis iam dictis motionibus delectantur, fatigatis partibus ad naturalem habitum reductis. Non solum autem balneum, & mollis ex plurimo oleo frictio, fatigatas partes uolupta-

te

te afficiunt, uerumetiam mollis, suauis & lenis attrectatio, ingentes dolores, non mediocriter mitigare solet. [Sed hæc inter externa præsidia numerantur.] Atque de omnibus iis deinceps dicendum est: neque enim de olfactu necessariū est nos aliquid dicere, quandoquidem gustum proportione imitatur. Atq;, ut simpliciter dicam, delectamur in huiusmodi sensus genere, ad naturalem habitū redeūtes, id uero semper ex contrariis accidere solet, si quis utiq; idoneum contrarium acceperit: idoneum autem est id, quod in primis & per se, non per medium alterius rei interuentum, effectus causa fuerit. Atque in eiusmodi omnibus, euidens, siue procatarctica uocata causa* spectanda est. Verū quod Hippocrates in aliis subinde locis inculcat, illius hic quoque admonere uidetur, quum inquit: Est autem ubi in rigore neruorum sine ulceratione, iuuene bene corpulento, æstate media, aquæ multæ perfusio calorem reuocat, calor uero hæc soluit. Quòd si quis parum accuratè hu-

*In Græ. est, ἔξοθεν δὲ ἤδη τὰ τοιαῦτα. id est, huiusmodi autē iam externa existunt. paßiones uero aut affectus erat subaudiēdū. Hoc enī ad paßiones sensuum referēdum est, nō ad præsidia, quòd de his modo non sit sermo, neque alibi in hoc libro futurus sit. uide nostras annotationes.

* οὐ σκοπεῖν est in Græc. id est, non spectanda est. Et fortè interpres hæc ex arbitrio peruertit, opinatus adhuc de præsidiis, non de sensuum affectibus haberi sermonem.

iusmodi uerba perpendat, induci poterit, ut credat, à similibus affectus præter naturam curari posse, ueluti neruorum rigorem à frigida lauatione: sed non ita se habet ueritas. Quippe omnis affectus præter naturam, ad naturalem habitum reducitur per contraria: quemadmodum rigor neruorũ, per caloris reuocationem. Quòd si confertim hoc fiat, non sine uoluptate perficietur curatio: si uerò paulatim, sensu non percipietur ad naturalem habitum reditus. Haud aliter transitus ex naturali statu, in eum qui præter naturam est, si affatim fiat, uiolentus est, & omnino dolorem excitabit: si uero paulatim, sensum latebit. Proinde quibus sensim in corpore increscit: non secũdum naturam affectus, licet ille sensum effugiat: quum tamen ad naturalem redit habitum, idq; affatim, sensum, uoluptatemq; inducit. Atq; hoc potissimum per ea, quæ nobis maxime sunt familiaria, qualia in gustu sunt dulcia, in olfactu uero quæ illis proportione respondeant, uocantur uero odorata. Porrò genitales partes proprio quodam, & eximio sensu afficiuntur, unde & ualidissima præditæ sunt facultate: expultrice quidem genitalis seminis in masculis: in fœminis uero, tum hac in testiculis, & se-

mina

minariis uasis, tum attractrice, per totum uterum. Atque natura comparatum est, ut genitalis seminis, tum secretionem, tum comprænsionem, ingens comitetur* uoluptas. Verum molestia quæ ex redundante, ac intus retento semine oritur, paulatim & longo temporis tractu increscit. Proinde licet mirum in modum cruciet, ut aliàs diximus: quod tamen ad uehementiam pertinet, à uoluptate qua per uenerem afficimur, longe uincitur. At quia affatim excernitur, pro reditus ad naturalem habitum celeritate, uoluptatis quoq; magnitudinem ad portionem habebit.

* ἐπιθυμίαν τε ἅμα καὶ ἡδονὴν. id est, cupiditas simul & uoluptas.

CAPVT VII.

RELIQVVM est, ut ea quæ uentris osculũ, quod cor nominant, symptomata infestant, persequamur: nã & ipsa ad tactionis genus pertinere uidentur: nullaq; pars est, quæ uel adeo exacte sentiat, uel principum partiũ utranq; pro suarũ affectionũ modo perinde afficiat, atq; uentriculi osculũ. ac consueto nomine stomachus nominatur, non uetustis duntaxat philosophis, uerumetiam medicis. Porrò syncopes ea species, quam stomachicam uocant, inter huius partis symptomata numeratur: quemadmodum &* cordis dolores, ut uo-

* καρδιαλγίαι. id est oris uentriculi dolores.

cant,

cant, id uerò secundum alterã ipsius appellationem. Itidem dyspnœa, id est, difficilis spiratio, & apnœa, id est, spirationis abolitio, &* strãgulatio, & morbus comitialis, paracope, id est, mẽtis abalienatio, seu delirium, insania, quam melancholiã uocãt, huiusce partis occasione euenire solent: at hæc omnia per consensum accidunt. Abolitam uerò & difficilem & deprauatam appetentiã, ipsa per se sustinet. Voco autem abolitã appetentiã, quũ quis nihil omnino appetit: difficilem, eam quæ imbecilla est: deprauata autem appetentia partim ad immoderatam cibi, potionisq; exhibitionem uertitur, partim ad alienæ qualitatis desideriũ. Itaq; de omnibus his deinceps differamus à familiaribus ipsi symptomatis auspicantes. Atqui hæc naturales ipsius particulæ functiones sequũtur, ob quas à cerebro maximos neruos requirebat, propter quos excellentiori hoc præ cæteris partibus omnibus, sensu prædita est. Quũ enim quodlibet animal in ambientẽ aërẽ per cutem dissipetur, principio partes cuti subditę inanes reddũtur. At natiua harũ facultas est (quẽadmodum in cõmẽtariis de potẽtiis naturalibus demõstrauimus) ut cibum ex uicinis partibus ad sese alliciãt, ut impleatur id, quod erat inane; mox illæ

*Ἄγξεις est ĩ Græ. id est, morsus.

rur

rurſus ex ſibi uicinis, ac tertio loco hæ ex ſibi propinquis: ita ex ꝓxima quaq; parte facto ſemper celeri tractu, perinde quaſi in choro quopiam, tandem uenæ ad uentriculum productæ inanes euadũt, quæ & cõſueuerunt, & poſſunt cibum ex uẽtriculo ad ſe conuellere, ueluti ſtirpium radices in terram demiſſæ. Quippe tota hæc actio, quum non ſit animalis, ſed naturalis, haud aliter in animalibus quàm plantis perficitur. Igitur terra uentriculi uice plantis tantiſper promptum abundantemq; cibũ miniſtrat, quoad anni tempora naturalẽ temperiem ſeruauerint, ueluti ſi aliquando ob ſqualoris exceſſum humor ipſius exaruerit, ſtirpes quoque ob alimenti penuriam exareſcent. Animalibus uerò, utpote quæ terræ (præter pauca quædam) non adhærent, fabrefecit natura uentriculum, ueluti prõptuarium quoddam cibi, quemadmodum ſtirpibus terram: addidit inſuper facultatem, qua penuriam ſentiret, ut animalia ad cibum, potionemq; excitata, eodem tempore implerentur, uocaturq; huiuſmodi plenitudinis deſideriũ, appetentia, hæc ortum habet à penuriæ ſenſu, quum uenæ ex ipſo uentriculo trahunt, ueluti mulgentes, ſugentesq;. Ventriculum uerò huiuſmodi ſuctionem non ferens, ſed tanquam

quam diuulsus, huius molestiæ remediũ, cibum exquirit. Sic enim uenæ ad exhibitum cibum conuersæ, iam ex ipso non ex uentriculo trahunt alimentum. Fit autem post cibi sumptionem, ut simulatq; uenæ ad cibos se conuerterint: uẽtriculus quoq; trahat ex ipsis ad sese, quantum antea uenæ ab ipso detraxerãt. Igitur suctionis sensus, est fames. Reliquorum uerò duorum symptomatum, alterum uenarum suctionem præuenit, obtinetq; homonymã cũ altero appellationem, nẽpe appetentiam: & ad naturalem pertinet actionem, non ad animalem. Alterum uerò, puta inanitio, hanc ipsam appetentiam præcedit. Omnia itaq; huiusmodi symptomata, ordine se inuicem comitantia, ad quinarium numerũ reducuntur. Primum omnium est inanitio: alterum est inanitarum partium naturalis appetentia. Hanc sequitur per uenas uentriculi exuctio, deinde suctionis sensus: postremo ipsa animalis appetẽtia, omnium ultima. Atque hanc functionem aboleri contingit, si uel suctionis sensus pereat, uel suctio non fiat, uel corpus non inaniatur. Itidem exigua erit appetentia, si iam dictæ affectiones non pereant quidem, propius tamen ad abolitionem accedere uideantur. Deprauata uerò fit appetẽ-

tia,

Fames quid

tia, si uehementiæ modū excedit, ac uocatur à nonnullis canina, quum uel ob acidi humoris uitium uentriculus mordicùs infestatur, uel ubi totum corpus immodice dissipatum, assidua indiget nutricatione. Quippe frigidi humoris uitiū, rosionem, quæ suctioni ꝓportione respōdeat, inducit: appetentiā, haud aliter quàm naturale pathema, excitat: atq; cibi magis quàm potionis desideriū affert, idq; propter refrigerationem. Si uerò salsi, aut biliosi humoris uitio, mordicationē senserit uētricul⁹, potionem magis, q̄ cibos desiderabit: quippe huiusmodi humores, præter hoc quòd uētriculū calfaciūt & exiccant (unde sitis causa ꝓdire solet) etiā succos, tū in ipso, tū in uenis, fundere possunt. At symptoma quo succi funduntur, partes cōtinentes replet, haud aliter (opinor) quàm eas frigus inanit. Itaq; ad famem excitandam, frigus in uentriculo, non parum confert: nam & uacua reddit corpora, ac ipsorum tunicas cogens constringensq;, famem suscitat. At inter potissimas* continentésque causas quibus fames impeditur, calor numeratur: quippe qui solida corpora * laxando dissoluit, atque ad attractionis functionem reddit imbecilliora: humida uerò fundendo suprà modum extendit. Igitur caninæ

*In anti. legitur nō συνεκτικὸν αἴτιον, sed συναίτιον. id est, concausas.

*In impres. desideratur, τῷ χαλᾶν. quod habetur in antiq.

caninæ appetentiæ cauſa, una eſt acidorum humorum uitium. altera uerò (ut dictum eſt) plurima per totum corpus inanitio: ſiue ipſa coloris uim, ſiue retentricis facultatis imbecillitatem ſequatur. Accidit autem per primum quidem affectum, ut eorum quæ fuerunt ingeſta, multa fiat deiectio, per ſecundum uerò, ut ob exactam habitus inanitionem, cibus per corpus digeratur. Atque immodicæ, tum appetentiæ, tum famis, huiuſmodi ſunt cauſæ. Prauas autem qualitates appetunt ii, quibus uentriculi tunicæ, prauo aliquo excremento ſunt imbutæ. Atque conſueuit huiſmodi affectus mulieres uitioſis humoribus refertas, infeſtare, idq; quum uterum geſtant: uocatur pathos ipſum citta, id, pica, ſiue malacia. Appetunt autem maxime per hunc affectum & acida, & acerba, nonnunquam acria quoque, interdum uel cimoliam terrã, uel teſtas, uel extinctos carbones, aut alios huiuſmodi cibos abſurdos. Atque complures earum huiuſmodi uitio laborant, uſq; ad ſecundum ac tertium menſem. In quarto uerò quieſcunt, partim quòd uomitione, uitiati humores expurgantur: partim quòd concoquuntur, utpote exiguum cibi, tum ſumente muliere ob faſtidiũ: partim etiam

quòd

quòd multitudo, uacuatione sit imminuta: quippe primis duobus mensibus fœtus paucum ad se sanguinem attrahit, eò quòd parum adhuc auctus sit, adeò ut ne fœtus quidem nominari tum debeat, sed cyema potius, id est conceptus. Vbi uero iam increuit, tum plurimo indiget alimento: atq; tum, non id quod optimum est è uenis, ut antea dicebam, allicit: uerumetiã quia maiorem alimenti copiam requirit, aliquid uitiosi simul attrahit. Ita fit, ut uniuersum corpus & pletoricõ, id est plenum, esse desinat, & minori horum uitio crucietur. At fœtus ipse, excrementa quæ ab attracto redundant alimento, ad duas reponit membranas. Quo fit ut ipse quoq; & maiori humorum uitio, & maiori intemperie infestetur, quandoquidem à uitioso sanguine alimentum sumit: nisi grauida mulier residuo, quo uterum gerit, tempore, optimis utatur cibis. Sed hæc, ad id quod proposuimus, haudquaquam pertinere uidentur. At quia de prauarum qualitatum appetentia sermo incidit, factum est, ut malaciæ quoque meminerimus: quæ uiris etiam nonnunquam accidit, quando ipsis quoq; uitiati humores ad uentriculi osculum defluunt. Huiusmodi symptomata circa alimenti appetentiam euenire solent. Circa

potionis uero appetentiam tum ſimilia, tum numero æqualia, eueniunt ſymptomata. Accidit enim quaſi priuatio quædam appetentiæ, quum uel corpus omnino nõ eget potione, ob frigoris humorisq; exceſſum: uel uentriculus ſuũ pathos nõ ſentit. Deficiens uero appetentia, ubi hæc eadem fuerint imbecilliora. Porrò deprauata potionis appetentia, deprauatæ ciborum appetentiæ proportione reſpondet: quippe immoderata appetitur potio, quando cõtẽti in uentriculi tunicis uitiati humores, aut ſalſi ſunt, aut biliosi: interdũ uero quũ ueluti feruet in eo natiua ipſius humiditas. Prauas uero potiones, quemadmodum & prauos cibos, appetunt aliqui, pro uitiati humoris, qui uincit in ipſis, ratione: huiuſmodi ſymptomata iis, qui diutius malo uictu utuntur, euenire conſueuerunt. Sunt qui inexhauſta ſiti cruciantur, de quorũ numero mori uidimus, & cum qui uiperam deuorauerat (erat autem fortaſſe dipſas) & meſſores, qui forte fortuna uinum biberant, in quo huiuſmodi quædam fera fuerat extincta: & eum qui ex ueteri uino fuerat inebriatus: item eum qui ſitim tolerare decreuerat: deniq; eos, qui in naui deficiẽte aqua, marinam aquam bibere auſi ſunt, quòd ſiti immoderatiore quàm reliqui, cru

cia

ciarentur: etenim soluta aluo, ac torminibus uehementer cruciati, celerius quàm reliqui interierunt. Noui etiam quendam ardente febre laborantem, qui increscente etiamdum morbo, aquam frigidam liberaliter bibens, satiari non potuit, donec moreretur. Itaq; circa uentriculi appetẽtiam huiuscemodi euenire possunt errata. Est præterea aliud symptoma, uentriculi osculum nonnunquam infestans, nempe cardialgia, quod & molestũ est, & ad sentiendi facultatem pertinet, à mordacibus ortũ succis. Accedit ad hæc bulimos, id est uehemens fames, ita enim uocant: estq; huius particulæ symptoma, quum simul & penuria, imbecillitate, & refrigeratione afficitur. Porrò nihil mirum uideri debet, ad huiusce partis dolores, & animi sequi defectionem, & uires prosterni, quũ uideãtur nõnulli, uel ob digiti offensam, animi deliquio laborare. Proinde nõ mirãdũ est, si id affecto stomacho accidat, tũ ob exactã sentiẽdi uim, tũ ob situs uicinitatẽ, qua duas principes partes ut sibi cõsentiãt, adducere potest. Etenim maxima symptomata, à facili stomachi sensu prodire deprẹhẽdũtur, utpote q cẹteris causis, q̃ molestiã inferre possũt, omnibus multo grauius infestet, adeo ut ad principes partes utrasq; noxã trãsmittere uideatur.

Cardialgia

bulimos .i. uehement fam

tur. Atqui ubi neruosum genus in quopiã maiori fuerit uel sentiẽdi, uel patiendi facilitate præditum, tũ maxime principes partes, perquàm celeriter ad sympathiã, id est consensum, adduci contingit: præsertim si ob pathos aliquod, aut etiã suapte natura, fuerint imbecillę. Quòd si omnia quatuor conueniant, maximum inde pathema oriri necesse est. Quatuor autem dico, si infestãs stomachum affectus fuerit ualidus, si ad amussim absoluto fuerit sensu, si neruorum aut arteriarum genus aut cerebrũ, aut cor, fuerit imbecillum. Ita enim propter stomachum, & morbus comitialis euenire potest, & grauis sopor, & ueternus, & catalepsis, & delirium, & melancholia, consentiente principio, tum in cerebro, tum in neruis. Porrò cardiacæ syncopæ (ut uocãt) consentiente & in corde, & arteriis principio, euenire solẽt: ita & pulsus abolitio, & exiguus pulsus, & pulsus deprauatus. Anhelitus uero perit, quum principes partes ambæ, uehemẽti laborant sympathia. Dyspnœa uero, id est difficilis spiratio, duplicem habet ortum: alia enim ob præcordiorum fit constrictionem, alia quum utrunq; principium consentit. Sed occasiones quæ animal ipsum ad huiusmodi pathemata perducunt, multæ sunt: ueluti frigus ualidum,

dum, interim ipſum per ſe, interim cum pituita ſuprà modum frigida: cuiuſmodi potiſsimum uidetur ea, quæ eliquato uitro haud abſimilis eſt, & in colore, & ſubſtantia: quam ob rem & Praxagoras & Philotimus eam ſuccum uitreum nominauere. Item ſpiritus frigidus, qui inflare poſsit, aut potio, aut cibus, aut medicamentum uehementis frigoris, oſculum ipſum uentriculi refrigerat. Atq; unà cum ipſo, per neruos quidem cerebrum, per magnam uero arteriam, cor frigoris iniuria afficietur. Cerebrum quidē, quia per neruoſum genus cū illo communicat: cor autem, quia uicinum illi poſitum obtinuit. Quippe omnium arteriarum maxima, poſteaquam à corde exorta eſt, per ſpinam incedens, in primis iungitur ſtomacho, deinde oſculo, ac deorſum procedens, ipſi quoq; uentriculo ſecūdum longitudinem ſubtenditur: per hanc itaq; arteriam, ut maximam, ita ex intimo corde productam principum partium altera, uentriculi oſculo conſentit: per neruos uero altera, nempe cerebrū. Proinde haud quaquam mirādū eſt, ſi ob morbos ipſius, animalia maximis iiſdemq; uehementiſsimis ſymptomatis crucientur. At quomodo ſingula fieri poſsint, poſtea dicetur: quippe occaſiones ipſas dicere in pręſentia, ab-

unde satis fuerit. Sūt uero huiusmodi fungorum quædam genera, buprestis, cerusa, gypsus, lac coagulatum, ab utero* strāgulatiōes, tū in uiduis, tum iis quarū, purgationes sunt suppressæ: p̄terea uirorū affectus, qui illis proportione respondeāt. Verū de abolita spiratiōe, aliàs seorsū disputabim⁹.

*In Græ. est, ψύξεις. id est, perfrigerationes. et ita uertit Linacr.

CAPVT VIII.

AC de sensuū instrumentis omnibus, itidē de ipsorū facultatibus, ad finē usq; perduxisse sermonē mihi uideor. Consequens est ut ad ipsorū principiū, quod uelutifons quidam suas illis facultates mittit, conuertatur oratio. Id uero est primum sentiendi promptuariū: singuli enim sensus in singulis particulatim instrumētis, à sensibilibus alterati, perficiuntur. Hanc uero alteratio nem pars alterata sentit, eò quòd à cerebro suscipit facultatē, quæ ad ipsam per neruū deriuatur. Quippe cerebrū, non ut sit sentiendi instrumentum, sed ut sensuū instrumentis, uim sentiendi præstet, à natura institutum est. Quòd uero singulis animalis partibus sentiendi facultatem per neruos transmittat, dilucide patet, ubi neruus quispiā resectus est: quippe ea pars in quam neruus ille distributus est, protinus sensum amittit. Præterea neminem latet, sensus per somnos, aut ociosos omnino esse, aut debiliter

liter agere. Cõsẽtaneũ itaq; est exiguã quã dã à principe parte facultatem, in reliquas particulatim partes tum defluere. Quòd enim quis uel profunde, uel minus profunde dormit, ex eo est (ut quotidie dicere solemus) quod aut plus, aut minus affluit: quippe tanto minus affluere par est, quãto grauior fuerit somnus. Itaq; toto hoc tẽpore quo quis dormit, animalis facultas quiescere, naturalis uero ualidius agere uidetur. Cuius rei coniecturã ex eo facies: tum quòd ipsa (si quando laborauerit) post somnum robustior euadit, id uero maxime, quũ à modico cibo somnũ admittimus: tũ etiam quòd per somnũ cibus optime concoquitur, nõ solũ in uentriculo, uerũ etiã per uniuersi corporis habitũ. Est etiam rationi consentaneum, illud animalis membrum, in quo anima rationalis ueluti in arce habitat, aliquando quiescere. Cor enim exiguam admodũ uidetur habere quietẽ, utpote quod non magnopere indiget, ut diutius quiescat. Sed non ita se habet cerebrum. per uigilias enim nunquam non fungitur officio: per somnum uero quiescit. quam ob rem profundius dormire uidẽtur ij, qui multa fuerunt exercitatione fatigati, utpote quibus inter exercitãdũ plurimum facultatis à principe parte defluebat. Igitur

cerebrũ, & requie & uiriũ inſtauratione indiget, tũ ob facultatis, quã trãſmiſit, inanitionem, tum ob labores, quibus per multas functiones iam defatigatum eſt. Quemadmodum enim exercitati, & proniores ſunt ad ſomnum, & grauius dormiunt: ita illi quoq; qui cibum ingeſſerunt, ac eò grauiori detinentur ſomno, quò cibus ſuapte natura fuerit humidior. itidem & ij, qui plurimo ſe uino ingurgitauerunt, aut balneis multis calidisq; liberaliter circa caput uſi ſunt. Quippe huiuſcemodi omnia cerebrũ uidentur implere humiditate: quæ alioqui nõ erat inutilis ei quem multa exercitatio & laſſum & aridum reddidit. Cęterũ quòd capitis repletio ſomnum conciliet, iam Ariſtitoles ſatis demonſtrauit, adeò ut nihil ſit opus hanc nos rationem perſequi. Si enim illius librum, quem de ſomno & uigilia cõſcripſit, perlegeris: & hoc ipſum haud obſcure diſces, nempe quòd oppleto capite, animalia ſomno corripiuntur: & præterea quãtum in hoc argumento claudicauerit, depræhendes. Quamuis enim apprimè doctus atq; idoneus fuerit, & ad rem tractandam, & ad perſuadendum, in quamcunq; partem uellet rationem adducere: nullam tamen potuit probabilem inuenire rationem, qua oſtenderet, quam ob rem oppleto

to cerebro, prima ſentiēdi uis quieſcat, quū ipſa (ut ille putat) in corde reſideat. quanquam multo probabilius erat, à pulmonis humore, ſomnos euenire: hunc enim natura cordi adhibuit, nullius alterius rei gratia, quàm ut illi ſeruiret. Quis autē medicorum diuerſa ſentientiū, uel nuda inductus experientia, in graui ſopore, lethargo, ueterno, & reliquis ſomniferis præter naturam pathematis, non capiti ſuccurrit? ſomēta, & cataplaſmata adhibens, atq; radens, cucurbitulasq; admouens: præterea omnia alia perinde inſtituens, quaſi in hac parte ſit morbi radix? Sic etiam delirium, phrenitida, ac omnem uigiliam præter naturam, ſanare aggreſſus, capiti præſidia adhibet. Sed de his aliàs amplius diſputauimus: in præſentia utiliter cōſiderabimus, cerebrū, quum à multa functione quieſcere uoluerit, ſomnum animali naturalem inducere, præſertim ubi altrix in ipſo facultas, humiditate fuerit inſtaurata. Si uero à frigida multaq; humiditate grauetur: ueternoſum lethargicumq; ſomnū, atq; alios huiuſmodi morbos inducit, quorum omnium ſumma, in frigiditate & humiditate conſiſtit, ſiue quælibet ſeparatim, ſiue ambæ ſimul coëuntes ipſum infeſtent. Atq; ad hoc genus pertinent omnia medicamenta, quæ

uere somnifera sunt: ac alia quoq;, quæ licet somnifera appellentur, non tamen somnum, sed ueternum, ac in uniuerso corpore stuporem inducunt. Igitur ea quæ duntaxat humectant, non ab re somnifera nominantur: quæ uero refrigerant, ea neq; somnũ conciliare, neq; indolentiam inducere, recte dicentur. sed pro somno, ueternũ, grauemq; soporem: pro indolentia autem uel abolitionem uel difficultatem sensionis efficient, idq; ob refrigerationis excessum. Atqui iam antea dictum est, stuporem esse pathema, quo neruosæ partes difficulter & sentiant & moueantur. Oritur uero cum alias ob causas, tum ob intemperiem, ut ob frigida medicamenta. Atq; hoc pacto fiunt & ueterni, & sopores, ac stupores. Rursus siccitas immoderatior, ac calor, uelut in phrenitide, ob succum quempiam & mordacem & calidum iritatum uigilias infert, quas neq; mœstitia, neq; solicitudo peperit. Vt uero huiusmodi symptomata toti corpori communia sunt, propter affectum principium: ita alia quoque circa omnes quæ ab impetu prodeunt functiones affecta principe parte euenire consueuerũt. Quippe & apoplexia, & morbus comitialis, affecto cerebro fiunt. Verum ut profundus somnus, sentiendi functiones:
ita

ita apoplexia eas actiones quæ pendent à uoluntatis imperio, offendit. Rursus qualis est insomnietas sentiẽdi functionibus, talis est conuulsio per morbum comitialem functionibus uoluntariis. Quippe in utrisq; deprauatus cerebri motus depræhẽditur: atq; ob id particulatim reliquorum quoq; membrorum omnium. Veluti è diuerso in duobus prioribus actionũ ipsius, & occupatio & quies. Porrò cõuulsio quæ per totum corpus fit citra delirium, aut soporem: à spinalis medullæ, quæ in ceruice continetur, morbo dependet. Si uero uel manus, uel crus, uel musculus ui quapiam distenditur, aut conuellitur: ad illum semper neruum, qui partem mouet, referenda est noxa. At quæ sit absoluta causa morbi, à quo partes conuelluntur, dictu difficile est: ueluti etiam, tremoris, palpitationis, rigoris, & conuulsionis. Voco autem rigorem, non illum quidem uehementis frigoris sensum: sed inæqualem uniuersi corporis concussionem quassationéq;, quippe omnia huiusmodi, musculosum genus, aut solum, aut reliquis partibus magis infestare uidentur. Verum ut accuratius ea intelligamus, in primis ipsorũ notiones explicandæ sunt: quippe in præsentia quatuor proposuimus nomenclaturas,

con

Conuulsio totius cor[...] citra delirium aut soporem à spinalis medulla quæ in ceruice dependet

Rigor

conuulsionem, tremorem, palpitationem, & rigorem. Verum cuiusmodi sint singula, quæ per ipsas significantur symptomata, neminem maiorum nostrorũ inueni satis diligenter definiuisse. Nam alij protinus ad morborum substantiam, quos symptomata comitantur, properant: alij distinguere aggressi, in falsam interpretationem lapsi sunt, id quod facile intelliges, si posteaquam nostris præceptis fueris instructus, illorum libros perlegeris: quòd facile sit, intellecta ueritate, errorem depræhendere. Sed de his omnibus libro sequenti differemus.

*

CL.

CL. GALENI DE CAVSIS SYMPTOMATVM, LIB. V.

Quæ in libro quinto de symptomatum causis habentur.

De causis symptomatum functionum animalium motricum.

De causis resolutionis neruorum & stuporis.

Causæ conuulsionis, tremoris, palpitationis, tußis, inæqualitatis, pandiculationis, oscitationis, triplicis laßitudinis, horroris, rigoris, sternutamenti, pruritus.

De causis functionum animaliũ principum.

Causæ apoplexiæ, morbi comitialis, cari, comatis, lethargi, delirij, stultitiæ, torporis, obliuionis.

CAPVT I.

IGITVR cõuulsio, tremor, palpitatio, rigor, horror, singultus, tussis, ructus, sternutamentũ, pandiculatio, oscitatio, *stridor: communi omnia genere continẽtur, nẽpe deprauato motu: differũt autẽ inter sese, hoc uno potissimũ, quòd alia quidẽ *naturæ, sed ui coactæ, sunt opera (mouetur autem à causa

** τρυσμοὶ exdentiũ concussu strepitũ, uertit Linacrus.*

** Ex Græco legendum est, naturæ sunt opera, quæ tamen à morbosa quapiam causa uiolẽter mouere sit coacta.*

quapiam morbifera) alia morbidos sequũtur affectus, nihil ad ipsorũ generationem conferente natura: alia fiunt, ubi ad opus efficiendũ simul coëunt & morbus & natura. Atqui per naturæ uocabulum in hoc sermone intelligas uelim, omnẽ qua regitur animal facultatem, siue illa à uoluntatis nostræ imperio pẽdeat, siue secus. Distinguimus enim in præsentia totum hoc potẽtiarũ genus, quo seruatur animal, ab omni causa præter naturã, quæ ipsum uel lædere, uel corrumpere possit. Huius itaq; facultatis opera sunt, sternutamentũ, tussis, oscitatio, pandiculatio, singultus. Solius morbi, palpitatio, conuulsio. Amborũ simul coëuntiũ omnes motus torpidi, ac alij quoq;, quibus ij, quorum nerui resoluuntur, sed nõdum resoluti sunt, mouentur: præterea & tremor. Hæ sunt propositi nobis in præsentia symptomatũ generis primæ differentiæ. Atqui deinceps singulorum propriæ quædã sunt, de quibus nũc differemus à motibus auspicantes, qui ab innata quadã facultate prodire uidẽtur: si prius quo pacto ipsi cũ iis qui ad amussim secundũ naturã sunt, cõmunicent, ostẽderimus: ita enim dilucide patebit ipsorũ generatio. Iã quatuor sunt facultates, omnia quæ aluntur corpora gubernãtes. Vna id

quod

quod utile est, ad se trahit, altera illud retinet, tertia alterat, quarta excrementa secernit. Itaq; quum naturæ legibus animal gubernatur, nullus ipsarũ motus symptoma esse censetur. Quòd si quidpiã in corpore præter naturã consistit, insurgatq; ad ipsum deiiciendum expultricum facultatum aliqua: fit interim ut ipsarũ motus sensũ haudquaquam percipiantur, interim ut non lateãt sensum. Atque de motibus qui sensum fallunt, postea dicemus.

CAPVT II.

DE HIS uerò qui sensu percipiũtur, quoniã cũ illis, qui uolũtarij nominantur, cõmunicant, cõmunis quoq; sit tractatio. Igitur functiõis à uolũtatis imperio prodeũtis noxa est, neruorũ resolutio, cõuulsio, tremor, stupor. Sed horũ singula particulatim, pro instrumẽtorũ uarietate, diuersa depræhẽduntur, non solũ symptomatũ specie, uerũ etiam nomenclaturis. Quippe si instrumentorũ, qbus respiratio pficitur, nerui fuerĩt resoluti, apnœa, id est, abolita spiratio. Si uerò uocales nerui, aphonia, id est, uocis priuatio, nominatur. At linguæ paralysis (quãuis ipsa quoq; sermonẽ, non cõtemnẽdum uoluntatis opus penitus auferat) nullum proprium nomen obtinuit. Rursus ischuria, id est, urinæ suppresio, haud

haud absimile quiddã, & apnoeæ & aphoniæ, significare uidetur: licet per ipsam functio, à natura, non à uoluntatis imperio pendens, pereat. Sed si inuitus quis meiere cogatur, uolũtariæ functionis offensa est. Haud aliter alui excrementa, si supprimantur, ad naturalẽ: si deiiciãtur, idq; ab inuito, ad uoluntariam functionẽ noxa referri debet. Porrò de huiusmodi omnibus copiose diximus in libro de musculorum motu. Atq; hoc pacto, resolutionis neruorum species, inter se differre uidentur. Conuulsionis uerò aliæ sunt differentiæ: quippe si inuitus aliquis dentium stridore uexatur, maxillares musculi conuulsione laborant. Per inuersiones uerò, & strabismos, cõuelluntur oculorũ musculi. Iam gonorrhœa aliam constituit conuulsionis differentiã: si enim rigido pene semẽ effluat, ueluti cõuulsio quædam est: si non rigeat penis, ad retentricis facultatis imbecillitatẽ referri debet. *Sunt qui singultum quoq; conuulsionis speciem esse arbitrentur. Atque duplex inspirantium reuocatio, nonnũquam ob musculorum inspirationi seruientium conulsionem, fieri solet. Est etiam quædam inspirationis species ad conuulsionem pertinens, ac ipsa quoq; cõuulsis musculis inspirationẽ efficientibus eueniens. Hanc

*Linacrus ita uertit, Nõ desũt & quib⁹ uideantur, tum singult⁹, tũ duplex inspirãdi aëris refractio, aliquãdo ex cõuulsione musculorũ: qui inspiratũ faciũt, prouenire. Vide nostras annotationes.

Hanc Hippocrates ſpiritũ uocat offenden tem, dum ad externa erumpit. Iam apople xiam eſſe neruorũ per uniuerſum corpus reſolutionem, ac morbum comitialem eſ- ſe conuulſionem, antea dictum eſt. Itidem ſtuporem diximus imperfectam quandam eſſe neruorũ reſolutionem: uerum maior, minorue ſtupidarũ partium offenſa, com plures parit differentias: quipe mixtũ ferè ſymptoma eſt, coëũtibus in unũ, & morbo & facultate. Nam ſi morbus omnino fa cultatem uicerit, ipſa membrum haudqua quam poterit trãsferre: ſi uero ſuperior mã ſerit facultas, nihil eam impediet. At ſi pugna quædam inter ipſa fuerit, mouebitur quidem membrũ, ſed non ſine difficultate. Si enim præceperis cuipiam, ut membrũ extendat, & extentũ ſeruet, obtemperare non poterit: natiua enim grauitas ipſum deprimens, facit ut decidat, idq; ob ferentis ipſum facultatis imbecillitatem. Nam facultas & attollit & ſuſtinet: corpus uero tum manus, tum cruris inferiora petit. Huius rei cauſam iam antea diximus, quũ de ſenſuum functione ſermonem faceremus: quippe demonſtrauimus, neruum aut ſtupore, aut reſolutione infeſtari, ſi uel frigus illum conſtringat, aut craſsi, lentiq; humores obſtruant, aut aliqua cauſa ex-

terna ipsum suo pondere comprimat. Con uulsio neruos musculosq; ad eũdem cogit affectum, in quem ab animali facultate, quũ naturalem habitum seruarent, ducebantur: ut igitur uoluntarius motus, interim intentis uersus principium musculis, interim ab irruente spiritu impletis, perficitur: ita conuulsio quoq; eodem modo accidere solet. Nam & spiritus inflare potens in ipsis generatur, & complures etiam affectus, qui illos intendere queant: quemadmodũ phlegmone. Atq; omnes ij (Hippocrate autore) in duo capita reducũtur, plenitudinẽ & inanitionẽ. Phlegmone plenitudinẽ pariũt: ardentissimæ & aridissimæ febres, inanitionem. Sed neruosa corpora omnia tendi posse, siue oppleta sint, siue inanita, declarant musica instrumenta. Etenim rumpũtur chordæ, siue in humidum uaporibusq; scatens, siue in aridum squalensq; cubiculum, intentis etiamnum chordis, instrumenta collocaueris. Proinde hui⁹ rei haud ignari artifices, eas priusquàm reponantur, laxare solent. Hanc ob rem antea quoq; dictum est, conuulsionis motum à solo morbo perfici.* In animalibus uero & motus & immobilitas, secundum naturam sic se habent, quum manum extendere, & extentam immobilem serua

*Hæc adductur in Græ. impressis, et in antiq. ὁμοίως τῇ κατὰ τὰς παραλύσεις ἀκινησίᾳ, καὶ γὰρ καὶ αὕτη τῷ λόγῳ τοῦ νοσήματος ἀποτελεῖται. id est, immobilitati, quæ in paralysi accidit, non dissimiliter. etenim et ipsa morbi occasione efficitur.

seruare ualemus, animalis facultatis hæc functio est. Si autem super rem quampiam solidam, bene ualentem manũ deponens, omnes musculorũ actiones laxaueris: hãc manus quietem neq; ad morbũ, neq; ad facultatem, sed ad innatam animalibus grauitatem referre oportet. Ex tribus itaq; quietis generibus, id quod per neruorũ fit resolutionem, ad solum morbum refertur, eo tempore (ut ita dicam) ligata facultate. Alterũ, quum membrum intentum habemus, à facultate pendet. Tertium quod nuper dicebamus, neq; ad morbum pertinet, neq; ad facultatem. Sed meminisse oportet eorum, quæ dicta sunt in libro de musculorũ motibus: nempe extentam manum, in genere functionum, tum motionum re uera contineri: diximus etiam hũc motũ nobis tonicem, id est robustum aut firmum nominari: atque hic status, interim motus, interim immobilitas dici potest. Reliquæ uero duæ constitutiones, ut nullo respectu ad motum aptari possunt: ita & reliqui duo motus, nempe conuulsio, & is qui uoluntatis imperium sequitur, nullo pacto ad immobilitatem sunt referendi. Cæterum sicuti extentam manum duobus æquè ualentibus diximus regi motibus, sursum quidem

Extensa manus duobus motibus regitur

ferente facultate, trahente uero deorsum insita grauitate: ita tremor quoq; duobus perficitur motibus, uno quũ cogitur membrum ob grauitatem ad inferiora repere, altero dum sursum fertur à facultate. Quũ enim robusta fuerit manus, ne paululum quidem uincatur à grauitate facultas, quinimo præstantior quũ sit, inclinationi, qua membrũ ad inferiora repit, resistat: tantũ ipsum in sublime attollit, quantum trahitur ad inferiora. Per tremorem uero inuita facultate mẽbrũ ad inferiora delabitur, adeo ut manifeste liceat uidere pugnã inter ipsas, non permittente facultate deorsum ferri membrũ, ut in resolutione neruorũ fieri solet: neq; grauitate concedente, ut facultas ipsum sublime seruet, ita ut cõsueuerat, dũ ualebat. Itaq; uicissim facultas nũc uincit, nũc uincitur. Ac cõtrariorũ semper inter se motuum successione, tremor fieri uidetur, quũ sit motus quidã cõpositus, quemadmodũ arteriarũ pulsatio. Verum in his quies sensu percepta, diastolen,* id est distinctionem, separat à systole, id est contractione. Nisi fortasse densissimus aliquando fuerit pulsus, ut in formicantibus uidere est, in quibus nulla inuenitur inter contrarios motus quies sensibilis. Quippe non est in illis mutua motionũ uicis

* *διαςολῆς, quod dilatationẽ interpretatur Linac.*

tremor à duob. motib. p[er]ficit[ur].

uicissitudo, quæ ab una perficiatur natura: sed pugnant inter se, & facultas & corporis grauitas. Quòd si quis hũc maxime motũ, alteri qui fiat in corpore, uoluerit comparare: formicanti pulsationi ipsum persimilem depræhendet: ut enim in hac arteriæ motus, per breuissimum defertur spatium: ita in tremoribus, animantis particula, utpote quæ ab imbecilla facultate mouetur.*Itaq; incerta uidetur huius symptomatis generatio: quoniam & ab impetu omnino motus excitatur, & ob facultatis imbecillitatem perit. Porrò inuẽti sunt nonnulli, negantes mouendi impetum, à tremore separari non posse: quum uideant interdum totũ caput tremere, concutiq;, nulla accidente ad mouendum uoluntate. Sed ignorare uidentur ij, quòd ad seruandam partem aliquam erectam, uoluntatis imperium requiratur: quippe musculi in hac haud aliter, quàm in aliis functionibus tenduntur. Id uero iam in libro de musculorum motibus ostendimus. Per tremores autem, & pro uoluntatis imperio fieri

** In græ. est: ἔνδηλος οὖν ἤδη καὶ ἡ γένεσίς ἐστι τοῦδε τοῦ συμπτώματος, ὅτι τε σὺν ὁρμῇ τοῦ κινεῖσθαι πάντως, ὅτι τε σὺν ἀσθενείᾳ δυνάμεως ἀποτελεῖται id est, patet ergo huius quoque symptomatis generatio, & quòd omnino cũ conatu fit mouẽdi, & cũ facultatis infirmitate. Atque ita etiam uertit Lina. Copus autem fortasse deceptus est, à nonnullis cod. manu scriptis, qui pro ἔνδηλος perperam habent, ἄδηλος. idem etiam pro ἀποτελεῖται, uidetur legisse, ἀπόλειται.*

actionem: & facultatem, ob imbecillitatem non poſſe partem ſeruare inconcuſſam, hac non leui coniectura aſſequeris. Quippe ſi tremulum iſtud caput, ſupinum ſuper rem quampiam mollem inclinaueris, protinus liberaberis à tremore. Similiter ſi ſcribens aliquis, aut ſecans, aut aliud quidpiam agens, tremore afficiatur: ne hic quidem tremere uidebitur, ſi retractis ab opere manibus, quieſcat. Quemadmodum ubi crura cuiuſpiam inter ambulandum tremunt, ſi deſinat ambulare, deſinet quoque tremere. Atque uidere eſt ualidiſſimos ſubinde iuuenes, prægrauia onera humeris geſtantes, ſi progrediantur, tremula habere crura: deinde quum abiecto onere quieuerunt, illico ſolui tremorem. Quum enim & graue, & leue dicantur ad aliquid: poterit pondus ad tantam attolli magnitudinem, ut ualidiſsimo cuiq; graue uideatur. Igitur maximũ onus ualidam uincit facultatem: inualidam uero non ſolum hoc, ſed parua quoq; ſarcina proſternit. Quòd ſi ad multam peruenerit imbecillitatem, ſub proprio etiam corpore, perinde quaſi ſub onere grauabitur. Proinde ſenes ferè omnes, quum uehementius munere quopiam funguntur, protinus tremore afficiuntur partes functioni

ni destinatæ. Ita & per prærupta ingredientibus crura tremunt, deiiciente uires timore: itidem qui* incurrentem in se feram uidens fugit, is quoque tremulus euadit. Neq; nõ toto corpore tremit, cui coram terribili aliquo magistratu negotium est: quippe loqui iussus, ne uocem quidem citra tremorem reddere poterit. Igitur ut animi affectus motricem facultatem imbecilliorem reddens, functiones efficit tremulas: ita corporis morbi uiribus incommodantes, tremoris inducunt symptomata. Imprimis itaque & maxime omnium officit facultati, quicquid in intemperie consistit. At senectus quoq; intemperies quædam est, ad frigus & siccitatem procliuior: quamobrem senes facile uexantur tremore. ex iuuenibus uero corripiuntur ij, qui uehementer fuerunt refrigerati, & qui se multo meraco uino ingurgitauerunt, aut multas subinde cruditates congesserunt, aut qui diu multis cibis ingestis, nulla usi sunt exercitatione, sed ignaui omnino uixerunt in ocio, aut qui intempestiuè frigidam aquam biberunt. Huiusmodi omnia frigidam intemperiem efficiũt, interim in uniuerso corpore, interim in origine neruorũ: ac interdũ in aliis quoq; partibus, q̃ reliqs suapte natura sint

*In Græ. impreßis est, ἐπιφαινόμενόν τις, pro ἰδῶν τις ἐπιφερόμενον, ut est in antiq.

Senectus intemperies quædam est ad frig. et siccit.

Qui juvenes tremor afficit

imbecilliores, & ad noxam ſubeũdam magis opportunæ. Præterea craſsi lentiq; ſucci, facultatis meatus obſtruentes, ita ut exigua facultas affluat, tremorem efficere poſſunt: idq; maxime ubi exacte obſtruunt reſoluuntq; aliquorum neruorum partes quaſdam: ſic enim reliquæ fibræ non ſatis ualide muſculum poſſunt intendere. Etenim ubi humores obſtruentes facultatis per neruos meatum, non in totum fuerint infixi, adeo ut per uiolentas uirium incurſiones, poſsint adhuc & concuti, & commoueri: huiuſmodi fiunt motus, quales antea, incipiente neruorum reſolutione, accidere diximus: attollitur enim aliquando membrum, ſed illico concidit. Nam per facultatis inuaſiones, quum ipſa ſe uehemẽtius & excitat & cogit, excutiuntur ſucci, qui neruos obſtruunt, ac membrum mouetur. Rurſus refluentibus humoribus, quos excuſſerat, in priorem locum: concidit & iacet immotum, donec facultas rurſus confertim irruens, diſsipauerit humores, qui ipſius meatus occupauerant. Sed de his hactenus dixiſſe ſatis ſit. Palpitatio uero eſt diaſtole, *id eſt diſtinctio, præter naturam: hæc autem in omni parte, quæ diſtinctionem ſuapte natura admittit, fieri poteſt. Neque enim oſſa, neq;

*Dilatio nem eſſe interpretandum paulò ſuperius annotauimus.

carti

cartilagines unquam palpitant: quandoquidem distingui non possunt. Atq; hanc* cuti subinde accidere uidemus, nonnunquam subiectis quoque ipsi musculis. Præterea non ita raro uentriculo, uesicæ, utero, intestinis, iocineri, lieni, septo transuerso: atque (ut summatim dicam) omnibus quæ distingui possunt, ita ut arteriis, atque adeo ipsi cordi uideatur accidere, alio in ipsis præter pulsum depræhenso motu. Verum hoc pathos, neque ad uoluntariam facultatem, neq; ad ipsius instrumenta proprie pertinet, ueluti tremor, conuulsioque: sed ut nuper dictum est, omnia quæ distingui possunt corpora, infestare consueuit. Hæc uero suapte natura mollia sunt, ut & distendi, & residere possint. Causam symptomatis ab iis quæ maxime perspicua sunt, uenari oportet: idque ubi genæ, aut tempora, aut frons, aut maxillæ palpitant. uidetur enim in iis cutis, & attolli, & difflari haud aliter, quàm arteriæ* distinguuntur. Quod igitur de iis quærebatur,* num à se ipsis distinctæ, conuellant ad sese ob distinctionem id, quod eas replet: quemadmodum fabrorum folles impleti, ad utris instar distinguuntur: hoc est quod de palpitantibus partibus definire oportet. Viden-

* διαστέλλονται. id est, dilatantur.

* In Græ. legitur, πότερον δὲ αὐτῶν διαστελλόμεναι συνεπισπῶνται τῇ διαστολῇ τὸ πληρῶσον, ὥσπερ αἱ φῦσαι τῶν χαλκέων, ἢ πληρούμεναι δίκην ἀσκῶν διαστέλλονται, τοῦτο χρὴ κἀπὶ τῶν παλλομένων μορίων διορίσασθαι.

tur autem huiuſmodi partes, quod ad inquiſitionis genus pertinet, ſimile quippiam habere cum arteriis: uerùm in eo quod ad inuentionis promptitudinem ſpectat, haud parum diſtant. Quippe arterias utpote ſemper, & ſecundum naturam pulſantes, probabile eſt ab inſita quadam facultate moueri. Id uero de palpitantibus partibus dici debet minime. Quippe oporteret id ſemper ipſis adeſſe, præcipue per bonam ualetudinem. Igitur cum neq; ſemper, neque per integram ſanitatem, id eis eueniat, perſpicuum eſt, neque illas à ſeipſis diſtingui. Quum itaque non à ſeipſis diſtinguantur, omnino eas diſtingui oportet ab eſſentia quapiam intrinſecus ipſis influente. Ac cõiectare licet hanc eſſe uel ſuccum, uel aëream aliquam naturam. Atqui ſuccum eſſe negat palpitationis celeritas, & dum exoritur, & dum ſoluitur. Nam & derepente fit, & ſubito conquieſcit. At nullus ſuccus tam celeriter uel accedit, uel recedit, maxime in nuper dictis faciei partibus, ubi nudis ferè oſsibus ſupertenditur cutis. Itaque neceſſe eſt cauſam quæ palpitationem efficit, eſſe aërẽã quandam eſſentiam. Verum ſi ipſa pauca fuerit, & tenuis, illico à corpore defluet. Proinde uidetur eſſe uapor craſſus ac multus

διαι πρῶτον. id eſt, utrum ne ex ſeſe dilatatæ, unà cum dilatãdo cõtrahãt id quod eas implet, uelu ti fabrorum folles, an utrium ritu quum implẽtur dilatantur, hoc idem primum deſiniſſe in palpitantibus quoque particulis oportet.

multus,idq; pro captu ſpatij in quo cõtinetur. Diſtinguit igitur, & attollit, & inflat partem, donec uiolenter exploſus, in cognatũ ſibi aërẽ expiret. At ſimile quidpiã accidit, ut in bullis quæ in decoctis ſuccis oriũtur, niſi quòd bulla rumpitur: corpus uerò palpitans, utpote ualidum, non rumpitur, ac tantiſper manet elatũ, quoad exploſus ab ipſo ſpiritus exierit, tum rurſus in eam, quam à principio obtinebat, cõcidit ſedem, quandoquidẽ uacuatum eſt exiuitq; quicquid moleſtum erat. Porrò conſentaneum uidetur, ut refrigeratis quomodolibet partibus, palpitationes eueniant. Id enim quod per naturalem habitum ab intimo animalium calore, & extenuatum, & exacte elaboratum defluebat: id nunc ob ipſius imbecillitatem à frigore contractam, & uaporis naturam induit, & craſsius euadit. Proinde non itidem ut antea tranſpirat, ſed ob meatus cõſtipationem, ſub cute detinetur, tardeq; egreditur: quòd ſi cutis quoque denſior fuerit, duplum apparebit ſymptoma accedente ad fluentis cauſæ craſsitudinem, meatuum conſtipatione. Sic igitur per palpitationes attollitur, diſtinguiturq; cutis, ſic muſculi quoque quum in ipſis huiuſmodi excrementum colligitur, adeo ut interdum to-

tum

tum membrum unà attollatur. Verum motus ille, à conuulsione planè differt, eò quòd per ipsum neque exactè intenditur membrũ, neq; incuruatur. Nam quòd mẽbrum in palpitatione extenditur, uel curuatur, haud magni momenti est. Concutitur uerò tantisper in utranq; partem, quoad musculus desinat palpitare: adeo ut nõ aliter quàm tremor, hic motus perfici uideatur: sed hoc interest, quòd hic maiora, tremor uerò minora habet interualla. Quippe palpitans musculus, si notabilis ei fuerit quantitas, inter distinguẽdum, subinde unà secum totum attollit membrum: quum uerò contrahitur, finit ipsum ferri deorsum, perinde quasi inanimatum: quo fit, ut uniuersus hic motus sit præter naturam, non mixtus, compositusq;, ut in tremore. Porrò ut in membrorum palpitatione fit motus paucus, tardus & rarus: ita in rigore fit multus, *citus, & *densus. Atqui multum uoco ex ipso motionum numero, citum ex motionis impetu, densum breui tempore quietis. Sed motus hic, non est totus præter naturam, ueluti in palpitatione conuulsioneq;, alium habens à tremore modum: quanquam ipse quoq; mixtus est, ex causa præter naturam, & animantis facultate: sed plus uirium in ipso, quàm

*Male legitur in Aldi. παχεῖα, pro ταχεῖα.

*πυκνή, id est, frequens.

quàm in tremore requiritur. Quin(si uerum dicere oporteat) totus motus ad natiuam facultatem referendus est: hanc nos usitato uocabulo, expultricē, aut deiectricem nominamus. At causa facultatem iritans, cogensq; ut uiolenter moueat, præter naturam esse censetur.

CAPVT III.

IGITVR quisquis huius facultatis, dum inculpata degit animal sanitate, functiones satis intelligit: si modo prudentia præditus fuerit, huic non opus est longiori sermone. Qui uerò eas ignorauerit, hebetioriq; fuerit ingenio, huic equidem cōsulo, nisi ardētissimus fuerit ueritatis amator, ut ab hoc commētario recedat. Quòd si ueritatem & studiose inquirit, & habet in precio, ad eos commentarios quibus naturales facultates tractauimus, prius se cōuertat, in quibus ubi satis fuerit exercitatus, tum demum ad hūc librū redeat: quod nisi fecerit, neq; quas dicturi sumus, assequetur demōstrationes, neque ea quæ antea demonstratione dicta sunt, intelliget. Nos autem in hoc opere, nullam sectarum repræhendere instituimus. Quòd si quartum & uigesimum Athenæi librum legere non graueris, uetustiores illo, tū medicos, tum philosophos, absurda admodū de ri-

goris cauſis dixiſſe depræhendes : quippe Athenæus eas omnes coarguit. Atqui ſi illius opinionẽ examinaueris, quãuis priori bus ſit probabilior, inuenies eam nõnihil à ueritate deflectere. Equidem haud dubie ſcio eũ qui ueritatis ſtudio tenetur, præter illum quem iam narrauimus modũ, nullũ alium amplexaturũ. Ego uerò diſputabo perinde ac ſi mihi cum illo res ſit, qui com mentarios noſtros de naturalibus facultati bus perlegerit: ſi prius pauca quædã, quæ in ipſis demonſtrata ſunt, ad memoriã reuocauero, nempe de utero, uentre, inteſtinis, & ueſica. Quippe uterus non alio pacto (ut ibi demonſtratũ eſt) inſurgit ad fœtus editionem, quàm expultricis facultatis officio. Quum enim nouem menſibus ſuſtineat, tum fœtus grauitatẽ, tum ſuam ipſius extenſionem, atque toto hoc tẽpore oſculum ipſius adeo ad amuſsim claudatur, ut ne ſpecilli quidem aculeũ admittat: abſoluto fœtu, ad ipſius ſecretionẽ accedit, diuerſa omnino conſtitutione affectus. Nam fauces ipſius antea clauſæ, adeo patent, ut facile per ipſas fœtus exeat. Tunicæ uerò antea plurimũ extẽtæ, & cõtrahuntur undiq;, & fœtũ explodũt: ut quàm celeriter ab uteri ceruice decidat. Hęc itaq; facultas, quæ adeo de fœtu ſolicita eſt, ut

quamuis

quamuis grauata, ſuſtineat nouem menſibus: ubi perfectus eſt fœtus, accurate proſpicit, quonam pacto tutò ipſum excernat. Corruptum uerò fœtum eiicit, aut tertio, aut quarto, aut alio quolibet menſe, haud aliter quàm inſtante pariendi tempore fauces aperiens. Vterus enim non habet præfinitum temporis circuitum, quo claudatur, aut aperiatur, ſed ad uſus occaſionem ſpectare conſueuit. Haud aliter uentriculus quoque, ingeſtis cibis (ut oſtendimus) claudit inferius ſuum ipſius oſculum, ac nihil egredi ſinit, priuſquàm abſolute fuerit concoctum: ſi modo nihil aliud functionem intercidere cogat, quemadmodũ in utero, fœtus corruptela: fit enim in uentriculo pathos quoddam, quod huic proportione reſpondeat: corruptis in ipſo cibis, aut mehercule ſimul atq; ſumũtur ita deprauatis, aut etiam adeo multis, ut ipſos ferre nequeat. Ita fit, ut natantes in ipſo, euomat: ad inferiora uerò declinãtes, per inferiora quoque deiiciat. Quin ſine cibis, inſurgit ſæpenumero uẽtriculi facultas ad uomitum, idq; ob prauã, uel bilem, uel pituitam, aut alium quempiam huiuſmodi ſuccum, *aut ſaniem. Singulis enim animalis partibus, inſita uis eſt, expellens id quod in ipſis præter naturam conſiſtit:

*ἢ ἰχῶρας.

Vterus nō habet præfinitū te[mporis circuitum] quo clauda[tur] aut aperiat[ur].

quemad

quemadmodum in propriis super hac re libris demonstratum est. Quippe satis uidetur in præsentia perspicuitatis gratia huiusmodi facultatis opera ad memoriam reuocasse, tum ea quæ de utero, tum ea quæ de uetriculo dicta sunt. Etenim qualis est per uomitiones in uentriculo expultricis facultatis actio: eiusmodi etiam per tusses, & in pectore est, & in pulmonibus. Neque enim ullũ animal didicit aut nauseare, aut uomere, aut tussire. Quin complura animalia, ac homo quoq;, dum à generatione inculpata sanitate degunt: multo subinde tempore, neq; uomitionis, neq; tussis experientiam habuerunt. Quòd si causa molestiam afferens, aut uentriculi osculum, aut respirationis meatũ obsederit: protinus animal uel uomitione, uel tussi uexabitur. Vt enim inter pariendum uterus, ita inter uomendum uentriculus mouetur. In tussi uerò alia ratio est: non possunt enim pulmones tam uehementi concitari motu, ut explodant id quod molestum est. Proinde inuenit natura auxiliũ, ab eximia quadam sapientia profectũ. Inspirato enim in asperas arterias externo aëre, quum ipsæ sint cartilagineæ, ac duræ, neque contrahi possint circa id quod in ipsis continetur: faberrimè machinata est uehementem

hanc

hanc ſpiritus ad exteriora motionem, quã tuſsim nominãt. Atq; huius generis eſt ſternutamentum quoq;, expellendo ea quæ in naribus retenta fuerunt: quæ & ipſæ, ut reſpirationis meatus eſſent, à natura inuentæ ſunt: quippe ſpiritus uehementer admodum motus, meatus ipſarum expurgat, tibicinum exemplo, tibias, fiſtulasq; purgantium. Igitur quæ ſit mouendi ratio ut hoc fiat, in ſequentibus dilucide indicabimus. Aggrediamur uero id, quod uſum aliquẽ, ad ea quæ nobis propoſita ſunt, conferre poſsit: nempe quòd huiuſmodi motus, naturę ſunt opera: annumerantur tamen ſymptomatis præter naturam, ob cauſas naturam ad huiuſmodi motum cogentes. Porrò in inteſtinis, utero, ueſica (ſiue ſecundũ naturam, ſiue præter naturam, quid expellatur) expultricis facultatis motus ſimiles eſſe uidentur: quam ob rem ſymptomata non ita manifeſtè diſtingui poſſunt. Atqui ea, quæ per tineſmos, diſenterias, & læuitates inteſtinorum, itidem quæ per urinæ tum ſtillicidium, tũ fluorem excernuntur: ſymptomatis annumeranda ſunt. Quibus, ſi diligenter rem examinaueris, addes & flatum ſtrepentem, & ſtridorem, & ructum, & murmurillum, atq; alia huiuſmodi: de quibus poſtea dicemus.

Quid Tussis

CAPVT IIII.

PORRO' quod ad uentriculum pertineat uomitus, manifestiſsimum eſt: quanquam nonnulli eum, non naturæ opus, ſed ſymptoma eſſe dixerunt. Si uero tuſſes, ſternutamentaq; ſpectes, manifeſtius erit hic quoq; tuſsis negocium. ſed ſternutamenta non ſimiliter uidentur eſſe præter naturã. At re uera & hæc, & tuſſes, & uomitiones, & alui fluores, & quicquid huiuſmodi fuerit, ad illud ſymptomatũ genus referri debẽt, in quibus cauſa præter naturam, ad huiuſmodi functiones ſubeundas, naturã iritat. Sed neq; eadẽ in omnibus eſt huius motionis ſpecies, neq; ab eadem prodit facultate. Nam quæ uel ab utero, uel inteſtinis, aut uentriculo, aut ueſica, excernũtur: ea à partibus circũdãtur, quæ quicquid in ipſis continetur, explodũt, haud aliter quàm manus, quum exprimere quidpiam conantur: facultas autẽ hũc motũ efficiens, ex natura liũ numero una eſt. Quũ uero in aſperis arteriis corpuſculũ aliquod cõtinetur: ipſæ, utpote duræ & cartilagineę, circa id quod infeſtat, contrahi non poſſunt. Proinde natura uehementer mouendo ſpiritum ad exteriora, tuſsim mouet. Hanc eadem efficiunt inſtrumenta, quibus uehementes perficiuntur reſpirationes, quas exufflationes nomi

nominamus: ut tuſsis nihil aliud ſit, quàm uehementiſsima efflatio, qua plurimus ſpiritus celerrimè foras erumpẽs, impetu ſuo extrahit, exploditq; excrementa, meatum ipſius obſtruentia: adeò ut ſi prima* expiratio non poſsit ea quæ moleſta ſunt excutere, non grauetur, & iterum, & tertio in ipſa irruere: atq; magna ex parte ſortitur effectum, præſertim ſi & ſpiritus impetuoſe feratur, & ea quæ obſtruunt, facile poſſint expelli. Sunt ad hoc idonea, quorum* neq; aquoſa, neque lenta ſit eſſentia. Nam aquoſa ob tenuitatem diſſecatur potius à ſpiritu, quàm ultrà feratur. Lenta uero adeo inhæret arteriæ, ut ab ea* ſolui uix poſsit. Igitur ſpiritus, ſi quando cum huiuſmodi pugnauerit humoribus, ſæpenumero magna uiolentia in ipſos irruit. Atque uehementiſsimæ tuſſes, * & quæ ualidiſsimis uiribus indigent, ab huiuſmodi cauſis oriuntur, ⌈magiſque euellunt humores, qui in arteriis contenti difficulter ſoluuntur, eiiciunturque. Iam ſternutamenta ualidiorem, quàm tuſsis habent ſpiritus impetum:⌉ ſed aliam habẽt

*In impreſsis eſt ἐκβολὴν, ſed in anti. ἐκπνοήν.

*δυσαποσπάστως eſt in anti.

*καὶ μεσὰ συντονίας πλείστης γιγνόμεναι. id eſt, et quæ maximo nixu fiũt.

*Codices Græ. quos uidimus, ita habent, μᾶλλον δ' ἐκφράττουσι τὰ δυσαπόλυτά τε καὶ δυσανάγωγα τῶν κατὰ τὰς ἀρτηρίας ὑγρῶν οἱ πταρμοὶ, σφοδροτέραν μὲν ἔτι καὶ τῶν βηχῶν ἔχοντες τὴν ὁρμὴν τοῦ πνεύματος. id eſt, uerùm eos humores qui in arteria contumaciter hærent, & qui diffi-

generationis suæ causam: quippe non ob ea quæ asperis arteriis, sed naribus molesta sunt, spiritus uiolēter emittitur: cum quo ex prioribus quoq; cerebri uentriculis, nō nihil emitti solet. Proinde tussis capiti nihil conducit. Sternutamenta uero, nisi ob destillationem euenerint, haud mediocre præsidium afferunt capiti uaporibus oppleto. Neq; mirum uideri debet, spiritum unico impetu, & ex pulmone, & ex capite mitti. Etenim in tractatu de musculis indicauimus, cerebrum thoraci principium motionis transmittere: à thorace uero* distingui, contrahiq; pulmones. Quum igitur insurgit, ut ea quæ nares infestāt, expellat, utroque utitur expirationis meatu. Altero quidem quem ipsum per se fecit, altero uero neruis, ueluti longis quibusdam manibus, in thoracem demissis. Per hos enim illum contrahit: per ossa uero, quæ à percolandi officio ethmoidea uocātur, ipsum uaporātē emittit spiritū. Atq; hęc sunt facultatis à uoluntatis imperio pendentis, symptomata. Vomitus uero, quanuis illis proportione quadam respondeat, ad naturalem refertur facultatem: ut uomitū autem nausea, ita tussim screatio præcedit. Atq; ut nonnulli nausea affecti, nō uomuerūt: ita screantibus quibusdam, non sequuta est tussis,

*culter reÿciūtur, magis euellūt sternutamenta, ut potè quæ ualidiorem quā tussis habēt spiritus impetū. Atq; ita esse legendū indicant quæ paulo infrà in hoc cap. et in cap. 5. & 6. habentur sub hoc signo, **

* *διαστέλλεσθαι id est dilatari.*

ſis, idq; ob cauſæ exiguitatem. Nam interdum ob pauxillam gutturis aſperitatem, interdum ob tenuem quandam ac omnino paucum humorẽ, ſcreatio excitatur. Quicquid enim ſpiritum interceperit, id ſemper tuſsi reiicere oportet: ſiue id humor fuerit à capite defluens, ut in deſtillationibus: ſiue aliquid in aſperis arteriis coaceruatum, ut in peripneumonia, pleuritide, & in conuexarum iocineris partium phlegmone, aut in gutturis ipſius aſperitatibus. Præterea deſtillationibus à capite deriuatis, proportione reſpondent ea, quæ inter bibendum, aut edendum gutturi illabuntur. Eſt & aliud tuſsis genus, quod ad inſtrumentorum reſpirationi ſeruientium intemperiem refertur; id in primis conſiderauerunt uiri ex Pneumatica ſecta probatiſsimi, è quorum numero Athenæus quoq; cenſetur. Verum qua neceſsitate intemperies tuſſim excitet, aliqui eorum ne uno quidem uerbo dicere aggreſsi ſunt: alij offendere ſe ipſum aiunt ſpiritum: alij obſcurioribus etiamnum uerbis garrientes, aliquid ſeſe dixiſſe arbitrantur. Ob id tamen haudquaquã repræhẽdendi ſunt uiri huius rei cauſam ignorantes: quin potius laudandi uidentur, ut qui ſuo ipſorum ſtudio dignam inuenerint quæſtionem. Igitur id genus

Screatio ob quas caũs oritur.

Tussis ex refrigeratis respirationis instrumentis. tussis fit refrigeratis respirationis instrumentis. Sed ita affecti, nihil inter tussiendum expuunt. Neq; uiolenta tussis, neque coacta: sed adeo exigua est, ut & supprimi, & ne eueniat, prohiberi posit: idq; uel in totum, uel magna ex parte. Atqui uehementem tussim, spiritus detentus non uincit. Iam quæ res sit spiritus detentio, in aliis subinde libris indicauimus. Neque solum pro tempore, & derepente, spiritus retentus, tussim ab intemperie pendentem fieri prohibet: uerum etiam (nisi magna admodũ fuerit) eam curare potest: quippe augetur in instrumentis respirationis calor, ob cohibitam respirationem: spiritúsque sub thorace uiolenter oppressus, in omnes arctos meatus penetrat. Atq; hæc utraque, dum fiunt, læuigant omnia, & ad temperamenti æquabilitatem perducunt. Sed cur per inæquales intemperaturas tussis excitetur (id enim dicebam non satis à Pneumaticis medicis explicatum) equidem explicare tentabo, à rei ipsius essentia sumpto exordio: ita enim decet eos, qui cũ demõstratione quidpiã dicturi sunt. Igitur intẽperies interdũ simplici qualitate cõstat, quum corpora uel calidiora, uel frigidiora, uel aridiora, *uel humidiora fuerint: aut per coniugationem quandam ita afficiuntur.

*ἢ ὑγρότερον est addendũ in Græ. impreßis.

tur. Interdum præter huiuſmodi qualitates diſpergitur in ipſis, ueluti ros, id quod intemperatum eſt. Quòd æqualis autem intemperies nullo penitus dolore cruciet: & per hecticas febres declaratur, & per complures frigidos affectus, ubi æqualiter particulas quaſdam occupant: quippe huiuſmodi intemperies cuilibet ita affecto, fit ueluti acquiſititia quædam natura. At nullum corpus à ſua ipſius natura infeſtatur. Nam (ut Hippocrates ait) ij quorũ natura mutatur, corrumpiturq́;, dolore afficiuntur: non quorum iam mutata, aut corrupta eſt. Tunc enim corpora dolent, quũ & mutantur, & à ſua natura recedunt, quemadmodũ ſuperiore quoq; libro demonſtratũ eſt. Igitur quũ in corpore quopiam ſentiendi ui prædito, inæqualis ſuboritur intemperies, quanta fuerit intemperãtiæ magnitudo, tanta etiam erit moleſtia. Quo fit ut in acutiſsimis ualidiſsimisq́; febribus, ſolidæ animalis particulæ doleant, dum à calore præter naturam tranſmutantur, alterãturq́;. Quin incipientibus morbis, antea quàm febris appareat, plurimi populariũ inæqualitatem quandam ſentiunt, nonnũquam per uniuerſam corporis molem: ſed qualis ea ſit, enarrare non poſsunt. Ego uero pro miraculo ducã, ſi quis in his libris

uersatus tantam posſit iactare felicitatem, ut nūquam fuerit huiusmodi symptomate correptus. Nam in intima uniuersi corporis mole, rei cuiusdam à noſtra natura alienæ, ac uelut inſperſæ, ſenſus oritur, ut putetur id quod ſparſum eſt, interim ſubcalidum quidpiam eſſe, interim erodens citra calfactionem, interdum utroq; modo affectum: aut præter hæc, omnes carnes uideātur ſenſim diſtendi. Ac omnibus huiuſmodi ſymptomatis laborantes, & inęqualitatem quandā ſentire ſe aiunt, & pandiculātur, omnesq; partes diſtendunt, idq; à naturali quodam impetu, cuiuſmodi nuper diximus, omnibus animalis partibus à natura datum, quo ſeruarentur, permanerētq;. Diſtenduntur uero maxime à ſomno experrecti, utpote uaporantia excrementa in carnibus ſentientes: tum ob congeſti cibi cōctionem, tum ob huiuſmodi motionum quietem. Atq; hoc etiam minimi quiq; puerorum habent, quamuis à nullo præceptore edocti, quippe natura ad huiuſmodi motū excitat animalia, uaporātibus excremētis ſpiracula fabricās. Porrò huius moleſti ſēſus altera ſpecies eſt in laborioſis affectionibus, ſiue is poſt labores, ſiue ſponte eueniat. Triplex autem in laſsitudine fit ſenſus. Videtur enim corpus uel fractum, & con

Triplex in Lassitudine sensus.

contusum,uel ultro citroq; distentum:aut quum mouetur plurimis ueluti ulceribus cõspersum. Igitur quum tendi udetur corporis moles, idq; citra exercitationem, affectus huiusmodi nominatur lassitudo tentionis spontanea: euenit autem potissimũ ob multitudinem continentes partes distẽdentem, ut ab ipsis cõtineri non possit. Quum uero ulcerũ sensus per corpus trãscurrere uidetur, id uero motis accidit magis quàm quiescẽtibus, nisi admodum magna fuerit lassitudo: ac putant ita affecti perinde se pungi, ac si complures sint ipsis acus infixæ: nam à rodẽte humore hoc symptoma nascitur. Per tertium uero lassitudinis genus, quo aiunt ossium se fatigatione detineri, ne minimum quidem motum laborantes tolerare possunt: manifestusq; in ipsis est caloris sensus, neq; nõ mordicationis, tentionisq;: quippe magna uitiatorum humorum copia, per totum animalis corpus transmittitur. Sed ita affectorũ nullus pandiculari tentat: nam omnem motum formidant. Per reliquas duas lassitudines, quarum alteram ulcerosam, alteram intentricem uocare consueuerũt, huiusmodi quoq; motus fieri uidetur, quum uel exiguæ omnino fuerint, aut ob excrementa, flatus, uaporisq; naturam seruantia, exor

Lassitudo tensionis spõtanea.

Vlcerosa.

tæ. Itaq; ulcerosa lassitudo, quum maior fuerit, ipsa quoq;, quò minus moueãtur laborantes, prohibet. Verum perinde quasi ab ulcere corpus, & dolore afficietur, & horret, ac proxime accidit (si hoc symptoma increuerit) ad horroris affectum, quippe per hũc horrent laborantes, priusquam moueantur. Ac quemadmodum quum ulcerosus fit sensus, horrent ubi mouentur, magisq; si ualidior fuerit motus: ita horroris affectus, ubi motus accesserit, rigorem inducit. Atqui hæc omnia à mordacibus oriuntur excrementis. Differunt uero inter se, tum excrementorum multitudine, tum motu, tum etiam quòd alia magis, alia minus erodunt. Præterea quòd laborantium corporum, alia suapte natura non ita facile afficiuntur, alia sunt imbecilla, alia facile sentiunt, alia hebetiori sunt sensu. Corpus enim quod & facile sentit, & imbecillum est, à causa perquàm exigua molestiam percipit. Robustum autem, & quod hebetiori sensu præditum est, nisi magna fuerit causa, ab huiusmodi symptomate non infestatur. At fortasse non in iis modo, uerum etiam in eo quod causa uel mouetur, uel non mouetur, aut ubi mouetur, in eo quod uel citius, uel tardius mouetur, plurima depræhenditur in sympto-

ma

matis differentia. Ac mihi quidem ita uidetur. Præterea in eo, quòd idem homo dum quiescit, solam interdum inæqualitatem sentit: dum mouetur, horrorem: dũ uero exercitatur, rigorem. Quamobrem sic affectis consulunt medici, ipsa experientia docti, ut ab omni motu sese abstineant. Sic etiam ex iis, qui cruditatibus abundabant, nouimus quosdam, dum quiescerent nihil perpeti, dum uero uel balneis, uel soli se exponerẽt, horrere: idq́; multo magis, si exercitarẽtur. Nam & sol, & balneum, & exercitatio, ad motũ excitant exremẽta, alioqui quiescentia: quẽadmodũ & ex animi affectibꝰ ira. Porrò à seipsis ad motũ insurgũt excrementa, si uel calefiãt, uel extenuẽtur, uel in spiritũ degenerent. Neq; mirũ uideri debet, ea minus corpus infestare, dũ quiescunt: dum uero mouentur, & plurimum lædere, & concutiendo horrorẽ, rigorem, & febrim inducere. Etenim dura corpuscula quæ oculis extrinsecus incidunt, si clausis genis particula quieuerit, aut parum omnino, aut nihil molestiæ inferunt: si uero moueatur, intolerabili dolore cruciãt. Verũ citra exemplũ ex ipsa rerũ natura facile depræhẽditur, causam motã quiescente esse molestiorem, præsertim quũ per sensibilia corpora defertur, ueluti nunc nobis

pro

propositum est. Quippe nõ de succis, qui per uenas aut arterias fluũt, sermo est: sed de his, qui & in carne, & in uniuerso corporis habitu cõtinentur. Quũ igitur quidpiam per hæc transiens, uioléter fertur ad cutem: in ipso per carnem cutemq; transitu, necesse est ut & stimulet, & pũgat, & diuidat, & uulneret eas partes omnes, quibus obuium fuerit. Quòd omnis autem causa mordax, motaq;, siue frigidissima fuerit, siue calidissima, & animanti & horrorem, & rigorem inducat, in primis ex huiusmodi argumẽtis coniicere licet. Si sanò corpori aquam feruentẽ derepente infundas, aut igneas scintillas incutias, protinus horridum euadet. Quin adhibito interdũ adurẽte medicamento, quod ulcus excitare possit: aliqui in primis quidem horrore, deinde rigore, postremo febre afficiuntur. Etenim tertianæ febres, ut omnium maxime biliosæ calidæq; sunt, ita præ cæteris maxime horrorẽ efficere possunt: & quo fuerint synceriores, eo uehemẽtior fit in ipsis rigor. Nã & ardentẽ febrem, rigor superueniens soluit, autore Hippocrate, quòd bilis quæ interim in uenis continebatur, à natura per carnes ad cutem critice excutiatur. Igitur motionis ipsius, qua per sententia corpora bilis defertur, rigor simul & symp

& ſymptoma eſt & ſignum. Nam huiuſmodi rigore affecti, poſtea ſudant, ac à febre liberantur, eiecta ipſis bile. Interdum non ad cutem, ſed ad internas partes impetum faciens, uel uomitione, uel alui ſolutione deiicitur. Sæpenumero & intrò, & foras, eadē die defertur, ut ſimul & ſudore, & uomitione, & alui deiectione, bilis uacuetur. Porrò qui rigorē arbitrantur ardenti febri ſalubrem eſſe cauſam, utpote refrigerantē, eò quòd cōtrariorum contraria ſunt remedia: ij tota errant uia. Principio ſi hoc uerum eſſet, licebit eis rigorem excitare, ſi laborantem aqua frigida uel aſpergerēt, uel perfunderēt, aut ſi nudum ad frigidum aërem educerent, aut ſi ipſum in aquæ frigidæ ciſternam demergerent. Atqui ſi ardentem febrim rigor ſolueret, ob hoc quod contrariam infert affectionem, oporteret poſt rigorem febrim quieſcere. At non ſic ſe habet ueritas: quippe tantum abeſt ut protinus incidente rigore quieſcat febris, ut poſt rigorem multò appareat uehementior. Quieſcit autem quum ægrotās uel ſudauerit copioſe, uel pallidam bilem uomitione, aut alui ſolutione eiecerit. Etenim conſentaneū eſt, dum maiore impetu mouetur bilis, uehemētius febrim accendi. Igitur non ſolum frigidas, uerumetiam cali-

das

das causas, posse rigorē parere, iam dictū est. Cæterum quamobrem causas inter sese maxime contrarias, idem symptoma sequatur, deinceps dicēdum est, si rursus admonuerimus eorum, quæ facultati expultrici molesta esse demonstrauimus. Non enim ita excernit ea quæ in amplis instrumentorum spatiis continentur (ueluti iam ostensum est in uentriculo, utero, utrisq; uesicis, intestinis, pulmone, & naribus) ut interim ea, quæ in ipsis corporibus nascuntur excrementa negligat. Sed ab his quoque excernit id quod redundat, & citra molestiam, & transpiratione quæ sensum lateat: id uerò, si à naturali lege animal non aberret. Quòd si erodens quidpiam in ipsis constiterit, maxime si uehementer moueatur, tum & tristantur, & ad expellendum festinant, quocunque maxime licet modo è membrorum ipsorum corpore quippiam expellere: contrahunt itaq; ac constringunt sese partes: mox quælibet impellit eam, quam cōtinet excremen ti portionem. Quòd si uniuersas partes simul moueri intelligas, totū corpus cōcussione, quassationeq́; uexabitur, qualis apparere solet in iis qui rigoribus correpti sunt. Cōcussis itaq; musculis omnibus, necesse est, opinor, cum ipsis & articulos unà

concuti

concuti: atque ob huiuſmodi concuſsionem, laborantes inuiti & diſtenduntur, & incuruantur. Sed differunt huiuſmodi motiones à conuulſione, palpitationeq;. In conuulſione quidem ſimilis eſt motus, nõ tamen ab eadem perficitur facultate. In palpitatione non eſt ſimilis: uerum, ut antea dictum eſt, attollitur membrum unà cum diſtincto ab inflante ſpiritu muſculo. In rigore uerò, ut nuper diximus, quælibet pars mouetur, muſculo ſeipſum attollente: per illarum autem motum, totus muſculus quaſſatus cõcuſſusq;, articulos quibus innectitur, unà ſecum concutit. Huiuſmodi motus, in thoracis quoque muſculis, per inæquales intemperies depræhenditur: quo fit ut tuſsis & breuior, & ſcreationi nõ abſimilis ſequatur, quippe concutiuntur muſculi, ea quæ carnibus ipſorum moleſta ſunt, per pulmonũ arterias excernere cupiẽtes. Per aliàs uerò tuſſes, ut indicauimus, ipſi uehementer pulmonibus incumbunt, ut multã eandemq; confertã efflationẽ excitent. Ac maiore quoq; cũ impetu irruunt, affatim ſpiritũ explodentes, quum quidpiam in naribus contẽtum, fuerit expurgandũ. Atq; hoc intelligẽtes nõnulli, indigẽtes quidem ſputi per thoracẽ ac pulmones reiectione: ſed quia imbecilli

ſunt

Motus q̄ in conuulsione quis in palpitatione. Et q̄ in rigore.

ſunt facultate, ſternutamēta ſibi cient, iritatis naribus, ut ob uiolentum motionis impetum expuant ea, quæ antea tuſsiendo reiicere haudquaquam poterant. Sed de huiuſmodi tuſsis genere iam antea dictū eſt ſatis. Ea uerò tuſsis, quæ ob intemperiem inſtrumētorum reſpirationis accidit, ad rigoris, horrorisq; genus pertinere uidetur: ſed hoc intereſt, quòd ipſa citius ſentitur, eò quòd reſpirationis inſtrumenta nunquam quieſcunt. Iam enim demonſtratum eſt, huiuſmodi affectus per totum corpus, ex motu maxime depræhendi. Igitur ſi ea quæ infeſtant, ſuapte natura humida fuerint, ob concuſsionis, quaſſationisq; uiolentiam, per tuſsim ac rigorem ab expultrice facultate impulſa, ultro citroq; ferūtur, donec ad conuenientem locum applicuerint: alia quidem in ſuperiorē, alia in inferiorem uentrē, alia deniq; ad cutem ad exteriora: ita enim ſenſum haudquaquam effugiet ipſorum uacuatio. Si uerò ſolus ſpiritus, ſine humiditate immodice uel calidus, uel frigidus per corpus trāſeat: is tum horrorē excitat, atq; nonnunquā rigorem quoq;, eādē ob cauſam. At ita affecti, neq; uomūt, neq; ſudant, neq; per aluum quicquā deiiciunt, quod ſenſus notare queat, ꝗ aërea ſint ea quæ expultricem facultatē

irrit

iritant. Ita balnearū caldariū, præsertim de repente confertimq;, non præcedente calfactione, subeuntes, illico horrescimus. Neque non ubi affatim ad frigidum aërem eximus, aut licet non affatim, cogamur tamē in ipso diutius immorari: id quod peregre profectis nonnunquam euenire solet. Atqui huiusmodi rigoris remediū est calfactio, non sudor, non uomitus, non alui deiectio. Quū itaq; (ut dictum est) & frigida, & calida causa, rigorem excitare possit: calidæ quidem, si aërea fuerit, refrigeratio satis efficaciter auxiliatur: si uero sit humor, febris eam necessario sequetur: curatur uero uacuatione. frigidæ uero, si aërea est, remediū est calfactio: si uero sit humor, interdum sola concoctio sufficit, interdum uacuatio, nonnūquam ambæ conueniūt. At rigores semper febrim sequi, ut uetus sermo est, ita uerus ex omni parte nō est, ne si ipsum quidem ut decet, definias: sic enim is qui antiquorū placita enarranda suscipit, ea amice magis definire, quàm morose redarguere debet. At ne sic quidē uerus est sermo, uel si definientes dixerimus, rigores citra externam occasionem è corpore concitatos, febres necessario sequuntur. Quippe non solum nobis, sed cō pluribus quoq; ante nos medicis, uisus est

Rigoris ex frigore remedium

Rigores non semper febrem sequi

rigor sine febre: non tamen adeo ualidus, ut is qui uel tertianam uel quartanam præcedit, uel is quoq; qui & ardentes & calidas febres finire potest. Solent huiusmodi rigores à praua uictus ratione originē ducere, dum per ocium quispiam se impleuerit, & subinde à cibo lauerit. Quòd si ciborum quoq; temperatura frigidior sit, ac pituitam suapte natura parere possit: tū prōptissime rigor excitatur, adeo ut perquàm difficile sit calorem reuocare. Non igitur mirandū est superioris seculi medicos, huiusmodi rigoris speciem nūquam uidisse, utpote minus aberrantibus tūc, quàm mōdo à salubri uictus ratione hominibus, neque etiam tam crebrō se lauātibus. Verum ut nuper dicebamus, huiusmodi rigores, ad horrorem magis, quàm ad concussionē pertinent. Quū enim praua excremēta fuerint congesta, in primis inęqualitatē sentimus: quæ si acria fuerint, erosionis quoq; sensus accedit. Secūdo loco exiguū horrorem percipimus, mox maiorē, tandē adeo magnū ut iam rigoris particeps esse uideatur. Postremo rigorem ipsum solum sentimus, quo partes & quatiuntur, & concutiuntur. Huiusmodi rigor ob frigidos succos nunquam excitari uidetur. Principio enim ob crassitudinem uehementer moneri

ueri non possunt. Quòd si aliquando extenuentur, rigorem quidem excitabunt, sed non ita ualidum. Quippe non tantam admittit subtilitatem extenuata pituita, quantam extenuata flaua bilis. Atq; ut huiusmodi rigoris modus, parũ fuit ueteribus cognitus: ita perniciosus in morbis rigor, ipsis nõ fuit ignotus: dicẽte in Aphorismis Hippocrate: Si rigor per febrẽ non intermittentem acciderit imbecillo, letalis est. Etenim in huiusmodi rigoribus, insurgit quidem natura contra res noxias, quo eas expellat, sed uicta cadit, extinguiturq;, atq; hanc ob rem redditur symptoma perniciosum. Iam in quartanis febribus succus ex calido frigidoq; mixtus rigorẽ excitat. Quippe atra bilis suapte natura frigid⁹ succus cẽsetur. Vbi uero adeo putris effecta est ut febrim inducat: quanta fuerit putredo, tantus erit & calor. Atqui rigorem à calidis etiã causis excitari, iam ostendimus. Quòd uero ad has rigor ita sequatur, ut & algidæ & exangues appareãt partes, pręcipue extremæ, ac uniuersa quoque cutis, & partes ad superficies ei substratæ, & quam ob causam ita eueniat: id profecto deinceps cõsiderandum est. Porrò motus quidam est, omnium primus atque (ut ita dicam) maxime princeps, quo

calor natiuus, tum intrò, tum foras defertur, idq; in compluribus animi pathematis. Ac unà cum ipso & sanguis & spiritus, modo ad interna, nempe ad suam scaturiginem, fertur retrahiturq;, modo tendit ad externa, atq; diffunditur. Etenim animæ essentiam in alia quapiam tractatione definire, audax fortasse facinus putabitur: in hoc uero opere, præter audaciam, etiam superuacaneum uidetur. At quæcũq; tandem ipsa fuerit, è duobus alterum oportet: aut quòd ad omnes functiones, ut primis instrumentis, utitur & spiritu & sanguine, & uel alterius, uel utriusq; calore: aut quòd in his ipsis consistit. Porro ipsius motiones facile depræhenduntur, tum ex multis aliis, tum maxime ex animalibus pathematis: cuiusmodi sunt timor, & ira per timorem, & spiritus & sanguis intrò, & ad scatebram suam reducũtur contrahũturq;. quo fit, ut algeant partes in superficie positæ: per iram uero, & distenduntur, & effunduntur, & calescunt.* Certamen uero (ut uocãt) ex utrisq; conflatũ, inæquales habet motiones. Iam & cordis & arteriarum pulsationes, & minimæ, & perquàm debiles, in timentibus apparent: maximæ & ualidissimæ in iratis. In certamine sunt inæquales. Per uerecũdiam animalis facultas

*τὸ δ' ἀγωνιᾶν ὀνομαζόμενον.

tas in primis quidem ad interiora moue-tur, sed rursus affatim redit ad exteriora. Quòd si non redierit, iam non uerecũdia, sed timor censeri debet. Quippe uerecundia derepente fit, animata facultate nihil mali perpessa. Euenit autẽ (ut ita dixeris) ob mollitiem, natiuumq; timorem, quum quis præstantioris conuersationem ferre nõ potens, fugã parat, & procul (si liceat) abesse percupit: unde fit ut recedat duntaxat ad intima, ueluti subterfugiens, idq; citra refrigerationẽ: excitãte uero impellenteq; ratione, patibilem animæ partẽ, nempe eã quæ & timet & uerecũdatur, mox redit, ferturq; foras eo maxime motionis modo, quo calor reuocatur iis, q in frigida se lauerũt. At in timore, neq; excitante, neq; impellente ratione patibilem animæ partem, magis ac magis calor extinguitur: ut nonnulli rigore quoq; infestentur. Vt in timore autem cõfertim, ita in mœstitia paulatim fit motus, magnitudine duntaxat ac uehementia, non toto genere differentibus inter se pathematis. Atqui nonnulli ob timorẽ, subitaria morte perierũt: ubi debilis suapte natura animula, sub ualido pathemate oppressa, cõfertim & extincta & suffocata est. Etenim extinctio, pathematis naturam sequitur, ob refrigerationem

euenientis. Suffocatio uero, quũ uniuersus sanguis ad principium confluit deferturq;. At ex iratis nemo mortuus est, utpote quibus neq; calor refrigeratur, neq; robur dissoluitur. Præ gaudio autem, nõnulli suprà modũ pusillanimes, mortui sunt: haud aliter quàm timentes. Sed non ita ualido motu aut feruore, ad exteriora fertur animata facultas, quin è contrario, si quid antea fuit ei roboris, id nũc exoluitur, laxaturq;: quum enim nimio gaudio laxata, petit exteriora, discutitur, atq; dissipatur. Iam dolor è diuerso cogens animam moueri, haud leuiora, quàm maximus timor, affert symptomata. Quippe laborãtes, decolores apparent, refrigerantur, rigore cõcutiuntur, tremũt, pulsus minores redduntur, & abolentur: tandem* ueluti syderati, attonitiq; moriuntur. Nam & in iis fugit intimus calor ad principiũ: ac anima soluitur simul atq; extinguitur. Itaq; quũ mortem inferre possint huiusmodi pathe, haud mirũ uideri debet, si animi quoq; deliquiũ inducant: ac præterea ea symptomata quæ ad animi deliquium sequi consueuerunt, tum alia, tum eas excrementorũ secretiones, quæ uoluntatis imperium non expectant. Verũ non est nostri instituti, nũc in his diutius immorari: itaq; ad id quod pro-

*ὡσαύτως τοῖς ἐκπληγεῖσιν est ĩ Græ. Quod Linac. uertit: similiter iis qui perterrentur.

posi

positum erat, redeamus. Quũ igitur rigor à calidis simul & rodentibus succis fiat: mirari haudquaquã oportet, si partes extremæ omnes refrigerantur, declinante animali facultate, unà cum sanguine, ad interna. Quippe frigus hoc tempore, non internarum, sed externarum partium sentitur: nonnulli enim tum uehementi siti crucian tur, utpote seruato ipsis intrinsecus calore. Iam quòd huiusmodi symptomata non præter rationem eueniant rigore affectus, uel hac ratione colligere poteris. Si enim uehemens dolor unam partem occupans, animi deliquium, refrigerationemq́; inducit: haud mirum fuerit eum, qui in uniuerso corpore consistit (si neq; animi defectionem, neq; mortem affert) saltem algorem inducere posse. Nam dolores qui in rigore fiunt, cum reliquis doloribus omnibus cognationem habere uidentur: relinquũtur uero ab iis qui rapere hominem solent, & magnitudine, & tempore: sunt enim minores, breuioresq́;. Sanè colicus dolor, sæpenumero duobus diebus perpetuis cruciare solet: rigor uero quo fuerit uehementior, eo quoque breuior erit. Ac animæ motus in ipso, nõ ei qui timentibus euenit, similis est: sed illi potius, qui uerecũdia affectis, aut frigida sese lauãtibus,

accidere solet. Itaq; pugnat, certatq; contra ea quæ molesta sunt, facultas, donec radicitus euellantur concutianturq;. At quia uehementes facit incursiones, & in intimo corpore coaceruata, magna ui caloris inuadit: febrim à rigore accendit, auxiliarem habens in hoc certamine materiam, unde & febris euadit uehementior. Quòd si aliquando inter certandum fatigetur, antea quàm res noxias dimouere posit (id uero uel ob facultatis imbecillitatem, uel causæ magnitudinem, euenire solet) necessario sequetur mors: quemadmodum iam antea dictum est.

CAPVT VI.

POSTQVAM igitur huc usq; sermonem perduximus, imponamus ei summã, breuib. quibusdam capitibus omnia quæ prædicta sunt, cõpræhendentem: quibus si quid derelictum fuerit, id quoq; addere nõ grauabimur. Igitur tusis, sternutamentum, singultus, rigor, uiolenti ualidiq; expultricis facultatis sunt motus. Pandiculationes, & oscitationes ad eandem pertinent facultatem, & modum seruant: atque in horrore moderatior motus est. Sed longe moderatior etiam est is, qui per inæqualitatem infestat, ut ipsum ferè nõ motum, sed sensionem dũtaxat esse dixeris: qualis

in ulc

in ulcerosa lassitudine sensio est, ac multo magis etiam in pruritu: in hoc enim symptomate excrementorũ dũtaxat, quæ pruriginem excitare possint, sensus est. neque enim alio nomine explicari possunt, nisi quis ea, aut nitrosa, aut salsa, aut amara appellare uoluerit, quòd huiusmodi sit ipsorum natura, quam ab externis rebus sumpto exemplo discere licet, ut urtica, scilla, muria, aqua maris, & id genus reliquis: neque non ab his quæ ad corpus pertinent. Quippe solet pruritus uexare eos, qui aut balneum negligũt, aut strigmentis referti sunt, aut cruditatibus abundant, aut praui succi cibos ingerunt: id uero longe magis in psora, & lepra, ꝙ in huiusmodi affectibus & plus sit succi, & succus ipse crassior. atq; ob hunc magis crebriusq; pruriũt hi, quàm reliqui omnes sine huiusmodi affectibus prurientes: ac nihil iuuantur, uel si uehementissime scalpentes cutem sibi detraxerint. Succus enim noxius manet infixus, atque (ut ita dicam) impactus in cute: neq; enim exiguus est, neq; tenuis, ueluti in iis qui balneũ neglexerũt, aut sordibus scatẽt: sed & plurimus est & crassus, & nõnũquã lentus quoq;. Atq; huiusmodi symptomata omnia à uitiosis succis originem trahũt: ac differũt inter sese, & qualitate,

& quantitate causæ: præterea & quiete & motu. Est enim exigua, tenuis, salsa, & immota in pruritu. Item exigua, tenuis, erodens, & immota in lassitudine ulcerosa. At multa, crassa, salsa, & immota in lepra, psoraq́;. Pauca uero, tenuis, & mordax, ac breuem quendã motũ habẽs, in horrore. Si uero aut uehemẽtius mouetur, aut multũ abundat, aut mordacior est, iam nõ horrorẽ, sed rigorem excitat. maximũ quidẽ, si plurima simul & mordacissima fuerit, uehemẽtissimeq́; moueatur. Minimũ uero, ubi aliquod ex iam dictis modice auctũ, efficit ut horror in rigorẽ trãsmutetur. Cõplures uerò inter hũc minimũ, & illũ maximũ rigorẽ, medij sunt, tum magis, tũ minus inter sese differentes: prout causa magis, minúsue, aut* mouetur, aut erodit, aut abundat. Præterea prout causa rigorẽ excitans, in dictis differentiis, uel omnibus, uel quibusdam, uel earũ aliqua fuerit aucta. Atque hæc symptomata omnia, tum in cute, tum in subdita illi carne, congesta causa, consistere solent. Quòd uerò ad tussim, sternutamentũ, & singultũ attinet: tussis quidẽ causa, tum in pulmone, tum gutture, tum etiã thorace consistit: sternutamenti, in naribus: singultus uero, & in uentriculo & gula. Porrò in omnib. quæ dicta sunt, unũ commu

*In Græ. legitur, κνεῖσθαι, sed meliꝰ est cũ interprete legiße κινεῖσθαι.

cõmune habetur: nempe expultricẽ facultatem seipsam ad uehementissimos motus excitare, quo excutiat ea quæ infestant, quemadmodũ antea diximus: tũ alia quædam de ipsorum generatione, tum etiam quòd sternutamentum ex accidente nonnunquã humorũ in pulmone residẽtium, remedium est, licet eius rei gratia non fuerit excitatum. Sic etiam uentre & gula, in quibus singultus consistit, sternutamenta purgãt, idq; per accidens: atq; hãc ob causam inter singultus remedia numerantur. quippe uentriculum simul impellunt musculi, qui per uentrem & intenduntur, & contrahuntur, ut uiolenta fiat in molestas causas, quas discutere oportet, incursio. Diximus iam ferè omnia, tum facultatum, tum functionũ animaliũ symptomata, ac causas quoq; à quibus illa oriuntur. Atqui in primo uolumine, nulla naturalis, siue functionis siue facultatis, symptomata tractauimus. In hoc uero secũdo, propter sermonis cõmunitatem, nõnihil de iis quoq;, dictũ est. Sed proprium illis librum dicabimus, nempe* tertium qui hunc sequitur.

[Sternutamentum ex accidenti remedium.]

* Tertiũ scilicet in ordine librorum de causis symptomatum.

CAPVT VII.

VERVM ut in his duobus omnia animalis facultatis symptomata cõplectamur, de his quoq; quæ principes functiones impediunt,

pediunt, differendum uidetur. Atq; in ipſis tria ſymptomatū genera depræhēduntur: unum quū aboletur functio. Alterū quum læditur. Tertiū quum in alienā ſpeciē degenerat. Aboletur quidē in ſtultitia (ut uocant) & obliuione. Sæpenumero autē morbi in abſceſſum declinantes, ſtultitiā, aut obliuionē induxerunt. Sanè uidimus nonnullos & literarū & artium omnino oblitos, adeo ut ne nominum quidem ſuorum meminiſſent. Ita enim Thucydides ſcribit in peſtilētia eueniſſe, ex qua nonnulli, quū ſeruati fuiſſent, neq; ſeipſos, neq; ſuos neceſſarios agnouerunt. Atque uiſi ſunt aliqui, quibus extrema ſenectus huiuſmodi attulit ſymptomata. Vnde manifeſtum eſt, & ſtultitiam, & obliuionē à frigore naſci: quippe medicamētis, quæ huiuſmodi ſymptomata facere poſſunt, refrigerandi facultas eſt. Hæc igitur ſymptomata cerebri corpus refrigeratum eſſe declarant. Quemadmodum & apoplexia, & morbus comitialis, ob pituitæ in uentriculis ipſius aceruatæ multitudinē accidere uidentur: proinde horum ſymptomatū, tum generatio, tum ſolutio, ſubitaria eſt, id quod per* corporum intēperiem fieri haudquaquam poteſt. At modica offendicula, ac ueluti torpores, tum rationis, tum memoriæ, ob minorem

*Mēdoſe legitur Græ. impreſ. συμπτωμάτων, pro σωμάτων.

norem eueniunt refrigerationẽ, aut ob frigidum aliquod medicamentum, uel corpori ingestum, uel capiti adhibitum, aut ob succum aliquem frigidum in cerebro congestum. Porrò omne delirium, deprauatus est principis facultatis motus, à prauis succis, aut cerebri intemperie ortum habens: ac phrenitis nominatur, si febris accesserit: mania uerò, si citra febrim accidat. Hęc interim mordaces sequitur succos, qualis est præcipue flaua bilis: interim uerò à calidiori cerebri intemperatura nascitur. Sola autem melancholica (ut uocant) dementia, à frigidiori succo, ut causa euenire solet. Nam phrenitis non simpliciter ob calidos succos accidit, sed quum phlegmonẽ, uel in cerebro, uel in ipsius membranis pariunt. In aliis uerò febribus deliria mouentur, huiusmodi succo in cerebro abundante. Atque ea quæ in acutissimarum febriũ uigore oriuntur, mordacem, calidumq; uaporem habent, cerebrum occupantem. Melancholicæ autem demẽtiæ uariæ sunt species: prout in ipsis particulatim, dolosæ, suspectæq; imaginationes apparent. In omnibus autẽ unũ cõmune habetur, quod Hippocrates quoq; dixit. Si timor & mœstitia diu perseuerant, atram bilem significant: quippe omnes præter rationẽ mœsti sunt.

ſunt: quòd ſi eos interrogaueris, quam ob rem triſtentur, non habent quod reſpondeant. Ac nõ pauci ipſorum mortem, atq; alia quædam haudquaquam timenda, timere uidentur. Sunt qui uehementer cupiant mori. Quòd uerò atra bilis, rationalis animæ arcem occupans, timorem, mœſtitiam, & mortis expectationem inducat, nihil mirandum eſt, quũ uideamus in rebus externis nihil magis quàm tenebras nos perterrefacere. Si igitur quidpiam tenebris ſimile, rationali parti animæ circũfundatur: hominem ſemper timere neceſſe eſt: utpote qui ſemper timoris cauſam in corpore circunferat. Quod enim nobis extrinſecus accidit, quum ambiens nos aër uaſtiſsimis tenebris fuerit obſcuratus, id melancholicis ab intimo corpore erumpere uidetur: occupante cerebrum, uel ipſamet atra bile, uel uapore quopiam melancholico: ut in eo morbo, quem & inflantem, & hypochondriacum appellant, euenire uidemus.

CL. GALENI DE CAVSIS SYMPTOMATVM, LIB. VI.

Quæ in libro ſexto de ſymptomatum cauſis habentur.

CAP.

CAPVT I.

YMPTOMATA quæ in naturalibus, tũ actionibus, tum potentiis eueniunt, eandem habẽt inquiſitionis uiã & rationem cum iis, quæ animali potentiæ ſuperuenire ſolent: ac operæprecium fortaſſe fuerit, ut quemadmodum in his particulatim per ſpecies exercitati ſumus, ita & in illorum ſpeciebus exerceamur. Itaque caput huius rei fuerit, ſi omnes cauſas, quæ potentiis noxã inferre poſſunt, noſcere uoluerimus: ut quo pacto dum ſanæ ſunt, ſuas actiones perficiũt, noſcamus. Etenim ſi terendo uentriculus cibos concoquit, ſi quo minus terat impediatur, *cruditatis efficit ſymptomata. Porrò ſi nihil omnino terat, etiam nihil omnino concoquere: ſi uitioſe terat, uitioſe quoq; concoquere dicetur. Eadem ratione ſi putrefaciẽdo concoquit, niſi putredinem induxerit, haudquaquam cõcoquet. Verum ſi concoctio ipſa ut nos demõſtrauimus, alteratio eſt ſecundũ qualitatem, quam nimirum uẽtriculus facit, dum ſibi cibos ſimiles reddit: nemo negauerit alterationis errorẽ, ſymptoma fore concoctionis. Quòd ſi nulla penitus fuerit alteratio, uocabitur hoc ſymptoma* cruditas, haud aliter quàm

*In impreſsis eſt, πέψεως. id eſt, cõcoctionis.

* ἀπεψία.

concoctio q[?]

ter quàm uel immobilitas uel ſenſus priua tio in animalis potentiæ actionibus, ſigni ficans præcipuæ partis animæ actionum & abolitionem, & priuationẽ. Si uero fiat quidem alteratio, ſed non ut oportet, uocabitur & hæc cruditas: non priuationem, ut prius illud ſymptoma, ſed uitium duntaxat ſignificans. At* uitium bifariam accidere ſolet: aut enim tarde alterantur cibi, ut uix propriam tranſmutationem ſuſcipiant: aut corrumpuntur omnino, ut nullã cõcoctionem admittere poſsint: illud bradypepſia, id eſt tarda concoctio, nominatur: hoc nullum proprium nomen obtinet. Atq; huiuſmodi ſunt concoctionis noxæ. Quarum cauſa cõmunis quidem eſt alteratricis potentię à ſcopo aberratio. Hęc tum per genera diuiditur. Quippe duo prima ſunt genera aberrationis, unum quum potentia ipſa affecta eſt: alterum ab externo quopiam errore naſcitur: atq; utrunq; rurſus diuiditur. Nam potentia bifariam lædi tur, aut per ſuam ipſius eſſentiam, aut per aliquem inſtrumentorum morbum. Error uero extrinſecus adueniens, & ipſe triplex eſt: unus à uentriculi excrementis, alter à cibis, tertius à dormiendi tempore oritur. Iã in propria eſſentia noxę, intemperies quædam agentium qualitatum ſunt. Ab inſtru

*Mendoſe legitur in Græc. impreſſis, δυνάμεως, pro κακώσεως.

Alteratricis potentiæ duplex erro

mentis uero pendent erysipelata, œdemata, phlegmonæ, scirrhi, abscessus,* & alij quidam huiusmodi morbi: atq; horum alij simplices, alij compositi in uentriculo cõsistunt. Propter quos omnes uentriculus male concoquit, ipsius potentia qua concoquit, noxam sustinente: per intemperies quidem in sua ipsius essentia, per alios uero morbos, qui instrumentales sunt, ipsa duntaxat impedita. Quòd si cum intemperie, instrumentorum morbi componantur, utroq; modo noxam patietur. Atq; ob omnes iam expositas causas, uentriculus male concoquere solet, uel nullo in cæteris *incidente errore. Econtrario autem uentriculo ipso haudquaquam affecto animãs non concoquit, aut propter ciborum, portionumq; immodicam quantitatẽ, aut prauã qualitatem, aut quia intempestiuè, aut non recto ordine ingeruntur, aut excrementum inutile, aut somnum breuem. Porrò ubi uitiosa ciborum qualitas infestat, aut excrementa in uentriculo redundant, malam concoctionem corruptio comitatur: quanquam & ordo præposterus, & cibus intempestiuè exhibitus, idem efficere possunt. Ordinem præposterum appello, si quis, exempli causa, aut cotonea, aut mala punica in primis ingesserit, mox holera sumat

*In Græ. additur καὶ ἄνθραξι. id est, et carbũculi.

*τῶν ἔξωθεν additur ĩ græ. id est, ijs quæ exterius accidũt. quod pperàm uidetur interpretari Linac. eorũ quæ intrinsecus sunt.

sumat ex oleo & garo. Intempestiuum uero cibum uoco, si quis in aurora, antea quàm uel ipse modice fuerit exercitatus, uel hesternus cibus descenderit, prandium sumat. ⌈ At corruptela, si nidorem referat, à calidis biliosisque cibis accidit: si acidus fuerit ructus, à frigidis natura atque pituitosis. Similiter de excrementis dicendum est: quippe acidum ructum excitant pituitosa frigidaque, nidorem biliosa & calida excrementa. Atque uentriculus quoque per morbos frigidiores, acidos ructus: per calidos uero biliososque, nidorem ructat.⌉ Bradypepsia, id est tarda concoctio fit, quia difficulter cibi corrumpuntur, uel quòd potentia illos nō superat, uel quòd somnus breuior fuit, quàm ut eos uincere posset. Vbi uero citra corruptelam cibus omnino coctione priuatur, tum scire oportet uentriculum *similiter autem & in excrementis fit. Acidas quidem creant, quæ pituosa sunt & frigida: fumosas, quæ calida & biliosa. Etiam ipse uenter sub frigidioribus quidem morbis acidas: sub calidioribus fumosas mutationes facit. Et omnino ita sententia est magis integra. Græcam autem uocem κνισσώδεις, quam nidorem referentes, uertit Copus, fumosas interpretatur Linacrus, antiquam uersionem fortasse secutus, in qua habetur quasi capnosus fumus ascendit.*

**Locum hunc ita uertit Linac. Porrò corruptelæ, quę quidē fumosæ sūt ex calidioribus magisq; biliosis ueniunt cibis. Acidæ uero, ex iis qui frigidiores natura sunt magisq; pituitosi.*

planè uictum esse, uel ab immodica multitudine, quam potentiæ imbecillitas ferre non potuit, aut à uehementi frigore: quippe uentriculus in huiusmodi constitutionibus, ita à coquendo cessat, ut ne aggrediatur quidem omnino concoctionē. Huiusmodi exemplis facile intelliges eas quæ in uasis accidunt cruditates: nam ad eosdem modos reducuntur. Similiter & eas quas tertia coctio parit, quas mox totius corporis nutricatio sequitur, eandem habente proportionem ad uenas* cibo qui à uentriculo ipsis transmittitur, atq; ad carnes eo qui à uenis in ipsas digeritur, quam habent* cibi potionesq; ad uentriculum. Atq; hæc omnia nobis indicauit, præcognita concoctionis ratio. Quum enim temperiem huiusmodi, quæ ex quatuor constat elementis, & quæ corporis uentriculi proprietatem cōstituit, sciuerimus esse causam alterationis ciborum, quodq; ad hanc rem non mediocriter confert calidum elementum, facile nobis uia ostendetur, qua cruditatis quoq; causas inueniamus. Atqui non solum per cruditates, uerumetiam in reliquis omnibus, tria symptomatum genera depræhenduntur: unum ueluti abolitio, uel priuatio actiōis est, uel quomodolibet nominare uoluerimus: alterū defectus uel

*τροφῆς. *id est, alimento.*

τὰ ἐδιόμενά τε, καὶ πινόμενα. id est, comesta, & bibita.

uel imperfectio actionis: tertium quū praua & erronea fit actio. Iam uentriculus (ut nuper dicebamus) actione priuatus dicitur, quum ne minimum quidem cibos alterat: imperfecte cōcoquit per bradypepſias, id eſt tardas concoctiones: deprauata uero & erronea actio uocatur, ubi cibos corrūpit. Porrò in uenis actionis priuatio depræhenditur, ubi humores omnino crudi relinquuntur: eiuſdem uero defectio, quū ſemicōcocti ſunt: ſed deprauata actio fit, ubi uitioſi euaſerint. Haud aliter in uniuerſo animantis habitu, ueluti priuatio actionis diceretur, ſi ibidem crudi conſtiterint humores: defectio, ubi ſemicocti: prauitas, quū fuerint uitiati. Ex huiuſmodi uitiatis ſuccis generantur eryſipelata, cancri, gangrænæ, phagedænæ, carbones, herpetes, atq; alij id genus morbi. ⌈In nutriendi autem actione, priuatio quidem actionis eſt atrophia: deficiens uero nutritio, gracilitas: at uitioſa, in leucis, & in affectu elephantiaſi appellato cōſiſtit.⌉ Atque omnium horum ſymptomatum cauſæ, non diuerſi generis ſunt à prioribus, quas de uentriculo diximus. Etenim aliæ ad potentiæ imbecillitatem, aliæ ad errorem qui circa cibos committitur: aliæ ad ſtudia, & ea quæ extrinſecus animanti accidunt, referuntur,

***Iſta non uertit interpres, quæ nos ex græ. reſtituim⁹: nō fuiſſe autē omittenda, uidebis in noſtris annotationibus.*

*idq; eadẽ qua in illis ratione. Nã potẽtiæ imbecillitas, interim peculiarẽ similarium partiũ intemperiẽ, interim non hanc, sed instrumentorũ morbos comitatur. Porrò cibi deprauatio, tum ad multitudinẽ, tum ad succorũ qualitatẽ refertur. Quemadmodũ & studia, & ea quæ extrinsecus occurrũt, ad ordinẽ præposterũ, & intẽpestiuã, ut opinor, assumptionẽ pertinere uidẽtur. Atqui studia uoco eqtationẽ, piscationẽ, uenerea, balneas, deambulationes, nauigationes, uenationes, atq; ut simpliciter dicã, qcquid corporis seruitio gerimus. Iã nõ satis fuerit medicũ sola symptomata, ipsorũq; generationem inuenire: uerum generationis quoq; modum, ut uarium inter effectrices causas ordinem obtineat, scire necesse est. Neq; enim solum id nosse conuenit, nũ uentriculus nihil omnino concoxerit: sed quam ob rem ita euenerit, sciẽdũ est, an ob uehementem coctricis potentiæ imbecillitatem, an ob immodicam multitudinem, an ob prauam aliquam ciborum qualitatẽ. Quippe si ciborum causa symptoma acciderit, facile corrigitur: si uero ob extremum potentiæ casum, in lienteriam, id est intestinorum læuitatẽ, aut in aquam intercutem, quam tympaniam uocant, permutabitur. Haud aliter de uenis quoq; dicendum

*Hæc ita erãt uertenda ex græc. Ad eũdẽ quoq; modũ potentiæ imbecillitates, quæ quidẽ propriæ sunt similariũ intẽperiẽ: q̃ uero nõ propriæ, instrumẽtales sequuntur morbos. Errores aũt q̃ circa cibos cõmittũtur, ĩ multitudinẽ & succorũ qualitatẽ diuiduntur.

dum est: non solum enim num sanguifica uis à scopo deciderit, uerumetiam quam ob causam deciderit, inquirendum est: utrum ob sanguificæ potentiæ imbecillitatem (nec enim inepte ita uocabitur) an ob multos, frigidos, eosdemque crudos humores, quos uentriculus uenis reddidit: siquidem hoc facile sanari potest, illud in aquam intercutem transit. Similiter in corporis habitu inquirendum est. Quippe ob crudos humores afficiuntur, qui à morbis immodice satiati, mox flatibus impleti per uniuersum corporis habitum *aqua intercute infestantur. Quibus uero ob potentiæ imbecillitatem id euenerit, ij in eam speciem aquæ intercutis incidere solent, quam anasarca uocant. Cæterum omnis intemperies, si uehemens fuerit, uires deiicit: quòd si frigus uicerit, frigidos affectus efficiet: contrà, si calor. Itidem in reliquarum duarum qualitatum oppositione * considerare oportet. Porrò omnia quæ iam dicta sunt, una in re communicant: nempe quòd maxime ab eo quod secundum naturam est, aberrant. Nam si uentriculus in cibos, quos consueuerit quis accipere, & qui modum non excedant, omnino nihil agere uideatur, maxima ipsum intemperie affici,

*ὑδαλιοι, *turgidi redduntur, uertit Lina.*

**In Græ. additur, περὶ συζυγίας, id est & coniugatione.*

coniiciendum est: quæ si immodico calore grassetur, ilico cibi corrumpentur. ac communiter quidem corruptela nidorem refert: priuatim uero quilibet cibus id nidoris genus reddit, quod naturæ suæ proprium est. Sunt enim cibi, qui posteaquam corrupti sunt, uirulentiam, aut cœni fœtorem reddunt, nonnulli piscium crudorum, aut alterius absurdæ, explicatuq; difficilis putredinis, nidorem referũt. Nullus enim cibus, si immodice fuerit calfactus, sine putredine permanere potest: qui sic affecti sunt, siti cruciantur, atq; interdum paruis, tenuibus, ac hecticis febribus corripiuntur. Si ob frigoris uehementem intemperiem, cibus omnino crudus permanserit: ita affecti neq; sitiunt, neq; febricitãt, atq; ciborum ipsorum qualitatem exacte percipiunt, siue ad ructum, siue ad uomitionem prouocentur. quòd si leue aliquod coctionis uestigium cibis imprimatur, fueritq; ciborum natura, aut modice temperata, aut frigidior, acidi ructus excitabuntur: si uero calidiori fuerint intemperie, aut suapte natura flatũ excitare possint, uapore spirituq; uentriculum implent. Atq; in huiusmodi intẽperies facile labitur uentriculus. Verũ ad tantam uel siccitatis, uel humiditatis intemperiẽ, ut actio eius aboleatur,

uen

uētriculus, nisi in multo tempore, peuenire nō potest: quippe oportet ut aqua inter cus humiditatē, senectus uero, aut tabes, siccitatē præcedat. Sed huiusmodi differētiarum explicatio alterius fuerit negocij.

CAPVT II.

IAM ad retentricem potentiam ueniendum est. Nam & in hac triplex occurrit prima symptomatū differentia, si omnino nō compræhendat, si debiliter, si deprauate. *Nā si nihil penitus, aut debiliter retineat, uel flatū, uel fluctuationē in causa esse putandum est: flatū quidem, ubi alimenta sua pte natura, ut flatū pariant, sunt idonea, ac uentriculus non ita multo frigore affectus est: fluctuationes uero quū nihil in ipso cōtinetur ex quo flatus excitari possit, aut ipse nimio frigore laborat: nam huiusmodi affectus nullum uaporē suscitare solet. Porrò manifestū est fluctuationē non sine potione in uētriculo prouenire. Vltime uero imbecillitatis eius causa, morbus est: atque alius quidē ueluti similaris partis uentriculi morbus, alius ueluti instrumēti. De motibus autē in ipso deprauatis, utpote quū uel tremit, uel palpitat, uel quodāmodo cōcutitur, uel cōuellitur, in libro de symptomatū differētia iā dictū est. Porrò cuiusmodi sit unaquæq; dictarū motionū, quæúe sit

*In Græ. est, τῷ μὲν ἢ μηδ' ὅλως, ἢ ἀῤῥώστως περιστέλλει, ᾧ δ' αἱ πνευματώσεις τε καὶ κλύδωνες ἀκολουθοῦσι. id est, Igitur quum uel nihil penitus, aut debiliter retinet, et inflationes, & fluctuationes sequuntur.

uniuscuiusq; ipsarũ causa, proximo libro ostensum est: atqui in præsentia hoc adiici endũ uidetur: nẽpe quòd miscẽtur & morbi, & symptomata, tũ retentricis, tũ expultricis facultatis, ut in ea uentriculi commotione, quæ ueluti conuulsio eius est, ac illi per singultum accidit. Neq; enim absoluta conuulsio est: hæc enim solis musculis inesse solet: atqui neq; uentriculus ipse, neque ipsius hostiolum musculus esse censebitur. Porrò utrisq; potentiis commune quoddã symptoma ueluti conuulsio quædam attribuitur: retentrici quidem, quod uentriculus per singultum praue & non secũdũ naturam, cibos amplectitur: expultrici uero, quòd præcipue ad eã pertinet deprauatus ille motus, dũ ea quæ molesta sunt, expellere conatur. Iam uero & uomentibus, & iis qui singultu uexãtur, ut nõ idẽ est motus, ita nec affectus idẽ. Nã per uomitiones, ea quæ in spatio cõtinentur, eiiciũtur: per singultũ uero, ea q̃ uentriculi corpus imbuerũt: haud dissimili tũ affectu, tũ motu, qualẽ fieri ostendimus iis, qui ob intẽperiẽ tussi molestantur, quũ omnes uentriculi partes, id quod cruciat, exprimere tentant: hãc ob causam quibus uentriculus obriguit, ij huiusmodi symptoma experiuntur. Itidem qui piper affatim deuorant, aut calidũ ali-

quod pharmacum, deinde calidã potionẽ superbibũt, atq; eo magis mouebit singultum piper, quo fuerit in tenuiores partes contritum. ita enim facilius uentriculi corpus subingredietur. Sic de reliquis quoq; omnibus intelligẽdum est, quippe siue calida sint, siue frigida, si in uentriculi corpus penetrãt, singultũ excitabunt, qui primum quidem expultricis potentiæ motus est, deinde retẽtricis quoq;, quam amplexatricem etiam uocare licebit. Similiter nausea quoq; expultricis facultatis deprauat[9] motus est, quo per gulam celerrime uacuetur, id quod*uentriculo noxiũ est. Atq; in hoc symptomatũ genere haud absurde numeratur lienteria, id est, intestinorum læuitas, ubi uentriculus à re quapiam uel mordaci, uel grauante, sic iritatur, ut eam expellere cupiat. Etenim quum duo sint uentriculo hostiola, unum ad gulam superius, alterum inferius ad pyloron, id est, ianitorem: ad quodlibet horum deriuetur, id quod infestat, illo ad expulsionem utetur. Quòd si utriusque eiusmodi affectus superuenerit, utrunque simul hostium ad hunc usum accommodabit, ut in eo affectu quem choleram uocant, uidere est. Superest quartum potentiæ genus, quam attractricem uocãt, quæ etiam triplici sym-

*στόμα τῆς γαστρός. id est, ori ipsius uentriculi, est in antiq. cod. non σῶμα. id est, corpori, ut in impress.

ptomat

ptomatũ genere corripi poteſt: quippe uel omnino nequit trahere cibos, uocaturq́;, huiuſmodi ſymptoma, gulæ paralyſis, id eſt, reſolutio, uel difficulter trahit, quũ uidelicet iam incipit quidẽ reſolui gula, ſed nondũ reſoluta eſt: tertiũ ab his genus eſt, quũ deprauata fit attractio: uerũ de motione deprauata iam ſæpe diximus, quẽadmodum & de affectibus à qbus oritur. Porrò ſolet nõnunquam ſuperuenire carneũ tuberculũ, quale in externis quoq; partibus uidere eſt, quod ita gulã occupat, ut interim totã ciborũ uiã, interim ptẽ aliquã ei9 obſtruat: uocanturq́; huiuſmodi affectus, morbi inſtrumentorũ, de quibus in libro de morborũ differentia iam diximus. Quũ enim ſecundũ naturã ſe habuerit uentriculus, è ſupernis partibus ad ſeſe trahit, atq; per inferiores deiicit: quũ uerò præter naturã affectus eſt, etiã ab infernis aliqd aſſumit: quippe nonnullis clyſteres adeo aſcẽderunt, ut uomitione reiicerentur: quẽadmodũ & ſtercus, per letales uoluulos. Atqui ſatius fuerit per huiuſmodi affectus, ut dicamus uentriculũ non trahere, ſed ſuſcipere duntaxat ea q̃ ob inteſtinorũ cõpreſſionem uiolẽter ſurſum ferũtur. Nã quòd inteſtina (etenim de his aliquid dicere operæpreciũ fuerit) cõſtringuntur, id ipſis ſe-

cundum

cundum naturã conuenit, id quod in aliis libris iam diximus: atq; cõstrictionis auxilio adiuta, cibũ ad infernas ꝑtes deiiciũt, uerũ per affectus quosdam, quũ cõstringi incœperint, ea q̃ in ipsis cõtinentur, ab infernis ad superiora ferũtur. Ita solet eueni re nõnullis, quibus nõ licet uentris onera deponere, quia uersantur uel in foro, uel in alio loco, uel negotio, ut humor q̃spiã acris ad sedẽ usq; descẽdat, ibiq; uiolẽter retẽtus, rursus ad supernas ꝑtes referatur, atq; tum & uentriculũ rodat & caput uaporibus impleat. Incipit enim motũ* à podice, animalis potentiæ instrumẽto: deinde quodlibet intestinorũ ipsum à se expellit ad proximũ, quod loco superiori cõstitutũ sit: haud aliter quàm antea, quũ deorsum trudebatur. Atq; ad hunc modũ flatus interdum retẽtus recurrit. Itaq; non mirũ uideri debet, si per tam uiolẽtas intestinorum constrictiones, aliquãdo tum clyster,* tum stercus, ad uentriculũ præter naturã referatur, atq; sic* uomitionis impetũ exci tet. Porrò alij ipsorum motus, sub genere eorũ q̃ secundũ naturã sunt, cõtinẽtur: q si uel debiles, uel deprauati fuerit, inter symptomata numerari debent: atq; ꝓportione ad eos motus, quos de uẽtriculo diximus, referendi sunt. Ita etiã ubi intestina motu

**A' musculo sphinctere appellato.*

**πρὸς ἔκκρισιν, est in impress. Sed in antiq. πρὸς ἔμετον. quos est secut⁹ interpres.*

priuant

priuantur, non mediocre symptoma fuerit: atq; hãc ob causam fit nõnunquã uoluulus. Itidẽ & tumores præter naturã obstant aliquãdo, ut uel nihil omnino excrementorũ deorsum ferri queat, uel nõ satis copiose deiiciantur. Est ubi induratũ stercus, in quorundã intestinorum reuolutionibus infixũ, prohibet quò minus superiora excremẽta deorsum labantur. Cæterum hoc loco obseruãdũ est, ut omnia symptomata intestinorũ ad ea quæ de uentriculo dicta sunt, proportione referãtur, siue per intemperiẽ, siue ob timorem aliquẽ pręter naturam, siue per ea quæ cõtinẽtur in ipsis excremẽta, eueniant. Iam ne temporis iacturã faciamus, satius fuerit, ut uitata prolixitate, ad aliud symptomatũ genus nostra conuertatur oratio. Igitur alimẽti per corpus digestio (Græci anadosin uocant) inter naturalia opera numeratur, quũ ex uentriculo in iecur, atq; ex hoc in uniuersum corpus, alimẽtum digeritur, atq; iam ostẽdimus eã perfici, quum quælibet partium peculiarẽ sibi cibũ allicit. Porrò huic actioni tria symptomatũ genera accidere solent: nã uel imbecilla, uel deprauata est, uel omnino cessat: ac causarũ quẽadmodũ suprà diximus, triplex distinctio est, nẽpe aut trahentiũ partiũ intẽperies, aut instru-

mẽtor

mẽtorũ morbi, aut digerẽdi alimẽti praui
tas. Per intẽperies, facultas redditur imbe-
cilla. Inſtrumẽtorum uerò morbi, ciborũ
meat⁹ aſtringũt. Prauitas aũt dicetur, ſi uel
craſsior eſt cibus, uel uiſcoſior. Verũ qbus
notis hæc dignoſcãtur, oſtẽdere in p̃ſentia*
fortaſſe fuerit intẽpeſtiuũ. Igitur de excre-
mentorũ expulſione ſermonem aggredia-
mur, atq; in hac triplices etiam inueniũtur
cauſæ: una quũ p̃tes, quæ excremẽta expur
gãt, ſunt imbecillæ: altera uiarũ anguſtia:
poſtrema eſt excremẽti malitia. Imbecilli-
tatẽ intẽperies parit: anguſtiã uerò, uel ob
turatio, uel aliq̃s inſtrumẽtorũ tumor. At-
qui tumorũ cauſa eſt humorũ fluxio, quũ
in ipſa inſtrumẽtorũ corpora effundũtur.
Obturationẽ facit humorum uel craſsitu-
do, uel uiſcoſitas, *uel innatũ aliqđ tuber
culũ. *Excrementorũ malitia oritur, tum à
multitudine, tũ à craſsitudine, tũ etiã à ui-
ſcoſitate. Cæterũ per cõcoctionẽ in uenis
factã tria quoq; redundãt excremẽtorũ ge
nera. Vnum quidẽ bilis amara, alterum atra
bilis, tertiũ ueluti ſerũ. amarã bilem ueſica
iocineri adiacens expurgat: atrã bilem lien
ad ſe allicit: ſeroſum renes trahunt. Porrò
& in his quicquid uitioſe expurgatur, id
uel ob inſtrumẽti proprij imbecillitatem,
uel ob uiarũ anguſtiam, ſic expurgari pu-
tandum eſt. quum uiarum autem duo ſint

*ἢ βλαστήματα. *In Græ. est, τῶν περιττωμάτων δ' αὐτῶν ἢ μοχθηρία, πλῆθος, καὶ πάχος καὶ γλισχρότης. id est, excrementorum autem uitium seu malitia, multitudo, et crassities, & uiscositas.

*Ita legẽdũ est ex Græ. nõnũquam etiã horũ nullũ est læsũ: sed excremẽti multitudo, quũ immodica est, ut tota expurgari non poßit, unà cũ sanguine per uniuersũ corp⁹ defertur.

genera, unũ per quod trahitur excremẽtũ, alterũ per quod expellitur: utriuslibet angustia excretionẽ lædere potest. *Quinetiam ipsis haudquaq̃ læsis, si fuerint excrementa multa, fuerintq; immoderata omnia, ita ut excerni non poßint: ipsa per uniuersum corpus, unà cum sanguine ferũtur. Huius uerò immoderationis, duplex affertur causa: nẽpe alteratrix potẽtia male affecta, & alimentorũ prauitas: potẽtia læditur ob partium intẽperiem, ueluti iam sæpe diximus: quæ uerò ex alimẽtis oritur prauitas, in quolibet excrementorũ proprium obtinet modum: quippe alia suapte natura ad atrã bilem magis declinãt, alia ad aquositates, alia ad bilem amarã, quẽadmodũ in libris quos de ipsis edidimus, iam dictũ est. Igitur intemperies, quæ alteratricis facultatis imbecillitatem peperit, calidior quidem quàm oportet: interdũ biliosum, interdum melancholicũ excrementũ efficit (atqui cuiusmodi sint hæc excrementa, in aliis libris ostẽsum est) frigidior uerò pituitam, & aquosum excrementũ parit. Neque ullum est excrementum, quod nõ sequatur propria symptomatum species, pallida bilis, si per uniuersum corporis habitum redundat, regium morbum, Græci ἴκτερον uocant: si uerò in una duntaxat parte, erisypelata,

Morbus regius.

Pelata, & herpetes excitat. Atram bilem, si in uniuerso fuerit corpore, elephas: si in una aliqua parte, cancer sequitur. Pituitam, si per uniuersum corpus increuerit, ea species aquæ intercutis, quam leucophlegmatian uocant, comitatur. In una uero parte, œdema: ita enim appellant tumorē laxū ac doloris expertē. Serosa excremēta si redūdant, aquam intercutem, quam asciten nominant, generare solent: quæ si in unā aliquam partem incubuerint, in ea phlyctænas, id est pustulas excitant. ita accidere uidemus, ubi singula excremēta syncera redūdauerint: ubi uerò uel inter sese, uel cū sanguine fuerint permixta: multas tū symptomatū, tum morborū species inducunt: de quibus nō opus est hic longiorē producere sermonem: sed reuertamur ad ea, quæ suprà proposuimus. Nutricatio, ut naturaliū actionū prima est, ita ferè perquàm necessaria est, quippe quæ alteratricis facultatis species censetur. Siquidē & concoctio, quæ in uentriculo fit, alteratio est. itidem ea quæ in uenis, pariter & ea quæ in qualibet parte; quibus quarta alterationis species annumeratur, quæ assimilatio uocatur: quæ licet nomen diuersum à nutricatione sortita sit, idem tamen est utriusque opus. Porrò nutricatio aberrat à scopo, si

uel omnino nihil agit, uel à perfecta actione deficit,* idq́; ob altricem facultatẽ, quę ſub alterationis genere continetur: uel ob materiæ, tum defectũ, tum prauitatẽ.*Defectus quidẽ cibi eſt in eo affectu, quo corpus aſſumpto cibo nõ paſcitur, Gręci atrophiã uocãt, ſiue exiguus cibus, ſiue omnino nullus ingeratur: deprauatus uero cibus facit elephantem, leucas, id eſt uitiligines, atque alios huiuſmodi morbos. Nam * ubi carni cibus aſsimilatur, ſi pituita refertus ſit ſanguis, accidit ut caro quoq; magis pituitoſa efficiatur: neq; enim idẽ eſt, carnẽ eſſe, & carnem phlegmaticã eſſe. Neque etiam idem eſt carnem eſſe, & melancholicam carnem eſſe. Neq; hercle uel biliosam, uel tẽperatam * in primis (quas uocant) qualitatibus: uel humidiorem, uel ſicciorem, uel calidiorem, uel frigidiorem. Facile uero credes ea quæ diximus, ſi animalium carnem conſideraueris, tum eorum quæ ſanguine prædita ſunt, tum eorum quæ illo carent: præterea &

*Adde ex Græc. ἢ πλημμελῶς γινομένη. id eſt, uel uitioſe agat.
*Ex Gr. ita eſt legendũ, ob defectum quidem in atrophijs, ſiue hæc ex defectu ſiue ex priuatione dicãtur. Hic autẽ defectus in atrophijs non proprie ad cibum qui ingeritur, ſed ad materiã in membro nutritioni paratam referendus eſt.

*ἐν τῷ προσφύεσθαι τὴν τροφὴν ταῖς σαρξίν. id eſt, ubi nutrimentum carnibus agglutinatur.

*Additur in Græ. impreß. καὶ δυσκράτῳ. id eſt, & intemperatam. Sed in cod. antiq. hæc particula non habetur.

* ſerpentum qui in uere gigni conſpiciun-tur, eorum maxime, qui uiridium herbarum imitantur colorem. Atqui horum caro herbis eſt ſimilis,*reliqui albam habent carnem, & ſanguinis expertem, ueluti ſcarabeus, & polypus: atq; aliorũ aliter caro affecta eſt: ſed horũ differẽtias ob infinitã multitudinẽ nominare nemo poteſt. Quũ igitur (ut dicebamus) pituitoſo uiſcoſoq́; ſanguine diutius alitur, caro quidem manet, ſed mutatur eius differentia, & in aliã ſpeciem conuertitur, & media caro fit, inter eam quæ ſanguine prædita eſt, & eam quæ ſanguine caret. Atque quum ſic fuerit affecta, accidit, ut ne tentet quidem poſtea affluens ſibi alimentum in rubentis carnis ſpeciem tranſmutare: haud aliter quàm polypis,* ſcarabeiſque accidit. Hac occaſione quàm celerrime ipſa tota & alba, & pituitoſa euadit: quando & ipſa cibum in ruborem poſthac trãſmutare non poteſt, & id quod ei influit, pituitoſum eſt. Qualis enim protinus ab initio &* ſcarabeorum & teſtaceorum fere omnium caro eſt: talem ex tranſmutatione acquirunt ij, qui leuce, id eſt uitiligine, infeſtantur: ita enim huiuſmodi affectum in carne appellare ſolent, à colore nomen inſtituẽtes. At ubi caro nigra ac pallida fuerit,

*ἑρπετῶν eſt i Græ. id eſt, reptilium.

*Ita erat uertendũ ex Græc. aliorũ alba & ex anguis, ut locuſtæ, & polypi. quod enĩ Lati. ſcarabe° mari. appellatur, Gr. eſt nõ κάραβος, ſed κάνθαρος, eodem noĩe cum ſcarabeo terreſtri inſecto animali.

*καράβοις

*καράβων id eſt, locuſtarũ.

elephas nominatur, ab animali elephanto mutuato nomine. Nec aliter hic affectus generari solet quàm leuce, quũ longo tempore cibus melancholicus ad carnem fluxerit. Iam alphi haud diuersum à prædictis habent generationis modum: uerum per hos non tota caro afficitur, sed corporis duntaxat superficies, ueluti squamis quibusdam inspergitur: atq; albi quidem ex pituita, nigri uero ex melancholico humore prodeunt. Cæterum quanta sit alimentorum uis, & quàm uehementer carnem permutare possint, Aristoteli quoq; dictũ est, ubi meminit terrarum, ad quas deducta pecora, immutari conspiciuntur, tum in colore, tum in aliis quibusdam, quæ ne sensum quidem fugiunt, differentiis. Qui uero negant alitum ab alimento mutari posse,* quòd uincentis, non uicti, alimentum sit nomen: ij neq; de animantium, neque de plantarum transmutatione, quicquam sanum dicere possunt,* hallucinariq; circa literas, nemini non manifestissime apparẽt. Etenim quæ de Persica planta in Aegyptum translata narrantur, nemo ignorat.

*In græ. est, κρατουμένου γὰρ οὐ κρατοῦντος ὄνομα ὑπάρχειν τὴν τροφὴν, id est, quòd uicti nõ uincentis alimentũ sit nomen. in quem errorẽ etiã lapsus est Linac.

*In Græ. est, ἀλλ' ἀποροῦνται παντάπασιν ὑπὸ τῶν πραγμάτων ἐναργῶς ἅπασι φαινομένων. id est, sed prorsus in rebus ambigunt, quæ omnibus perspicuæ sunt. Copus autem, ut credimus, labitur ob Græcum codicem, in quo γραμμάτων, pro πραγμάτων mendose legebatur.

quæ

⌈quæ in Perſia planè letalis erat, in Aegyptum uero tranſlata, quod inerat noxium amiſit.⌉ Similiter (ut opinor) & de uitib. quæ apud nos natæ ſunt, ſi in alienam deferantur terram, uinũ longe diuerſum reddunt: itidem de reliquis quoq; plantis ruſticæ rei ſcriptores oſtenderunt: quemadmodum & de herbis ij, qui herbariam poſteris tradiderunt: quippe quum ex ſuis terris in alienas deferũtur, etiã minori quàm duorum ſtadiorum interuallo, non paucis alterationis differentiis immutantur. Proinde nõ ſatis erat, ꝙ ſcirent ac dicerent alimentum nomen eſſe rei, quæ uincitur, alteratur, & mutatur. Sed diſtinguere debuerunt, quo pacto uitiligo, id eſt leuce generetur: etenim huiuſmodi affectus cauſa eſt, uel caro quæ alitur, uel alimenti ipſius prauitas: quod ſi (ut ipſi uolunt) alimentũ nõ eſt, neceſſario dicendum erit, quòd ſit caro: quid igitur obſtat, quominus ſibi alimentum omnino aſsimilet? ita enim quòd natura huius affectionis cauſa ſit, dicere oporteret. Igitur lõge melius fuerit, ut dicamus alimentũ eſſe cauſam: at licet eius quod alitur, munus ſit, alimentũ ſibi reddere ſimile, alimenti uero pathos ut immutetur, alitoq; ſimile efficiatur: non dixeris tamen id quod afficitur, agẽti uel minimã

*Hæc habentur in Græcis cod. impreßis, licet in aliquib. manuſcriptis deſideretur.

*παθοῦσα. ipſa patiatur.

quandam talionem non posse referre. Hoc enim quàm lõge à ueritate recedat, iam diximus, quum huiusmodi argumentũ tractaremus. Neq; nos solum ita sentimus, uerumetiam philosophorum qui naturæ tum functiones, tum affectus enarrauerunt grauissimi: unde constat rem omnem (etiamsi fuerit multo potentior) affici ab illa cum qua uersatur, idq́; sensu haud obscurè percipiente: quod etsi ad primã applicationẽ latet, temporis tamen progressu facile apparebit. Ita gladius, licet ad secandũ sit efficacissimus, ubi carnes uel mollissimas secat, obtusior redditur: ac durissimũ lapidẽ aquæ gutta, si diutius in eũ destillauerit, excauare potest.* Iam quid de iis quę inter sese miscentur dicendum sit, nemo nescit: quippe si in aquæ feruentis amphoram, gelidæ aquæ heminam effuderis, id quod ex utrisq; mixtũ est, nõ solum heminam uictã esse declarat, sed etiã ꝙ uincens quoq; patiatur. Rursus si in frigidæ amphorã, feruẽtis aquæ heminã effundas, succũbet quidẽ hemina, at afficietur interea (licet non ita multũ) amphora. Verũ, ut iam antea diximus, non est instituti nostri in hoc opere, neq; contendere, neq; sermonẽ protrahere: sed quoad eius fieri potest, quàm celerrime docere. Igitur leuce, id est uitiligo, maxi

*In anti. legitur, τί δὴ γίγνεται περὶ τῶν κεραννυμένων. id est, Iam quid fiat in his quæ inter sese miscẽtur. nõ τί δεῖ λέγειν ἔτι, ut est in impreßis.

maximus alteratricis facultatis est error. Sunt alij quoq; multi paruiq; errores, quũ uel per humiditatẽ, uel siccitatẽ, uel calorem, uel frigus, caro immutatur. Sed nõ solum ob alteratricis facultatis imbecillitatem, pars aliqua priuatur alimento: uerũ etiam ubi attrahẽdi uis fuerit imbecillior, aut expultrix immodice mouerit. Atqui tũ immodice mouet expellendi uis (ut & anteà diximus) quũ retentrix potentia grauatur, aut ob excrementorum uel multitudinem, uel acrimoniam, aut ob propriam imbecillitatẽ: tũc enim necesse est, ut cum eo quod redũdat, simul etiam quod utile est, excernatur: ut in lienteria, dysenteria, choleraq; fieri solet. Quòd si expellendi facultas fuerit imbecilla: necesse est carnem tum humidiorem fieri, tum pluribus excrementis impleri. Atqui multorum excrementorum redundantia, ob alteratricis facultatis imbecillitatem accidit. Itaque si simul utranque potentiam à sua functione aberrare contigerit, ut attrahendi uis multum alliciat succum, non posit autem alteratrix quicquid attractum est, conficere: tum multa redundare excrementa, ac expultricem uim hoc tempore minus probe imbecilliusque suo munere fungi, & hanc ob rem complura in carne excrementa

consistere, necesse est. ita fit ut pro excre-
mentorũ tum specie, tum quantitate, aliàs
aliter caro immutetur, ut interim œdema-
tis, id est mollis tumoris, interim infla-
tionis, nonnũquam aquæ intercutis refe-
rat speciem: atq; hoc genere continetur il
la aquæ intercutis species, quam anasarca
nominant. Verum nõ est nobis immoran-
dum (ut opinor) in iis, quippe qui non o-
mnia particulatim* explicare decreuimus:
satis enim uidetur ea quæ ad studiosorum
exercitationẽ conducere possunt, propo-
suisse. Igitur haud importunum fuerit ad
aliud symptomatum genus transire, quod
non longe abest ab iis quæ in actionis no
xa consistunt. Hoc genus, in excremento-
rum tum quantitate tum qualitate conspi
citur: siue potẽtiæ noxa adueniat, siue in-
tempestiue iritetur,* siue ad prauũ motum
excitetur, aut instrumentum aliquod hian
ti ore pateat, aut rumpatur, aut erodatur,
id quod in sanguinis excretiõe uidere est:
satius enim fortasse fuerit ab hac initiũ su-
mere, quippe quæ ferè semper ex genere ui
detur esse præter naturã. Nam excepto eo
sanguinis fluore, qui mulierib. ab utero de
fluit: reliquę omnes sanguinis expulsiones
toto genere præter naturã esse censentur.
Atqui uteri profluuia, tũc solum prẹter na
turam

*In Græ. impressis additur, *συμπτώματος. sed est legendum συμπτώματα, id est, symptomata. ut in antiq.*

* *Græ. est ἢ πλημμελῆ κίνησιν ἐπεγείρουσα τὴν δύναμιν. id est, siue à prauo motu potẽtia excitetur.*

turam ſunt, quũ modum in quantitate exceſſerint. Igitur uaſa rũpuntur, aut ob plagam extrinſecus illatam, aut aliquo calcitrante, aut percutiente, aut aliàs hominem uehementer feriente. rũpuntur & ſalientibus, & ab alto cadentibus: prȩterea iis, qui acuta, magnaq; uoce clamauerint, quippe per huiuſmodi clamorem, uocaliũ inſtrumentorũ partes non mediocriter tunduntur, atq; eãdem ob rem diſrumpũtur eorũ uaſa, quos ſaltationes læſerunt. Sed illorũ qui ab alto ceciderunt, noxa, ad plagarum genus referenda eſt. Nihil enim refert, ſiue ob cadenté ſuper te lapidem, ſiue quia uehemẽti impetu in terram delapſus es, pars quæpiam affligatur. Ob has ferè cauſas uaſa rumpũtur, quæ adeo ſunt euidentes, ut neminem latere poſsint. Sunt alia fluxionum genera, quæ à corporis affectibus ſcaturiũt, ut ſi quis ultrò è naribus ſanguinẽ mittat, aut ipſum uomat, aut tuſsiẽdo, aut ſcreando reiiciat, aut à ſede deiiciẽdo, aut meiendo cũ urina ſanguinem expellat. Omnes huiuſmodi fluxiones toto genere prȩter naturã ſunt. At muliebre profluuiũ, ut iam diximus, non toto genere, ſed tunc ſolum præter naturam eſt, quũ quantitatis modũ exceſſerit. Horũ omniũ cauſa trifariam diſtinguitur, quippe uel facultas ora

uaſorũ aperit, ut in ſanguinis fluore è naribus uidere eſt, uel ſanguis ipſe male affectus eſt, aut uaſorũ aliquod male affectũ. Sanguinẽ male affectũ dico, uel quũ adeo uitioſus eſt (Græci cacochymon uocant) ut uaſa quibus cõtinetur, erodat: uel adeo eſt auctus, ut à uaſis contineri non poſsit, atq; hic ut uas ipſum rũpere poteſt, ita uaſorum ora aperire poteſt. At uaſa male affecta dicũtur, ſi uel molliora uel duriora, uel tenuiora fuerint. Id quod nonnullis à natura contingit, quorum figmentum ſtatim in utero uitiatur: quanquam etiam molliora à redundante humiditate, duriora ab ariditate, tenuiora* ab inedia, nonnunquam proueniunt. Quod immodice molle eſt, facile rumpitur ob imbecillitatem: at ualde durũ, quia haud facile multũ extenditur: tenue ob uenarum utraſq; huiuſmodi affectiones, non ſolum ab internis cauſis, uerumetiam ab externis rumpi facile poteſt. Verum non omnia ⌈uaſa⌉ ſimiliter erodi poſſunt. Nam durũ craſſumq;, erodi cõtumax. Ita de hiatu quoq; dicendũ eſt: nã uaſa imbecilla, mollia, & tenuia, prona ſunt ut ora ipſorũ pateant: robuſta uero, & craſſa, & dura, ſunt ad hiatũ inepta. Accidit autem* hiatus ab his quæ uaſorũ ora iritãt: & à plenitudine grauante: nonnunquã natura,

*ἐπὶ ἀτροφίαις. id eſt, ex partis illius abolita nutritione.

* non eſt in Græc.

* ἀναστόμωσις.

ra, quũ excernit ea quæ ſibi moleſta ſunt. *Sunt qui iam dictis quartũ genus addant, ipſumq́; pedeſin, id eſt ſaltũ ſanguinis uocant: ſed non ita res ſe habet, quippe haud quaquam quartũ genus eſt, ſed uel ob exiguarũ uenarũ hiatũ fit, uel ad genus cruentæ excretionis reduci nõ debet: quippe ſeri ſpeciẽ refert, quale per iocineris renũq́; imbecillitatẽ ſubinde euenire ſolet: ut uel cũ urina, uel cũ alui excremẽtis, ſerũ cruentum eiiciatur: ſed de iis poſtea dicemus. In præſentia de iis quæ uomitione reiiciuntur, dicẽdum eſt: *fiũt autẽ huiuſmodi excretiones, interim grauato ob multitudinem uentriculo, ut quũ plurimũ cibi ingeſtum eſt: interim ob rem mordacem, ueluti mœſtã, quemadmodũ ubi per cruditates cibus ingeſtus, uel acidũ ructũ, uel nidorẽ, uel amarorem, uel acrimoniã refert. Eodẽ genere cõtinentur & bilioſa, & pituitoſa, & ſeroſa excremẽta, tũ inibi nata, tum ex uniuerſo animantis habitu in ipſum deriuata. Eſt prȩterea tertiũ cauſarũ genus, qui bus uentriculus ad uomendi impetũ concitatur, nulla uel graui, uel mordaci re ipſum iritante: ſed ob id duntaxat, ꝙ prȩter naturam quidpiã in eo cõtinetur. Eſt autem cõmunis omnium quæ præter naturam ſunt,

*Ita erat uertendũ ex Græco: Excernũtur igitur & hæc non-nũquam ut nimia et uẽtriculũ grauãtia, ſicuti aliquãdo nutrimenti copia, nõ nũquam etiam ut moleſtã-tia et mordẽtia, quẽadmodũ quũ aſſũptũ nutrimentum, uel acidum, uel nidoroſum, uel amarum & acre ex defectu cõcoctionis euaſerit.

defi

definitio, si (posteaquàm cõcocta sunt) alere non possint. Hac ratione (ut opinor) non solum acida pituita, aut salsa: uerũ dulcis quoq; nonnunquã in uentriculo consistẽs, ipsum ad uomitũ prouocat. Haud aliter sanguis, ubi in uentriculum effusus est, ipsum ad uomitionẽ impellit. Solet uẽtriculus etiam ad inferiores partes excrementa trãsmittere, idq; aliquando celerius, aliquãdo tardius, aut minus, aut plus, aut sępenumero, aut raro, uel utile alimentũ, uel corruptum, aut à supernis in ipsum deriuatum, aut in ipso genitum. At excretio solitum tẽpus præuenit, uel quia uentriculus ob multũ cibũ assumptũ grauatur, uel pũgitur, uellicaturq; ut à re mordente, *quã ut alienam ac extraneam expellere nititur.

Cæterum meminisse debemus, quum multum quid dicimus, id trifariam fieri posse. *Aut quia potentiam utpote imbecilliorẽ uincit: aut quia assumptum alimẽtum immodicũ est, aut ob utranq; causam. Præter iam dictas causas alimenta quoq;, tum humidiora, tum uiscosiora ingesta, uelocem deiectionẽ efficiunt: quæ tum celerius delabuntur, quũ leuiter post eorũ assumptionem ambulaueris, ut concutiantur quidẽ, sed non ante tẽpus per corpus digerantur, id quod per cõcussiones interdũ accidere uidetur.

*Ita erat uertendũ ex Græc. uel ut ali quid, tan quã alienũ et sibi nõ familiare, expellat. Erat autẽ hoc tertiũ tertia causa uomitus hic paulo supra tradita.

*ἤ τοι τῷ τὴν δύναμιν ἀτονωτέραν ὑπάρχειν ἑαυτῆς. id est, uel eò quòd potentia ĩbecillior sit quàm prius esset.

uidetur. At quoniã complures sunt intestinorum circũuolutiones, necesse est ut alimenta per singulas, ex superioribus ad inferiora deferantur.*deinde quod grauitatis præsidio fieri non potest, nẽpe ut propellãtur ea quæ per intestinorũ circunuolutiones fixa cõtinentur, id potentię haud difficile est, quippe habent intestina insitam uim, qua expellant ea quæ sibi molesta sunt. Atqui humida, uiscosaq; alimenta facile permeant, siue id ab ipsorũ grauitate, corporisq; quassatione contingat, siue ab intestinorũ actione protrudantur. Atq; de citæ deiectionis causis, hæc dixisse satis fuerit. Tardius quàm pro consuetudine excernit uẽter, aut ob intestinorũ uel imbecillitatem, uel obtusum sensum, aut ob alimentorum tum paucitatẽ, tum qualitatem. Quippe quæ imbecilla sunt, protrudere non possunt: quibus uerò sensus obtusus est, non facile percipiũt ea quæ ipsis molesta sunt: atqui hanc molestiam expulsio sanare solet. Iã alimenta pauciora quidem quàm oportet, pauca continent excrementa, proinde non adeo grauant: crassa uerò & acerba, non ut humida uiscosaq; facile labuntur, sed contra lento mouentur per

*In Græ. est τὸν ἔξωθεν δὲ τῷ βάρει μὲν οὐκ ἔθ' οἷόν τε μένειν. locus autẽ ita omnino est corruptus, nisi quis βαύνειν legat pro μένειν. facili admodum scriptorũ lapsu: ita ut sententia ita instauretur: Inde autem eò quòd grauia sunt, ultrà ascendere nequaquam possunt, uerũ ipsa in circumuolutionibus impacta, intestinorũ ipsorũ actione propellũtur.

tur per

tur per meatus incessu. Neque solum intestinorum, sed musculorum quoque* uentris imbecillitas deiectiones retardat, præsertim ubi duriora fuerint excrementa: tum enim non solum musculorum uentris, uerum eorum quoque qui per thoracem tenduntur, efficaci auxilio opus est. Atqui pauciora quàm ex proportione multitudinis ciborum, redduntur excrementa, ubi plus ex ipsis transijt in anadosin, id est, digestionem per corpus. Ecõtrario plura quàm pro portione ingestorum deiiciuntur, interdum ob defectum digestionis per corpus, interdum ob excrementa quædam è supernis ad uentris spatium defluxa. Porrò assiduæ excretiones, uel ob imbecillitatem, uel* rosionẽ eueniunt. Imbecillitatem instrumentorum uentriculi, ut subinde dictum est, intemperies efficit. At erodunt ea quæ in ipsis continentur. Porrò quatuor inueniuntur causæ generationis eorum, quæ sic mordent: una est medicamentosa quæpiam uis, uel cibis coniuncta, uel seorsum assumpta. Altera est alimentorum* corruptela. Insuper excrementa mordacia, quæ ex corpore ad uentriculi partes defluunt. Postremo eiusmodi excrementa in ipso genita, quemadmodum fit in dysenteria pendẽte ab ulcere mal

*κατ' ἐπιγάστριον. id est, abdominis.

*δυξιν. id est, morsum.

*In Ald. est, ἀναφορά. id est, differentiæ. quam lectionẽ sequitur Linac. uertit enim, cibo rum qualitates.

re maligno. Poteſt & quinta huiuſmodi ſymptomatum cauſa ſuperaddi, nempe uehemens corporum ſenſus, ſiue is à natura, ſiue ab ulcere procedat. Eſt alius aſsiduæ deiectionis modus, ob cauſæ genus ab omnibus iam dictis diſcretus: quum muſculi extremæ parti, per quam effluunt excrementa, adiacentes, reſoluuntur: quippe huiuſmodi deiectiones, à uoluntatis imperio pendent minime, proinde & intempeſtiuæ, & inordinatæ, & aſsiduæ ſunt. Sed ſatis de excremẽtis iam dictũ eſt. Reliquum eſt ut de uaporante ſpiritu, quem flatum quoq; nominant, deinceps dicamus. Nam & is in uentriculi ſpatiis oriri ſolet, quum uel humores pituitoſi ibi cõtenti, uel cibi, ab imbecilli calore in uapores reſoluũtur. Etenim ut abſolutũ frigus uaporẽ haudquaquã excitat (neq; enim extenuare, neq; conficere, neq; diſſoluere cibũ poteſt) ita uehemens calor, magna ex parte uincẽs ea quæ compræhendit, pluſquam pro uaporis generatione, cibum extenuat, niſi is ſuapte natura facile in flatum tranſeat: uerum ſpiritus ita genitus, & turbidus erit, & (ut ita dixerim) nebuloſus: quinetiam paucus, & parum duraturus, ut ad unum aut alterum ructum ſtatim euaneſcat. Calor autem in cibos agens, ſi parũ ualidus

fuerit,

fuerit, ut eos quodammodo dissoluit, ita non omnino conficit: atque hinc flatus siue spiritus exoritur. Atque, ut uno uerbo absoluam, quemadmodum in externis rebus uidemus, ut frigidissima constitutio, maxime spirãte Borea, aërem sereniorem reddit, ac calidissima per æstatem constitutio, ambientem nos aërem purum efficit, mediæ uerò constitutiones nebulas pariunt: ita in animantibus accidit. Neque enim calor per extremam imbecillitatem, neq; quum uehementes sunt ei uires: sed quũ mediũ inter has affectiones obtinet, flatum gignere potest. Hic si per os reiicitur, ructũ facit. Si uerò per inferiorem extremamq; partem demittitur, flatum reddit, interim strepentem, interim sine strepitu. Quum uerò per neutrã partium defertur, flatum seu inflationem (ut uocant) efficit: symptoma nimirũ uentriculi, ob imbecillitatem nõ potentis spiritum tum redundantẽ, tum nebulosum expellere. Atq; intestinorũ aliàs aliæ partes, quũ huiusmodi spiritus in ipsis & continetur, & mouetur, uarios excitant strepitus: qui licet nõ omnes sortiti sint nomina, possunt tamen sic declarari, ut nemo uel mediocris ingenij, non intelligat, & quale, & quantum sit excrementum, & in qua potissimum

parte

parte circumuoluatur. Quippe si acutũ tenuemq; sonum reddiderit spiritus, per tenue & omnino angustum defertur intestinum: ipseq; & purior, & magis aëreus esse deprehēditur. Quòd si spiritus inflādi uim habeat, exiguũ similiter strepitum excitabit, dũ per tenuia intestina reuoluitur, sed non adeo exactè acutum, tenuemq;. Atq; omnes huiusmodi strepitus, in ieiuni intestini spatiis consistere solent, eoq; minus resonāt, quo magis ad reliqua, inferioraq; intestina descenderint. Porrò sunt alij bōbosi (ut ita dicam) bombis latissimarum tibiarum non absimiles, quales habere solent ij, qui tymbaulæ, id est, fiticines, nominantur, quæ ob materiã ex qua cōstant, purum sonum reddere non possunt: & uię qua spiritus transit, latitudo sonum efficit grauiorem. Atqui huiusmodi flatus in crassis intestinis consistunt, ubi uacua fuerint ab excrementis. Quòd si humiditas aliqua in ipsis contineatur, ab hac quoq; prodibit quædam bombi species, quam *murmurillum uocant, futurã nuncians humidi excrementi deiectionem. Etenim eiusmodi strepitus species, utrunq; significat: deiectionem quidem, quia à mouente natura fit: humidum uerò excrementum, quia murmurationem habuit comitem. Porrò stre-

*βορβόρυγμον.

dicimus <?> ... et cla... strepitu ... strepitus bombosus

pitus flatũ foras missũ sequens, si murmurilli speciem refert, deiectiones ab ipso fore prænuntiat: si uero purus, & ut ita dixerim, resonans, clarusq; fuerit, alterum duorum, aut intestinum esse inane, aut in superiori eius parte excrementa admodum dura cõtineri, significat. Est & alius inter hos medius strepitus (ut ita dicam) bombosus, ab affectione inter iam dictas media ortũ habens. Qui uero ueluti stridorem refert (Græci τρυσμὸν aut τρισμὸν dicũt: quippe utroq; uocabulo utuntur, alij per υ, alij per ι, priorem syllabam scribentes) is ab instrumentorum angustia, & inflante spiritu, atque pauca humiditate procedit. Sed de his, quantum præsenti instituto opus est, satis iam dictum est. Proinde ad ea transeamus, quę à supernis in uentriculum confluũt: diximus enim has ob causas tum humidiora, tum plura congeri excrementa. Porro fluxio à supernis partibus in uentriculum fit subinde, ubi præualida facultas expellit excrementa. Interdum quum adeò imbecilla facultas est, ut ne id quidem quod utile est, ferre possit. Itaq; excernitur id quod redũdat, tum in crisibus, tum nonnunquã per bonam ualetudinem, quemadmodũ in mulieribus singulis mẽsibus fieri uidemus. Itidem per cruentas dysenterias Hippocrates

tes accidere dixit iis, quibus membrorum aliquod mutilatum est. Atqui uidemus id non solum illis, sed aliis quibusdam per definitos circuitus euenire. Quotquot autem ita inanitos uidimus, omnes prioris uitæ exercitationẽ, cum ignauo otio permutauerant: atq; huiusmodi excrementũ, sola quantitate abalienatũ est. Alterũ qualitate peccat, & magna ex parte in acutis morbis critice expellitur: nonnunquã in his quoq;, quorum habitus liquescit. Porro inter hoc,* quod omnino inutile, prauũq; excrementũ est, & illud utile, de quo diximus, aliud tertiũ excremẽtorum genus mediũ inuenitur, ut in uẽtriculo, cib⁹ semi coctus. Hoc per hepaticas maxime affectiones excernitur. Nominãtur autẽ hepatici, quos ob iocineris imbecillitatẽ morbus infestat, etiãsi nulla affuerit phlegmone. Similis enim affectus tũ euenit huic uisceri: qualis* imbecilli uẽtriculo accidere solet, quũ appetit qdẽ cibos, sed* quos cõcupiuit, in coctos relinquẽs, & grauatur, & eos semicoctos intestinis trãsmittit. Ac uentriculus ipse ad uomitũ insurgere potest: iecur uero habet affectũ uomitioni proportione respõdẽtẽ: si quidẽ alimentũ quod per ora uasorũ mesaraicorũ ad sese cõuellebat, rursus semicoctũ p ea respuit. Est uero huiusmodi

* Hic mẽdose additur in Aldino, καὶ id est, &c.

* Mendose legitur in cod. Aldi. ἄπονον, pro ἄτονον.

* ἀπροσδὲ ρηται est in græ. quod Lina. uertit, quos sibi admouet.

excrementi species, uti maioribus nostris placuit, similis aquæ in qua ablutæ fuerũt carnes. At satius fortasse fuerat non ita simpliciter pronunciare: sed ut absolutior euaderet imago & cruentę, & nuper mactatę, sermoni superaddere. Quòd si quis hoc excrementum, aquosum sanguinem appellauerit, is quoq; boni interpretis munere functus mihi uidebitur. Atq; hoc symptoma semicoctorum ciborum uomitioni proportione respondet: alterum uero humidis uẽtriculi excrementis absolutam quidem cõctioné assecutis, sed quò minus per corpus digerantur impeditis, assimilatur. ut enim sub his grauatus uentriculus ad expellendum excitatur, haud aliter iecur, ubi ex tradito sibi cibo, satis delectationis fructusq; perceperit, id quod residuum est, diutius tolerare nequit. Itaq; alimentum, quum ulterius progredi ob causam aliquã non possit, ut ad uẽtriculum redeat necesse est. Atq; apparet sanguis tũ excretus, & nigrior, & splẽdidior eo, qui à natura sua nõ deflexit, ut uideatur ex sanguine & atra bile commixtus. Sanguis enim solus per se ob refrigerationẽ nigricãs, tantũ abest ut splendorẽ ullũ acquirat, ut etiã eũ quẽ ab initio habuit, amittat. Sed atra bilis, uel sãguine ipso splẽdidior est, quẽadmodũ & mor

Atra bilis sanguine splendidior

mortui maris bitumen, quod Iudiacum uocant. Neq; enim grumi exemplo, ex refrigerato, sed ex immodice assato sanguine fit atra bilis: unde & lucidum splendorem obtinet,* & feruet ueluti quidam cinis: ac frigida quidem est, quia terrestris, sed caloris nõ expers, quemadmodũ & cinis, & acetum. Porrò succus ex uentriculo in iecur delatus, hoc modo afficitur, ubi diu in ipso manens, digeri per corpus non potest. Ac sunt nonnulli qui hanc excretionis speciem dysenteriam nominent, quippe ita affecti uellicari solent, non aliter quàm dysenterici, ob[r] flauæ,* ni fallor, bilis acrimoniã, quam dũ sanguis assaretur, acquisiuit. Sed utatur quisq; quo libuerit nomine. Iã cruentorum excremẽtorum, quatuor sunt omnino differentiæ: una est, ubi sanguis per circuitus quosdam emanat, uel ob mutilatum membrum, uel ob exercitationem derelictam. Altera quum ob imbecillitatẽ *aquosus sanguis deiicitur, haud absimilis ablutarũ carnium lauacro. Tertia (quam nuper diximus) ex melancholico splendenteq; sanguine constat. Atqui per has tres, quas diximus, differentias, & multum est excremẽtũ, & affatim excernitur. Per quar-

*Horum loco hæc adduntr in Græc. cod. quos uidimus. Neq; enim sicuti grum° ex sanguine refrigerato, sic & atra bilis generatur: quin etiã prorsus è cõtra, ex immodice assato et incẽso ueluti cinis quidã atra bilis efficitur.

* Male legitur in Aldi. ἄτι αἷμα, pro ἄτι γὰρ οἶμαι.

*In græ. addi, ἥπατος .i. hepatis. Et ita omnino est legẽdũ.

tem uero paulatim & breuibus interuallis deiectio fieri solet, nõnũquam synceri sanguinis, nõnunquam grumosi, cum quo interdum puris quoq; nonnihil excerni conspicitur, itidem & ramenta (Græci ephelcidas uocant) & partes quædam intestinorũ membranis similes. Sæpenumero densum quoq; stercus excernitur, cruẽtis guttis respersum. Igitur ob quos affectus tres differentiæ priores eueniant, iã dictũ est. Quartę uero (cuius modo meminimus) affectus est ulcus intestinorũ: atq; hanc solam dysenteriæ uocabulo dignantur: hoc ideo diximus, quòd multi sunt, qui neglectis rebus, nimis anxiè circa uoculas uersantur: atqui prætereunda censemus nomina. Sed præter iã dicta, est aliud dysenterię genus, tenasmũ uocãt, ob recti intestini ulcus eueniens. Ac cætera quidẽ symptomata dysenteriæ similia habet: tentionis uero uehemẽtia, dysenteriã longe superat. Vrinæ tũ suppressiones, tũ deprauatæ expulsiones, excrementis, quæ uel in uentre retinẽtur, uel præter naturã deiiciũtur, proportione respõdere uidentur. Supprimitur quidẽ, uel ob uesicę imbecillitatẽ, excernere nõ potẽtis, uel ob ostioli ipsi' angustiã. Ac huiusmodi ambo uesicæ morbi, unũ cõmune habẽt symptoma, ischurian, id est urinæ suppressio

ſionem, ſiquidem urina in ipſa detinetur. Eſt & aliud ſymptoma, quũ nihil penitus urinæ in ueſicã delabitur abolita nimirum renum actione: atq; hoc multi medicorum * itidem iſchuriam appellauere, quum reuera non ſit iſchuria. Sed permittamus eis hũiuſmodi uti appellatione, quũ non habeat * aliud proprium peculiareq; uocabulũ. Verum affectuum differentiam interim ignorare non oportet. Alius enim affectus cenſendus eſt, quum oppleta, alius quũ uacua nihilq; omnino in ſe continente ueſica, nõ redditur urina. Nam in ea affectione qua ueſica plena eſt, aut os ipſius anguſtũ eſt, aut hoc ſe habente ſecundum naturã, ipſa ob imbecillitatem neque contrahi, neque foras pellere urinam poteſt. Os itaque fit anguſtum, * uel quia obturatur, uel quia clauditur. Obturatur autem uel à grumo, uel craſſo pure uel lapide, uel callo uel tuberculo, quod in meatu ipſo natum eſt, cuiuſmodi in externis partibus omnibus accidere uidemus, ut auribus, naribus, pudendis, & ſede. Clauditur uero aut ob tumorem præter naturam, aut ob multam ſiccitatem. Tumor prodit à phlegmone, ſcirrhis, reliquisq; tumoribus, qui ueſicæ ceruicem attollere poſſunt, adeo ut* in externum quoque meatum moles porrigatur.

*δι' ἐμφραξίν τε καὶ μύσιν.

*In Græ. cod. legitur, εἰς τὸν ἐντὸς πόρον ἀποχεῖ τὸν ὄγκον. id eſt in internũ quoq; meatum moles porrigatur.

Lina. autẽ uertit: in internũ meatũ urinã refundant.

Videtur autem in græ. legiſſe οὖρον, pro ὄγκον.

Siccitas ut prouenit ab.

Siccitaas ab ardentissimis maximũq; squalorem inducentibus febribus prouenit, in quibus subinde uidemus laborantes sic affici, ut ne loqui quidem possint, nisi irrigato prius ore. Cęterum haudquaquam opus est, ut inquiramus, quas ob causas uesica imbecillior reddatur, quippe quas sæpe numero, quum de multis aliis partibus disputaremus, iam diximus, siue illis, ut similaribus, siue ut instrumẽtis accidant. At uesicam nonnunquam immodice impleri (id enim est ei præ cæteris peculiare) & ipsi uidimus, & ab aliis audiuimus. Etenim depræhensi sunt quidã uesicam oppletã habentes, queriti surgere à cœna ut meierẽt, ita meiendi functionẽ priuati fuerunt, ut deinceps lotium excernere nequirent, quã uis id maxime conarentur. Atq; uidetur eiusmodi quispiam affectus, etiam uentri accidere, * quem tamen perpauci aduertunt: quippe ij, quibus uentriculus ipse ita fuerit affectus, præfocatione occupantur. At ubi in uniuersis intestinis excrementa aceruatim cumulantur, medici comitantibus symptomatis seducti, ad alia mẽtem deflectunt. Solet huiusmodi affectus euenire, ubi ab exhibito purgatorio pharmaco, excrementa defluũt quidem ad intestina, sed ibi permanent. Igitur iam dicti affectus, fa-

*Additur ĩ græ. καὶ τὰ ἔντερα. id est & intestinis.

cul

cultatem qua lotium excernitur, sua functione quodãmodo priuant. Qui uero ab iis magnitudine relinquũtur, quãuis in eodẽ cõtinentur genere, actiones efficiũt ueluti obtusas, torpidasq;. Reliquos affectus tertiũ genus symptomatũ quod in depranatis motibus consistit, sequi consueuit, quod per multas species distrahitur. Primã stranguriã uocat, quæ uel ob uesicæ imbecillitatem, uel ob acre lotium fieri uidetur. Altera uentris fluxionibus haud absimilis est. Eã hoc loco copiosius prosequi nõ fuerit absurdũ: fit autem quædam ueluti refusio, uel eliquatio, siue resolutio, siue dissolutio (aut quomodocunq; quis nominare decreuerit) interim uniuersi corporis, interim eorũ duntaxat succorũ, quos uenæ cõtinent: deinde quod ita liquatum est, modo in uentrem, modo cũ urina defluit, nõnunquã in sudorem transmutatur. Itaq; uenarũ succis in serosam saniem resolutis, renes ad sese excrementũ huiusmodi trahũt, præsertim ubi integra ualetudine cõstant: tum enim serum à uenis expurgant, & continenter uesicę transmittũt fluxionẽ. Quũ uero renes inualidi fuerint, ut trahere nequeant, tũ uenæ eiusmodi serũ, aut in uentrem demittunt, aut uniuerso corpori ipsum tradentes, derepente habitum ad a-

quam intercutem transmutāt. Si uero crassius fuerit id quod eliquatum est, nequeāt uero renes ipsum trahere, ut in uentrem cō fluat necesse est. At ubi caro sic liquefacta est, tum uel uenter suscipit fluctionem, si crassum fuerit quod eliquatum est, uel sudores profluent, si in uapores resoluatur. Atq; de eliquatione tum carnis, tum sanguinis, hęc dixisse in pręsentia satis fuerit. Reliquorum lotij symptomatum, alia quidem uesicæ, aut renum affectus quosdam ostendunt, de quibus in aphorismis Hippocrates scripsit: alia quantum uel cruditatis, uel concoctionis sanguini accesserit, declarant, atq; de his in pronosticis traditū est. Opportunum itaq; uidetur, ut ad sudores transeamus: de quibus iā quodammodo dictū est, quòd resoluto interdū habitu eueniāt: ac nominatur hic affectus syncope, cuius rei contrarium per criticos sudores accidit: quippe qui robustas uires annunciant, tantum abest ut dissolutam portendant naturam. Huiusmodi enim sudores corpus purgant, atq; his haud absimiles sunt sudores, quos & modica exercitatio, & balneum, & æstiuus calor euocauit. Atqui per immodicas exercitationes utilis quoq; humoris nonnihil excernitur. Odorem etiam & calorē excremēto quod

exp

expurgatur, similem referunt. Multus uero sudor effluit, aut ob corporis raritatẽ, aut ob excrementi tenuitatem, aut eius abundantiam. E diuerso à contrariis causis detinetur, si paucum, si uiscidum, si crassum fuerit excrementum, aut si constipantur meatus. Id uero ipsis accidit, uel quia obturantur, uel quia clauduntur. Obturantur à succis tum crassis, tum uiscosis. Clauduntur uero, uel * ob inediam, uel mollitiem. Atque ut reliquorũ excrementorũ, ita sudoris quoq; tũ suppressio, tum excretio, ob uirium in carne imbecillitatem euenire solet. Porrò tũ uesica, tũ uenter tolerant non nunquam cõtenta in ipsis excremẽta, adeò facile ut grauate ad expulsionem insurgere uideantur. Nonnunquam contrà, ne pauxillo quidem tempore sustinent: sed & moleste ferunt, & nihil non reiiciunt.

*In Græ. est δι' εὐτροφίαν ἢ ψύξιν ἢ μαλακότητα. id est, ob copiosiorem nutritionẽ, uel perfrigerationem, uel mollitiẽ. Lin. autẽ uertit atrophiã, id quod in Græc. quos uidim⁹, habetur εὐτροφίαν. Sed in ãtiqua uersione illius loco habetur ob corporis spissitudinem.

CAPVT III.

CAETERVM quum hic sermo ad omnes partes communiter pertineat, ipsum ad finem usque seruare & simul persequi uoluimus. Etenim mirum incredibileq; uidetur, corpore aliquo noxam perpesso, uires ipsius omnes non ex æquo lædi: sed aliàs magis, aliàs minus, aliàs haudquaquã. Nemo enim ignorat, nullius partis functionem ipsius essentia manente illæsa,

posse

posse impediri. At sæpenumero qualibet parte actionem aggrediente, aliàs alia functionum læditur: neq; enim simili apparatu opus est ad alteratione͂, * atq; ad eas actiones quæ à uolu͂tatis imperio prodeu͂t. Quippe ad alteratione͂ satis est, ut omnia sibi inuicem proxime accedant, neq; opus est ut locum loco mutent, * neque ab ullo suscipiantur: neque teneant quidpiam, neque fulciantur. Per actiones uerò ab electione prodeuntes, siue trahendu͂, siue detrahe͂dum, siue impellendu͂ aliquid fuerit, fieri non potest, ut sine motu secu͂dum locum fiat actio. Itaq; si corpus adeo fuerit molle, ut & humidum, & fluidum, atq; infirmum sit, ipsum neque similiter trahere, neque continere, neq; propellere potest. Na͂ in omnibus huiusmodi functionibus, necesse est eos qui agunt, & firmos esse & intentos. Humiditas autem, no͂ prohibet, quominus ea quæ inter se iuncta sunt, altere͂tur, præsertim si cum humiditate calor quoq; co͂ueniat. Neq; ulla qualitatu͂ agentium res uicinas perinde alterare uidetur atq; calor. Hinc manifestum est, quòd corpus uehementi tum calore, tum humore prædítu͂, quàm celerrime alterabit, id est, & co͂coquet simul proprium alimentu͂, & sibi assimilabit. Duru͂ uerò, sed ita durum,

*ut sic

*περὶ πρακτικὰς ἐνεργείας. *id est, & practicas functiones.*

*ὅτ' ἀντιλαμβάνεσθαί τινος. *id est, neque aliqua apprehendant, uidetur interpreta͂dum.*

ut ſicuti nõ facile flectitur, ita tuto firma tur, id & trahere uehementer quidlibet, & impellere uiolẽter, & detinere fortiter po terit: neq; enim labaſcit quũ tẽditur, ut ea quæ ſunt ualde mollia, neq; ullum ſubeſt periculum ne frangatur immodice extentum: deniq; quicquid ſemel complectẽdo appræhendit, id retinere poteſt. Quum ſic agere haudquaquã poſsint ea, quæ uel ob ſiccitatem uix flectuntur, uel ob humorẽ nimis ſunt mollia: ut enim illa ad amplexus ſunt inepta, ita hæc debili anſa innixa, facile elabi ſinũt ea, quæ cõpræhenderũt. Igitur* optime nutriuntur calida & humida corpora: alterãt enim quàm celeriter, & alliciunt ad ſeſe alimentũ, mox in intimis partibus reponunt, deinde aſsimilant. Peſſime omnium frigida & ſicca, neq; enim alterare poſſunt, neq; ſuſcipere, neq; apponere, neq; aſsimilare. Iam calorem celeriter alterare poſſe, antea dictum eſt, atq; in hac re conſiſtit concoquendi ratio. Quòd uerò humidiſsimũ idemq; molliſsimũ corpus, facile in ſeſe recipiat, id quod alteratum eſt, admonitione potius quàm probatione indiget. Similiter quòd durũ & ſiccum, nihil permittat ad ſe ingredi, prius quàm & frangatur, ac ueluti exulceretur. Itidem quòd corpora humidiora, tum facilius

*In Græ. eſt, εἰς ὅσομμήδυς καμπεῖς μὲν ὑπάρχειν στηρίζεσθαι δ᾽ ἀσφαλῶς. id eſt, ut nec difficile ad flectendũ ſit, firmiter autẽ innitatur.

*In Græ. eſt, διὰ σκληρότητα. id eſt, ob duritiem.

*In anti. legitur, τάχιστα. id eſt, celerrime, non κάλλιστα.

cilius, tum celerius & adhærcant, & coalescant: duriorum uerò alia haudquaquã, alia non facile sic afficiantur, neminem latere puto. Atque ut æs, ferrum, aurum, & lapides, silentio prætereamus, de plumbo loquamur. Quippe manifeste cõstat plumbum cum plumbo haudquaquam coalesce re, nisi prius calfacta fundantur. Itaque pueri aliique, quorum corporis temperamentum & calidius est & humidius, in his quæ ad concoctionem, appositionem, adhæsionem, atque nutricationem pertinẽt, optime degunt. Etenim & concoctio, & nutricatio, alterationes esse censentur. Appositio fit quum cibus in roris speciem redactus ab alito suscipitur. Adhæsio autem est alimenti cum alito conglutinatio quædam, dum in unum coalescunt. In his omnibus nõ mediocrem præbet usum ad assimilationem ipsius alendi corporis humiditas: quippe quæ constitutionem alimento habeat similem. Digestionis autem per corpus in pueris instrumenta, licet ad obeundas functiones parum sint ualida, sunt tamen satis idonea, nihilq; ipsis deesse uidetur. Nam uenæ moderatam ferè soliditatem & robur obtinent. At retentrix in ipsis facultas imbecillior depræhenditur, quam ob rem celeriter* excernunt, siue grau

*In anti. legitur non ἀποκρίνουσι, ut in impressis, sed ἀπολήγουσιν, id est, ab opere desistunt.

concoctio / nutricatio / appositio / adhæsio

ue grauet eos aliquid, siue aliam quãlibet perpetiantur molestiam. Porrò expellendi facultas pueris, itidem ut hæc, modice imbecilla est. Quanquam retentrix facultas non solum in pueris, uerum etiam reliquis omnibus, expultrice uidetur imbecillior, etiam si fuerint æquales, idq; ob temporis, quo actio perficitur, prolixitatem: longiori enim tempore indiget retentrix potentia, quò suo munere fungatur: expultrix uerò breuiori tẽpore actionem suam perficit: quippe quæ unico impetu id quod molestum uidetur, impellere, abiicereq; potest. Quemadmodum enim in externis rebus uidemus hominem ut proiiciat à se onus aliquod, satis fortem, eundem tamen non posse ipsum tota die portare: ita internis quoque instrumentis usu uenit, ut facilius à se propellant id quod molestum est, quàm multo tempore retineãt. Igitur pueri (nam de his nobis sermo est) ut alteratricis facultatis robore iuuenes superant: ita in attrahendi facultate sunt ipsis longe inferiores, quamuis ne in hac quidem deficiat eos quicquam, quod ad eius muneris functionem desiderari posit. In duabus reliquis facultatibus à iuuenibus uincuntur: quanquam non depræhenditur expultricis imbecillitas, idq; ob temporis breuit

breuitatẽ, quo suo fungitur munere: quippe crebrius, & uomunt, & deiiciunt quàm iuuenes, non ob expultricis potentiæ robur, sed ob retẽtricis imbecillitatẽ. Atq; in concoctionibus, quæ ad uentriculũ pertinent, si humida molliaq; sumpserint, ea perinde ut iuuenes cõcoquere possunt: dura uerò deterius cõficiunt. Etenim puerorum calor, ad uaporis naturam: iuuenum uerò, ad siccitatẽ magis accedit. Atqui humidiora corpora, humidioribus indigent alimentis: sicciora siccioribus. Igitur si cõctio est, alteratio alimenti ad propriam aliti qualitatem, consequens est humidiores molliores q; cibos pueris esse magis peculiares, iuuenibus uerò aridiores. Senes ad omnes ferè functiones, corpus male affectum habent, quippe qui iuuenibus sunt aridiores: pręterea frigidi sunt. Igitur neq; probe concoquunt, ob caloris penuriam: neque nutriuntur partim ob siccitatẽ, partim ob alteratricis facultatis imbecillitatem. Iam digestio per corpus ipsis &* tarda & imbecilla est, nimirũ instrumẽtis ueluti torpentibus ob frigiditatem. Deiectiones uerò, quæ quidem breuibus interuallis eueniunt, potentiæ imbecillitatem * non arguunt: quæ uerò longiori spatio, male perficiuntur. Cæterum ad functiones practicas,

*In anti. est nõ βραδεῖα, sed βραχεῖα. id est, breuis, & pauca.

*οὐκ ἐξελέγχουσι. id est, nõ manifeste produnt. Li na. uertit non detegunt.

[illegible] et [illegible] calor [illegible] et alim[illegible]

cticas,* durum & calidum instrumentum magis idoneū est: frigidum uero & humidum maxime imbecillū. Reliquæ duæ coniugationes, inter has medium locū obtinēt. Atq; si ætates spectes, frigidum simul & humidum corpus haudquaquam deprændes: iam enim dictum est, senū corpora esse frigida & sicca. Porrò inter prauas temperaturas, aliæ secūdum naturam propriam alicui conueniunt, aliæ ex acquisitis prodeunt affectibus: ut exempli causa, phrenitis morbus est calidus & siccus, atque ob hoc ad practicas functiones ualentissimus. Cōtrà, lethargus imbecillus, quippe qui abundanti, frigidoq; humore partes irrigat.* Atque huiusmodi est quædam aquæ intercutis species, maxime ea quæ tum leucophlegmatia, tum anasarca nominatur. Denique frigidum ubique debilius est, & torpidum: siue siccitas, siue humiditas frigori iungatur. Haud aliter inter naturales potentias, retentrix robustior quidem uidetur in aridioribus calidioribusq; instrumentis: imbecillior uero in humidioribus frigidioribusq;, siue statim à generatione ita fuerint affecta, siue succedēte tēpore huiusmodi affectiones acqsiuerint. Porrò animaduertere in singulis partibus oportet quantum recedant à modo: ut exempli

*ξηρὸν est in Ald. id est, siccū. Sed ī manuscriptis legitur, στιλπνότερον. id est, durius.

*In Græ. est τοιοῦτον δέ τι καὶ τῶν ὑδέρων ἐστὶ γένος. id est, Atque huiusmodi quippiā est, & hydropū genus.

phrenitis

lethargus

empli gratia, nerui, tendones, musculi, syndesmi, id est ligamenta, quanto ficciores, tãto robuſtiores eſſe neceſſe eſt. Niſi adeo modum exceſſerint, ut & uix flecti poſsint ob duritiem, & ueluti friabiles uideantur ob ſiccitatem. Atqui ubi ſic affecti ſunt, cõ uulſione corripiũtur. Contrà naturalia inſtrumenta, quò ſunt humidiora, eò ſunt ad nutricationem magis idonea, etiã ſi ad extremam humiditatem ipſorũ temperamentum perueniat: ad concoctionem uero nõ ſunt aptiora, neq; ſeipſis, neque aridioribus, quibus ſimilis fuerit calor: niſi ſiccum aliquando cibũ exhibeas inſtrumento ſicco & ſqualido, non liberaliter ei miſcens humiditatem. Cæterũ & ad digeſtionẽ per corpus, & ad excretiones, corpora admodum dura, ſunt inepta, ꝙ haud facile uel dilatantur, uel contrahuntur: quorũ alterum attractionem, alterũ excretionem promouet. Sed rem omnem in paucos ſcopos contrahentes, ſummatim perſtringamus. Calor auctus, ad omnem alterationem efficacißimus eſt, niſi ad tantã uehementiã increſcat, ut aliquandiu uim aſſequatur: nam tum primum redditur omnino inutilis. Frigiditas nulli functioni utilis eſt. Siccitas ad robur & firmitudinem cõfert, niſi adeo fuerit aucta, ut corpora rigida, immobilia,

lia, ac friabilia efficiat. Humiditas ad nutricationem quidem mirifice facit, cæteris uero functionibus omnibus aduerſatur, ea excepta, qua corpus augmentum recipit: huic enim efficacius quàm nutricationi auxiliatur: qui enim probe augmentum conſequi uoluerit, ut extendatur facile, & inflectur opus eſt.

Humiditas ad nutric. cōfert.

CAPVT IIII.

SED non ab re fortaſſe fuerit hoc loco finē huic operi imponere. Neque enim (ut iam antea dictum eſt) omnia particulatim perſequi, ſed ad ſtudioſorū exercitationē, multis exemplis, ad complures ſymptomatum, tum ſpecies, tum genera, ſermonē inducere propoſuimus: uerū quia nō ad tantam creuit liber magnitudinē, quin plura capere poſsit: dicamus ea quoq; quæ hactenus fuerunt omiſſa. Siue è naribus, ſiue auribus, ſiue palato, ſiue oculis, ſiue faucibus, ſiue utero, aut ex reliquarum partium quacunque aliquid profluit, eius tū quantitatem, tum qualitatem conſiderare, atq; excretionis modū in cauſas iam dictas reducere oportet. Sic enim inuenientur ſymptomata, quæ à ſimilarium intemperie ortum habent, itidem inſtrumentorū morbi: inſuper qualis, quantaq; fuerit materia. Veluti (exempli cauſa) tum deſtillationis,

rizze et
atarrsi cau

tum grauedinis (hęc coryza, illa catarrhus, Græcis nominatur) cerebrũ statim causa est, ut pars quidem similaris uel à frigore, uel à solis ardore, ad intemperiem reductum: ut instrumentũ uero, quatenus à plenitudine infestatur. Igitur quemadmodũ profluuiũ in uentre per cruditatem fieri solet, ita dictorũ affectuũ uterq; in cerebro. Nominamus autẽ destillationem, ubi ad os excrementũ defluxerit: grauedinem uero, si nares infestet. Raucitas (Græci branchum uocant) ob destillationem imbutis faucibus fieri solet. Si ad gurgulionem fluxio deriuetur, aut uuã (ut uocãt) parit, aut aliàs in tumorem ipsum attollit. Si in adenas, quæ in fine oris utrinq; sibi inuicẽ apponuntur, antiadas facit. Si in partes illis adiacẽtes, paristhmia. Atq; defertur fluxio à capite, nonnunquam in uentrem, nõnunquam in asperam arteriam, utrilibet mirifice nocens. Verum de huiusmodi fluxionũ noxis, maiores nostri accuratius scripserũt, & nos in medẽdi methodo de ipsis amplius dicemus. Porrò de his, qui uel è pulmone uel thorace expuunt, iam antea in libro de crisibus diximus. Cæterũ neq; mensium suppresionem, neq; prauas expulsiones, omnium quæ ex utero profluere solent, difficile fuerit inuenire, si similes tibi

stillatio
i fiat, qn
auedo, qn
aucitas

scopos

scopos proposueris. Etenim nonnũquam* uteri ipsius corpus, si solidũ fuerit, aut durum, causa est cur menses supprimãtur: duratur autem uel illico ab origine, adeo ut nil unquam expurgare queat, nisi uel medicamentorũ, uel temporis beneficio, ad meliorem transferatur constitutionẽ. Aut tractu temporis post generationem, idq; pro illius affectus ratione, quo crebrius uterũ infestari contigerit.*Atq; uitiosa etiã uenarũ angustia protinus in utero contrahitur, conformante eam muliere. Cui proportione respondet ea, quã adiacentia corpora faciunt* constipatio, quanquam hæc accidit interdum, ubi citra culpam crassius euaserit corpus. Intemperies autẽ uteri & à natura oritur, & affectus quosdã comitatur, quemadmodum & densitas. At detinentur etiam nonnunquam menses ob materiam ipsam, quum uel crassum fuerit quod uacuatur, uel uiscosum. Supprimuntur etiam nonnunquam, licet id quod euacuatur optimum sit, obstructis ob huiusmodi humores uasis, quæ ad uterũ descendunt. Præterea uniuersi corporis occasione, mulier interdum nihil expurgat, interdum plus iusto, interdum minus, nonnunquam etiam deprauatum. Nihil omnino excernit, ob multas exercitationes, &

*Ex Gr. ita erat uertẽdũ: Atque uenarũ angustia statim à prĩcipio cõtrahitur, fœmina hunc in modum male formata.

*In Græ. est, ἐν τοῖς ἀγγείοις θλῖψις ὅταν ἀμέτρως παχυνθῇ τὸ σῶμα. id est, in uasis cõpressio, quum immodice corpus crassius euaserit.

uictum tenuem, & quum ad aliàs partes repunt humores. Minus excernit, easdem ob causas, sed remissiores quàm pro naturali consuetudine. Plus autem, ob diuturnum otium, & uictum opiparum. Cæterum deprauatæ per uterum fluxiones (nominatur uero id symptoma, fluxus muliebris) fiunt expurgato per hanc partem uniuerso corpore. Atq; talem semper refert speciem id quod excernitur. quale est id quod in animante redundat: quippe rubrum excrementum, sanguinis saniem declarat, album pituitam, pallidum bilem amarã. Præter iam dicta, est aliud ex utero deprauatũ profluuium, ob affectũ aliquem ipsum infestantem eueniens. Insuper menses interdum supprimũtur, nõ ob sanguinis penuriam, quam uel multa exercitatio (ut dictũ est) uel tenuis uictus induxit, neq; ob affectum in utero consistentem, sed propter robustas uires, sanguine ad alias partes irruente. Verũ (ut nuper dicebam) haud difficile fuerit, quemlibet (ni fallor) in his commentariis uersatum, & iam circa multa exercitatum, huiusmodi per se ipsum inuenire. Etenim neminem latet, quòd nonnunquam aut maior mensium copia fluit quàm anteà, aut minor, aut omnino nihil fluit, aut prauum est quod effluit, ob

ob proprios uteri morbos, ſiue ipſius cornua, ſiue ceruix, ſiue totum ſpatium afficiatur:*atq; ſub hac diuiſione ſteriles quoque comprӕhendi poſſunt. Iam priapiſmus eſt, quum maſculinum pudendum intumeſcit & inflatur inuito, habetq; cauſam hoc ſymptoma ſpiritum inflantem. Gonorrhœa autem (id eſt ſeminis profluuium) ſi pudendo non intento euenerit, retẽtricis facultatis in ſeminariis uaſis imbecillitatem ſequitur. Si uero intento pudendo acciderit: conuulſioni quodammodo ſimilis erit affectus. Atque de his non oportet diutius differere.

*In Græ. cod. ita legitur, κατὰ τοῦ τόπου τὸ γένος ἐν τῇ τοῦ λόγου διαιρέσει καὶ τῶν ἀτρήτων εὑρισκομένων. id eſt, in hoc genere ex huius ſermonis diuiſione inueniuntur fœminæ quibus uteri meatus coaluit, quas Græci ἀτρήτους appellãt. id eſt, non perforatas.

CAPVT V.

TRANSEAMVS itaq; reliquũ ſymptomatum genus, quod ne ipſum quidem multo ſermone indiget, ob ea quæ iam de conſequentibus ſe inuicem ſymptomatis, prædicta ſunt, atque ſic finem huic operi imponamus. Colorum uiciſsitudinem (ut ſummatim dicam) faciunt ſucci à naturali ſua ſpecie aberrantes, aut in profundum ſubeũtes, aut cutẽ ueluti illuentes. Particulatim uero, cauſæ ob quas ſuccos ad huiuſmodi tũ motus, tũ affectus peruenire oportet, ſunt animi affectiones: aëris nos ambientis uel ad colorẽ, uel ad frigus permutatio: corporis etiã affectus uel calidiores,

cocsymia

uel frigidiores: itē ſanguis uel paucus uel plurimus, tum foras elatus, tum intrò reuulſus. Huc accedit etiā quodlibet humorum uitium (Græci cacochymian uocant) ad ſuam ipſius ſpeciem uniuerſi corporis colorē permutare potens, ut in morbo regio, aqua intercute, elephante, item lienis & iecinoris imbecillitate, quibus decoloratæ quælibet partes proportione reſpondent. Porrò à naturali figura deflectunt partes, immodice uel repletæ, uel inanitæ, uel à propriis ſedibus remotæ, aut reuulſæ. Cauſæ uerò ſingularum affectionum plures ſunt, quâm ut in præſentia debeant explicari, quanquam eas haud difficulter inueniet is, qui non oſcitanter, ea quæ hactenus præſcripſimus, perlegerit. Neque non facile depræhendet cauſas, ob quas corporum alia grauiter olent, alia remolleſcunt, alia durantur, alia aliter proportione illorum afficiuntur. Verum nō opus eſt in iis diutius immorari: diximus enim de ipſis in ultima parte libri cui titulus eſt, de ſymptomatum differentiis. Atque libri de ſymptomatū cauſis, hoc loco finis eſto, ſi unum duntaxat addiderimus, cuius demonſtrationem in libro de ſymptomatum differētia, in hunc locū diſtulimus. Nempe quæ ſymptomata ſe inuicem neceſſario

ſequan

ſequantur, & quæ non neceſſario: quanquam ne id quidem uidetur mihi longo egere ſermone: quippe ſatis fuerit, unico exemplo huius rei methodum oſtendere, multitudinem eorum quæ particulatim dici poſſent, abiiciendo. Itaq; animaduerte, utrũ ab una cauſa perficiatur effectus, an à pluribus. Si ab una, ut cauſam efficientem ſequatur neceſſe eſt. Si à pluribus, non eſt neceſſe: atq; hæc methodus in omni re cõmunis eſt. Haud aliter de ſymptomatisquoque tibi conſiderandum eſt: quippe quod ab uno dependet, neceſſario conſequitur. ubi uero aliæ quædam cauſæ ad ſecundi ſymptomatis generationẽ accedũt, ipſum non neceſſario conſequitur ad primũ. Neque enim cruditatem (Græci apepſiã uocant) neceſſario ſequitur inflatio, uel mordicatio, uel humida aut multa deiectio, uel nauſea, uel faſtidiũ, uel immodica appetentia, uel ad functiones ignauia, uel languida mens, uel capitis grauitas, uel uigilia, uel cordis dolor, neq; etiã morbus comitialis, neq; deliriũ, neq; ſtupor, neq; ueternus: ſimiliter neq; mœſtitia, neq; aliud aliquod triſtitiæ genus: ac multo min⁹ melãcholia. neq; etiã colica, neq; renũ, aut lienis, aut iecinoris, aut thoracis, aut articulorũ dolor, itidẽ neq; inæqualitas, neq; hor-

ror, neq; rigor, neq; febris: quãquam tum horũ, tum reliquorum symptomatum fere omnium nullum est, quod non aliquando cruditates sequi uideatur. Verum & cruditatis magnitudo, & differentia, tum hominis natura, tum sensus uel acutus, uel obtusus, item singularũ corporis partium & robur & imbecillitas faciunt, ut aliàs aliud symptoma cruditati superueniat. Quippe magna cruditas tum maiora, tum plura inducit symptomata: minor uero, pauciora minoraq;. Similiter & cruditatum differentiæ, si frigidæ fuerint, & ad pituitæ naturam declinauerint, alia possunt inducere symptomata: si uero ad nidorẽ & calorẽ, alia: item si sint mordaces, aut non mordaces: præterea si uel resoluantur in spiritum inflare potentem, uel non resoluãtur. Atq; hominis natura (ut diximus) uel confert, uel reluctatur symptomatũ generationi, ut exẽpli causa, si obtuso sensu fuerit uenter, neq; rosione admodũ cruciabitur, neque dolebit, neq; multa deiiciet excrementa. Atq; qui ita fuerint affecti, neq; cordis dolorẽ, neq; capitis iniuriã facile subeũt. Qui uero acuto sensu præditũ uentriculũ habent, ij ad omnes iniurias subeũdas sunt parati, principe parte è supernis mittente symptomata. Sed quid uerbis opus est? quę

cunq;

cunque pars cruditatẽ fecerit, illa noxam ſentiet, quæ fuerit maxime imbecilla: proinde nullum ſymptoma neceſſariò ſequi cruditatem dici poteſt. Vbi uerò alimentum per corpus non digeritur, ſiue priuatio, ſiue imbecillitas fuerit actionis, atrophiam neceſſariò inducet: quemadmodũ in ſingulis partibus alteratricis potentiæ noxa. Præterea expultricis facultatis circa excrementa, aut ſanguificæ potentiæ aberratio (nam & ipſa expultricis functionis ſymptoma eſt) neceſſario praui coloris inducit ſymptomata, uocaturq; alterũ ipſorum ἴκτερος, id eſt, morbus regius: alterum quod melancholico excremento conſtat, nomine caret. Ad hunc modum in omni ſymptomatum genere inuenies, quæ ſemper & quæ non ſemper ſe inuicem ſequũtur. Sed ne prolixior ſim, huius operis finis hîc eſto.

*

FINIS.

